

ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΑΛΕΞΑΝΤΡΕΙΑ 1915 - ΦΥΛΛΑΔ. 25 - 27 - ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

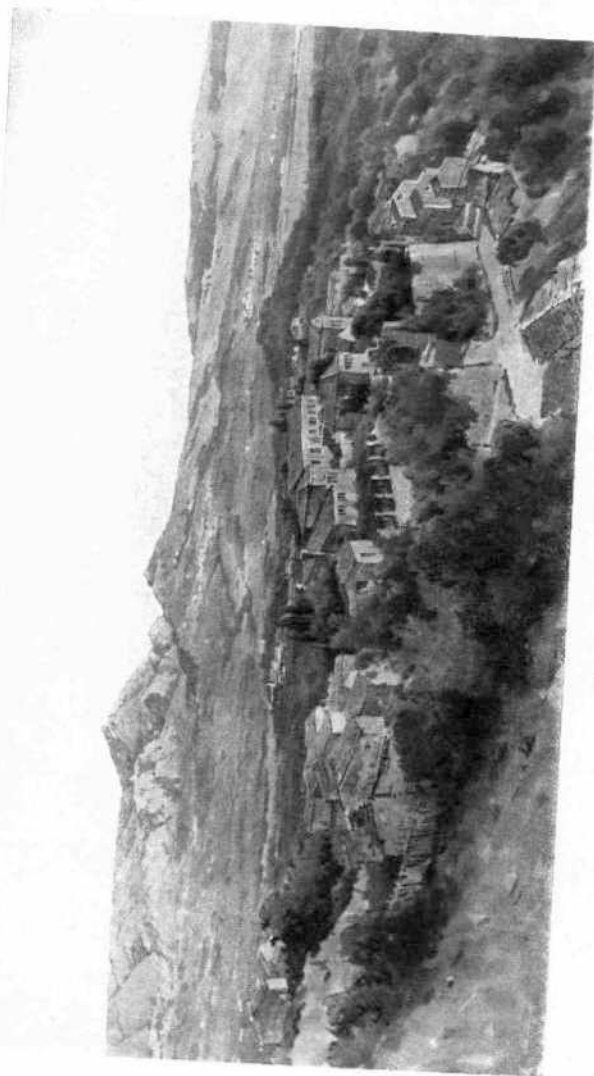
Τόμος Γ'
25-36

✓

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ: ΑΓΓΕΛΟΥ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΥ, ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΚΑΛΥΨΩΣ, ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΗΤΣ, Η ΜΑΝΝΑ ΤΟΥ ΔΑΝΤΕ, Ο ΓΚΑΙΤΕ ΣΤΗ ΡΩΜΗ, ΑΝΑΔΥΟΜΕΝΗ, ΑΧΕΛΩΟΣ, ΘΑΛΕΡΟ-ΑΡΙΣΤΟΥ ΚΑΜΠΑΝΗ, ΤΡΟΠΑΙΟ - ΚΩΣΤΑ ΟΥΡΑΝΗ, ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΜΑΤΙΑ, ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΣΤΟ ΘΕΟ ΓΙΑ ΝΑ ΑΝΑΠΑΝΗ ΟΛΟΥΣ ΤΟΥΣ ΔΥΣΤΥΧΙΣΜΕΝΟΥΣ - PIERRE BAUDRY, ΑΥ ΡΟΪΤΕ ΑΝΓΕΛΟ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟ - PIERRE BAUDRY, ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ Μ. Π. ΣΤΟΝ ΠΟΙΗΤΗ ΑΓΓΕΛΟ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟ - ΤΑΚΗ ΜΠΑΡΛΑ, ΑΠΟ ΤΗΝ "ΕΚΑΤΟΜΒΗΝ" - ΠΕΤΡΟΥ ΜΑΓΝΗ, ΑΠΟ ΤΑ "ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΣΕΜΡΕ" - Α. ΝΙΚΟΛΑΟΥ, ΟΡΕΣ, ΣΕΡΕΝΑΤΑ, ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ RENDEZ VOUS - ΚΑ. ΠΑΡΑΪΧΟΥ, ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ - ΝΙΚΟΥ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ, ΑΝΘΡΩΠΙΝΕΣ ΚΑΙ ΑΝΘΙΝΕΣ ΣΟΔΕΣ - ΠΑΝΟΥ ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΥ, ΤΟ ΚΑΡΑΒΑΝΙ ΤΟΥ ΠΟΝΟΥ - Θ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ, Ο ΠΡΕΚΚΩ, ΑΥΤΙΘΕΣΕΙΣ - GEORGES BRISSIMIZAKIS, ΜΕΤΑΦΡ. Μ. Π., ΑΠΟ ΤΑ "ΤΕΤΡΑΣΤΙΧΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ" - ΠΟΙΗΜΑΤΑ GABRIELE D'ANNUNZIO, GIOSUE CARDUCCI, FRANCESCO PETRARCA ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΓΕΡ. ΣΠΑΤΑΛΑ - ΠΟΙΗΜΑΤΑ CHARLES LE GOFFIC, MAURICE MAETERLINCK ΚΑΙ GUILLAUME APOLLINAIRE ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΑ ΑΠΟ ΤΟΝ Α. ΝΙΚΟΛΑΟΥ - RUPERT BROOKE, ΜΕΤΑΦΡ. ΜΙΜΗ ΒΑΣΣΑ, ΜΕΡΑ ΚΑΙ ΝΥΧΤΑ - ΠΕΤΡΟΥΛΑΣ ΨΗΦΟΡΕΙΤΗ, ΜΙΚΡΕΣ ΠΡΟΖΕΣ - ΜΙΧΑΗΛ ΠΕΡΙΑΝ, ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ - ΚΩΣΤΑ ΟΥΡΑΝΗ, ΝΙΚΟΣ ΚΑΡΘΟΥΝΗΣ - Ο ΣΚΕΠΤΙΚΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Η ΦΥΛΗ ΜΑΣ, ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΧΡΗΣΤΟ ΧΡΗΣΤΟΥΔΑΚΗ, Γ. ΠΑΠΑΝΑΡΕΟΥ, Γ. ΣΚΛΗΡΟ, Δ. ΖΑΧΑΡΙΑΔΗ ΚΑΙ ΤΑ "ΓΡΑΜΜΑΤΑ" - Κ. Ι. ΒΑΡΝΑΛΗ, ΑΝΟΙΞΗ - Α. ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΥ, Ο ΠΕΘΑΜΕΝΟΣ ΠΟΥ ΑΡΡΩΣΤΗΣΕ - FÉLIX LE DANTEC, ΜΕΤΑΦΡ. Β. Κ. Π., Ο ΑΓΩΝΑΣ ΓΙΑ ΤΟ ΘΥΑΝΚΟ - RENJAMIN DE CASSERES, ΕΙΣΑΓΩΓΗ REMY DE GOURMONT, ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ Β. Κ. Π., ΠΑΤΕΡ ΗΜΩΝ - LORENZO VIANI, ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΒΡΗΣΙΜΙΤΖΑΚΗ, ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ - ΜΙΧΑΗΛ ΠΕΡΙΑΝ, ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΔΟΚΙΜΕΣ - ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ - ΣΤΟ ΣΦΥΛΛΟ.

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ: GRAMMATA. P.O.B. 1146 ALEXANDRIE
Ο ΤΟΜΟΣ 550 - 600 ΣΕΛΙΔΕΣ Γ.Δ. 40 - Φ. 10
ΤΟ ΦΥΛΛΑΔ. ΤΟΥΤΟ 140 ΣΕΛΙΔΩΝ ,, 12 ,, 3

ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ
ΚΑΣΙΜΑΤΑ & ΙΩΝΑ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ

ΚΟΡΪΟΝ ΚΑΡΟΥΣΑΔΕΣ - ΚΕΡΚΥΡΑ
ΠΑΤΡΙΔΑ ΤΟΥ ΛΟΓΟΓΡΑΦΟΥ ΚΩΝ. ΘΕΟΤΟΜΗ

== ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΚΑΛΥΨΩΣ

Τὸ εὐρύχωρο ἄντρο, γιόμιζεν ἀπὸ τὰ κυπαρίσσια
Μιὰν ἤρεμην εὐωδιά—
Κι' ἀπὸ τῶν ξέροντων φρικῶν τὴν ἀκροπελαγία
Πνοήν, ἢ θεία βραδυά.

Ἔτσι, ὡς μπροστά της ἔπλεγε, μιὰ κι' ἄλληνη πλεξούδα,
Γιομάτη καὶ χουσιῆ,
Ἄργά, τὸ ἡλιοβασιλεμμα, ἢ Νύφη, ὀρθή, ἄτραγοῦδα
Καὶ βόγγαε τὸ νησί.

Καὶ καθὼς πλέρια στὰ πυκνὰ τοῦ δάσου, ἀχτίδα νάμπει,
Στὸ γέροσιμο τοῦ Ἡλιοῦ,
Μέσα της ξάφρον ἀπόκρυφος χορὸς φτεράει καὶ λάμπει
Σὰ διάνεμα πουλιοῦ—

Κι' ἀπ' τὴν ἰσκιὰ ξερβόδεξα, στῶν μούσκλων τὰ βελούδα,
Ἄν ἀκουμπᾷ ὁ κρουνοῦς,
Ἄγνωρη ἀνάβρα ὀλόγυρα σαλεύει ἢ πεταλοῦδα
Καὶ κόσμος ἑαρινὸς

Μ' ἀνεβροντὸ περνᾷ φτεροῦ κι' ἀνεβοκατεβαίνει
Στὴ φλόγινη ἀστραπή—
Χρυσός, πρασινογάλανος, φωτιά, σὲ μαγεμένη
Διαβατικὴ σιωπή—

Κι' ὅπως, ἂν γύρει στ' ἀνοιχτά, σὲ πέλαγο ἢ σὲ κάμπο,
Τὰ πάντα διαπερνᾷ,
Τὰ ξερὰ ἄγάρθια διάφωτα μὲ κρουσταλλένιο λάμπο
Σαλεύουν φροτεινά,

Τ' ἄσπρα τὰ πέλαια τῶν σταχνῶν καὶ τὰ βουνά, τελειώνει
Μὲ διαμαντένια ἀκμή—
Κ' ἢ ἀχτίδα σὰ βροχόσταλα στοῦ πείκτου τὸ βελόνι
Γλιστρᾷ καθε στιγμῆ,

Τ' ἄγριο τὸ κῆμα, ὡς τᾶλογο, ποῦ ὠρτώθη στὰ καπούλια
Κρεμάει—κι' ἀπὸ ψηλά,
Σὰ βρύση ἀφίνει τὸν ἀφρόν, ἀπὸ ἄμετρα κανούλια,
Φλογάτος νὰ κυλά,

Ἔτσι, ἀπ' τὴν ἄκρατη λαμπρὴ φωνήν, ὅ,τι διαβαίνει,
Διαβαίνει δίχως σκιά
Καὶ στῆς ἀθάνατης χαρᾶς τὸν ἥλιον ἀνεβαίνει
Ποῦ τραγουδᾷ ἡ Θεά—

Καὶ μ' ἄγνωρο βαθὺ πάλμῳ, τριγύρα σταματᾷνε
Στὴ βαθουλή σπηλιά,
Τ' ἀλάφια Διοκαταίβια, νὰ ποτιστοῦνε ὡς πᾶνε
Καὶ τὰ τρανά πουλιά.

«Λαμπρὲ θνητέ σὲ χαρετῶ— Σοῦ θέρισε, σὰ στάχνα
Τὰ κύματα μακριὰ
Ἡ εὐκὴ μου' καὶ τραβήχτηκε, πάνω ἀπ' τὰ μαῦρα βράχια
Ἡ θλιβερὴ σου σκιά.

Μὲ τὸ καλὸν ὅπ' ὤφυγες καὶ πιὰ δὲ σοῦ προσμένω
Τὰ μέλη τὰ γερά,
Ἄσβηνα τὸν πόθο σου, σὰ σίδηρο ἀναμμένο
Μέσω στὰ κρῦα νερά—

Μαζί σου, ἂν γεύτηκα, θνητέ, τῆς γῆς ἄδρὸ τὸ μέλι
Στὴ βαθουλή σπηλιά,
Τῶν Ὀλυμπίων τὸν ἔρωτα κιᾶν ἐνωσες στὰ μέλη
Σὲ ἀργόπορη ἀγκαλιά,

Λὲ χάρηκες μ' ἐλεύτερη καρδιά, μὲ ἀστρίτη μάτι,
Τὴ θεϊκὴ μου ὄρμη
Ποῦ ὡς κῆμα ἐγγίστρα ἀπάνω σου—κ' ἡ νοσταλγία σ' ἐπάτει,
Γιὰ μιᾶς θνητῆς κορμιά;

Ἄσβηνα, ἔτσι εἶνε ἡ μοῖρα σας. Μὲ τὰ ἔργα σας μεθᾶτε
Καὶ μόνη σας χαρά,
Τῆς λιγοστῆς σας δυνάμεις, ποῦ ἐδόθη, νὰ λιγᾶτε
Στὴν ἔγνια, τὰ φτερά.

Ἄσβηνα, ἔτσι εἶνε ἡ μοῖρα σας. Μὲ τὰ ἔργα σας μεθᾶτε
Καὶ μόνη σας χαρά,
Τῆς λιγοστῆς σας δυνάμεις, ποῦ ἐδόθη, νὰ λιγᾶτε
Στὴν ἔγνια, τὰ φτερά.

Ἔδειχν' ὄρμη ἀνώτερη κι' ἀπ' τὴν ὄρμη τοῦ Εὐρύτου,
Ἄσβηνα, ἔτσι εἶνε ἡ μοῖρα σας. Μὲ τὰ ἔργα σας μεθᾶτε
Καὶ μόνη σας χαρά,
Τῆς λιγοστῆς σας δυνάμεις, ποῦ ἐδόθη, νὰ λιγᾶτε
Στὴν ἔγνια, τὰ φτερά.

Σὰν ὄλο τὸ μουρμουρητὸ τοῦ πέλαου στ' ἀκρογιαλὶ
Τὴν πρωϊνὴ ἔρημιά —
Κ' εἶταν ἡ βούληση, μιὰ εὐκὴ—μιὰν ἄγια γνώρα, ἡ πάλη—
Ἡ νίκη, ἐπιθυμία.

Κι ὁ θάνατος ὅπ' ὠδινε μὲ τὰ γοργά του βέλη,
Σὰ μάχονταν τὴ ζωή,
Τοῦ πιὸ ψηλοῦ θερίζοντας, στοῦ ἐναντίου τὴν ἀγέλη
Τὴν ξαναμμένη πνοή,

Καθὼς ἡ μέλισσα ἔμιαζε, ποῦ ἂν μπήξει τὸ κεντρί της
Καὶ ἡ ἴδια θὰ χαθεῖ.
Καὶ σύ—ποῦ γιὰ τὴν κλίνη μου, εἶχες γυμνὸς ἀντρέιτης
Πετάξει τὸ σπαθί,

Στῆς λήθης ἐλουζόσουν τὴ δύναμη τὴν πρώτη,
Ὅποῦ ἀναβράει κρυφά,
Νὰ σὲ ποτίσει ἀθάνατη κι' ἀστέρευτη μιὰ νιότη,
Τῆς σάρκας μου ἡ ἀφή.

Ἄσβηνα, ἔτσι εἶνε ἡ μοῖρα σας. Μὲ τὰ ἔργα σας μεθᾶτε
Καὶ μόνη σας χαρά,
Τῆς λιγοστῆς σας δυνάμεις, ποῦ ἐδόθη, νὰ λιγᾶτε
Στὴν ἔγνια, τὰ φτερά.

Λαμπρὲ θνητέ σὲ χαρετῶ. Τώρα ἡ βαθιά μου κλίνη,
Στρωμένη πάντα πλιό,
Μὲ τὰ σεντόνια ποῦ ἔφρανα, μ' ἀθάνατη γαλήνη,
Στὸν πέτρινο ἀργαλιό,

Νὰ μοῦ κρατοῦνε τὴ δροσιά καὶ νὰ τὴν ξαναιώνουν
Σὰν τοῦ πελάου ἀφρὸ
Κι' ὡσὰν ἀπὸ τὰ κύματα τὸν ἵπνο μου νὰ ζώνουν
Μ' ἀνάσισμα ἀλαφρό,

Τὴν πιθυμιά σου δὲν κρατεῖ μηδ' ὅσο τ' ἄσπρο αὐλάκι,
Π' ἀφίνει ὅπως περᾶ,
Καράβι γοργοτάξειδο, ξοπίσω ἀπὸ τὸ δοιάκι
Στὰ δλόμαντρα νερά.

Πῶς, τὴ γαλήνη τῆς νυχτὸς τῶν Ὀλυμπίων τελειώνει,
Τοῦ γκιώνη ἀργή φωνή,
Ὅπου ἀπαντᾷ ἀντίλαος τοῦ μάρκρον, σᾶλλου γκιώνη
Τὸν πόθο, ἀλαργινή,

Ἔτσι, σὲ κύκλο ἀθάνατο, ὁ αἰώνιος πόθος, δένει
Τὸ πνέμα φωτεινό—
Κι ἀπ' τὴν εὐκὴ μεστότερος, ὁ ἀντίλογος, πλουταίνει
Τὸν ἄσωτο οὐρανό.

Σὰ λεῦκα ἂν σιέται ὁ πόθος μου καὶ στὴν ὀκνήν ἡμέρα,
Ποῦ ἀγέρας δὲ φουᾶ,
Μὲ τ' ἀλαφρὸ τὸ σείσμα μου, πλιότερο πέρνει ἀγέρα
Στὰ σπλάχνα καὶ δροσιά—

Κι ὅπως τὴ δίψα μου καλοῦν, ἀραδικῶς, σὰ θρόνοι,
Οἱ ἀστέρεντοι κρουνοί,
Ὅμοια, περνᾷ ἀτέλειωτη, χωρὶς νὰ μὲ σκλαβώνει,
Τὸ νοῦ μου, ἢ ἡδονή.»

Ἔτσι, τραγοῦδησεν ἡ Θεά, μὲ τὴ φωνὴ τὴν πλέρια,
Τὴν Ὀλυμπία βραδιά,
Στὸν ἠχηρὸν δρίζοντα, ποῦ ἐπάλλονταν τ' ἀστέρια,
Νὰ λούσει τὴν καρδιά.

«Κλῶνος τοῦ Ἀπόλλωνα τὸ χέρι,
Πλατάνου κλῶνος λεῖος καὶ τροφαντός,
Ἄπλωμένος ἀπάνω σας νὰ φέρει
Τὴν ἀμβροσία γαλήνη τοῦ παντός.»

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΗΤΣ

Στῆς Πύλου τὸν πλατὸ γιὰ τὸ φωτεινό, στοχαζομένου
Νὰ φτάνεις συντροφιά μου,
Μὲ τὸ καράβι τ' ἀψηλὸ τοῦ Μέντορα, ἀραμμένο ἀργὰ
Στὴν ἀγκαλιὰ τῆς ἄμμου,

Λεμένοι, μὲ τῶν ἔφηβων, ποῦ πέτονται μὲ τοὺς θεούς,
Φτερουγιαστή φιλία,
Πρὸς τὰ θροναῖα νὰ βαίνομε τὰ πέτρινα, ὅπου ὁ καιρὸς
Κι' ὁ λαὸς ἐκάμαν λεία,

Τὸν ἄντρα ν' ἀντικρύσουμε, ποῦ καὶ στὴν τρίτη γενεᾶν
Ἄτάραχα ἐκυβέρνα
Καὶ γιὰ ταξίδια ὁ λόγος του καὶ γι' ἄγιες γνῶμες μέστωνε
Στὰ φρένα, ὅσον ἐγέρνα.

Στῆς τριέτιχης πρὸς τοὺς θεοὺς δαμάλας νὰ βρεθοῦμε αὐγὴ
Καὶ τὴ θυσία παρέχει,
Ν' ἀκούσουμε τὴ μιὰ κραυγὴ, ποῦ σύρανε οἱ τρεῖς κόρες του
Σὰ βοῦσε τὸ πελέκι,

Τὴν ἀργογύριστη ματιά, τὴ μαροτσινορη, ἄξαφνα
Στὰ σκότη πνίγοντάς τη,
Μὲ τῶν κεράτων ἄνεργο, τὸ μισοφέγγαρο τὸ ἀχνό,
Περίχουσο ποῦ ἐπλάστη.

Τ' ἀπάρθενό σου τὸ λουτρό, σὰν ἀδερφή τὸν ἀδερφό,
Ἡ ἀγάπη μου λογιάστη,
Σύντας γυμνὸν θὰ σ' ἔλουζε καὶ μ' ὁμορφο θὰ σ' ἔντυνε
Χιτῶνα ἢ Πολυκάστη.

Νὰ σὲ ξυπνῶ, στοχάζομαι, μὲ τὸ ποδάρι σπρώχνοντας,
Σύντας ἀρχὴ χαράζει,
Τὴν ὥρα νὰ μὴ χάνομε, ζεμμένον ἀφοῦ προσδοκίει
Τὸ φωτεινὸν ἀμάξι.

Κι' ὀλημερίς μὲ τὴ σιωπὴν, ἢ μὲ τὸ λόγο τὸν ἀπλὸν
Ὅπου ἔρχεται καὶ πάει,
Νὰ κυβερνάμε τ' ἄλογα, ὅπου ὄλο σειοῦνε τὸ ζυγὸ
Στῶνα καὶ στ' ἄλλο πλάι.

Μὰ πιότερο ἐστοχάζομαι, σύντας τὰ μάτια σου τὰ δυὸ
Ποῦ τάχες σὰν ἀλάφι,
Στοῦ Μενελάου τὰ δώματα, θ' ἀποξεχνιῶνταν στὸ χαλκὸ
Καὶ στὸ λαμπρὸ χρυσάφι

Καὶ θὰ τηράγανε ἄσειστα, βυθίζοντάς τα σὲ βυθὸν
Ἄγύριστο στὴ μνήμη,
Τὰ κεχοιμπάρια τὰ βαριά, τὸ φλόρο ἢ τ' ἄσπρο φίλντισι,
Τὸ ἱστορισμένο ἀσήμι.

Στοχάζομαι, σὰ σκύβοντας, στ' αὐτὶ, θὰ σοῦλεγα μ' ἀργή
Φωνὴ χαμηλωμένη
«Κράτει τὰ μάτια σου, ὦ καλέ, γιατί σὲ λίγο θὰ φανεῖ
Στὰ μάτια μας ἡ Ἑλένη,

Ἄγνάντια μας, θὰ νὰ φανεῖ τοῦ Κύνου ἢ κόρη ἢ μοναχὴ
Σὲ λίγο, ἐδῶ μπροστά μας
Καὶ τότε πιά βυθίζομε στὸν ποταμὸ τῆς Λησμονιάς
Τὰ βλέφαρά μας.»

Ἔτσι μοῦ ἀνάφαινες λαμπρός, ὅμως ποιοὶ μ' ἔφεραν σὲ σὲ
Χορταριασμένοι δρόμοι!
Τὰ πύρινα ἑκατόφυλλα, ποῦ σ' ὠστρωσα στὸν τάφο σου
Κι' ἀνθεῖ γιὰ σένα ἢ Ρώμη,

Μοῦ δείχτουνε τὰ ὀλόχρουσα τραγούδια σου, σὰν τὰ κορμιὰ
Ποῦ ἀδρά κι' ἀρματωμένα
Σὲ τάφο ἀρχαῖο πρωτάνοιχτο, κνιτᾶς τα ἀκέρια κι' ὡς κνιτᾶς
Βουλιάζουνε χαμένα—

Κι' ὄλο τὸν ἄξιο θησαυρὸ τὸ Μυκηναῖο, ποῦ λόγιαζα
Νὰ πύθωνα μπροστά σου,
Τὰ κύπελλα καὶ τὰ σπαθιὰ καὶ τὰ πλατύνα διαδήματα—
Καὶ στὴ νεκρὴ ὁμορφιά σου

Μιὰ προσωπίδα, ὡσὰν αὐτὴ, ποῦ σκέπαισε τῶν Ἀχαιῶν
Τὸ Βασιλιᾶ ἀποκάτου,
Ὀλόχρουσι καὶ ὀλότεχνη, πελεκητὴ μὲ τὸ σφυρί,
Στὸ ἀγνάρι τοῦ Θανάτου.

Η ΜΑΝΝΑ ΤΟΥ DANTE

«Ἡ Φλωρεντία, σὰ νᾶδειασε, τῆς φάνη μὲς τὸν ὕπνο της,
Τὸ χάραγμα ὡς ἀρχίζει
Κι' ἀπὸ τὶς φιλενάδες της μακριά, τοὺς δρόμους μοναχὴ
Νὰ σιγοσεργιανίζει»

Τὸ νυφικὸ της φόρεμα φορῶντας τὸ μεταξωτό,
Τὰ πέπλα τὰ κρινάτα,
Τὰ σταυροδρόμια ἐγύριζε καὶ στ' ὄνειρο τῆς φάνταζε
Καινούργια ἢ κάθε στράτα.

Κι' ἀπὸ τοὺς λόφους π' ὄλουζεν ἀχνὸ ἀνοιξιὰτιζο ἀγνὸ,
Σὰ μακρονὰ μελίσσια
Ἄργόγητα τὰ καμπαναριά, ξεψυχισμένα ἀχούσανε,
Βαθιά, στὰ ἐρημοκλήσια.

Καὶ ξάφνου, ὡσὰ νὰ βρέθηκε σὲ περιβόλι ἀνάμεσα,
Μέσα στὸν ἄσπρο ἄερα,
Ντυμένον στὰ νυφιάτικα, μὲ νερατζιὲς καὶ μὲ μηλιὲς
Γεμάτο, πέρα ὡς πέρα

Κι' ὅπως τὴ σέρναν οἱ εὐωδιεῖς, ἕνα ψηλὸ διαφνόδεντρο
Τῆς φάνη νὰ ζυγώνει,
Ποῦ στὴν κορφὴ του ἀνέβαινε, σκαλι πηδώντας τὸ σκαλί,
Ἄπάνου, ἕνα παγόνι»

Καὶ κείνο λύγαι τὸ λαιμό, στ' ὄνα καὶ στ' ἄλλο τὸ κλαδί
 Δαφνόκουκα γεμάτο,
Κ' ἕνα ἔτρωγε, ἕνα τ' ὄπερνε κι' ἀπὸ τὸν κλωῶγο τ' ὄρριχνε
 Γοργό, στὸ χῶμα κάτω.

Τὴν κεντημένη τῆς ποδιάν, ἐσήκωσεν ἀθέλητα
 Στὸν ἴσκιό, μαγεμένη,—
Καὶ νά, σὲ λίγο ἐβάραινε, ἀπ' τὰ σγουρά δαφνόκουκα
 Μπροστά τῆς φορτωμένη.»

Ἄπ' τῆς αὐγῆς τὸν κάματο, ἔτσι ἀναπαύτη μιὰ στιγμή,
 Μὲς σὲ δροσάτο νέφος—
Καὶ γύρα οἱ φιλενάδες τῆς, ἀπ' τὸ κρεββάτι, ἐπρόσμεναν,
 Γιὰ νὰ δεχτοῦν τὸ βρέφος!

Ο ΓΚΑΙΤΕ ΣΤΗ ΡΩΜΗ

Καθὼς τοῦ Λαΐδαλον ὁ γονιός, ὁ Εὐπάλαμος, ποῦ γιόμισεν
 Ἡ φοῦγτα του ἄγια γνώρα
Καὶ στὴν παλάμη ἐξύγιασε, στ' ὄνα καὶ στ' ἄλλο χέρι του,
 Ἔλα τῶν Θεῶν τὰ δῶρα

Καὶ ὡς τὸ σφυγμὸ τὰ βύθισε, στῆς Τέχνης τῆς ἀθάνατης
 Τὴν κρουσταλλένια λήθη,
Ἔμοια κρατῶντας τοὺς καρποὺς τοὺς ὄριμους καὶ τὰ σγουρά
 Τῆς γυναικὸς τὰ στήθη.

ΑΝΑΔΥΟΜΕΝΗ

Στὸ ρόδινο μακάριο φῶς, νάμε, ἀνεβαίνο τῆς αὐγῆς,
 Μὲ σηκωμένα χέρια
Ἡ θεία γαλήνη μὲ καλεῖ, τοῦ πέλαου, ἔτσι γιὰ νὰ βγῶ
 Πρὸς τὰ γαλάζια αἰθέρια

Μὰ ὦ, οἱ ἄξαφνες πνοὲς τῆς γῆς, ποῦ μὲς στὰ στήθια μου χυ-
 Καὶ ἀκέρια μὲ κλονίζουν! [μᾶν
Ἦ Δία, τὸ πέλαγὸ εἶν' βαρὺ καὶ τὰ λυτά μου τὰ μαλλιά
 Σὰν πέτρες μὲ βυθίζουν!

Αὔρες, τρεχᾶτε—ὦ Κυμοθόη, ὦ Γλαύκη—ἐλάτε πιάστε μου
 Τὰ χέρια ἀπ' τὴ μασχάλη.
Δὲν πρόσμενα ἔτσι μονομιᾶς παραδομένη νὰ βρεθῶ
 Μὲς τοῦ Ἥλιου τὴν ἀγκάλη...

ΑΧΕΛΩΟΣ

“ΟΝΕΙΡΟΣ”

Πλημύρα' ὁ Ἄσπροπόταμος καὶ γὼ στὴν τρομερὴ του ὄρμη
 Καταμεσίς στημένος,
Στύλο τὰ πόδια μου ἔβανα κι' ὀλόγρο ἀπάνωθε κορμί
 Σὰ θεὸς ἐναντιωμένος.

Καὶ ξαφνικά ὁ ἀγῶνας μου, μιὰ δίψα ἀνέγνωρη ἔγινε
 Κι' ὡς ἀνοιξα τὰ χεῖλα
Λίγο νὰ σκύψω καὶ νὰ πιῶ, ἄσωτο νάμα, ὁ ποταμὸς
 Μὲς στὴν καρδιά μου ἐκύλα

Κι' ὅσο μ' ἀλάφρωνε ἡ καρδιά, τόσο γλυκότερο ἔνιωθα
 Στὰ μέλη τὸν ἀγῶνα
Κ' ἔπινα ὡς αὔρα τῆς αὐγῆς, τὸ ρέμμα, ποῦ μοῦ ἐπάταγε
 Μπροστήτερα τὸ γόνα.

Τέλος, ὡς σβύνει ἅμα γυρνᾷ τὸ κῆμα ἀντίστροφα, ὁ ἀφρός
Στὸν ἀπλωμένον ἄμιμο,
*Ἐμεινε ἡ κοίτη ὀλόστεγνη καὶ λεύτερα τὰ πόδια μου
Σὰν τὰ φτερά, νὰ δράμω!

*Ἔτσι, ἔνωσα, ὡς ἀλάφρωσα, μιὰν ἄσωτη πάληκαριὰ
Νὰ μοῦ ξυπνάει στὰ στήθη
Κι' ὄλο τῆς πλάσης τὸ δροσιὸ καὶ τῶν βουνῶν ἢ λεβεντιὰ,
Στὰ σωτικά μου ἐχύθη.

*Ὡ, πόσο, μοῦ ἤτιαν τὸνειρον, ἀπὸ τὸν ἄθλο ἀδρότερο
Τοῦ ἡμίθεου, ποῦ στὸ χέρι,
Μὲ ταύρου ἀνάρπασε μορφὴν, τὸν ποταμὸ, ἀπ' τὰ κέρατα,
Κρατῶντας του καρτέρι

Καὶ βάνοντας τὸ γόνα του, στὸ διπλωτό του τραχήλο,
Τοῦ σύντριψ' ἔτσι, τὸ ἔνα—
Κι' αὐτὸς ἐχύθηκε, τρελλὸς τοῦ πόνου, μὲς στὰ πέλαγα
Μουγγρίζοντας ὀλοένα...

ΘΑΛΕΡΟ*

Φλογάτη, γελαστή, ζεστή, ἀπὸ τ' ἀμπέλια ἀπάνωθεν
*Ἐκύτταγε ἡ σελήνη—
Κι' ἀκόμα ὁ ἥλιος, πύρωνε τὰ θάμνα, βασιλεύοντας
Μὲς σὲ διπλὴ γαλήνη

Βαριὰ τὰ χόρτα, ἰδρώνανε, στὴν ἀψηλὴν ἀπανεμιὰ
Τὸ θυμωμένο γάλα
Κι' ἀπὸ τὰ κλήματα τὰ νιά, ποῦ τῆς πλαγιᾶς ἀνέβαιναν
Μακριὰ—πλατιὰ τὴ σκάλα,

Σουρρίζανε οἱ ἀμπελοφυτοὶ φτερίζοντας, ἐσιόντανε
Στὸν ὄχτο οἱ κίλογιάνοι
Κι' ἀπλῶν* ἀπάνω στὸ φεγγάρι, ἢ ζέστη, ἀραχνοῦφαντο
Κεφαλοπάνι

* Ἐνα χωριὸ τῆς Κορινθίας.

Στὸ σύρμα, μὲς στὸ γέννημα, μονάχα τρία καματερά,
Τ' ἓνα ἀπὸ τ' ἄλλο πίσω,
Τὴν κρεμαστή τους τραχηλιὰ κουνώντας, τὸν ἀνήφορο
Ξεκόβαν, τὸ βουνίσο.

Σκυφτὸ τὴ γὶς μυρίζοντας καὶ τὸ λιγνὸ λαγωνικὸ
Μὲ τὰ γοργὰ ποδάρια,
Στοῦ δειλινοῦ τὴ σιγαλιά, βράχο τὸ βράχο ἐπήδαγε,
Ζητώντας μου τὰ χνάρια

Καὶ κάτου ἀπ' τὴν κληματαριὰ τὴν ἄγουρη, μ' ἐπρόσμενε,
Στὸ ξάγναντο τὸ σπῆτι,
Στροπὸ τραπέζι, πῶφεγγε, λυχνάρι ὀμπρὸς του κρεμαστοῦ,
Τὸ φῶς τοῦ ἀποσπερίτη

*Ἐκεῖ κερήθρα μ' ὄφερε, ψωμί σταρένιο, κρύο νερό,
*Ἡ ἀρχοντοθυγατέρα,
*Ὅπ' οἶχε ἀπὸ τὴ δύναμη, στὸν πετρωτὸ τῆς τὸ λαιμό,
Χαράκι, ὡς περιστέρα

Ποῦ ἡ ὄψη τῆς, σὰν τῆς βραδυᾶς τὸ λάμπο, ἔδειχτε διάφωτη
Τῆς παρθενιάς τὴ φλόγα—
Κι' ἀπ' τὴ σφιχτὴ τῆς ντυμασιά, στὰ στήθια τῆς τ' ἀμάλαγα,
Χωρίζ' ὀλόρτη ἢ ρῶγα

Ποῦ ὀμπρὸς ἀπὸ τὸ μέτωπο, σὲ δυὸ πλεξοῦδες τὰ μαλλιά
Πλεμμένα εἶχε σηκώσει,
Σὰν τὰ σκοινιά τοῦ καραβιοῦ, ποῦ δὲ θὰ μπόρει ἢ φοῦχτα μου
Νὰν τῆς τὰ χερσάσει.

Λαχανιασμένος στάθη ἐκεῖ κι' ὁ σκύλλος π' ἀγανάχτησε
Στὰ δοτὰ τὰ μονοπάτια
Κι' ἀσάλευτος στὰ μπροστινά, μ' ἐκύτταγε, προσμένοντας
Μιὰ σφήνα, μὲς στὰ μάτια

*Ἐκεῖ τ' ἀηδόνια ὡς ἄκουγα τριγέρα μου καὶ τοὺς καρπούς
Γευόμουν ἀπ' τὸ δίσκο,
Εἶχα τὴ γέψη τοῦ σταριοῦ, τοῦ τραγουδιοῦ καὶ τοῦ μελιοῦ
Βαθιά στὸν οὐρανίσκο

Σὰ σὲ κυβέρετι γιάλινο, μέσα μου σάλευε ἡ ψυχὴ,
Πασίχαρο μελίσσι,
Ποῦ ὄλο κρυφὰ πληθαίνοντας, γυρεύει σμάρια ὡσὰν τσαμ-
Στὰ δέντρα ν' ἀμολύσει· [πιά,

Κ' ἔνωθα κρούσταλλο τῆ γῆ στὰ πόδια μου ἀποκάτωθε
Καὶ διάφανο τὸ χῶμα,
Γιατὶ πλατάνια τριέτικα, τριγύρω μου, ὑψωνόντανε
Μ' ἀδρό, γαλήνιο σῶμα.

Ἐκεῖ μοῦ ἀνοίξαν τὸ παλιὸ κρασί, ποῦ πλέριο εὐώδισε,
Μὲς τὴν ἰδρénια στάμνα,
Σὰν τὴ βουνίσια μυρουδιά, σύντας βαρεῖ κατάφυχη
Νύχτια δροσιά, τὰ θάμνα.

Φλογάτη, γελαστή, ζεστή, ἐκεῖ ἡ καρδιά μου ἐδέχτηκε
Ν' ἀναπνεύει λιγάκι,
Πὰ σὲ σεντόνια, εὐωδερά ἀπὸ βότανα καὶ γαλανὰ
Στὴ βιάμη, ἀπὸ λουλάκι.

ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ

ΤΡΟΠΑΙΟ

Γ. ΑΝΤ. ΒΕΝΤΡΗ

Ἄπ' τὴν αὐγὴ πολέμαυ ὡς τὸ δεῖλι,
στῆς πολυζήλευτης Θυρέας τὸν κάμπο
οἱ Ἀργεῖοι μὲ τοὺς Σπαρτιάτες καὶ τὸ αἷμα
τὸ νεοχλόιστον ἐπότιζε τὸ χῶμα.

Κι' ὅταν ὁ ἥλιος ἔπεσε στὰ ρεῖθρα
τοῦ Ὀκεανοῦ πατρός, νὰ ξεκουράσῃ
ἄπ' τὴν τόση τὰ μάτια του τὴ φρίκη,
Ἀργεῖος δὲν ἀνέσαινε κανένας,
κι' ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτες τρεῖς μονάχα
ἀνάμει' ἀπὸ τοὺς νεκροὺς τοὺς σύντροφούς των
ἐπρόσμεναν τὸ θάνατο—ποὺ δὲ θάρροῦσε.

Κ' ἦρθεν ἡ ἄλλη αὐγὴ, κ' ἦρθεν ὁ ἥλιος
ἦρθε νὰ πῆξῃ τὰ αἵματα καὶ νὰ λαμπρύνῃ
τὸν ἡρεμαῖο τὸ θάνατον ἡρώων τόσων,
στὸν κάμπο τὸν πολυχλοῦ τῆς Θυρέας—
κι' ἀπὸ τοὺς τρεῖς, μόνον ἕνας, τοὺς Σπαρτιάτες
ἀργοσάλευε μέσ' ἄπ' τὰ κουφάρια.

Τὸ αἷμα του τὰργόπινε τὸ χῶμα,
ἐνειρόταν τὰ Ἠλύσια καὶ τὸ πλῆθος
τὸ ἡρωικό, τῶν Ἡρακλειδῶν—προγόνων...
Καὶ καθὼς ἀντιχτύπησε στὸ πρόσωπό του
τὸ φέγγος ἄθροισεν ὁ νιὸς τὴ δύναμί του
τὴ λίγη ὀρθοτινάχτηκε κ' ἡ κόμη
ἀνέμισέ του στὴν αἶθα τῆς ἡμέρας.
Τὸ στηθοβόρον ἔπνιξε τὸν πόνο—,
τὸ πολέμιον αἰχμηρὸ βγάξει βέλος,
ποῦ τὸν εἶχε τρυπήσει τὸ γυμνίτη'
καὶ κυτῶντας τριγύρω—ὦ! τί τρομάρα
νεκροὺς τοὺς ἐχθροὺς ξανάνοιξε καὶ τοὺς Σπαρτιάτες:
καὶ νικητῆς ἐλόγησε πῶς ἦτον
τῆς πολυαίματης μάχης στὴ Θυρέα.

Μ' ὅσην εἶχε ζωὴν ὁ Ὀθραάδης
ἄπ' τοὺς Ἀργεῖους ἀνάμεσα καὶ τοὺς Σπαρτιάτες
λίθο μέγαν ἐστήλωσε. Κατόπι
(ἀφοῦ βούτηξε στὸ αἷμα του τὸ ξίφος):
Ἐνικῆσαν οἱ Σπαρτιάτες, γράφει.

Ἔπειτα πέφτει γιὰ νὰ κοιμηθῇ τὸν ἦπνο,
ποῦχαν ὑπῶσει οἱ σύντροφοι κι' οἱ ἐχθροὶ του.
Μακαρισμένη σκιά τῶν Ἠλυσίων,
σὺ τῆς γενιᾶς σου ἐχάφηκες τὴ νίκη:
στὴ στιγμὴ τὴν ὑπέρτατην ἐκείνη'
θὰ σὲ ζήλευαν κι' οἱ θεοί· θενὰ ποθοῦσαν
νάταν θνητοὶ γιὰ νὰ μποροῦσαν νὰ πεθάνουν
πολυφθόνητε, καθὼς πέθανες, Ὀθραάδη!

21 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1914.

ΑΡΙΣΤΟΣ ΚΑΜΠΑΝΗΣ

ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΜΑΤΙΑ

A KETTY FERBER

"Όλα τὰ μάτια ἐγνώρισα, τὰ ὠραῖα γυναικεία μάτια...

Τὰ στοργικά καὶ τὰ καλὰ τῆς ταπεινῆς μητέρας
ποῦ σὰν τὰ ἡλιοτρόπια γύρω ἀπὸ μᾶς γυρνᾶνε,
ποῦ πέρνουν ἀπ' τὴ λάμψη μας τὸ φῶς τους καὶ ποῦ σβύνουν
ὅταν ἡ Μοῖρες ἢ καλὲς πᾶψουν νὰ μᾶς φωτᾶνε·

Τὰ μάτια τὰ καλόγνωμα τῆς ἀδερφῆς, ποῦ φέγγουν,
προφυλαγμένα ἀπ' τοὺς κακοὺς ἀνέμους τῆς ζωῆς,
σὰ δυὸ κεράκια—ἔτσι ἀπαλὰ κι' ἔτσι γλυκὰ καὶ ἄγρια
στό σπῆτι μέσα διώχνοντας τὰ σκότη τὰ σκότη τῆς ψυχῆς·

Τῆς παιδικῆς ἀγάπης μας τὰ φωτεινά, ἀγνὰ μάτια—
ἄστρα καλὰ, ὀδηγητικά γιὰ τῆς ζωῆς τὸ δρόμο
ποῦ Ἀπρίληδες ἀκόμα ἐμεῖς ἀφρόντιδα ἀκλουθᾶμε
δίχως ραβδί στό χέρι μας κι' ἀποστολὴ στόν ὦμο
πηγαίνοντας πρὸς μακρυνά, φανταστικά παλάτια....

Τὰ μάτια τὰ προκλητικά, τ' ἄσεμνα, λάγνα μάτια—
ἄνθη λωτῶν, ἔξωτικά μεσ' στῶν νυχτῶν τὰ φῶτα,
μὲ τ' ἄρωμα τὸ δυνατὸ ποῦ τὴν ψυχὴ μεθάει
καὶ κάνει τὴν νὰ λησιμονᾶ ὅ,τι ποθοῦσε πρῶτα....

"Όλα τὰ μάτια ἐγνώρισα, τὰ ὠραῖα γυναικεία μάτια....

Μάτια ὑγρά, ἀφοσιωτικά, μάτια μὲ σκλάβας χάρδια
ποῦ λιώνουν σὰ δεητικά κεριά μπρὸς στῆς εἰκόνας,
μάτια ψυχῶν ἀσθενικῶν στόν ὦμο μας ποῦ γέρνουν
σὰν τὰ δειντράκια τ' ἄκακα μεσ' στοὺς βαρειοὺς χειμῶνες·

Καὶ μάτια ἐρευνητικά, στοχαστικά, γυναικεία
ποῦ σώζει ἀπὸ ναυάγια—καὶ σώζεται κι' ἐρείνη—

ὦ μάτια ποῦ κυττάζουνε μὲ τρόμο ὡς τὴν ψυχὴ μας
μὴν κουρασθῆ ἀπ' τὸν ἔρωτα ποῦ ρέουνε καὶ πίνει·

Μάτια ἥρεμα, μάτια ἀπαλά, μάτια καλῆς συντροφῆς
ποῦ στῆς ψυχῆς μας τὰ νερὰ γέρνουν καὶ καθρεφτιοῦνται
σὰ δυὸ μεγάλα νούφαρα, ὅσο κρατάει ἡ γαλήνη,
καὶ ποῦ στῆν πρώτη τρικυμιὰ φλλοροοῦν καὶ σβιοῦνται...

"Όλα τὰ μάτια ἐγνώρισα, τὰ ὠραῖα γυναικεία μάτια

Μὰ ἐκεῖνα ποῦ δὲ γνώρισα κι' ἐκεῖνα ποῦ ζητιῶ
εἶνε τὰ μάτια μιᾶς Ὀχρῆς ποῦ λιώνουν ἀπ' τὸ μῖσος,
τὰ μάτια ποῦ μᾶς θέλουνε νεκρούς—καὶ ποῦ ἂν μᾶς δοῦνε
ἀκίνητους στό φέρετρο θάρθουν νὰ κλάψουν, "Ἴσως...

ΠΑΡΙΣΙ 1913·

ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΣΤΟ ΘΕΟ ΓΙΑ Ν' ΑΝΑΠΑΨΗ ΟΛΟΥΣ ΤΟΥΣ ΔΥΣΤΥΧΙΣΜΕΝΟΥΣ

Θεέ μου, ἐτούτη τὴ νυχτιὰ τοῦ πένθιμου χειμῶνα
ποῦ σπ' τοὺς αἰῶνια ἐαρινοὺς οἱ ἄγγελοι σου τόπους
σχυμένοι στοὺς ἐξῶστες τους τοὺς ἔρημους κυττᾶνε
τὴ γῆς κι' ὄργα τὴ ραίνουνε μὲ πέταλλα ἀνθῶν ἄσπρων
ἐνῶ γυρνᾶει σιωπηλὴ στὴν ἀπεραντοσύνη·
Θεέ μου, ἐτούτη τὴ νυχτιὰ, ποῦ σκοῦζουνε οἱ ἀγέρες
ὡσὰν ψυχῆς ἀμαρτωλῆς ποῦ οἱ τάφοι δὲν τῆς θέλουν,
σκέψου ὅσους σ' ἓνα φτωχικὸ κρεβάτι ξαπλωμένοι
κοιμοῦνται γιὰ νὰ πᾶρουνε δυνάμεις λὲς μονάχα
γιὰ νὰ βαστήξουν κι' αἰῶριο τὸ χρεαίνό τους πόνο....

Θεέ μου, πάρε ἀνθρώπινη καρδιὰ καὶ σκέψου ἀπόψε
πρῶτα τοὺς γέροντες ποιητῆς ποῦ ζοῦνε ἀγνοημένοι
γιατὶ ποτέσ στὴν πόρτα τους δὲ χτύπησεν ἡ Δόξα·
σκέψου ὅσους μέσα σὲ ὄργα δωμάτια κλεισμένοι
πασχίζου νὰ στιλῶνουνε ὅ,τι ἡ ζωὴ τους ρίχνει,
ἐκείνουσ ποῦ ἀποστάσανε νὰ ζοῦν καὶ νὰ προσμένουν

Ένα αἴριο, σὶ ἄλλα ξέχωρο, ποῦ ξέρονε πῶς δὲν θάρθη.
Σκέψου ὅσους εἶνε ἄσκημοι κι' οἱ ἄλλοι τοὺς γελάνε,
τοὺς ἀγαθοὺς ἠλίθιους ποῦ ὁ κόσμος τοὺς πειράζει,
τοὺς ἄρρωστους ποῦ ὀλημερίς πεθαίνουν κι' ὄλο ζοῦνε,
τῆς νέες ποῦ δὲν ἔχουνε ὅ,τι σ' ἐμᾶς ἀρέσει,
ἐκείνους ποῦ ὑποφέρνουνε γιὰ νὰ ἡσυχάζουν ἄλλοι,
τοὺς ἥρεμους καὶ τοὺς ἀπλοὺς καὶ τοὺς κατατρεγμένους
ποῦ δὲν μποροῦν νὰ κλάψουνε γιὰτι πολὺ ἐκλάψαν.
Σκέψου, Θεέ μου, ὅσους σ' αὐτὸν τὸν κόσμο εἶνε ταμῆνοι
νὰ σκύβουνε, νὰ σέρνονται καὶ νὰ πονᾶνε δίχως
στῆς ἐκκλησίας σου νὰ μποροῦν ἀλάφρωση νὰ εἴρουν
γιὰτι εἶσαι Ἐσὺ τόσο ψηλὰ κι' ἔχουν φωνὴ σπασμένη....

Σκέψου, Θεέ μου, ὅλους αὐτοὺς ποῦ δυστυχᾶν ἀνάιτια
καὶ μὴν τοὺς στέλνεις γι' ἀμοιβὴ τὴν Εὐτυχία τώρα—
ἄχ, ἔτσι ποῦ πονέσανε δὲ φτάνει αὐτὴ—μὰ κάνε,
ἀπόψε ποῦ ὄλοι ἐκλείσανε τὰ μάτια τους στὸν ὕπνο,
νὰ μπῆ ἀγάλια στὸ ἔρημο τὸ σπήτι τους ὁ Χάρος—
ὦ, ἔτσι ἀγάλια κι' ἀπαλὰ ποῦ νὰ μὴν τοὺς ταραξῆ—
καὶ σκύβοντας ἀπάνου τους σὰν ἀδερφή—ὄχι ὡς μάνα—
γιὰτι ἀγκαλιάζει δυνατὰ, σφίγγει ἄπελτα μιὰ μάνα—
νὰ τοὺς φιλήσῃ στὰ κλειστὰ καὶ ζαρωμένα χεῖλια
καὶ νὰν τοὺς πάρῃ τὴ νυχτιὰν ἐτούτη τὴ ζωὴ τους....

Θεέ μου, ἐτούτη τὴ νυχτιὰ τοῦ πένθιμου Χειμῶνα,
ποῦ ἀπ' τοὺς αἰῶνια ἐαρινοὺς οἱ ἄγγελοι σου τόπους
σκαμῆνοι στοὺς παντέρημους ἐξῶστες τους κτυπᾶνε
τὴ γῆς κι' ἀργὰ τὴ ραίνουνε μὲ πέταλλα ἀνθῶν ἄσπρων,
ἀπάνω στὸν παράδεισο ποῦ πᾶν οἱ Εὐτυχισμένοι
μὴν πάρῃς τούτους τοὺς νεκροὺς μὰ κάνε νὰ τοὺς θάψουν
ἔτσι βιαθεῖα μέσα στὴ γῆς ποτὲς ποῦ νὰ μὴ φτάσῃ
τοῦ κόσμου ὁ ἀχὸς στὸν ὕπνο τους—κι' ἐκεῖ λησμονῆσέ τους....

ΠΑΡΙΣΙ 1913.

ΚΩΣΤΑΣ ΟΥΡΑΝΗΣ

AU POÈTE ANGELO SIKELIANO

Ce fut Neptune, qui jadis le féconda,
Le germe généreux, d'où sortit votre ancêtre ;
Puis aux bords parfumés que couronne l'Étna
Quittant les flots d'azur, Thétis lui donna l'être.

Une nymphe prenant ce fils des Immortels,
L'emporta vers la plaine où regna Suracuse ;
Il but l'air le plus pur sous le plus doux des ciels
Et de son lait divin le nourrit Aréthuse ;

Il grandit solitaire et les divinités
Se plurent à pétrir son âme à leur image ;
Aux hommes il apprit à chérir la Beauté
Puis il mourut comme un poète et comme un sage.

Ses enfants aussitôt, sublimes conquérants,
Délaissent la douceur des plages de Sicile
Et portent en tous lieux le nouvel évangile,
Héritage reçu de leur père mourant.

L'un cingla vers Lesbos, un autre vers la Crète,
Mais à Leucade vint le dernier, le plus beau,
A Leucade aborda le héros, dont vous êtes,
Le rejeton, bel Angelo.

Les poèmes charnels, chefs d'œuvres de la race,
Narcisse, Antinoüs, le beau Cimmérien
Et les éphèbes morts : Byrons ou Lovelaces,
Revoient en votre corps leur simulacre humain.

En le jardin fragrant de la sainte nature
Épanouissez-vous comme une jeune fleur
Et de votre beauté versez aux âmes pures
A flots l'exquise odeur.

Que dans vos yeux toujours resplendisse l'aurore
Et sur vos lèvres rie un rire lumineux
Serti de diamants, un rire plus sonore
Que les hennissements fougneux
Des étalons et des Centaures.

Par le brûlant été,
Lorsqu'Apollon décoche en la campagne attique
Ses flèches de clarté,
De vos vers inspirés clamez l'âpre musique
Et donnez aux méchants cette terreur panique
Qui saisit le poltron devant l'obscurité.

Angelo soyez roi, conduisez les fidèles
Vers cette beauté que vous donnèrent les cieus,
Et dans ce siecle impie où toute foi chancelle
Angelo, soyez Dieu.

PIERRE BAUDRY

ΣΤΟΝ ΠΟΙΗΤΗΝ ΑΓΓΕΛΟ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟ

Ὁ Ποσειδῶνας ἔσπειρε στὰ χρόνια τὰ παλιὰ,
Τὴν πλούσια φύτρα τῆς γενιᾶς, ποῦ βγήκε ὁ πρόγονός σου
Στῶν μύρων τὰρογιάλια, ὕστερα, ποῦ στέφει ἡ Αἴτνα
Ἐξω ἀπ' τὰ μπλάβα κύματα τὸν γέννησεν ἡ Θέτις.

Μιὰ νύμφη δέχτηκε τὸ γιὸν αὐτὸν τῶν Ἀθανάτων
Καὶ τὸν ἐπῆγε στὴ παιδιάδα τῶν Συρακουσῶν
Ἐπὶ, τοῦ πιὸ γλυκοῦ οὐρανοῦ, τ'ἀγνότερον ἀγέρι
Καὶ μὲ τὸ θεῖο γάλα τῆς τὸν ἔθρεψ' ἡ Ἀρετοῦσα.

Στὴν ἐρημιὰ μεγάλωσε μονάχος καὶ ἡ θεότης
Θεόμορφη τὴν παιδικήν, ἀγνή, ἔπλασε ψυχὴ του,
Εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἔμπνευσε τὴν ὀραιολατρεία
Καὶ πέθανε, ὕστερα, σὰν ποιητῆς καὶ σὰ σοφός.

Φιλόδοξοι κατακτητὲς οἱ γιοῖό του καὶ μεγάλοι,
Ἀφίνουν πίσω τοὺς γλυκοὺς γυαλοὺς τῆς Σικελίας
Καὶ διαλάουῖν, παντοῦ στὴ γῆ, τὸ νέον εὐαγγέλιο,
Κληρονομιά, ποῦ τοῦ πατρὸς ἀφῆκεν ἡ βουλή.

Στὴν Λέσβο ὁ ἕνας ἔπλευσε, ὁ ἄλλος πρὸς τὴ Κρήτη
Μὰ στὴ Λευκάδα ἔφθασεν, ὁ τρίτος, ὁ Καλός,
Εἰς τὴ Λευκάδα ἔπιασεν, ὁ ἥρωας, ποῦ σὺ σαι
Ἄγγελε ὠραῖε, ὁ ἄξιος βλαστός.

Τὰ σαρκικά τραγούδια, τῆς φυλῆς σου ἀριστοτεργήματα,
Ὁ Νάρκισσος, ὁ Ἀντίνοος, ὁ ὠραῖος Χιμμερίων
Κι' οἱ ἔφηβ' οἱ νεκροί: οἱ Βύρωνες καὶ οἱ Λοβελᾶς,
Τὰνθρώπινον ὁμοίωμα στὸ σῶμά σου ξαναῦραν.

Στῆς φύσεως τῆς ἱερῆς τόλοεύωδο περβόλι,
Στὸ φῶς, ξανοίξον κι' ἀνθίσει, σὰ νιόλονβος ἀνθός
Καὶ στὲς ἀγνές πάντα ψυχές τῆς ὁμορφιάς σου σκόμπισε,
Κυματιστά, τὴν ἐξαισιαν εὐωδία.

Πάντα στὰ μάτια σου μιὰ αἰγὴ ἄσβηστη νὰ χαράζει
Καὶ πὰ στὰ χεῖλιά σου νὰνθεῖ τὸ φωτοβόλο γέλιο,
Ὅπου διαμάντι ἀστράφτουνε, γέλιο πιὸ βροντερό,
Ἄπὸ τὰ γαῦρα χρομετίσματα
Τῶν βαρβατάλογων καὶ τῶν Κενταύρων.

Τὸ φλογισμένο θέρος,
Στοὺς Ἀττικοὺς ὁ Ἀπόλλωνας σὰν ἀκοντίζει κάμπους
Τὰ φωτεινά του βέλη, κράζει
Τὴ βοερὴν τῶν ἔνθεώ σου στίχων μουσικὴν,
Τὸν πανικὸν στοὺς πονηροὺς ἄγρια σπεῖρε τρόμον,
Ποῦ τὸν δειλὸν περιφοβὸν μὲς στὸ σκοτάδι δέρνει.

Ρήγας γινοῦ καὶ τοὺς πιστοὺς ὑπάκουους ξαναφέρει
Στὸ κάλλος τ'ἄχαντο, ποῦ σοῦ δωρῆσαν οἱ θεοὶ
Καὶ σ' ἄσεβα τὰ χρόνια μας, ποῦ κάθε πίστη γέρνει,
Θεὸς γίνου, Ἄγγελε.

PIERRE BAUDRY

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΑΠΟ ΤΟ ΓΑΛΛΙΚΟ ΑΝΕΚΔΟΤΟ. Μ. Π.

ΩΡΑΙΑ ΘΛΙΜΕΝΗ

Σὰ λιγερόχη κρήνη, Ὁραία Θλιμμένη,
 Στοῦ ὠραίου, τῆ μελανόφυλλην ἀγκάλῃ,
 Κισσοῦ—τοῦ μπιστικοῦ τοῦ ἀχιδομάλλη
 Κλαῖς τὸ χαμό, στὰ δάκρυα βουτημένη
 Καὶ στ' ἄραχνα μάλι' . . . Καὶ σοῦ μαφαίνει,
 Σὰν ἀγιοκέρι, ἀχνὸ τὸ ροδοκάλλι,
 Ὅπου λαμπάδα, δλόφλογη, νὰ θάλλῃ
 Τρανῆς γιορτῆς ἐνεύροσουν. ὦ, ἄς γένει
 Στῆ δακρυσιμένη εἰδὴ ξανὰ νὰ λάμπῃ,
 Σὰν τὸ ἥλιοφῶς μέσ' στῆς βροχῆς τὰ θάμπῃ,
 Τὸ χαμογέλιο . . . ὦ, τ' ἀτρυγά σου νιάτα
 Μὴν ξεφυλλᾶς—θλιβὰ τὸν ποῦ πεθνήσκει
 Δὲ κλαῖν οἱ ὠρηές—δλόδροσα καὶ ἀκνάτα
 Τοῦ Ὑμεναίου προβόδιστα κινίσι . . .

ΓΑΜΗΛΙΟΝ

Στῆς Χαραγῆς ἀγναντερὰ τῆ φλόγα
 Γδυμνὴ, λαμπρὴ, τῆς ὠμορφιάς σου ἡ χάρη
 Καὶ βαθειανάπνοο τ' ἄφορο μαστᾶρι
 Τὴν τρικυμ'α τοῦ στήθους σου ὠμολόγα..
 Πυρρὸν ἀστέρι, σοῦ ἔθλιψα, τῆ ρῶγα
 Καὶ κατὰ γῆς σ' ἐκύλισα σφαχτᾶρι
 Θυσίας.. Χωστὸ τὸ χέρι στὸ μαστᾶρι
 Βαθιόρριζος κισσός, σοῦ ἐκορφολόγα
 Τοὺς γλυκασμούς· στῆ θριαφερῆ λαγόνῃ
 Βαρὸν σοῦ ἀπίθωσα, ἄσειστο, τὸ γόνα
 Κι' ὁ δίδυμος σφραχτὸς μηρός, διχάλα
 Ἐσίστη. . . Κι' ἐνῶ ἐσφάδαζες στὸ βρόχι
 Τῆς ἀγκαλιάς, τῆ δρόσο σοῦ ἦπια, ὁπῶχει
 Ξέχειλη ἀναπηδήσει, στάλα-στάλα

ΣΑΠΦΙΚΟΝ ΕΠΙΤΥΜΒΙΟΝ

Ἐδῶ οἱ λυγρὲς ὠδὲς μ' ἐκλάφανε ὅμως
 Ἄπ' τῶν Ἑμπῶν τὸν κάμπο, ὡς μὲ τῆς Σπάρτης
 Τοὺς λόγγους, σὰ γλυκὸς καὶ λάλος Μάρτης,
 Τῆς ὠμορφιάς μου ἀντήγησεν ὁ κῶμος . .
 Παιδιόθε τῆς ζωῆς γνωστός μου ὁ δρόμος
 Καὶ οἱ Φρυγικὲς γιορτὲς καὶ τῆς Ἀστάρτης
 Τὰ μυστήρια καὶ πῶς, τὸ νὰ ξανάρτης
 Οὔθε κινᾶς—στὴν Πλάση, ἀναρχος νόμος. .
 Μὴν κλαῖς· γιὰ μένα ἐσπάραξαν τὰ στήθια
 Οἱ Ἀδερφές, ποῦ ἐκόσμαιν τὰ σποτάδια
 Τῆς κόμης, μὲ τοῦ δάκρυον τ' ἀστρολίθια . .
 Κι' ἂν τώρα στὰ γλωμὰ γυρνᾶω λειβάδια
 Σκιὰ ἠδονῆς, ἡ θύμησι τοῦ ἀλκίμου
 Κορμιοῦ, μεθάει τὴν ἄχραντη ζωὴ μου . . .

ΟΡΦΙΚΟΣ ΛΙΝΟΣ

Σὰν τῆ ζεστὴ πνοὴ τοῦ ἀνθοῦ, ὡς ἀνοίγει
 Στὸν ὄλεθρο τὰ φύλλα τὸ ἀνθοκλῶνι,
 Τῆς σαρκὸς σου μὲ καίει καὶ μὲ συμπνίγει
 Τὸ εὐώδιασμα· μὲ καίει καὶ μὲ θαμπώνει,
 Ἴδιο ἀστροφῆς νυχτὸς ποῦ τὴν τυλίγει
 Νεφελαχνός, μὲ καίει καὶ μὲ τυφλώνει
 Τὸ φέγγος τῆς γλωμάδας σου . . . ὦ, ἄς σμίγει
 Στὸ μυρολόϊ ποῦ γύρα ξεφαντώνει,
 Στὸ μυρολόϊ ποῦ ἀσίγαστον ἐγύθη
 Τῆς νιότης σου ὁ παιάν . . . Γλυκέ μου, ἀκόμα
 Ἄπ' τὴν πνοὴ σου ἀδρὰ καὶ θεῖα τὸ στόμα
 Σοῦ εὐωδάει· ἀνέσπρη, ἀπ' τὰ βύθη
 Τοῦ εἶναι σου, ἡ Ἀγάπη ἀκόμα-ἀκόμα
 Σὰ γιομοφεγγαριὰ σοῦ πλέει στ' ἀστήθι

“ΧΑΜΑΙ ΠΕΣΕ ΔΑΙΔΑΛΟΣ ΑΥΛΑ...”

Ῥοδόστερα, λυσόμαλλα, τὴ στρατα
Στοῦ ἀδύτου τᾶλση, ἀψὰ καὶ γαῦρα ταίρια
Δὲν πόνουνε, σὰ νιόλουβους, Κυθήρεια,
Καρπούς, τὴν πρώτη ἀγάπη τους, τὰ νιάτα
Καὶ τρέμουλα ζευγάρια περιστέρια
Τοὺς ἄγουρους μαστούς, μεσ' στ' ἄσπρα χέρια,
Θυσία ἱερή, γιὰ Σέ, Μεγαλομμάτα. .
Λαὸς ὀδεύει ἀνέλπιδος, νὰ σβύση
Τὴν πίκρη ποῦ στὰ στήθη μέσα κλείνει
Στὴ δρόσο ποῦ, γλυκιά, σὰν ἀπὸ βρύση
Φωτὸς ἀνέσπερου, σταλάζονε, στὴ θεία
Τῶν Ἀττικῶν ἐσπερινῶν γαλήνη,
Τὰ γαλήνὰ Σου μάτια, ὦ Παναγία. . .

ΓΑΝΥΜΗΔΗΣ

Εἶπα: Ἄμαρτία, εἴμ' ἄτροπος καὶ πέρνα—
Τῆς φθορᾶς ἐριννύα . . . Στὴ θεῖαν ἡμέρα
Μετάλαβα τὸν κρούσταλλον ἀδέρα
Καὶ ἀκάμαντη φτεράκησέ μου ἡ φτέρνα
Σὲ θαῖδιὰ ποῦ τὰ ὀλόϊσα πλατιά στέρνα
Γιομίζοντας με ὀλόδροσο ἀγέρα
—Ποῦ τὸν τρικύμαες τριόκλαδη φλογέρα—
Τῆς ζήσης τὸ μεθύσι ἡ Φύση ἐκέρνα . .
Μὰ ἡ Ἐριννύα ἡ ἀναλγη, ὡς ὑπνώσω,
Νὰ μοῦ κορφολοιάη τὴν πᾶσα δρόσο
Θωράω, νὰ σβῆ τὰ διδυμά μου ἀστέρια...
Καὶ τοῦ οἰκτιροῦ ἱκέτης, Κεραυνέ μου,
Σὰ δυὸ κλαδιὰ σὲ μιὰ ὀιπὴν ἀνέμου,
Ἄπελπισμένα, σοῦ ἄπλωσα τὰ χέρια. . .

ΤΑΚΗΣ ΜΠΑΡΛΑΣ

ΑΠΟ ΤΑ “ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΣΕΜΗΣ”

I

Τῆς Εἴμαρμένης ἀκλονθώντας
τὰ βολετὰ καὶ τὰ γραμμένα,
στεργιές καὶ πέλαγα γυροῦσα
με κρύφιο πόθο νάβρω ἐσένα.

Μά ἦταν ὁ δρόμος μου μεγάλος
κι' ὦ κριμα! ἀργὸ τὸ φθάσιμό μου
ὡς ποῦ νὰ φθάσω πρόλαβε ἄλλος
κι' ἔμεινα ἐγὼ με τὸν καῦμό μου!

II

Κι' ἂν τῶχε ἡ Μοῖρα μας γραμμένο
ᾶς τὰ χεῖλη ἐνὸς γκορεμοῦ ν' ἀνθοῦμε,
ᾶς τὸ πείσμα κάποιων πάντα νόμων
φαιδρὰ καὶ πιὸ ἔντονα θὰ ζοῦμε.

Κι' οὔτε τοῦ κάμπου ἡ χίλιες χάρες
μηδὲ τοῦ γήλιου τὸ μεθύσι
κι' οὔτε τοῦ Θάνατου ἡ φοβέρα
θ' ἄνε ἱκανὴ νὰ μᾶς χωρίση.

III

Σειρήνες πιάσαν τ' ἀκροδρόμια
καὶ τοὺς διαβάτες σταματοῦνε
γιὰ δόξες καὶ γιὰ μεγαλεῖα
γλυκὰ τραγοῦδια νὰ τοὺς ποῦνε.

Σειρήνες πιάσαν τ' ἀκροδρόμια,
μ' ἀνάμελλοι γοργοπεροῦμε
κι' ἂν ἄλλοι ζοῦν γιὰ νὰ φαντάζον
ᾶς ἐμᾶς ἀρκεῖ ἡ ζωὴ νὰ ζοῦμε.

IV

Πλανᾶ τὸ πάθος τὶς φιλιές μας
καὶ ᾶς ἀπιστιές ξεχνιέται ἀγάλη!
μιὰ τέτοι' ἀπαίσια πικραλήθεια
γιὰ μᾶς ποτὲς νὰ μὴν προβάλη.

Στὴν πλάνη κάλλιο βουτηγμένοι
ζοῖ ν' ἀντλοῦμε ἀπὸ τὸ ψέμα,
παρὰ με φῶς περιχυμένοι
θανάτου νὰ φοροῦμε στέμμα.

Βαρὺ τοῦ μυστηρίου ὁ πέπλος
ἄς μένει πίσω μας ριχμένος,
χωρὶς σταθμὸ νᾶν τὰ φιλιὰ μας
καὶ νᾶνε ὁ πόνος ξεχασμένος.

Τῶν μυστικῶν μαβιὰ τὰ πέπλα
πυκνοὺς τοὺς ἴσκιους τῶν ἄς ρίξουν,
μὴν πάρη ὁ Χάρος τὸ τραγούδι,
μὴ δοῦν τὰ μάτια μας καὶ φρίξουν!

VI

Τὸ λατρεμένο τ' ἀκρογιάλι
ποῦ κάποι' αἰγούλα δνειρομένη
μᾶς βρήκε ὁ γήλιος ἔς τὰ φιλιὰ μας
κι' ἄρχισε ρόδα εὐθὺς νὰ ραίνη,

Τὸ ξαναπέρασα καὶ πάλι
τ' ἀποσπερνό μας πρὶν σημάνη,
μ' ἀντίς γιὰ ρόδα ἔς τὸ κεφάλι
φοροῦσ' ἀκάνθινο στεφάνι!

ΑΔΕΛΤΑΝΤΡΕΙΑ.

ΠΕΤΡΟΣ ΜΑΓΝΗΣ

ΩΡΕΣ

Ἔορες παράξενες καὶ φοβερὲς
Ποὺ φέροντε τὴ νέκρα, ὦρες,
Πόσον ἀργὰ καὶ πένθιμα διαβαίνετε,
Σὰν σὲ μνημόσυνα γυναῖκες μαυροφόρες,
Ἢταν στὴν ἄχαρη τὴν κάμαρα,
Ἢπου τὸ γνώριμο βαραίνει,
Ἢρες ἀθόρυβα ἔρχεστε,
Ἀνήλεοι καλεσμένοι,
Καὶ μιὰ κουβέντα ἀρχίζετε βουβῇ
Μὲ τὴν ψυχὴ μου, ὦρες,
Ἢλο γιὰ θάνατο καὶ γιὰ τὸ χτές
Κι' ὄλο γιὰ μπόρες.

Ἢξω ἢ ζωὴ ἢ ἀστεύρευτη
Σὰν μιὰ βοῆ ποὺ ὁ ἄνεμος φέρει,
Μὰ τὴν σιωπὴ σας θὰ ταραῖξη ποιὰ φωνή;
Καὶ ποιὸ τὸ μέτωπο μου θὰ δροσίσει χέρι;

Μὰ τώρα ἢ συντροφιὰ σας εἶν' καλή,
Ἢ τρισκαταραμένες ὦρες,
Ποὺ ὄλο γιὰ θάνατο μὲ κουβεντιάζετε καὶ γιὰ τὸ χτές,
Κι' ὄλο γιὰ μπόρες.

II. 1912.

ΣΕΡΕΝΑΤΑ

Ρίξε τὴ σκάλα τῶν μαλλίων σου
Ν' ἀνέβη ὁ ἔρωτας μου ἀπάνω
Ἢλόψε ξόφλισα μ' ὄλα κι' ἦρτα
Ν' ἀγαπηθῶ καὶ νὰ πεθάνω.

Ἢνα φιλί σου, ἕνας σου λόγος,
Φτάνουνε γιὰ τὴν ἐπιθυμίᾳ μου.
Κι' ἢ σιωπὴ σου νὰ εἰρηνέψη
Τὴν καρδιά μου.

Μὴ μὲ ρωτήσης γιατί ἀλόψε
Δὲν εἶναι τρομερὴ ἢ φωνὴ μου.
Ἢρχέσου, ὦ ἢ πιὸ εὐκολὴ εὐτυχία,
Στὴν ἀπειρὴ ταπεινώσῃ μου.

Κι' ἀπὸ τὰ χεῖλια σου κι' ἀπ' τὸ κορμί σου,
Τὸ φάρμακό σου πότισε μου,
Ἢμειλικτη στὴν ἐκμηδένισή μου.
Δὲ σὲ λογάριασα ποτέ μου.

Μὰ ἢ ἀνήξερη σου ἀπλαχνία
Ἢμέτρητη σὰν τὸν ἐγωῖσμό μου.
Ἢ! ἢ μόνη ἐσὺ παρηγορία
Στὸ βάσανό μου.

Ἢ Μοῖρα μου ποτὲς δὲν ἦρτε
Ἢς τὸ κατώφλι τῆς κάμαράς σου
Γιατί τὸ φῶς σου νὰ μὴ φέγγη,
Πιὸ ἔξω ἀπὸ τὴν κάμαρά σου;

Ἢς μὴ ρωτήσουμε ποιὸς φταίει
Γιὰ τὸ κακό μου' γιὰ τὸ κακό σου
Ἢ φλόγα τῆς ζωῆς σου καίει
Στὸ μάγουλό σου.

Τὸ παραθύρι σου ἄς ἀνοίξῃ
Ἐπάνω στήν ἀπέραντη ἔρημό μου
Γιατί νὰ παίξω; ἔσὺ τὸν ξέρεις
Τὸ σκοπό μου...

Ξέρω. Μιά θέση εἶναι γιὰ μένα
Στὴν ἀσυμπλήρωτη ψυχὴ σου.
Μὴ μὲ ρωτήσης. Μὴ μὲ ρωτήσης.
ὦ, τὸ φιλί σου! Τὸ κορμί σου!

1914.

TO TELEYTAIO RENDEZ VOUS

10 καὶ 25'
Δὲν φαίνεσαι ἀκόμη
Τὸ καφενεῖο εἶναι ἔρημο
Κόσμος σταναχωρημένος φυλάει τὸ τραῦμα
Οἱ λάμπες τοῦ κινηματογράφου ἀντίκρου παίζουν μὲ τὸ πεζοδρόμιο
Τὰ γράμματα τῶν προγραμμάτων εἶναι νευρόσπαστα μὲ λιβρέες
Τὰ τραῦμα φτάνουνε τὸνα μετ' ἄλλο 2 11 36 5
Γιατί ναργῆς

Κι' ὅμως χρειάζεται νὰ φύγω

Νὰ φύγω ἔτσι
Μὲ παράπονο
Χωρὶς ἀντίο
Χωρὶς σφουξίματα χειρῶν
Χωρὶς κυττάγματα περιπαθῆ
Χωρὶς κομμένες φράσεις δίχως ἔννοια
Χωρὶς δάκρυα
Δάκρυα θερμὰ ἀληθινὰ δάκρυα
Καὶ ὑποσχέσεις ποὺ δὲ θὰ τηρηθοῦν ποτέ
Μὴ μὲ λησμόνει Μέχρι θανάτου

Ἐγὼ ὅμως πρέπει νὰ φύγω

Ἴσως θάταν καλύτερα ἔτσι

Ἴσως θάρτης τὴν τελευταία στιγμή

Ἴσως νᾶσαι στὸ τραῦμα ποὺ ἀνεβαίνει

Ἴσως θὰ μὲ φυλάγῃς στὸ σταθμὸ

Ἄλήθεια ἀπόψε σ' ἀγαποῦσα ἀληθινὰ
Μ' ὅλη τὴν πλῆξή μου
Ὅλο τὸ παρελθὸν κι' ὅλο τὸ μέλλον μου

Ποιὸς ξέρει ἂν θὰ ξαναἰδοθοῦμε
Ὁ κόσμος εἶναι τόσο μεγάλος κι' ἐμεῖς τόσο μικροὶ
Εἴμαστε τόσο μικροὶ κι' εἴμαστε τόσο μεγάλοι
Ποιὸς ξέρει τὶ μᾶς κρύβει τὸ μέλλον

Ἐγὼ φεύγω
Ἐσὺ δὲ θάρτης

Ἄς φυλάξουμε καὶ τὸ 36

Ἄντιο γιὰ πάντα
Ἄντιο ἔσὺ δὲν ἤρτες
Σὲ φύλαξα ὡς τίς ἔντεκα
Οἱ λάμπες τοῦ κινηματογράφου ἔχουν σβύσει
Σηκώνουν τὰ προγράμματα
Ἄντιο ἔρωτα μου δίχως βέλη
Φεύγω μακριὰ σου
Ἴσως ὄχι τόσο μακριὰ ἀπ' ὅσο ἤμασταν συχνὰ ὄντας μαζί

Ἀῦριο τὴν ὥρα αὐτὴ θάμαι στὸ τραῖνο
Ἐσὺ θὰ ἦσαι... Ἄντιο θὰ μείνῃς σπῆτι
Θὰ κλειδωθῆς στήν κάμαρά σου ποῦταν πάντα διάφορη
Βλέπεις πόσο καλὰ σὲ ξέρω
Θὰ ἔχεις τύψεις συνειδήσεως
Τόσο ἐλαφρῆς τόσο δικές σου
Θάσαι δική μου
Θὰ μετανιώσης
Γιὰ τὸ φιλί τὸ τελευταῖο ποὺ δὲν ἀλλάξαμε στὸ σταθμὸ
Γιὰ τὸ μαντήλι ποὺ δὲν πῆρε μακριὰ τὸ τραῖνο

Ἐγὼ θάμαι στὸ τραῖνο

Ἀπὸ μέρες Ἔνας μῆνας Ἔνας χρόνος θὰ περάσουν

Ἐγὼ θάμαι μακριὰ σου
Ἐσὺ θὰ ἐξακολουθῆς τὸ δρόμο σου
Ἐγὼ θὰ ἐξακολουθῶ τὸ δρόμο μου
Μιά μέρα ὅμως
Ἄξαφνα
Θὰ συνεφιάση ἡ ψυχὴ σου
Ἄκόμη τὰ μαλλιά σου θάναι καστανὰ
Θὰ κλείσης τότε τίς πόρτες
Θαρχίσης τίς δυσάρεστες κουβέντες μὲ τὸν ἑαυτό σου
Θαγαπήσης τὴ μοναξιά
Θὰ εἶσαι ἀνήσυχη

Ἀνήσυχη Ἀνήσυχη

Θ' ἀποφεύγεις τίς φίλες σου
Οἱ φίλοι σου θὰ σοῦ εἶναι ἀνυπόφοροι
Θὰ ἐγκαταλείψῃς τὴ γιορτὴ

Τὴ ζωὴ σου πρὸ παντὸς τὴ ζωὴ σου
Θὰ σοῦ ἀρέσουν οἱ καταραμένοι ποιηταὶ
Θὰ χαρίσης τὸ σκλλάκι σου πὸν δὲ μοῦ ἄρεσε ποτὲς
Θὰ πάρης μιὰ μαύρη γάτα
Θὰ βαριέσαι

Μιὰ ἀπέραντη σκιά
Μιὰ ἀπέραντη σιωπὴ
Μιὰ ἀπέραντη κούραση

Μιὰ μέρα ἄξαφνα θὰ μὲ ἰθυμηθῆς
Θὰ μοῦ γράψης μιὰ ἐπιστολὴ μακρὰ μακρὰ καὶ φλύαρη

Ἄν θὰ ξαναβροθοῦμε

Τὸ ἀμάξι μου περνᾷ ἀπὸ τὸ σπῆτι σου
Νομίζω πῶς διακρίνω τὴ σκιά σου ἀπάνω σ' ἓνα κάντρο
Τὸ ἀμάξι τρέχει γρήγορα μὲς στὴ βροχὴ

Ἄντίο
Ἄπ' τὴν καμπὴ τοῦ δρόμου σὲ βλέπω νὰ κλίνης βιαστικά τὶς περ-
[σιάνες

BRUXELLES 1913:

A. ΝΙΚΟΛΑΟΥ

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Vers des couchants en or broyé,
Vers des rivages foudroyés,
Depuis des ans, j'ai navigué.

ΑΠΟ ΤΑ VISAGES DE LA VIE ΤΟΥ VERHAEREN

Στὰ Πελάγη ἀρμενίζουμε τ' ἄγνωστα.
Χρόνια πᾶν, χρόνια πᾶνε τὴ χώρα
Τῶν γονιῶν μας μὴ ἀγῆ πὸν ἀπαριάσαμε
Γιατὶ ὁ νοῦς μας διψοῦσε τὴ γνώρα

Τὴν τρανότερη ἀπ' τ' ἄσπρο σπιτάκι μας
Ποὺ ὡσὰν κύνος στὸ λόφο ἐλουζόνταν
Τὸν προσήλιο κι ὀλόγλοο, δὲν ἔμεινε
Ὁ ἔπνος μὴδ' ὁ στερνὸς πὸν ἐχαιρόνταν

Τὴν τρισμάκαρη νύχτα, στὴ μνήμη μας.
Κι ἀπὸ τ' αἶλο γέρμα τὸ βράδυ
Δὲν κινάει τὴ χαρὰ τὴ μικρόχαρη
Τῆς γωνιάς, τῆς μητέρας τὸ χᾶδι

Νὰ ξυπνήσει βαθειά μας ἢ Ἄνάμνηση.
Μὰ δνειρόβυθοι ἀκοῦμε στὰ μάκρη
Τὸ τραγοῦδι, κι ἀκράτο ἀπ' τὰ μάτια μας
Ἄναβράει τὸ πικρότατο δάκρυ.

Κι ὄλο πᾶμε, ὄλο πᾶμε πρὸς τ' ἄγνωστο:
Μᾶς τραβάει τὸ Τραγοῦδι πὸν μοιάζει
Ν' ἀντηχεῖ πλάϊ μας μιὰ, καὶ μιὰ γίνεται
Μακρυνὸν ἀπ' τ' ἀστέρια ὡς νὰ στάζει.

(Στ' ἀφροπούλια τὸ πλοῖο πὸν κυκλώνουνε
Τὸν μεγάλο μας Πόθο ξεγνοῦμε,
Καὶ τοῦ Ὀνείρου τὰ δλεῦδα πέταλα
Κάποιες νύχτες βουβοὶ τὰ μαδοῦμε.

Κι ἡ τρεμόφτερη Ἐπίδα ὡσὰν πᾶλλευκον
Ἐνα μέγα πουλί, λαφιασμένη
Στὶς κορφὲς φτερακώνει τὶς δλάφριστες
Τῶν κυμάτων, βαθειά πληγωμένη.)

Κι ὄλο πᾶμε, ὄλο πᾶμε πρὸς τ' ἄγνωστο:
Μᾶς τραβάει τὸ Τραγοῦδι, πὸν μοιάζει
Ν' ἀντηχεῖ πλάϊ μας μιὰ, καὶ μιὰ γίνεται
Μακρυνόν, ἀπ' τ' ἀστέρια ὡς νὰ στάζει.

Μὰ στὸ βράχο τὸν ἄσειστο ἀτάραχη
Τοῦ πελάου μπρὸς τὴ μάταια τὴν πάλη,
Αἰθερόηχο τὸν ὀλύμπιο τὸν ἕμνο της
Ἡ πανάραχη ἢ Σειρήνα πὸν ψάλλει,

Ποιὸς θὰ πεῖ, ποιὸς θὰ πεῖ κι ἂν θὰ φτάσουμε,
Ἡ ὄλο, τὸ Ἄσμ' ἂν θ' ἀκοῦμε πὸν μοιάζει
Ν' ἀντηχεῖ πλάϊ μας μιὰ, καὶ μιὰ γίνεται
Μακρυνόν, ἀπ' τ' ἀστέρια ὡς νὰ στάζει;

ΚΛΕΩΝ ΠΑΡΑΣΧΟΣ

ἄρπα... Μετὰ Πάτρα... ὄλο τὸν Μωρηά... μετὴν ἄρπα. Κατόπι, Πειραιᾷ, Ἀθήνα, Μέγαρο... ὄλη τὴν Ροῦμελη.

— Βέβαια μετὴν ἄρπα;

— Μετὴν ἄρπα. Ἐπειτα, Θεσσαλία, μετὴν ἄρπα, Σαλονίκη μετὴν ἄρπα. Πόλι... μετὴν ἄρπα. Ἀπὸ κεῖ... Μικρασία... Σμύρνη, Ἄδανα, Μερσίνα... Ὑστερα στὰ ἐνηνησία, στὰ δωδεκανήσια...

— Μετὴν ἄρπα;

— Μετὴν ἄρπα... Τελευταία... Ἀλεξάνδρεια... Γύρισα ὄλη τὴν Αἴγυπτο... ἤλια νερὸ τοῦ Νεῖλου καὶ ἄραξα γιὰ πάντα ἐδῶ, σὸ Κάιρο... Ἡ ἄρπα μου δὲ ξαναταξιδεύει.

— Ὁραία ποῦ εἶνε ἡ Κέρκυρα, ἔ;

Ἄπαντοδος:

— Ὁραία.

— Τὰ Ἄδανα;

— Ὁραία.

Καὶ βυθίζονταν σὲ μιὰ σιωπή.

Μιὰ μέρα, μιλούσαμε, γιὰ τὰ νέα τραγούδια καὶ τοὺς νηοὺς σκοποῦς καὶ συμφωνήσαμε, σὸ ὅτι, τὰ παλιὰ τραγούδια, ἦταν καλά.

— Τὶ τραγουδοῦσες, τότες, κὲρ Φίλιππα;

— «Τ' ἄστρο τὸ λαμπερό...», «Πάπια τοῦ γυαλοῦ...», «Μαῦρα μάτια, μαῦρα φρούδια...»

— Καλὰ τααγούδια... Θάχες καλὴ φωνή, καὶ τὶ ὠραία ποῦ θὰ ἀνάκρονες, σὴν ἄρπα, τοὺς σκοποῦς των.

— Ἦταν, πολὺ καλὴ, ἡ ἄρπα μου.

— Καί, καθόσοννα πολὺ σὲ κάθε μέρος;

— Ὅσο ποῦ, νὰ βαρεθοῦν τὰ τραγούδια μου.

— Κ' ὕστερα ἀποχαιρετοῦσες τὶς γλυκειὰς γνωριμίες καὶ τοὺς γνωρίμους ὀρίζοντες κ' ἐτραβοῦσες γιὰ καινούργια συναπαντήματα.

— Σὰν μάθαιναν οἱ νηὲς νὰ τραγουδοῦν στοὺς ἀργαλιούς τὰ τραγούδια μου, κ' οἱ χαροκόποι νὰ τὰ τραγουδοῦν μονάχοι τους σὶς ταβέρνες, ἀναχωροῦσα, σύνναγα γιὰ τὸ κοντινὸ χωριό.

— Σέρονοντας μέσ' τὴ ψυχὴ σου, τὸ βαρετὸ κέφι τοῦ ἀνθρώπου, ποῦ ἄφησε πίσω του, μιὰν ἀνάμνηση καὶ καρτερὰ μιὰν ἀπαντοχή.

— Ἄπαντοχή; Ποτέ μου!

ΚΑΪΡΟ 1909.

BLASÉ

Ὅταν πειά, τανύθηκαν τὰ μέλη του, σ' ὄλα τ' ἀγωνίσματα τοῦ πένταθλου.

Ὅταν πειά, ἔκρουσε ὄλες τὶς τανυμένες τῆς λύρας χορδὲς κ' ἤπια ἀπὸ λογῆς κύπελλα κ' ἐκέρδισε δόξα καὶ πλοῦτο πολὺ, ὀρέχτηκε, τὴν ἀποκατάσταση ποῦ ὑπόσχονταν ἡ καινούργια φιλοσοφία, ποῦ ἔφεραν σὸν τόπο Ἰντιάνοι φακίρες — γέροι, ποῦ δὲν εἶχαν ποτὲ νειάτα κ' ἀναμνήσεις.

Οἱ σοφοί, δὲ μποροῦσαν, νὰ τοῦ ποῦν κ' οἱ ξένοι φακίρες, δὲ μποροῦσαν νὰ τοῦ ξηγήσουν: πῶς θὰ κατώρθωνε νὰ βυθιστεῖ σὸ Νιρβάνα.

Τέλος, σὸ συμπόσιο, μιὰ νύχτα, ἓνας σοφιστής, μασσῶντας μαρουλόφυλλα εἶπε:

— Ἄν σοῦ ἦταν βολετό, νὰ χωρίσεις, τὸ θεῖο τῆς ὀντότης σου, ἀπὸ τὴν ὕλη... Ἄν ἦταν βολετό, ν' ἀφαιρέσεις τὸ περίσσεμα τῆς ψυχῆς...

— Ἄν σοῦ ἦταν βολετό, ἀντίκοψε ἓνας γλύπτης, ποῦ πολλὴ ὄρα κίτταε στοχαστικὰ τὰ γυμνὰ μέλη τοῦ συνηλικίου του ἐφηβου, ἄν σοῦ ἦταν βολετό, ἀπορίχνοντας τὴ σάρκα, μετὸ ὑπόλοιπο νὰ πλάσεις τὸν θεό... Ἐτσι, καθὼς ἀπορίχνομε σὲ χαλίκια καὶ σκόνη τὸ περίσσεμα τοῦ μαρμάρου, γιὰ νὰ βγάλουμε τὴ θεῖα μορφή...

— Ἄν ἦταν βολετό, ἐμουρομοῦρισε, μιὰ ἐταῖρα, ποῦ ἐτριβε μετὶς πάλαμες, τὰ ὀρθὰ βυζιά της, γυρομένη σὸ τρίκλινο, ἄν ἦταν βολετό, νεκρώνοντας τὶς αἰσθήσεις...

Κι' ὁ θαλερὸς γέρος — ποῦ ἔκρουε, πάντα στὰ συμπόσια, τὴ λύρα καὶ τραγοῦδα τὸν ἔρωτα καὶ τὸ κρασί, — ἐπλησίασε τὸν ἄρχοντα καὶ τοῦ μίλησε, σιγανά, πνίγοντας ἓνα πονηρὸ χαμόγελο.

— Δόσε, τὸ κισσοστεφανομένο σου κύπελλο, σὸν νέο κεραστή, νὰ τὸ γεμίσει ξέχειλα, καὶ μετὰ τὰ ῥόδα, σὴν κεφαλή, ἀπὸ τὴ σάλα τοῦ συμποσίου ποῦ — μετὸ συμπάθειο, ἄρχοντα, — ἡ πλήξη σου ἀπόψε τὴ βαρένει, πέρισε σὴν σάλα τῶν τροπαίων καὶ τῶν στεφάνων, τῶν παλιῶν σου θριάμβων.

Ἀντίκρου, σὸ σφοδρὸ τοῦ χουσαφιῦ σου, ποῦ σπιθοβολᾷ, καὶ τριγυρισμένος, ἀφ' τὰ λογῆς σημάδια, ποῦ σ' ἀνηφόρι τῆς ζωῆς σου, μάξερνες, γιὰ θυμητάρια συγκινήσεων — μετὸ συμπάθειο, ἄρχοντα, — ποῦ πειά, δὲ δοκιμάζεις, λύγα τὰ γόνάτα σου στὰ διαφνένια ξερόκλαδα — καὶ στὰ ξερόκλαδα τῆς ἐληᾶς καὶ τῆς μυρτιάς —.

Σήκωσε τὰ χέριμα, πρὸς τὰπάνω, — πρὸς τὸν οὐρανὸ, ὕψωσε τὰ χέριμα, — καὶ τὰ μάτια σου, νὰ κερτοῦν σὸ χουσαφί — σὸ χουσαφί σου, ποῦ θὰ φλογώνει ἀντιφεροῦσοντας τὶς δάδες.

Κι' ἄν κατορθώσεις, ἄρχοντα, νὰ κοιμήσεις τὴ σκέψη σου καὶ νὰ τυφλωθεῖς, γιὰ τὰ ὕλικά... δοκίμασε, ἄρχοντα, κ' ἐγὼ — ἄν ὀρίζεις — πέρινω τὴ θέση σου σὸ τρίκλινο, καὶ κροῦντας τὴ λύρα δίνω τὸ σύνθημα τῆς εὐθυμίας.

Κι' ὁ ἄρχοντας... ἔδωσε τὸ κύπελλο του σὸν κεραστή, κ' ἀπὸ τὴ σάλα τοῦ συμποσίου μπήκε, σὴν σάλα τῶν τροπαίων καὶ τῶν στεφάνων.

Πολλὴ ὄρα, γονατιστὸς σὶς δάφνες του, μετὰ τὰ χέριμα σηκωμένα κατὰ τὸν οὐρανὸ καὶ τὰ μάτια ἀνοιχτά, πρὸς τὸ χουσαφί, προσπαθοῦσε νὰ... κοιμήσει τὴ σκέψη του, καὶ νὰ, τυφλωθεῖ, γιὰ τὰ ὕλικά!

Μάταια.

Κι' ἄν, γιὰ μιὰ στιγμή, νεκρώνονταν ἡ σκέψη του, καὶ ἡ ἀχτίνα τῶν ματιῶν του σταματοῦσε, σὸ μεταξὺ διάστημα ἐτριξε ἓνα ξερόκλαδο, ἓνα ξερολόουλοδο καὶ τὰ βλέμματά του στρεφόντουσαν

στάντικείμενα γύρω, κι' ἡ σκέψη ταξείδευε στὸν ἥλιο καὶ στὴν
ὀμίχλη τῶν ἀναμνήσεων.

Ὅταν ἀκουσε, τὴ λύρα νὰ κρούει, . . . ἐπῆγε στὴν εὐθυμὴ σάλα
. . . ἐξήγησε τὸ κισσοστεφανομένο ξέχειλο ποτήρι, ἀπὸ τὸν κεραστὴ
κι' εἶπε:

— Μὲ εἰρωνεύθης, Ἀνακρέων;

Εἶπε καὶ στὶς δούλες:

— Ἀκαμάτρες . . . στὴ σάλα τῶν τροπαίων, εἶνε μιὰ ἀράχνη
στὴ γωνιά, καὶ παντοῦ ἀκαταστασία καὶ κορνιαχτός!

Κι' ὁ κιθαρωδός — χωρὶς νάπαντήσῃ, στὴν ἐρώτησή του, —
εἶπε:

— Εἶνε κι' ἐδὼ ἀράχνη, ἄρχοντα, καὶ τὰ πορφυρὰ σκεπάσματα
τῶν τρίκλιτων εἶνε χρεῖα νὰ καινουριωθοῦν, γιὰ τὴν ξεθώριασαν.

ΑΛΕΞΑΝΤΡΕΙΑ 1913.

ΝΙΚΟΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

ΕΛΕΓΓΙΑΚΟΙ ΤΟΝΟΙ

ΤΟ ΚΑΡΑΒΑΝΙ ΤΟΥ ΠΟΝΟΥ

“QUATRIÈME NOCTURNE”

FR. CHOPIN

Γρήγορα, γρήγορα, ὅ,τι προκάνει ὁ καθέννας θὰ πάρει... Ὁ
σύφουνας ἔρχεται . . . τὸ ξόρκι δὲν τὸν κομματιάζει . . . Βρέχτε μὲ
δάκρυ—στερνὸ δάκρυ τὴν πατρικὴ γωνιά καὶ δρόμο μὲ δρόμο πάρ-
τε . . . ὁ σύφουνας ἔρχεται . . . θὰ σᾶς σαρώσῃ . . .

Βαρύθημα τὰ βουβάλια σέρνοννε τὰ ξυλάμαξα, τοὺς μακρου-
λοὺς ἀραμπάδες . . .

Ὅ,τι πρόκιταν, σώριασαν. Τὰ προικιά δὲ τὰ πολυκοίταξαν . . .

Ποῖος σκέφτεται τὴ χαρὰ τὴν ὥρα ποὺ τὸ πνέμα τῆς καταστρο-
φῆς—ὁ ἄγριος Κόνδορας, ἔχει ἀνοίξει τὶς πλατύνες τοῦ μανριδερὲς
φτεροῦγες καὶ ζυγιάζεται νὰ πέσει! . . . Ποῖος σκέφτεται τοῦ Ὑμέ-
ναιου τὸ στεφάνι, ὄντας τὸ βλέπει ἀπιθωμένο σὲ κερένιο πρόσωπο . . .

Τὸ ψωμί . . . τὸ ψωμί . . . Τίποτ' ἄλλο . . .

Τὰ τσουβάλια τοῦ σταριοῦ σωριασμένα στοὺς ἀραμπάδες καὶ
πάνω διπλωμένα τὰ λιγυσμένα κορμιά καὶ τὰ πονεμένα πρόσωπα . . .

— Θεσσαλία τὸ κανόνι θὰ σ' ὀργώσει. —

Τρίζουν οἱ ἀραμπάδες κ' οἱ ξυλόροδες θαρεῖς θὰ σπάσουν . . .
Τὰ βουβάλια δὲ μουκανιώνται, μηδὲ κανέννας μοίρεται . . . Τρίζουν
οἱ ἀραμπάδες—ὦ! μοιρολόι ἀθέλητο—κι' οἱ ξυλόροδες θαρρεῖς

θὰ σπάσουν—καρδιάς σταμάτημα—κι' ἀργοδιαβαίνει ἡ λιτανεῖα
τοῦ πόνου—τοῦ πόνου ἡ λιτανεῖα ἀργοδιαβαίνει . . .

— ὦ! στέρφωμα κάθε γωνιάς!—

Ὀλόασπρη χαμοκέλλα τὸ λιακωτό σου ἡ ὀβίδα στὰ δυὸ θ' ἀ-
νοίξει . . .

Κάμπε τὸ κανόνι θὰ σ' ὀργώσει, θὰ σὲ διβολήσῃ καὶ τὰ μυ-
δράλια θὰ σὲ σβαρνίσουν . . .

Τὸ χρυσογεννάτο ἀστάχυ τὸ μαροῦτι θ' ἄλωνίσει, θὰ λιχνίσει
καὶ τὸ στάρι—φτάκρίσσαρο ψωμί—οἱ κάργες θὰ φάνε . . .

Γιὰ νερό—γαῖμα θὰ ποτιστεῖς.

Τὰ συνοριακὰ χωριά ἀδειαστήκανε.

Τὰ παραθύρια τῶν σπητιῶν τάμπιες καὶ τὰ σπητικὰ ταμπού-
ρια . . .

Τὰ ροῦχα π' ἀπομείνανε φλάμπουρα ἀλικόβαφα θὰ κυματί-
σουν . . .

— Διαβαίνει ἡ λιτανεῖα τοῦ πόνου—τοῦ πόνου ἡ λιτανεῖα ἀρ-
γοδιαβαίνει . . .

— Τὰ βουβάλια ζεμένα στὸ ζυγὸ μὲ τὶς ξυλένιες ζεῦλες στὰ
λαιμά τους σέρνοννε ἀργά-ἀργά τοὺς ἀραμπάδες—κι' οἱ ἀραμπάδες
μυρμηγκιῶν γραμμὴ—νεκρῶν φουσάτο ἔχουν γεμίσει τὴ στράτα
πέρα ὡς πέρα.

— Τὰ συνοριακὰ χωριά ἀδειανὰ κιβούρια.

Ζωὴ κεῖ πέρα δὲν τριγυρίζει.

ὦ! τὰ γεννήματα. Τὰ γεννήματα σαπίλα τὰ προσμένει.

Τὰ μάτια χαῦνα—πλάνα—μαῦρα στεφάνια τὰ περιζώνουν.—
Τὸ δάκρυ στέρεψε . . . Δὲν σκάει στὴν ἀκροῦλα. Κρουνοὶ ἀστεῖρευ-
τοι δακρῶν ἔτρεξαν στὴν περασμένη καταστροφὴ.

Τί καταστροφὴ!—Οἱ ἀδένες στεῖρες τώρα . . . Τὸ δάκρυ—μαρ-
γαριτάρι δὲ κυλάει . . . Τὸ ἀναφυλλητό . . . Ἡ φωνὴ πνίγεται.

— Τί μπορεῖ νὰ πεῖ κανέννας γιὰ τὶς ἀναπάντεχες συφορές! . . .

×

Στὸ μεγάλο γιοφύρι τῆς Λάρισσας εἶνε θρονιασμένος ὁ Νόμος.
Ἀκωστεράει . . .

Τίποτα δὲ θὰ περάσει χωρὶς νὰ πλερώσει τὸ φόρο, τὸ χαράτσι.

Τὰ μάτια δροθάνοιχτὰ ἀκοίμητα—μάτια Δρακόντων—γλύφουν
τὴ στράτα πέρα ὡς πέρα . . .

Τίποτα δὲ θὰ περάσει χωρὶς νὰ πλερώσει τὸ φόρο, τὸ χαράτσι . . .

Εἶνε οἱ ἄγρυπνοὶ σκοποὶ . . .

Τὸ καθῆκον. Τὸ καθῆκον.

Στριγγλιὰ φωνή—ἀγριμῶνε οὐρλιασμα—σταματᾷ τὸ κνη-
γημένο καραβάνι.

Σκύφτε ραγιαδες. Τὸ κεφάλι στ' ἀστήθι ἀκουμπήστε. Τὸ
χέρι στὸ πουγγί. Πλερώστε πλερώστε.

— Λύπηση—Ἀμάν . . . Εἴμαστε οἱ κνηγημένοι ἀπὸ δική σας

διάτα... Τὰ σπητικά μας ἀφήσαμε γιὰ τὴν πατρίδα... Λύπηση...
Παράδες δὲν ἔχουμε... Λὲ μᾶς θεωράτε!...

— Τὸ φόρο. Βῆμα μὴ κάνει κανέναν...

— Δὲν ἔχουμε τίποτα. — Ψάχτε τὶς τσέπες μας, πανί μὲ πανί...

Ὅ,τι προκάναμε πῆραμε... Εἶδαν τὰ μάτια μας τόσα καὶ τόσα. —
Ἄφῃστε μας νὰ περάσουμε... Γιὰ τὴ πατρίδα ὅλα τ' ἀφήσαμε...
Δὲν ἔχουμε ἄλλο νὰ δώσουμε πλιό... Τὰ παιδιὰ μας καὶ κείνα...
Οἱ γυναῖκες ἀπόμειναν τὰ μωρὰ κ' οἱ γερόντοι... Στὴν πατρίδα
ὅλα τὰ δώσαμε... Γιὰ μᾶς ἀνοιχτὴ πρέπει νάιναι ἡ στράτα.

— Τίποτα. — Βῆμα μὴ κάνει κανέναν. — Τὸ φόρο τοῦ σταριοῦ
πλερῶστε πλερῶστε.

— Δὲν τῶχουμε γιὰ πούλημα... Εἶν' τὸ ψωμί μας... Λεφτὸ τσα-
κιστὸ δὲ μᾶς ἔμεινε... Μήπως ἀφήσατε τὰ νέα γεννήματα νὰ που-
ληθοῦν;... Δὲν ἔχουμε τίποτα. — Τὸ ψωμί μας μονάχα — τὸ ψωμί —
τὸ ψωμί...

Ἔτσι μιλοῦσαν οἱ ἀποδιωγμένοι ἀπὸ τὸ σπητικό τους καὶ τὴ
καρδιά ραγίζαν κάθε ἀσταντικῶν διαβάτη... Μὰ τίποτα.

Κεινῶν τ' αὐτιὰ βουλομένα κ' ἡ καρδιά τους μπροῦτζος.

Εἶναι οἱ πιστοὶ ἐκτελεστάδες τοῦ καθήκοντος. — Τοὺς ἔθεσεν ἡ
πολιτεία, τὰ δίκαιά της νὰ διαφευγέσθουν. — Θὰ πληρωθοῦν οἱ φό-
ροι — τοῦ αἵματός οἱ φόροι...

— ὦ! σφοδρά!

Τὸ παιδί ἀπ' τὸ βῆμα ἀποκόβουν. Τὸ ψωμί ἀπ' τὸ στόμα ἀρ-
πάζουν.

— Κάθε φτωχὸς ξωμάχος τόσα κοιλὰ στάρι ἀφήνει, ὅσους πα-
ράδες θάδινε γιὰ φόρο. —

Δίνει καὶ τὸ ψωμί του αὐτὸς πὺν ὅλα τᾶδωσε γιὰ τὴν πατρίδα.

— Γῆς καὶ παιδί, καματερό καὶ σπητι...

Τὴ γροθιά δὲν ὑψώνουν... Ὁ γδοῦλος της δὲν ἀκούγεται...

Ἀπὸ τὴν πύλη — ἀργό — ἀργό — γιὰ ἄνιο κυλάει τὸ μπουλοῦκι
τῶν ἀποδιωγμένων — ὡσανὶ τὸ ποτάμι πὺν ἤρεμο ἀργοκυλάει κάτω
ἀπ' τὸ γιοφύρι — καὶ μόνον τὴ ματιά — παράτονο γιομάτι καὶ σβυ-
σμένο δάκρυο ρίχνει στὸ χωριό, στὰ πατριὰ ἄγια χώματα κ' ἔτσι
σιγοψυθυρίζει.

— ὦ! Σπητικό μου, θὰ σὲ ξανάβρω στέριο! —

Ο ΠΡΙΓΚΗΣ

ΤΟΥ ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΠΑΡΓΑ

Τὸν γνώρισα μιὰ νύχτα ὀχτωβριανή, — θερμὴ καὶ ἤρεμη.

Στὴ βεράντα, μὲ τὶς ψάθινες καρτέλες, τὰ βιχὺ, τὰ γλυκὰ καὶ
τοὺς καφέδες, ἡ ὥρα περνοῦσε βουβή. Ὁ καθέναν βυθισμένος, στὴ
δική του σκέψη. Οἱ κυρίες μὲ τὴν ταραγμένη φαντασία, καὶ τ' ἄρρωστα
νεῦρα, καταδεχόνταν νὰ κατρίσουν κατὰ διαιρέματα, καὶ κανένα
μυρωμένο σιγαρέττο, πὺν οἱ κύριοι — πὺν ἄρρωστοι αὐτοὶ — τοὺς
προσφύρανε ἀφηρημένοι.

Μπροστά μας ὁ διάδρομος τοῦ ἤπου, σιγνησμένος καὶ πλα-
τῆς. Τὰ ψηλόκορφα πλατάνια τὸν γεφύρωναν σχεδόν, καὶ τὸν ἔκαμναν
νὰ σβήνῃ παρὰ κάτω μὲς τὸ μισοσκόταδο. Οἱ γύρω γιασεμίες, ὅλο
καὶ αὐξάνανε, τὴν ἡδονικὴν ἐξάντληση, πὺν εἶχε κυριέψει ψυχὴς καὶ
ἀντιζείμενα. Κι' ὅταν φάνηκε — κάτω ἀπ' τὰ πλατάνια — νᾶρχεται
μὲ τὸ μοιραῖο βῆμα του — ὀλοστροφύγγυλος — βαρὺς — ἀργός, μιὰ
Κυρία — ἡ ὑστερικὴ Κυρία — φώναξε χαρούμενη:

— Ce cher Prince!

Ὅσαμι τριανταπέντε χρόνων. Ξυρισμένος. Λίγο γυρτός. Παχύς.
Φοροῦσε σμόκιν. Γιλέκο ἄσπρο βελουδένιο. Πουκάμισο, γιανκᾶς,
καὶ μανικέτια, ὅλα μαλακά, ἀπὸ κρέμ μετᾶξι. Δίχως καπέλλο. Ἄψογο
παρουσιαστικό. Ὅλ' αὐτὰ, κ' ἓνα μπλέ μονόκλ στροιμαγμένο στὸ σρι-
στερό του μάγουλο, τοῦδιναν μιὰν ἐκφραση, πὺν σοῦλεγε, πῶς:
— Εἶμαι κάποιος. Ὅχι τυχαῖος σνόμπ!

Μὰ ποιὸς νᾶταν; Τὴ στιγμὴ πὺν μοῦ τὸν σύστηναν, δὲν ἀντε-
λήφθηκα — ἔχτος ἀπὸ τὸν τίτλο τὸν πριγκηπικό — τὸ ὄνομα του.
Τὰ γυλλικὰ τὰ μιλοῦσε τέλεια. Ὅστόσο Γάλλος δὲν φαινότανε.

Σὲ λίγο ἄρχισε νὰ δρᾶ. — Μὲ μεγάλῃ ἄνεση, μιλοῦσε, κομπλε-
μεντάρειζε — εὐφρολογοῦσε. Κ' ἡ χειρονομία του χαριτωμένη. Ἄργῃ
ὥστόσο. Μοιραῖα. Ὁ Πρίγκηψ ἔκαμνε ἐντύπωση. Ἦταν γραφικός.
Μιλοῦσε μὲ τὴ βεβαιότητα τοῦ ἀνθρώπου, πὺν εἶν' ἐνήμερος, σὲ
ὅλα τὰ ζητήματα. Τίποτα δὲν ἄφινε νὰ τοῦ ξεφύγει. Οὔτε ἡ ἡμερο-
μηνία τοῦ προσεχοῦς χοροῦ, — οὔτε ἡ καλύτερη μάσκα ἀτοκινίτου,
πὺν φερε τὸ τάδε σπῆτι, — οὔτε τὸ «*Mercure de France*» πὺν
τώρα τελευταῖα ξέπεσε, καὶ δὲ μᾶς λέει πειᾶ τίποτα καινούριο —
οὔτε τὸ παρελθὸν τοῦ τάδε ὑπουργοῦ πὺν γλεντοῦσανε μαζί στὴ
Βιέννη, τὸν περασμένο χρόνο — οὔτε ἡ σαντέζα πὺν σφουρίχτηκε
χτὲς βράδν στὸ «*Casino de Paris*» — οὔτε ἡ ὑπηρέτρια πὺν ἐδιώξε
ἀπὸ τὸ σπῆτι τὸν ὁ Χιῶτης ὁ Γιάτρος, ἐπειδὴ τοῦ ἔκλεβε τὴ ζάχαρη....

Ὅλοι τὸν ἀκούγανε προσεκτικά. Οἱ σοφὲς καὶ κουρασμένες
μᾶσκες — ὡσανὶ παιδιὰ πὺν ξαφνικὰ θὰ βρισκάνε μπροστά τους, ἓνα
σορὸ γοητευτικὰ παιγνίδια — μ' ἐκφραστικὲς γρομιάτσες ἐκδηλώνανε
τὴν εὐχαρίστηση τους. Τὰ μεγάλα τὰ παιδιὰ! Μὲ τὶς ὀλόπικρες
ψυχὴς! Μὲ τὴν ἀφέλεια ἀδράχναν τὴ χαρὰ, γὰ νὰ ξεχάσουν μιὰ
στιγμὴ, ὅταν τοὺς τὴν ἐπρόσφεραν ἔστω καὶ τυχαῖες ἀφορμὲς. Τ'
ἄρρωστα, τὰ μεγάλα τὰ παιδιὰ!

Ἐκεῖνος πὺν τὰ γνώριζε τόσο καλά, κ' ἔβλεπε μέσα τους τόσο

βαθειά με τὸ πονηρό του μάτι τὸ πολύξερο, χαιρόντανε κι' αὐτός, χαμογελοῦσε, κι' ὄλο ἔλεγε θριαμβικά.

Ἐσώτου, ἀπ' τὴν ἄκρη τῆς βεράντας, ἡ ὑστερικὴ Κυρία, φώναζε ἀνυπόμονη:

— Εἶσαι πολὺ μονότονος, ἀπόψε, Πρίγκηψ!

Γύρισα καὶ τὴν κύταξα. Καθόνταν ἀπόμερα σὲ μιὰ πολτρόνα, καὶ μυρίζονταν μιὰ πελώρια μανόλια — μετὰ τὰ σάρκινα πέταλα καὶ τὴ βαρειὰ μυρωδιά. Ἡ γλωμὴ μορφὴ φαινόταν κουρασμένη, θλιβερή, ἀπορροφημένη, περισσότερο ἀπὸ ποτέ. Καὶ τὰ υπερβολικὰ μεγάλα, γαλανὰ τῆς μάτια, μιλοῦσαν πάλι, γιὰ κάποιες νέες ἀνησυχίες....

Ἐσώτου ὁ Πρίγκηψ στὸ ἄκουσμα τῆς σβραχνῆς φωνῆς, σηκώθηκε. Πρόθυμος. Γελαστός. Ἰπποτικός.

— Ἄ! Κατάλαβα, ἀγαπητὴ Κυρία! ἀπήντησε μετὰ τὴ φωνὴ του, τὴ βαθειὰ καὶ ὑποβλητικὴ. Κι' ἀφοῦ ἔκαμε μιὰν υπερβολικὴν ὑπόκληση — ὅπου ὑπῆρχε περισσὴ εἰρωνία — λίγο σκυφτός, ἄρχισε ν' ἀπαγγέλλῃ — μ' ἓνα τόνο λυρικὸ τρεμάμενο — στίχους τοῦ Μυσσέ καὶ τοῦ Λαμαρτίνου.

Ἐσώτου τέλειωσε, τὰ χειροκροτήματα, ταράξαν τὴν ὁμορφὴ γαλήνη, τῆς Αἰγυπτιακῆς νύχτας. Μὰ σὰν κάποιος ποῦ τὰ εἴρισκε φυσικὰ καὶ δικαιολογημένα, ὁ Πρίγκηψ, ξανακάθησε στὴ θέση του, σιωπηλός, χαμογελάμενος, ἐνῶ μ' ἓνα ἄσπιλο μαντίλι, σφουγγίζει τὸ μέτωπό του τὸ ψηλόγερο. Τότες τὸ μονόκλ γλόστρισε ὑγρό. Καὶ στὸ φῶς τοῦ ἠλεκτρικοῦ φάνηκε, πῶς τὸ ἀριστερό του μάτι ἦτανε χαμένο. Τὸ βλέφαρο ἔπεφτε βαρὺ καὶ ἄτονο. Καὶ τὸ σκέπασμα ὀλόκληρο. Στὴ στιγμὴ — γιατί, δὲ ξέρω — ἔνοιωσα πῶς ἐκεῖνος ὁ πελώριος κορμός, ἔκρουβε μέσα του μυστήριο....

* *

Σὲ μερικὲς βδομάδες γνωρίζομαστε καλά. Δὲν θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ πῇ πῶς εἴμαστε καὶ φίλοι. Φίλους δὲν ἦταν δυνατό νὰ ἔχῃ ὁ ἄνθρωπος αὐτός, ὁ τόσο θελκτικός, μὰ καὶ τόσο ἐπικίνδυνος.

— Τοῦτονος Πρίγκηψ, ἀπ' τὴν Πόλη. Ἀπὸ τὴ μητέρα του Αἰγύπτιος. Τὸν εἶχαν στείλει στὸ Παρίσι, νέο, νὰ σπουδάσῃ. Φρόντισε νὰ κάμῃ τίς μελέτες του, στ' ἀριστοκρατικὰ σαλόνια, τὰ μεγάλα καμπιρέ, καὶ τὰ πλέον καταχθόνια ὑπόγεια καὶ καταγώγεια....

Στὰ διάφορ' αὐτὰ στρώματα, — τὰ τὸσον ὅμοια κι' ἀνόμοια — εἶχε ὑφανθῆ, ἡ θολὴ ψυχὴ του. Μιὰ πολύπλοκη ψυχὴ. Ποῦ κρατοῦσε κατὰ ἀπὸ παιδιάτικη ἀφέλεια, καὶ ἀπάγκη ἀλυπησιά, — ἀπὸ ρομαντικὴ αἰσθηματικὴ καὶ κνικὴ θηριωδία. Τρυφερός καὶ ἀμείλικτος — εὐγενής καὶ βίαναντος — πιστός καὶ ἄστατος, ἄλλαξε στάση καὶ προσωπεῖα, σύμφωνα μετὰ τὴν περίστασι καὶ τὸ περιβάλλον, μετὰ μιὰ μοναδικὴ τέχνη κ' εὐκολία, σὲ σημεῖο τέτοιο, ποῦ μπορεῖ νὰ προσξενόσῃ, τρόμο, οἶχτο, ἢ συμπάθεια, μὰ ποτές ἀποστροφή. Γιατ' ἦτανε μιὰ φύσις «*raffinée*». Ὅ τι ἔκανε — καλὸ ἢ κακὸ — τὸκανε πάντα μετὰ λεπτότητα.

Κι' ὅταν φοροῦσε φράκο, καὶ συγκινοῦσε τίς αἰσθηματικὲς

κυρίες μετὰ τὴν ἀπαγγελία του, — κι' ὅταν κόκκινο μαντίλι στὸ λαιμὸ κ' ἔπινε μετὰ πόρνες στὴν ταβέρνα. Κι' ὅταν ἐκμεταλλεόντανε μιὰ γριὰ τουρίστα, ποῦχε μαγευθῆ μαζί του, ἐπειδὴ τὸν εἶχε δῆ νὰ ξενητᾶ, ἀνθρώπινα κι' εἰλικρινά, στὸ προσκεφάλι μιᾶς κόρης ἐτοιμοθάνατης. Κι' ὅταν διωργάνωνε γιορτές, γιὰ τοὺς φτωχοὺς πρόσφυγες Ἑβραϊοφύσσους, καὶ γινότανε καμποτινός, κι' ἔχόρευε «*ras d'ours*» γιὰ νὰ μαζεύσῃ κατὰ περισσότερο, γιὰ τοὺς προστατευόμενους του. Κι' ὅταν ορχότανε νὰ σοῦ ζητήσῃ ἓνα τάληρο — ποῦ δὲν σοῦ ἦταν δυνατό νὰ ἀορηθῆς — γιὰ νὰ πληρώσῃ τὸ ἀμάξι του. Κι' ὅταν, ὕστερ' ἀπ' τὸ χορὸ ὅπου ξόδεψε, πεντακόσια φράγκα γιὰ λουλούδια καὶ σαμπάνια, πῆγαινε στὴ λέσχη, μετὰ τὴν ἐλπίδα νὰ κερδίσῃ μερικὰ τάληρα, κνττώντας τὰ χαρτιά τοῦ διπλανοῦ του. Κι' ὅταν σήκωνε ἀπ' τὸ δρόμο, πατριὰ, μετὰ ἀπειρὴ στοργή, ἓνα χαμίτι ποῦ πάτησε τὸ αὐτοκίνητό του. Κι' ὅταν ἔκλεβε τὸ περιλαίμιό τῆς ἀδερφῆς του, ποῦ συνώδεε στὴν ὄπερα, κ' ἐνοχοποιόσῃ τὸ λακὲ τους... ἦτανε ὁ ἴδιος ἄνθρωπος ποῦ ἔχει μέσα του, ἐμφυτὴ τὴ χάρη, τὴν εὐγένεια, ἐκεῖνη τὴν ἄνεση στοὺς τρόπους, καὶ τὴ φυσικότητα στὴ στάση, ποῦ μαγεύουν. Ποτές δὲ ξέπεφτε.

* *

Στοὺς κοσμικοὺς κύκλους, ἦταν περιζήτητος. Οἱ κυρίες νόμιζαν πῶς μιὰ γιορτὴ θὰ εἶχε ἀποτύχει, ἂν δὲν συμπλήρωνε, ὁ Πρίγκηψ, μετὰ τὴν παράξενη μορφὴ του, τὴ σκηνοθεσία. Ἀλλὰ ἡ γοητεία του, μόνον συνολικὰ εἶχε ἐπίδραση. Κανέναν δὲν τοῦ γνώριζε, ξεχωριστὰ, κάποια σοβαρὴ ἐπιτυχία. Οἱ Κυρίες, κοντὰ στὸ αἶσθημα, τῆς συμπαθείας, ποῦ ἔνοιωθαν γι' αὐτόν, αἰσθανόντανε ἐπίσης, καὶ κατὰ ἄλλο, ποῦ τοὺς σταματοῦσε κάθε ἐπιθυμία, προσωπικοῦ συνδέσμου. Ἰσως νᾶταν ἀφορμὴ, τὸ ψυχολογικὸ του πρόβλημα, τὸ γιομάτο μεταπτώσεις κι' ἀντιθέσεις. Ἐγὼ, μᾶλλον, θὰ ἐνόμιζα πῶς αἰτία, ἦταν ἡ σωματικὴ κατασκευή του. Τ' ὀλοστρόγγυλο, παχὺ, κορμί, ἀνυπόφορο, συνήθως, στὶς ἰδιότροπες καὶ ἄρρωστες ψυχές, ποῦ τὸν ἐκύκλωναν. Ὅπως ὅποτε, ἐκεῖνο ποῦ μᾶς ἐνδιαφέρει, εἶναι ὅτι ὁ Πρίγκηψ, σοβαρὰ, ὅπως κατὰ βάθος ἐπιθυμοῦσε, δὲν ἀγαπήθηκε ποτές. Κι' ὅμως, εἶχε πολὺ αἰσθαντικὴ ψυχὴ. Καὶ τὸ φόντο τῆς ρομαντικῆς. Συχνὰ ἀγάπησε. Πάντα παρανοήθηκε. Καὶ ὑπέφερε γι' αὐτό.

Τοὺς τελευταίους μῆνες, εἶχε σφοδρὰ ἐρωτευθῆ, μιὰ Ρωσίδα ἀριστοκράτισσα, συνοδευμένη ἀπ' τὸν ἄντρα τῆς, πρώην ἀξιωματικὸ τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς, ἄρρωστον ἐπικίνδυνα. Ἡ Κυρία, φυσικὰ εἶχε ἐρωμένο. Ἐνα νέο βαρῶνο Γερμανό, — ἀπ' αὐτοὺς ποῦ ἔχουν γεννηθῆ κι' ἀνατραφεῖ στὴ Ρωσία, — αἰσθηματικὸ κι' ἀδύνατο παιδί, — τὴν τελειότερη βαρβαρισμένη ἔκφραση, ποῦ γνώρισα ὡσαμετὸ τώρα. Λίγοι, ἀντελήφθησαν τὸν ἔρωτα τοῦ Πρίγκηπος. Ἦταν ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους, ποῦ κάτω ἀπὸ ἀργὰ κινήματα, κ' εἰρωνικὴν ἔκφραση, κρύβουν ἓνα πάθος βίαιο. Ἀπὸ τοὺς πρώτους, ἡ Κυρία, βέβαια τὸ ἀντελήφθηκε. Καὶ μ' ἓνα αἶσθημα ἱκανοποιήσεως, στὸ βάθος. Ἐν τούτοις δὲν τοῦ ἐπέτρεψε νὰ πλησιάσῃ, παρὰ

μόνο, ὅσαμ' ἓνα σημεῖο ὀρισμένο. Καὶ γιὰ ὅτι τὸν χρειάζονταν: Γιὰ δημόσια ἐπίδειξη—γιὰ χειροφίλημα—γιὰ ὑποκλίσεις, κομπλιμέντα, ἀνοιγμα σαμπάνιας—γιὰ ταγκό... Ἐν τῷ μεταξύ ἡ ἀπογοήτευση, κ' ἡ πίκρα, πλημμύριζαν τὴ ψυχὴ τοῦ Πρίγκιπος.

Ἐν' ἀπόγευμα, στὴ ταράτσα, τοῦ «Al-Hayat Hotel» στὸ Χελουάν, ἀκούγαμε μουσικὴ, πέρνοντας τσαϊ. Στὸ διπλανὸ τραπέζι βρισκόταν ὁ Γερμανὸς βαρῶνος, καὶ ἡ Ρωσίσσ Κυρία. Σὲ λίγο φάνηκε ὁ φίλος μας. Ἡ ὑστερικὴ κυρία, μοῦ ψιθύρισε: —«Τραγικὸς εἶναι ὁ Πρίγκιψ σήμερα!»

Ἄμα τὸν εἶδε ἡ Κυρία, τὸν φώναξε. Τοῦ ἔδωσε τὸ χέρι. Τῆς τὸ φίλησε, ὅπως, μόνο αὐτὸς εἴξερε νὰ τὸ φιλή. Καὶ ἀφοῦ μᾶς χαϊρέτισε μὲ τὸ κεφάλι, κάθισε κοντὰ τους. Σὰν πάντα. Ἄφρογος. Μὰ λιγομίλητος. Ἐνόσω ἔπαιζεν ἡ μουσικὴ, σιωπηλὸς καὶ ἀποροφημένος, κίταζε πέρα, μακρυνά, τὴν ξανθοκόκκινη ἀνταύγεια τῆς ἐρήμου—ποῦ γιαιλοκοποῦσε κ' ἀνατριχίαζε μὲς τὸ δειλινό. Ἡ Κυρία, παίζοντας μὲ τὰ δακτυλίδια της, χαμογελοῦσε ἀπροσδιόριστα. Ὁ συνοδὸς της, φαίνονταν ἐνωχλημένος. Λὲς κ' ὅλη του ἡ προσοχὴ, εἶχε συγκεντρωθῆ στὸ λίγο χλωμὸ βίσιον, ποῦχε ἀπομείνει μέσα στὸ ποτήρι του... Τὰ λεπτὰ περνοῦσαν, καὶ ἡ δυσφορία ἄρχισε νὰ τοὺς πλακώνει. Ὡστόσο, σηκώθηκε ὁ Πρίγκιψ. Ἡ Κυρία δῆθεν ξαφνισμένη τὸν ἀρώτησε:

— Vous vous en allez, déjà, Prince ?

— Oui Madame !

— Sitôt ?

— Veuillez me le permettre, Madame... je trouve que la solitude à trois, c'est... énorme !

Ὄταν τὸν ξανάειδα, τὸ ἴδιο βράδυ, τοῦσφιξα τὸ χέρι, μὲ μιὰν ἀσυνείδητη συμπάθεια.

* *

Κάμποσες μέρες, δὲν φαίνονταν πουθενά. Ἄρχισαμε ν' ἀνησχοῦμε. Ὄταν ἓνα πρωὶ μάθαμε πὼς ἔφυγε ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, τὴ μέρα, ποῦ μιὰ γοιὰ, Αἴγυπτία Πριγκηπέσσα, συγγενῆς του, πέθαινε δηλητηριασμένη...

Ἀντηθήκαμε τὸ χάσιμον τῆς συντροφιάς του. Τὸν ἀναθυμηθήκαμε σιγνά.

Νά ποῦ σήμερα, κ' ἐγὼ τὸν νοσταλγῶ. Ἡ ζωὴ του ἦταν ἓνα ὄραιο αἰνίγμα. Ἡ ψυχὴ του, ἓνα θελκτικὸ μυστήριον. Κ' ἦταν ὁ ἴδιος, μιὰ ὄψη, ἐνὸς κόσμου, ὅπου ζήσαμε τόσον καιρὸ, πολὺμορφα, παρῆξενά, συγκινημένα, σ' ἓναν ἀνήσυχον ρυθμὸ, ποῦ ξαφνικὰ σταμάτησε ἢ ἀνεπιτοαρχή...

Ἀγαπημένα πρόσωπα! — Θαυμάσιες ψυχές! — Ἀδερφοί μου! Ποῦ νᾶστε;

ΕΡΜΟΝΗΕΙ· ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1914.

Θ. ΝΙΚΟΛΟΥΔΗΣ

ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ

Τὸ ἀναγνωστήριον σιγὰ, σιγὰ, ἄρχισε νὰ γιομίζει. Ἐπιπλωμένο μὲ τὴ βαρεῖα ἀστικὴ πολυτέλεια, ποῦ συναντᾷ κανεὶς παντοῦ, στὰ πλοῦσια ξενοδοχεῖα. Ἡ πελώρια ἀπὸ γρανίτη πυροστιά ἔκαιε, σκορπούντας μιὰ ζέστη ὑπερβολικὴ. Κατὰ μικρὰ διαλείμματα τὰ συνειδησιμένα πρόσωπα, ἐρχόνταν καὶ καθίζαν στὶς γνωστὲς θέσεις: Ὁ Γέρω Ταγματάρχης μὲ τὸν «Times», ὁ νέος λοχαγὸς μὲ τὴ μνηστή του, ἡ ὄραία κυρία μὲ τὶς κουρασμένες πόξες, καὶ τὶς πολλὲς τουαλέτες, ποῦ διάβαζε διαρκῶς τὰ γράμματα τῶν θαυμασιῶν της, ὁ κ. Καθηγητὴς ποῦ περνοῦσεν ὅλην τὴν ἡμέραν δίζνοντας τὶς ζωγραφιὰς τοῦ «Graphic» καὶ τῶν «Illustrated News» στὴν κόρη του ποῦ δυσανασχετοῦσε, ἡ γοιὰ γεροντοκόρη—ἡ Sister Suzy—ὅπως τὴν ἔλεγαν εἰρωνικὰ, ἐπειδὴ περνοῦσε τὶς ἡμέρες της πλέκοντας κάλτσες καὶ φανέλλες γιὰ τοὺς στρατιῶτες, ἡ Sister Suzy, ποῦ ὅλο κίταζε μὲ ἀγωνία τὸν οὐρανὸ γιὰ τὴν φοβιόντανε τὰ Zeppelin, κ' ὅλο κρούονε καὶ σκαλιοῦσε τὴ φωτιά, ἐπαναλαμβάνοντας: «Cold! Is'nt cold to day?» Κι ἄλλοι, κ' ἄλλοι...

Ὁξω ἔβροχε, μιὰ λεπτὴ, ἀρηά, ἀτελείωτη βροχὴ τοῦ Λονδίνου. Καὶ μολυβένιος ὁ οὐρανός. Ἀβάσταχτος. Λὲς κ' ἔσταζε τὴν κούραση—σὰν δηλητήριον. Κάτω στὸ δρόμον, περνοῦσε ἓνας λόχος νεοσύλλεκτοι, τραγουδώντας: «It is a long long way to Tipperary».

Ὁ Ἀλέξανδρος, ἀπ' τὴ γωνιά του, ἔβλεπε τὴ συνειδησιμένη του σκηνοθεσίαν, κάπνιζε καὶ σὰν πάντα συλλογιώτανε. Ἡθῆλθε νὰ γυρίσῃ στὴν Εὐρώπῃ νομίζοντας πὼς θάνοιθε κάτι τι καινούριον, μέσα στὴν ἀνήσυχον ἀτμόσφαιρα της. Ὁ πόλεμος ποῦ ξαφνικὰ σταμάτησε τὸ ρυθμὸ τῆς ζωῆς ὅλου τοῦ κόσμου, τοῦ χάλασε καὶ τὸν δικό του κύκλον. Σχεδὸν ὅλα του τ' ἀγαπημένα πρόσωπα, ἔφυγαν στὸ κάλπασμα κάποιου ἐπιτακτικῆς—ἱερῆς φωνῆς. Ἐμεινε μόνος. Ὑστερὸ ἀπὸ χρόνια θέλησε νὰ ἰδῆ τὴν οἰκογένειαν του. Κατέβηκε στὴν Ἑλλάδα. Περιεγκλωμένος ἀπ' τὴν ἀγάπη τῶν δικῶν του, αἰσθανότανε ὡστόσο ξένος μέσα κεῖ. Κι ἀποφάσισε νὰ φύγῃ πάλι.

Πέρασε ἀπ' τὴν Ἰταλία. Τὸ τοπεῖο μίλησε στὴ ψυχὴ του... Ἐνοιῶσε σὰν ξεκούρασμα, περπατώντας ὄρες, πάνω στὸ χιόνι τὸ σκληρό, ποῦ ἔτριζε κάτω ἀπ' τὰ πόδια του στὶς ἐξοχὰς τοῦ Μιλάνου... Ὑστερὰ τὸ ὄραμα τῆς «Lac Majeur» καὶ τῆς «Isola Bella»... Οἱ ἐλβετικὲς Ἄλπεις... Τὸ ἄγριο τους μεγαλεῖο... καὶ κατόπιν ἡ Γαλλία! ἡ Μεγάλῃ Μητέρα! Τὸ Παριεὶς νευρικόν. Κάθε πέντε βήματα κ' «Ἐρυθρὸς Σταυρός». Πληγωμένοι, ἄρρωστοι... Στὸ σταθμὸ τοῦ Βορρᾶ, στρατιῶτες, ἀξιωματικοί, γυναῖκες, ἀδερφές, μητέρες, ἀνήσυχες, χλωμές. Ἐνας ὑπαξιωματικὸς μὲ τηλεγραφήματα στὸ χέρι τρέχει βιαστικὸς. Ἐνας Ἀγγλὸς Στρατηγός, περπατᾷ, πηγαινοέρχεται ἀργά, ψηλός, περήφανος αἰνιγματώδης...

Ὁ Ἀλέξανδρος ἀναπολεῖ τὶς ἐντυπώσεις του. Τόσους μῆνες λείπει ἀπὸ τὴν Πατρίδα.

Ἀλλάξτε τόσες χῶρες πολιτεῖες, οὐρανοὺς. Νοιώθει σὰ κουρασμένος. Νευρικὸς. Θὰ φύγῃ πάλι... Ἰὸ Λονδίνο μὲ ὅλα του τὰ

θέλητρα, δὲν ἀνταποκρίνεται στὴν αἰσθητικὴ του. "Ὅλα βαρειά, ἄγρια. Καπνισμένα. Λὲς τυλιγμένα ἀπὸ ἓνα λερὸ σεντόνι. Ἡ Ἑγγλέζικη ψυχὴ, τοῦ μένει ἀντιπαθητικὴ. Θάλεγε κανεὶς πὼς οἱ ἄνθρωποι στὸν κύκλο του, δὲν εἶχαν ἄλλο προορισμό, παρὰ νὰ τρῶνε, νὰ πλένονται, νὰ φοροῦν «Evening dress» τὰ βράδνα, νὰ καπνίζουνε καὶ νὰ κοιμούνται. Εἴξερε πὼς σὲ μισὴ ὥρα, θὰ πήγαυε μηχανικῶς, στὸ «Dining Room» νὰ πάσῃ τὸ τσαϊ του, ν' ἀντικρύσῃ τὶς κουτὲς μορφὲς τῶν γκαρσονιῶν, πὸν ἀλύγιστα, ἀψυχα, σὰν ἀνδρεϊκέλλα μέσα στὸ φράκο τους μὲ τὰ κίτρινα σειρήτια, θὰ ἐκτελούσαν τὶς διαταγὲς του. Θὰ βράδναζε, θὰ ξημέρωνε, θὰ ξαναβράδναζε. Τὰ ἴδια. Οὐφ!... Τί πλήξη! Ἄρχισε ν' ἀποστρέφεται καὶ τὴ χλιδὴ: Τὰ παχειὰ ταπέτα, τὰ μπρούτζινα κρεβάτια, τ' «ascenseurs», τὰ πολύτιμα βάζα στὶς γωνιές, τοὺς πορτιέρηδες στὶς πόρτες, τὶς ροδαλὲς ὑπηρετίους μὲ τὶς λευκὲς ποδιὲς καὶ τὰ σιδερωμένα μανικέτια. Τὸ Ξενοδοχεῖο του, ἄρχισε νὰ τοῦ φαίνεται, σὰν μεγάλη πολυτελὴς φυλακὴ.... Ἔξω; Τὴν πόλη τὴν γνώρισε. Τὰ Μουσεῖα καὶ τὰ κέντρα της. Τὰ θέατρα, πὸν πλούσια σὲ σκηρικὰ παρὰ σὲ ιδέες, καὶ τὰ «Tea-Rooms» ὅπου οἱ ὀρχήστρες παίζουσαν σχεδὸν τὰ ἴδια κάθε μέρα... Τοὺς δρόμους μὲ τὰ «Buss», τὰ τράμ, τὰ αὐτοκίνητα, τοὺς ὑπογίους «Tube», τοὺς «Metro» καὶ ὅλη τὴν ὑποχθόνια διοργάνωση τῆς συγκοινωνίας, πὸν μᾶς ἔφευρεν ἡ πρόοδος. Κερδίζει κανεὶς χρόνο, καὶ ταχύτητα. Μὰ σκοτώνει τὴ ψυχὴ του.... Ἔτσι ἡ ἐγγλέζικη ζωὴ ἐν γένει τοῦ ἦταν ἀνυπόφορη.

Ὁ Ἄλέξαντρος δὲν ἀρνιόταν βέβαια καὶ τὰ προτερήματα τοῦ ἐγγλέζικου λαοῦ: Τὴ ψυχραιμία, τὴ μεγάλη θέληση καὶ ἀντοχὴ, τὴν περηφάνεια, τὸν ἱπποτισμὸ, τὴν εὐλιχρίνεια στὶς ὑποσχέσεις του. Μὰ πὼς μπορούσε ν' ἀγαπήσῃ αὐτὸς ὁ ὄραιοπαθὴς, ὁ «passioné» ὁ ἐρωτημένος μὲ τοὺς γαλάζιους οὐρανοὺς, ὁ σκλάβος τῶν συναισθησέων του, μιὰ χώρα πὸν δὲ γνωρίζει τὴ χαρὰ τοῦ ἡλίου — τὴν αὐθόρμητη συγκίνηση — τὴ χίμαιρα — τὴν ἀνησυχία; Ὅχι πὼς στὴν Ἀγγλία δὲ βρίσκονται καὶ ἀνώτερες ὑπάρξεις. Μὰ τὸ σύνολο; Ἡ γενικότης; Τί τοὺς χαρακτηρίζει; Τί τοὺς κυβερνᾷ; Ἡ σεμνοτυφία. — Ἡ στενὴ ἀντίληψη, ἡ κολλημένη στὴν παράδοση, ἡ ἀνίκανη νὰ νοιώσῃ τὰ πλατεῖα καὶ ἀνώτερα προβλήματα τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς. — Ὁ πρακτικισμὸς, πὸν ἔκαμε νὰ θανατουργήσουν αἱ ἀστοί, μὰ πὸν ἀφανίζει τὸ ὄνειρο, σκοτώνει τὴ συγκίνηση. — Ἡ ἔλλειψις κάθε καλλιτεχνικῆς ἀντιλήψεως. Τί ἐθρυμμάτισε μιὰ ἀριστοκρατικὴ ζωὴ σὰν τὸν Oscar Wilde;

Ὁ Ἄλέξαντρος δὲ θ' ἀγαπήσῃ ποτὲ τὴν Ἀγγλία...

Ἦταν πέντε παρὰ τέταρτο. Τὸ κίμβαλο κυποῦσε γιὰ τὸ τσαϊ, ὅταν ὁ Peter τοῦ ἔφερε μιὰ κάρτα. Τὴ διάβασε, χαμογέλασε.

— Ἄς ἔλθει — Peter!

Ψηλὴ, ντελικάτη, μ' ἓνα χαριτωμένο λύγισμα τῆς μέσης, βιαστικά καὶ ἀθόρυβα γλύστρησε στὸ ἀναγνωστήριο μιὰ κόρη.

— Τί χαρὰ, πὸν σὲ ξαναβλέπω Ἄλέξαντρε! Ἐνῶ μοῦ εἶχες πῆ, πὼς θάφευγες πρὶν ἐπιστρέψω, ὅσοσο ἄμα γύρισα — δὲν ξέρω γιατί — σοῦ τηλεγράφησα. Τί ὥραϊα νᾶσαι ἀκόμα ἐδῶ!

Ἦτανε συγκινημένη. Μιλοῦσε βιαστικά. Ὁ Ἄλέξαντρος τῆς ἔσφιξε τὸ χέρι.

— Κάθισε — ξεκουράσου, καλὴ μου Σίβυλλα! Κ' ἐγὼ νοιόθω εὐχαριστημένος πὸν σὲ βλέπω πάλι. Ναι, ἦτανε νὰ φύγω τούτη τὴν ἐβδομάδα. Ὅσοσο ἀνέβαλλα γιὰ τὴν ἐρχόμενη. Ἦμουν κουρασμένος. Καὶ κακοὶ καιροί. Ξέρεις πὼς μ' ἐνευρίζει ἡ ὀμίχλη. Δὲ μοῦ ἀρέσει νὰ ταξιδεύω, καὶ νὰ μὴ μπορῶ ν' ἀπολαμβάνω τὸ τοπεῖο πὸν περῶ. Καὶ σύ, τί νέα; Πὼς πέρασες;

— Ἄ! Ἐγὼ! Πάντα οἱ ἴδιες μὲριες τῆς θεατρικῆς ζωῆς. Τὰ ξέρεις. Νὰ μιλήσουμε πάλι γι' αὐτά;

Ὁ Ἄλέξαντρος τὴν κύταξε μὲ κείνη τὴν τρυφερότητα πὸν πέρνει πάντα ἡ ματιὰ του, κάθε φορὰ πὸν βλέπει, κάτι ὥραϊο καὶ δυστυχισμένο... Κι' ἀναπόλησε τὴν ἱστορία:

* *

Ἐπερνε τὸ τσαϊ του ἐν' ἀπόγευμα στὸ «Criterion» ὅταν ἀνταμιώσαν οἱ ματιὲς τους. Τοῦκαμαν ἐντύπωση ἡ εὐγένεια τῆς στάσεως της, ἡ εὐλιχρίνεια τῆς μορφῆς της. — Τῆς ἔκαμεν ἐντύπωση ἡ μοναξιά του. Καὶ τὸ ἴδιο βράδν, ἕστερ' ἀπ' τὸ φαγητό, στὸ ἤρεμο, ἰδιαίτερο σαλόνι τοῦ Ξενοδοχείου, κοντὰ στὴ φωτιά, βρεθῆκαν φίλοι.

— Ἀκόμα δὲ ξέρω τίποτα ἀπ' τὴ ζωὴ σας. Γιὰ μένα ἔπρεπε νὰ εἶσθε ἓνας ξένος. Γιατὶ ὅσοσο, ἦρθα πρὸς σᾶς — τόσο γρηγορα — τόσο αὐθόρμητα — πὸν παραξενετήκατε λίγο στὴν ἀρχή, ὅταν πρώτη, σᾶς πλησίασα καὶ σᾶς εἶπα: «Ἐχω ἀνάγκη νὰ σᾶς μιλήσω»; Γιατὶ εἶδα στὰ μάτια σας μέσα, τὴν Ἀνατολή! Ὁ, μὴ χαμογέλατε. Ἐξῆσα στὴν Αἴγυπτο, γνώρισα τὶς Ἰνδίες, ἐρωτεύθηκα τὴν ἀνατολίτικη φύση. Παιδί ἀκόμα κατέβηκα ἐκεῖ. Ἡ ψυχὴ μου ποτίστηκε φῶς. Ἡ καρδιά μου, ἀνοίχτηκε, γιὰ νὰ κατασταλάξουν μέσα της, ὅλα τὰ μῦρα τῶν τροπικῶν.

— Πὼς βρεθῆκατ' ἐκεῖ;

— Κατεβήκαμε στὴν Αἴγυπτο, μὲ τὴ μητέρα, ἕστερ' ἀπ' τὴν ἐγκατάλειψη μας, ἀπὸ τὸν πατέρα, πὸν ἀκολούθησε κάποια κακὴ γυναικα, καὶ οὔτε ἀκούσαμε πειὰ γι' αὐτόν. Οἱ γιατροὶ μᾶς συνεβούλευσαν νὰ περάσουμε λίγους μῆνες τὸ χειμῶνα στὸ Κάιρο, γιὰτ' ἡ μητέρα εἶχε ἀρρωστήσει, καὶ ἦταν τρομερὰ ἀδύνατη. Ἦμωνα μόνις δεκατεσσάρων χρόνων τότε, μὰ ἐνοιωσα τελείως, ὅλη τὴ συμφορὰ, πὸν ξέσπασε μέσα στὸ σπίτι. Ἐκλαψι συχνά, κρυφὰ ἀπ' τὴ μητέρα. Πόσο ἐνοιώθη δυστυχισμένη! Θυμᾶμαι πὼς μὴ ξέροντας τότε, σὲ ποιὸν νὰ ὀμολογήσω τὶς μελαγχολίες μου, ἔγραφα τὰ βράδνα, γράμματα ἐρωτικά πρὸς τὸ... φεγγάρι! — Ἦτανε ἡ ἐποχὴ πὸν νόμιζα, πὼς ὁ οὐρανὸς ἀντιπροσώπευε μιὰ ζωτικὴ Πολιτεία, καὶ πὼς τ' ἄστρινα αὐλάκια, ἦταν οἱ φωτισμένοι δρόμοι της...

Ἐνα προῖ εἶδαμε, πὼς τὰ χρήματα μας τελείωσαν, καὶ πὼς ἄλλους πόρους, δὲν εἶταν δυνατὸ νὰ ἔχουμε. Θυμᾶμαι τὴν ἀπελπίσια πὸν σὲ λίγο λάβαμε ἓνα γράμμα ἀπὸ μιὰ θεία μου, πὸν μένει στὴ Βομβία, καὶ μᾶς ἔλεγε, πὼς βρισκότανε στὸ σπίτι της, μιὰ γωνιὰ καὶ ἓνα κρεβάτι καὶ γιὰ μᾶς. — Ἔτσι πήραμε πάλι τὸν ἀβέβαιο δρόμο τῆς ξενητείας.

"Όταν έφθασα στις Ίνδιες, μέθυσα από ήλιο και αρώματα. Ξέχασα τὰ δρόματα μας. Μιά τρελή χαρά με συγκλόνηζε ολόκληρη. Κι' αγάπησα πρώτη φορά. Έναν Ίνδιάνο νεροκουβαλιτή! Ζαχρήντ, τόν έλεγαν. Είχε πλαστικό, μπρούτζινο κορμί, και μεγάλη μαύρα μάτια, γιομάτα γλύνια και σκιές. Κάτω από τις μπανανιές, όταν ή γή ήταν λιγωμένη, απ' τὸ μεσημεριάτικο λιοπύρι, μ' έπερνε στα γόνατα του, μου χείδευε τὰ μαλλιά, αδερφικά, κι' όταν κουραζόνταν, με άφινε απότομα, κ' έφευγε χαμογελώντας — άφίνοντας νά φαίνονται, τὰ θαυμάσια του δόντια.

"Έτσι περάσαν πέντε μήνες. Ένοιωθα χαρούμενη, για τὴ φιλία του Ζαχρήντ. Μά ένα μεσημέρι, ὁ Ζαχρήντ, δὲν ήθε κάτῳ απ' τις μπανανιές! Τί πίκρα πὸν πλημμύρισε τὴν παιδιάτικη ψυχή μου... Σκοτείνιασεν άμέσως ὁ θαυμάσιος ήλιος τῶν Ίνδιῶν... Είδα ένα τέτοιο άδειο γύρω μου...

Τότε είπα στὴ μητέρα, πὼς θὰ γύριζα εδῶ, νά δουλέψω, και νά ζήσω. Όταν γύρισα, κατάλαβα άμέσως, πὼς ήμωνα περισσότερο ανατολίτισσα παρὰ Ἀγγλίδα, μ' όλες τις εδαισθησίες, κι' όλες τις ὁμορφες άδυναμίες τῆς μεσημβρινῆς ψυχῆς. Γι' αὐτὸ μέσα στὴν έγγλέζικη άδιαφορία και τὸν έγγλέζικον έγωισμό, ένοιωσα συχνά δυστυχισμένη. Μ' άφοῦ έπρεπε νά ζήσω; Έπρεπε νά προσπαθήσω νά γείνω δυνατή. Κι' επάλαισα. Πρακτικά προσόντα δὲν κατέχω. Γι' αὐτὸ σ' όλα τὰ στάδια άπέτυχα. Κάποιος με συμβούλευσε ν' άνέβω στὴ σκηνή. Άνέβηκα. Δοκίμασα μερικές επιτυχίες. Μά τὰ παρασκήνια... τί άηδία! Οί άνθρωποι όταν σὲ πληρώσουν γιατί τοὺς εργάζεσαι, νομίζουν, πὼς τοὺς ανήκεις κι' ὕλας, πὼς είσαι κτῆμα τοὺς...

Χαμήλωσε τὸ ὠραίο τῆς χρυσόμαλλο κεφάλι. Έδесе τὰ χέρια, πάνω στα γόνατα τῆς κ' έσιώπησε. Ὁ Ἀλέξανδρος, στοῦ ὁποίου τὴ ψυχή, ή άπλη και θλιβερή ιστορία, είχε σηκώσει ένα σωρὸ σκοτεινά συναισθήματα, για νά κρύψη τὴ συγκίνηση του, σηκώθηκε, πήρε τὸ μπρούτζινο φιαράκι, κ' έρριψε μερικά κάρβουνα στὴν πυροστιά.

"Υστερὸ από λίγο μίλησε.

— Φτωχὸ, ὠραίο, πλάσμα! Έχεις κ' εὐὸν θαυμάσια ψυχή, δίχως νά τὸ μαντεύεις ἴσως. Γι' αὐτὸ υπέφερες. Γι' αὐτὸ θὰ ὑποφέρεις. Δὲ ξέρω γιατί εἶσαι άόριστα, μου θυμίζεις τὴ Sibyl Vane πὸν αγάπησε τὸν Dorian Gray, και πέθανε γι' αὐτόν. — "Αν ὄχι γι' ἄλλο τίποτα, τουλάχιστο γιατί, είσαι άθῶα, ὠραία και φτωχή σὺν Ἐκείνῃ... Θὰ σὲ κράζω Σίβυλλα!

Τὸν κύταζε με ξαφνισμένα τὰ μεγάλα, διάφανα παιδιάτικα τῆς μάτια, πὸν είχαν μέσα τους, αντιφεγγισμένο, ένα κομάτι ανατολίτικου οὐρανοῦ.

— Τί παράδοξα πὸν μιλάτε! Δὲ σὰς νοιώθω πολὺ. Μά μου άρέσει νά μιλάτε... Λέτε μου λοιπόν... Για τὸν εαυτὸ σας δὲν μου είπατε τίποτα ακόμα... Γιατί άποφεύγετε;

"Η φωνή τῆς πήρε μιὰ νότα τρυφερή, παρκαλισέως.

— Μά πέστε μου λοιπόν...

"Ο Ἀλέξανδρος σηκώθηκε νευρικός. Άναψε ένα τσιγάρο. Πέ-

ρασε τὰ δάκτυλα του μέσα στα μαλλιά του. Κύταξε ὄξῳ τὸ μισοφωτισμένο δρόμο. Ξανακάθισε.

— Μά γιατί επιμένεις νά μάθεις; Δὲ σὲ τραβάει τὸ μυστήριο;

— Είμ' ένα πλάσμα άπλοικό, εγὼ, Ἀλέξαντρε. Δὲ βασιῶ τὴ σιωπή, εγὼ. Φοβοῦμαι... Μιλήσετε... πέστε μου.

— Νά σοῦ πῶ... Μά τί; Ποιὸς είμαι; Μήπως τὸ ξέρω;... Γνώρισα πάντα καλλίτερα τοὺς άλλους, παρὰ τὸν ἴδιο τὸν εαυτὸ μου... Ἴσως ένας ανήσυχος, ένας πλάνης, δίχως πατρίδα, δίχως προορισμό...

"Άφησα πάντα τὴ ψυχή μου ελεύθερη ν' ακολουθήση τὸ ένστικτο τῆς, νά κινήση τὴ χίμαιρα, ν' απολαύση τὴν ανεπάντητη συγκίνηση... Ταξίδεψα πολὺ... Έχασα τὸ αίσθημα τῆς Πατρίδας... Ἀνήκα στοῦ σύμπαν...

Ξανασηκώθηκε. Έκανε δυὸ τρεῖς γύρους μέσα στοῦ σαλόνι. Κύταζε τὴ Σίβυλλα πὸν τὸν έβλεπε με δειλία. Ὑστερα τράβηξε τὸ κάθισμα του, δίπλα τῆς, και τῆς είπε μ' ένα μικρὸ χαμόγελο:

— Φτωχὸ παιδί! Μὴ με κυτᾶεις με θαυμασμό. Ὁ θαυμάσιος θὰ γεννήση τὴν αγάπη... Και δὲν τὸ αξίζω...

— Γιατί Ἀλέξαντρε;

— Γιατ' είμαι, ένα πλάσμα επικίνδυνο... Γρήγορα κουράζομαι και γρήγορα ξεγνῶ... Ὅσοι μ' αγαπήσαν ἔως τώρα, έχουν υποφέρει... Ἴσως νά ὑπόφερα κ' εγὼ... Μά έφυγα πάντα, όταν νόμισα πὼς ήρθε ή ὥρα ή μοιραία... Γιατί δὲ μποροῦσα πειά... Ναι. Έφυγα πάντα... Κι' ὄλο κλω, κ' ὄλο ζητῶ καινούρια συναισθήματα... Μ' άνώφελα... Είμαι ὁ άνικανοποίητος...

Στὴ μορφή τῆς Σίβυλλας, ζωγραφίστηκε, έντονότερα, ή συγκίνηση, κι' ὁ φόβος, για κάτι πὸν αίσθανότανε, και δὲ μποροῦσε νά ξηγήση. Τέντωσε προστά τὰ χέρια, κ' είπε με παράκληση:

— Φτάνει, Ἀλέξαντρε! Φοβοῦμαι!

— Φοβάσαι, καυμένη Σίβυλλα, γιατί νοιώθεις άόριστος νά σὲ σιμῶνει τὸ άγνωστο... Έγὼ τὸ βλέπω... Τὸ εἶδα μόλις σὲ αντίκρισα ὠραία — άθῶα — ξένοιαστη — νά τρέχεις μέσα στὴ ζωή... Και ληπτήθηκα μονάχα, πὸν βοήθηκα εγὼ στοῦ δρόμο σου...

— Ἀλέξαντρε, δὲ σὲ καταλαβαίνω. Φοβοῦμαι!

— Τὸ βλέπω. Μά είναι μοιραίες συναντήσεις, και μοιραί' αποτελέσματα, πὸν καμμιά θέληση δὲν είναι δυνατὴ νά άποφύγη...

"Η Σίβυλλα, ἔριξε πίσῳ τὸ κεφάλι τῆς, κ' εφάνηκε ολόκληρο τὸ πρόσωπο τῆς. Τὰ μάτια τῆς ήταν καρφομένα, στοῦ Ἀλέξαντρου τὰ μάτια, πὸν τὴν κυτᾶνε παρᾶξένα. Και χωρὶς κανέναν ἀπὸ τοὺς δυὸ τους νά τὸ νοιώση, δάκρυα ήρεμα, άρχισαν νά τρέχουνε στα μάγουλα τῆς. Ἡ Σίβυλλα χαμογελοῦσε. Κι' ὁ Ἀλέξανδρος πρώτη φορά αντίκρισε τόσον ὠραία τὴ Γαλήνη, πλημμυρισμένη ἀπὸ δάκρυα...

Στὸ σαλόνι έβασίλευε τώρα ή σιωπή. Τὰ κάρβουνα τῆς πυροστιάς είχαν άποκάμει. Κάπου, κάπου άκούγότανε πὸν τρίζαν, κ' έπεφταν, σάχη σωρός... Ένα γκαρσόνι, άνοιξε τὴν πόρτα για νά σβύση τὰ ήλεκτρικά, κι' όταν τοὺς άντελήφθηκε, τραβήχτηκε πάλι δίχως θόρυβο. Ἦτανε μιὰ απ' τὰ μεσάνυχτα. Σ' ένα τέταρτο, έν' αὐ-

τοκίνητο κατέβαζε τη Σίβυλλα στο σπίτι της. Ο Ἀλέξαντρος προτίμησε νὰ γυρίση πεζός. Ἐκανε κρύο. Οἱ δρόμοι ἦταν ἔρημοι καὶ μισοφωτισμένοι.

Κάτω ἀπὸ ἓνα φανάρι, ἓνας policeman, στεκόντανε, ἄμεμπτος—πελώριος—ἀκίνητος—σὰν ἀγαλμα. Παρὰ κάτω, στὸ μάρμαρο τοῦ πεζοδρομίου καθισμένη, μιὰ γριὰ ἀνθοπώλις, στὸ σᾶλι της χωσμένη, μετροῦσε κάτι χρήματα. Ὁ Ἀλέξαντρος προχωροῦσε ἀφηρημένος. Ἐνοιῶθε βουρκωμένη τὴ ψυχὴ του ἀπὸ συγκίνηση. Μονολογοῦσε :

Τὴν ἄμοιρη τὴ Σίβυλλα! Ἄν ἔφευγα ; Ἴσως εἶναι καιρὸς ἀκόμα... Μὰ πάλι... Ἄν φύγω, δὲ θ' ἀφήσω πίσω μου, κάτι ἀσυμπλήρωτο ; Κ' ὕστερ' ἀπὸ μένα, ἢ Ἀνάγκη, κάποια μέρα, δὲν θ' ἀποτελειώσῃ τὸ μοιραῖο ; Ἴσως μάλιστα καὶ μ' ἓνα τρόπο ἀνόητο... Δίχως συγκίνηση... Δίχως φαντασία...

*
**

Ἵστερ' ἀπὸ τέσσερες μῆνες, ἓνα πρωὶ ὁ Ἀλέξαντρος κ' ἡ Σίβυλλα ἔπρηναν μαζὺ τὸ πρόγευμα. Σιωποῦσαν. Ἡ Σίβυλλα μίλησε πρώτη μὲ κείνη τὴν παιδιάτικη—τὴν ἀπαλὴ της ἔκφραση :

— Τί σκέπτεσαι Ἀλέξαντρε ; Θᾶλεγε κανεὶς πὼς κάτι σὲ βασανίζει. Ἀπορεῖς μὲ τὴ γαλήνη μου, τὴν παρομονὴ τοῦ χωρισμοῦ μας ; Μήπως ὅταν ἄρχισε ἡ περιπέτεια, δὲν ξέραμε, τότε καὶ πὼς θὰ τέλειωνε ; Λυποῦμαι πὼς σὲ χάνω. Δυστυχισμένη ὅμως δὲν αἰσθάνομαι, Ἀφότου σὲ γνώρισα, ἔμαθα νὰ κυτᾶζω γύρω μου, γαλήνια. Δίχως μεγάλο ἐνθουσιασμό... Δίχως μεγάλη θλίψη... Νοιώθω μέσα μου ἰσορροπίες, πὼς πρὶν δὲν ἐνοιῶθα. Κι' αὐτὸ ἴσως τὸ χρεωστῶ σὲ σένα. Μ' ἐπηρεάσε ὁ σκεπτικισμὸς σου. Εἶναι πολὺ αὐτὸ Ἀλέξαντρε!

— Σὲ μένα Σίβυλλα, δὲν χρωστᾶς τίποτα... Θὰ σοῦ εἰπῶ... Παρηκολούθησα κάθε μέρα, τὴ ψυχολογικὴ ἐξέλιξή σου. Ἵστερ' ἀπὸ τοὺς πρώτους φόβους, ἡ χαλάρωση στὴ θέληση. Ἵστερα μιὰ νευρικότης. Κ' ὕστερα σιγὰ σιγὰ, ἡ συναίσθηση τοῦ ἀναπόφευκτου—ἡ ὑποταγὴ στοὺς νόμους τῆς ζωῆς—ἡ ἐγκαρτέρηση— καὶ ἡ γαλήνη... Ὅταν σὲ γνώρισα, ἦσαν ἀκόμα ἓνα μωρὸ, ὄρατο πραγματάκι—φοβισμένο ἀπὸ τὴ ζωὴ—ἀνήσυχο. Τώρα πὼς ἡ ἀγάπη σου σκόρπισε τὶς ἀμφιβολίες, καὶ σοῦ δειξε τὰ μυστικά, νοιώθεις ἤρεμη, χαμογελαῖς—εἶσαι ἔτοιμη γιὰ νέες περιπέτειες—ὅπως εἶμαι ἔτοιμος γιὰ νέες νίκες! Ὅστόσο Σίβυλλα, κείνο πὼς μὲ τυραννεῖ, δὲν τὸ κατάλαβες.

— Δὲ μπόρεσα ποτές κατάβαθα, νὰ σὲ νοιώσω Ἀλέξαντρε! Πολλὲς φορὲς μέσα στὴ σιωπὴ καὶ τὸ μισόφωτο τοῦ δωματίου, ὅταν δίπλα μου ἀκίνητο, σὲ κύταζα, μὲ ἀνοικτὰ τὰ μάτια, νὰ δειρεῦσαι, ἀρωτιόμουνα, ἂν ἦσουν σὺ ὁ ἴδιος ἄνθρωπος πὼς ἀγάπησα, πὼς ἀγγίξα μὲ τὰ χέρια μου, πὼς ἄκουα τὴ φωνὴ του... Πολλὲς φορὲς νόμισα, πὼς δὲν ἦσαν σὺ ὁ ἴδιος ἄνθρωπος, πὼς γελᾶστηκα, πὼς ἦσαν ἄλλος, πὼς μοῦ μιλοῦσες ἀπὸ ἀπόσταση, σκεπασμένος μὲ μυστήριό! Τί παράξενο Ἀλέξαντρε!...

— Ἐχεις δίκιο Σίβυλλα! ὅταν ἀντικρύσουμε τὸ ἄγνωστο βάθος τῆς ψυχῆς μας, τῆς ψυχῆς τῶν ὅσων ἀγαποῦμε—τότε βλέπουμε πὼς πολλὰ πράγματα δὲ ξέρομε ἀπ' τὴ ζωὴ μας—πὼς ἀγνοοῦμε ἀληθινὰ τὰ ἐλατήρια τῶν πράξεων—τῶν αἰσθημάτων—τῶν σκέψεων μας... Ἐτσι κείνο πὼς μὲ τυραννεῖ, εἶναι ἡ ἀπογοήτευση πὼς νοιώθω, ὕστερ' ἀπ' τὸ τέλος, κάθε καινούριας περιόδου τῆς ζωῆς μου.—Ἀντικρῶζω μιὰ φάση νέα. Νομίζω πὼς ἐφθασα στὸ σταθμό, ὅπου θὰ σταματήσω, γιὰ νὰ ρυθμίσω πειὰ τελειωτικὰ τὴ ψυχὴ μου, καὶ τὴ σκέψη μου. Κι' ὕστερα ἀπὸ λίγο βλέπω, πὼς δὲν ἦρθε ἡ ὥρα ἀκόμα... Πὼς δὲ θαρρῆ—ἴσως—ποτέ, Σίβυλλα!... Καὶ σ' αὐτὴν τὴν ἀπογοήτευση, σμίγεται ἡ πίκρα τῆς ἰδέας, πὼς γύρω μου τοῦλάχιστο, δὲ μπόρεσα ποτές—μὰ ποτές Σίβυλλα!—νὰ κάμω εὐτυχισμένους, τοὺς ἀνθρώπους πὼς μὲ ἀγάπησαν...

Τὴν ἄλλη μέρα χώρισαν. Ἡ Σίβυλλα ἀκολούθησε τὸ θίασό της, στὸ Leicester. Κι' ὅταν ὕστερ' ἀπὸ δεκαπέντε μέρες, ἦρθε ξαφνικὰ, κ' ἦρε ἀκόμα στὸ Λονδίνο τὸν Ἀλέξαντρο, ξαναἰδωθῆκε ἀπόλυτα γαλήνιοι καὶ εὐχαριστημένοι. Νόμισαν κ' οἱ δυὸ, πὼς ἦταν παλιοὶ φίλοι, πὼς ὕστερ' ἀπὸ χρόνια ξαναεἰσέτασαν. Μετὰ τρεῖς μέρες, ὁ Ἀλέξαντρος ἄφανε γιὰ πάντα τὴν Ἀγγλίαν. Τὸν συνώδευσε ἡ Σίβυλλα, ἕως τὸ σταθμό. Πρὶν ν' ἀνέβῃ στὸ βαγόνι τοῦ τῆς ἔδωσε τὸ χέρι. Τοῦ τῶσφιξε εἰλικρινά.

— Στὸ καλὸ, Ἀλέξαντρε!

— Καλὴ τύχη, Σίβυλλα!

— Μὴ ξεχάσεις, τὰ χαιρετίσματα μου, στὴν Ἀνατολή!...

Ἐνα χαμόγελο. Ἐστρεψε, κ' ἄρχισε νὰ φεύγῃ. Ὁ Ἀλέξαντρος τὴν εἶδε νὰ περνᾷ μὲ τοὺς ἀνθρώπους, μὲ τὸ χαριτωμένο λύγισμα τοῦ κορμοῦ της—ἀπλῆ—ὄραϊα—ἤρεμη.

Πήγαινε νὰ συνεχίσῃ τὴ ζωὴ της.

II

— Ἐπρεπε νὰ κατέβω ἐδῶ, στὴν ἀσύγκριτη «Γυλιανὴν Ἀκτι» σεις, γιὰ νὰ συμπληρώσω τὸν πλοῦτο τῶν συναισθημάτων, καὶ τῶν συγκινήσεων μου... Σεῖς θὰ τὴν ξέρετε, βέβαια, καλὰ τὴ Ριβιέρα.

— Ναί. Κατεβαίνω πάντα, ὅταν ἀρχίσω νὰ βαριέμαι τὸ Παρίσι. Καὶ τώρα πρὸ παντός, πὼς ὅλα τὰ μέρη, ἔχουν πάρεϊ τόσο ἀσυνείδητα, ἀνησυχαστικὴ μορφὴ, ἐπηρεασμένα ἀπ' τὸ Μεγάλον Πόλεμο, ἄλλο καταφύγιο δὲν μένει, ἀπ' ἐδῶ.

— Ἀκριβῶς. Ἵστερ' ἀπ' τὴ λάσπη—τὰ σκοτάδια—τὸν πυρετό, τοῦ Λονδίνου καὶ τοῦ Παρισίου, καταλαβαίνετε τί ἀνακούφιση ἦτανε γιὰ μένα, ὁ οὐρανός—ἡ θάλασσα—καὶ τὰ λουλούδια τῆς Νίτσας. Ἐπειτα ἡ μοναδικὴ ἀτμόσφαιρα της. Νοιώθεις, τὴν ἡδονὴ, σκόρπια παντοῦ. Μιὰ ἡδονὴ ἀέρινη—ἀνάλαφρη—πὼς σὲ κυριεύει, καὶ σὲ μεταμορφώνει. Τόχετε παρατηρήσει;

— Ναί. Συχνά.

— Κύταξα πολύ τούς ανθρώπους, τις λίγες μέρες, πού έχω εδώ. Έχει μιὰ τέτοια άφροντησία, ή έκφραση τους. Βλέπω τούς πληγωμένους. Μου έκαμαν έντύπωση δυο νέοι αξιωματικοί, ώσαμε εικοσιπέντε χρόνων. Κ' οί δυο άκρωτηριασμένοι. 'Ο ένας έχασε τó άριστερό του χέρι, ó άλλος τó δεξί του πόδι. Περπατούν πάντα μαζί. 'Όσοσο είναι τόσο ροδαλοί, τόσο χαρούμενοι, τόσο περήφανοι. Θάλεγε κανείς πώς οί άνθρωποι στη Ριβιέρα, δέ μπορεί νάνα δυστυχισμένοι! "Η τουλάχιστον πώς δέν θά είναι δυνατό, νά νοιώσουνε την άγωνία...

"Η Κυρία πού συνωμιλοῦσε μέ τόν 'Αλέξαντρο, στη βεράντα του Καζίνου τής Νίτσας, κύταζε πέρα μακριά, την ήρεμη θάλασσα. "Η άλέγτρα έκφραση της, πήρε μιὰ νότα θλιβερή. Καί μ' ένα τόνο δυσπιστίας, είπε:

— Θαρρώ, ώστόσο, πώς παντού, μπορεί νά υπάρξουνε δυστυχισμένοι...

"Ο 'Αλέξαντρος την κύταζε προσεκτικά, σά νά μη περίμενε τέτοια άπάντηση, άπ' την Κυρία, πού φαινότανε, τόσο χαριτωμένα επιτόλαιη κ' ευτυχισμένη. Κ' ύστερ' από λίγα δευτερόλεπτα άπήντησε:

— 'Ασφαλώς, έχετε δίκιο. Μά πώς την είπατε σεις, αυτή τη φράση; "Αν δέν σάς κύταζε άμα μιλούσατε, θάλεγα πώς την άκουσα από άλλα χείλια...

— Γιατί όχι από τά δικά μου; "Ισως επειδή είναι βαμμένα...

"Ο ήλιος πήγαινε νά δύση. "Η θάλασσα έπερνε κείνον τόν βιθυγάλο τόνο—τόν καθαρό και διάφανο—πού μόνο στην Ριβιέρα συναντά κανείς. "Απ' τó έσωτερικό του Καζίνου, ερχότανε οί νότες τής μουσικής των «Παραμυθιών του 'Οφφενπάχ.» 'Ο άφρός του κοσμοπολιτισμού—μυριόχρωμος—πολυπρόσωπος—αινιγματώδης—κινιόντανε κυματιστά στη Προκυμαία.—Μιά συγκίνηση.—"Ένα μυστήριο.—Οί όμοιοι τής Κυρίας άνατρίχισαν.

— "Αν γυρνούσαμε στο Ξενοδοχείο;

Κατέβηκαν. Περνούσαν μέσα άπ' τó πλήθος των άγνωστων. "Αγνωστοι κι' αυτοί, ó ένας πρós τόν άλλον. Γιατί ώστόσο, ó 'Αλέξαντρος, ένφ' έπροχώρει, μέσα άπ' τó κώμα εκείνο, των άρωμάτων και των χρωμάτων, δέν αισθανόταν ξένος, δέν ένιωθε τίποτα άπ' τή συνειδημένη δυσφορία, πού μās κυριεύει πάντα στο αντίκρουσμα κάθε άγνωστης και μεγάλης πολιτείας; Γιατί στη Ριβιέρα φύσις και άνθρωποι—ξεχωριστοί σέ γραμμη και αισθήματα—ζούν άρμονισμένοι. Δίχως προλήψεις—δίχως σύνορα—δίχως εθνικότητες—δίχως διαφορά γλωσσών και αντίληψεων. Μιλούν όλοι, τή γλώσσα τής καρδιάς. "Έχουν όλοι τή συναίσθηση του ωραίου. "Έρχονται από παντού. "Ανήκουν όμως στην ίδια οικογένεια, του ψυχικού ραφιναμέντου. 'Ο 'Αλέξαντρος άναγνώριζε πάλι, τις άρρωστιαίρικες και παντοδύναμες υπάρξεις, πού συναντά κανείς σι όλους τούς ίαματικούς σταθμούς, και σέ όλες τις «plages»—τις χορτασμένες από κάθε ήδονή και κάθε συγκίνηση, και όμως διασμένες πάντα, για κάποιο καινούργιο συγκλονισμό—για κάποια ανεπάντγη περιπετεια... Ξανάκουγε τó άρρωστο γέλιο... Ξαναθυμόταν τó περιβάλλον,

όπου είχε ζήσει άλλότες τόσο καιρό, μιὰ περίοδο, μοναδική σέ ένταση και συναισθήματα—μιὰ κρίση πού τόν έκαμε ευτυχισμένο, τόν έκαμε δυστυχισμένο. "Ένοιωσε ξαφνικά, πώς ξανάβρισκε τόν έαυτό του, πώς άνεκάλυπτε πάλι τή ψυχή του! Τί συγκίνηση! Σήκωσε ψηλότερα τó κεφάλι. Κύταξε γύρω του. "Απόλαυσε, τή κομψότητα, τή χάρη των γυναικών, πού λές και δέν πατούν στο χώμα, μόνο χαμοπετούν, σάν ωραία ξωτικά πουλιά. "Αντίκρουσε τή «distinction» στη στάση των άνδρων. Ξέχασεν άμέσως την πεζότητα, και τή φρικτήν άσκήμια του όγλου, πού τόν είχε πνίξει τούς τελευταίους μήνες.

"Υστερ' από καιρό, μόνο τώρα ένιωθε, μιάν άνακούφισην άληθινή. Βρισκότανε στη χώρα όπου ή ύλη έξαυλώνεται, ή άκολασία έξευγενίζεται και σηκώνεται σέ επίπεδο τέχνης. "Έτσι ó 'Αλέξαντρος, μέσ τή ξαφνική του ευτυχία, πήγε νά ξεχάση τή γυναίκα, πού γλυστρουόσε δίπλα του, μέ τά περιπαθα μάτια—τά ήδονικά χείλια—τó λεπτό και νευρικό κορμί της, τó σφιγμένο στη λευκή της τουαλέτα. Γύρισε. Την κύταξε. Του χαμογέλασε. Στη ματιά της μέσα, είδε ύποσχέσεις ήδονής...

* *

Γνωριστήκαν στο Ξενοδοχείο, όπου κατέβη ó 'Αλέξαντρος, όπως γνωρίζονται οί άνθρωποι στη Ριβιέρα—χωρίς δισταγμούς—χωρίς πρωτόκολα—όταν είν' έλεύθεροι, κ' έχουν διάθεση νά ζήσουν.

"Η Ρεϋμόνδη, ήταν είκοσιοκτώ χρόνων. Τó κορμί της είχε την παρισινή χάρη. "Η ψυχή της τή γαλατική διάθεση. "Αγαπούσε τή ζωή. "Αγαπούσε τή κίνηση. Είχε τή χειρονομία. Φαινόταν επιτόλαιη, κ' ευτυχισμένη. Στο Ξενοδοχείο έμενε μ' ένα μικρό έξάδελφο της, δεκαέξι χρόνων, για νά ξειλώση τόν πατέρα της, πού δέν έννοούσε νά της επιτρέψη νά κατέβη μόνη της στη Ριβιέρα. "Ο μικρός 'Ιπότης, έκαμε τά καθήκοντα του μ' έναν τρόπο αξιοθαύμαστης άδιαφορίας. "Η νεαρά του ηλικία, δέν του έμπόδιζε τή γνώση τής ζωής: ó 'Αλφρέδος ήτανε τó δείγμα του παιδιού, του έξυπνου, του ωραίου, και του πρόωρα διεφθαρμένου—λουλουδι ξωτικά θανατερό, του παρισινού σαλονιού και βουλευβάρτου. "Ηταν ώστόσο από κείνα τά παιδιά, πού μέ όλα τους τά έλαττώματα τραβούνε τή συμπάθεια, για τήν ευφυνία, τήν κομψότητα, και κείνην τήν λανθάνουσα ψυχικήν ευγένεια πού έχουνε. Γι' αυτό κ' ή Ρεϋμόνδη, βρισκότανε θανάσια μαζί του. Δέν τήν ένοχλούσε. Δέν τόν ένοχλούσε. Είξερε πώς κάθε τόσο, θά τής ζητούσε χρήματα, και πώς δέ θάγε τή δύναμη νά του άρνηθη:

— «'Ο 'Αλφρέδος μ' έβαλε στο χέρι πάλι σήμερα! Μά μπορεί κανείς ν' άρνηθη χρήματα ποτέσ σέ τούτο τó παλιόπαιδο;...» Κ' έπερνε μιὰ τέτοια έκφραση χαριτωμένης άπελπισίας, πού δέ μπορούσες παρά ν' άναγνωρίσης, πώς τó κίνημα ήτανε και όμορφο και δικαιολογημένο...

Μ' ένα τέτοιο άπέριτο τρόπο, μέ άφέλεια, μέ χαμόγελο—άσυναίσθητα, άκούραστα, δίχως συγκινήσεις και προσπάθειες, μπήκε

ἡ Ρεϋμόνδη στὴ ζωὴ τοῦ Ἀλέξανδρου. Αὐτὸς ποῦ, πάντα στάθηκε γιομάτος ἐπιεικεία κι' ἀδυναμίες, γιὰ κάθε ὠραία, τρολλὴ καὶ ξερίζωτη ὑπαρξή, δὲ μπορούσε παρὰ νὰ βρῆ, πῶς ὁ περαιοτικὸς συνδυασμὸς, ἦταν καὶ καλὸς καὶ ἀναγκαῖος—σ' ἓνα περιβάλλον, μάλιστα, σὰν τῆς Ριβιέρας.

Ἔτσι κολούσανε οἱ μέρες μέσα στὴ χαρὰ. Τρέχανε, γελούσαν, παίζαν σὰν παιδιὰ. Ὅταν περνούσαν μέσα στοὺς ἀνθρώπους, νέοι—ζωηροί—ἐλεύθεροι κι' ὠραῖοι μὲ τὴν ἔκφραση τῆς εὐτυχίας, ποῦ μᾶς χαρίζει ἡ ἀγάπη, τραβούσανε τὴν προσοχή.

Μὰ σιγά, σιγά, ὁ Ἀλέξανδρος ἄρχισε ν' ἀντιλαμβάνεται, πῶς κάτι τὸ ἔξαιρετικό, συνέβαινε στὴ ψυχὴ τῆς Ρεϋμόνδης. Συχνὰ ὅταν γυρνούσαν, ἀπὸ τὶς διάφορες ἐκδρομές, ποῦ κάνανε μαζύ, στὸ θανατίσιο σύμπλεγμα, ποῦ ὀνομάζεται «Cannes-Antibes-Gorges du Loup-Nice-Ville-Franche-Monaco-Menton»—καὶ περνούσαν μὲ τὸ αὐτοκίνητο γιομάτο γαλάζια ρόδα καὶ πελώρια, ὀλοπόρφουρα γαυροφαλλα, ἀνάμεσα ἀπὸ γραφικὰ βουνά—ἀνήσυχους χειμάρρους—ἀνθοφόρως ταρατσές—δίπλα σὲ τραγουδιστ' ἀκρογυῖα καὶ μοναξιάρικ' ἀκρωτήρια, ὁ Ἀλέξανδρος παρατηροῦσε ἀνήσυχια, πῶς ἡ Ρεϋμόνδη δὲν κελαιδοῦσε ὅπως πρίν. Ἡ Ρεϋμόνδη σιωποῦσε. Ἡ Ρεϋμόνδη συλλογιώτανε... Ἡ ματιὰ τῆς, δὲν πρόδιδε, σὰν πρίν, τὸν πόθο. Ἐλαμπε πάντα. Μ' ἀπ' τὸ ἀντιφῆγγισμα κάποιας ἐσώτερης ἀνησυχίας.

Ἦσαμε τώρα, ἀπέφυγαν κ' οἱ δυὸ κάθε ἐξήγησι. Ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἤθελε ἀκόμα νὰ πιστέψῃ, σὲ μιὰ τέτοια ψυχικὴ μεταβολὴ τῆς Ρεϋμόνδης. Ὅσοποσὸ τὸν ἀπασχόλησε πολὺ, τὶς τελευταῖες μέρες ἡ κατάστασι τῆς. Κ' ἓνα βράδυ, ὅταν ἕστερ' ἀπ' τὸ φαγητό, πῆγε στὸ ἀναγνωστήριο νὰ γράψῃ, στὸ μοναδικὸ του φίλο ποῦχε στὸ Παρίσι, καὶ ποῦ κρατοῦσε πάντα κοινωτόν, ὄλων τῶν κινήσεων καὶ σκέψεων του, δὲν μπόρεσε νὰ τοῦ μιλήσῃ, γι' ἄλλο τίποτα, παρὰ γι' αὐτὴν.

— « Ἀγαπημένε,

Ἡ Ρεϋμόνδη, μὲ ἀνησχεῖ. Τὴν ἔχει κυριεύσει ἡ σιωπὴ. Καὶ ξέρεις πόση ἐπικίνδυνη εἶναι ἡ σιωπὴ, γιὰ τέτοιες φύσεις. Ἀρχισε νὰ αἰσθάνεται τὴν προσέγγισι τοῦ μοιραίου. Φοβάται, ὑποφέρει, καὶ σιωπᾷ. Εἶναι περήφανη. Κανένα παραπόνο. Μὰ νομίζω πῶς ἡ ἐγκαρτέρησι, δὲ θὰ κρατήσῃ πολὺ ἀκόμα. Ἡ ἀγωνία κάθε μέρα, κορυφώνεται μὲς τὴ ψυχὴ τῆς. Δὲν θ' ἀνδέξῃ. Εἶμαι βέβαιος. Θὰ κλάψῃ! Δὲν αἰσθάνομαι τὸ θάρρος νὰ σπρώξω τὴν ἐξήγησι... Τὰ δάκρυα μοῦ κάνουνε πολὺ κακὸ. Κατορθώσαν πάντα νὰ σκίσουνε τὴ μάσκα τοῦ ἐγωισμοῦ μου... Περιμένω μὲ συγκίνησι, τὸ ξέσπασμα τοῦ πόνου. Καὶ σιωπῶ κι' ἐγώ...

Φταίω. Ὅταν στὴ ἀρχή, μὲ παρεκάλεσε, νὰ μὴ τῆς ἀπαιτήσω τὰ ἀπόλυτα, γιὰτὶ θάνοιωθε πολὺ δυστυχισμένη, ἕστερ' ἀπ' τὴν ἀναχώρησι μου, δὲν τὴν πίστεψα. Νόμισα σὲ μιὰ κοκεταρία. Σ' ἓνα συνειδησιμένο κίνημα σαγήνης. Δὲν θέλησε περισσότερο ν' ἀντισταθῆ, γιὰ νὰ μοῦ δείξῃ, λέει, ἀπλούστατα, «πῶς δὲν εἶναι m é c h a n t e!» Δὲν εἶν' ὑπέροχη; Ἀχ! Αὐτὰ τὰ πλάσματα! Πῶς ση, κώνουνται, καμιά φορὰ, ἀντίκρου μᾶς, θανατίσια σὲ γενναιοφροσύνη

καὶ λεπτότητα! Καὶ μᾶς ἀναγκάζουνε κατόπι—ὅταν βεβαιωθοῦμε γιὰ τὴν εὐλιχρίνεια—ν' ἀναγνωρίσουμε πῶς ἐμεῖς μονάχα εἶμαστε, ἐγωῖστοι καὶ μικροί...

Ἄν εἴξερε, πῶς τὴν ἀγαπῶ! Καὶ ὅμως φεύγω, σὲ μιὰ βδομάδα. Ναι. Θὰ φύγω! Σὺ ποῦ μὲ νοιώθεις, καταλαβαίνεις. Θὰ φύγω γιὰτ' εἶμ' εὐτυχισμένος! Ἄν μείνω λίγο περισσότερο, δὲ θὰ φύγω, ἴσως ποτὲ πειῶ... Καὶ ξέρεις πόσο μὲ τρομάζει τὸ διαρκές!

Ἐνῶ, σοῦ γράφω, βλέπω ἀπ' τὴ τζαμένια πόρτα, στὸ ἀντικρινὸ διαμέρισμα, τὴ Ρεϋμόνδη, καὶ τὸ μικρὸν Ἀλφρέδο, νὰ παίζουνε μπιλιάρδο. Αὐτὴ τὴ στιγμὴ, στὴ στέκα τῆς ἀκουμπισμένη, παρακολουθεῖ ἀφηρημένα, τὸ παίξιμο τοῦ ἀντιπάλου τῆς. Δὲν φορεῖ καπέλλο, καὶ τὸ γλωμὸ τῆς πρόσωπο, μὲ τὰ πορφυρᾶ χεῖλια, πλαισιώνεται θανατίσια, ἀπ' τὰ κομμένα τῆς σγουρὰ μαλλιά, ποῦ τῆς δίνουν τόσο τέλεια, μιὰν ἔκφραση ὠραίου Ἐφήβου. Εἶν' ἓνα ἀπὸ τὰ θέλητρα τῆς.

Στὸ διπλανὸ σαλόνι, θερμότητες—μελαχροινὲς Σπανιόλες, χορεύουνε χοροὺς τῆς Φλογερῆς Πατρίδας τους. Τὸ γέλιο τους σκορπιέται ἡχερό, καὶ διάφανο. Ὁξω ὁ κῆπος, λιγωμένος στὰ μῦρα, ἀκροάζεται βουβός. Τί ἐρωτικὴ ἀτμόσφαιρα!

Σὲ λίγο θὰ πᾶμε μὲ τὴ Ρεϋμόνδη ν' ἀκούσουμε τὸ ὑπερπόντιο τραγοῦδι, ποῦ σβύνει στ' ἀκρογυῖα, κ' ἕστερα θὰ γυρίσουμε νὰ κοιμηθοῦμε—γιὰ νὰ σηκωθοῦμε ὅταν θὰ μᾶς ξυπνήσουν τὰ πουλιά...

Εἶμ' εὐτυχισμένος καὶ ἀνήσυχος

Ἀλέξανδρος.—

**

Ἡ ὥρα τοῦ χωρισμοῦ, πλησίαζε ἀμείλικτη. Τί ἀγωνία! Τί πάλη! Ἡ Ρεϋμόνδη ἀφοῦ εἶχε ἐξαντλήσει—μάταια—ὅλα τὰ μέσα κι' ὅλα τὰ ἐπιχειρήματα, γιὰ νὰ κρατήσῃ τὸν φίλον τῆς, ἔστω καὶ λίγες μέρες περισσότερο, ἅμα εἶδε τὸ ἀνώφελο, ὑποτάχτηκε στὴ θλίψη τῆς. Οἱ τελευταῖες μέρες, περνούσανε σιωπηλές, ἀνήσυχες, μὲ τὴν ἀναμονὴ τῆς ἐπικίνδυνης στιγμῆς... Ὅταν τὰ βράδνα πέραν τὸν καφέ τους, καπνίζοντας, ἓνα τσιγάρο, καὶ προσπαθοῦσαν νὰ μιλήσουν, καὶ δὲν μπορούσαν, καὶ ὑπέφεραν, καὶ σιωποῦσαν, τότες τοὺς παρουσιαζόνταν ἔντονα, πελώρια, ἀβάσταχτα, τὸ μάταιο τῆς περιπέτειας καὶ τῆς ἀγάπης τους, καὶ τοὺς ἄφινε ἀνήσυχους, μὲ τὸ συναίσθημα ἑνὸς ἀδειοῦ ὀδυνηροῦ.

Κάποτες ὁ Ἀλέξανδρος τῆς εἶπε:

— Ἀλήθεια, Ρεϋμόνδη, τί μικρὸ θέλητρο, ποῦ ἔχουν οἱ ἐφήμερες ἀγάπες... Σοῦ γιομίζουμε τὸ εἶναι μὲ μιὰ χαρὰ, μὲ μιὰ συγκίνησι—λίγες μέρες, λίγους μῆνες—πηγαίνεις νὰ νομίσης, πῶς εἶσουν εὐτυχισμένος, κι' ἄξαφνα ἓνα πρωτ', ἀπὸ ἀφορμές, ποῦ δὲν περιμένεις, ποῦ δὲν ἐπιθυμοῦσες—ποῦ γνωρίζεις ὅσοσο, ἀναγκάζεσαι ν' ἀναγνωρίσης πῶς ἦτανε μιὰ χίμαιρα! Ἔτσι ἀοναίσθητα, σιγά, σιγά κορυάζεσαι. Λές: Θὰ ζήσω. Θ' ἀπολαύσω. Ἔστω καὶ πρόσκαιρα. Ἡ ζωὴ εἶναι πλατεία. Θὰ ξαναζήσω πάλι. Ἐν τῷ με-

ταξὶ σπαταλᾶς τὸν ἑαυτό σου, σὲ συγκίνηση—σὲ ἔνταση—σὲ φαντασία... Κ' ὕστερα ὅταν ἔλθει ἡ κούραση, νοιώθεις, σὸ βάθος, τὴ ψυχὴ σου, νὰ κρῶνῃ ἀπὸ μοναξιά... Καὶ νοιώθεις ἐπίσης, πῶς ἴσως ποτέ, δὲ θὰ δυνηθῆς νὰ αἰσθανθῆς τὰ ρίγη τῆς νίκης... ὅταν ἔρθει ἡ Μεγάλῃ Ὁρα... γιὰ τὸν Μεγάλον Ἐρωτα... Θάσαι ἀνήμερος! Οἱ ἐφήμερες ἀγάπες, μὲ τὰ σπάνια τους δηλητήρια, θὰ σοῦ ἔχουν ἀφανίσει τὴ ψυχή...

— Δὲ ξέρω, νὰ τὰ εἰπῶ, ὅπως τὰ λές, ἐσὺ Ἀλέξαντρε! Μὰ σκέφθηκα συχνά, πόσο καλλίτερα θάτανε γιὰ μένα, ἂν δὲν σὲ γνώριζα. Δὲν ἤμουν εὐτυχισμένη. Μὰ ἤμουν γαλήνια. Εἶναι καιρὸς ἀφότου ἔχασα τὰ ἰδανικά μου. Ἔνοιωσα τὴν κωμωδία... Καὶ εἰρωνεύομαι τὸν κόσμον. Ἔπερνα τὴν εὐχαρίστηση, ὅπου τὴν εὑρίσκα. Ὅπως τὴν εὑρίσκα... Τώρα;... Δὲ σιάνθηκα δυνατὴ, ἀλλ' ὡς θὰ ἔφηνεγα ἀμέσως στὴν ἀρχή. Γιατὶ κάτι προαισθάνθηκα, ὅταν σὲ εἶδα, τὸ πρῶτον βράδυ, νὰ μπαίνης, στὴν Τραπεζαρία τοῦ Ξενοδοχείου, σοβαρὸς, κι' ἀδιάφορος. Κάτι προαισθάνθηκα, γιατί ἀμέσως εἶπα στὸν Ἀλφρέδο: — «Βλέπεις, αὐτὸν τὸν Κύριον, Ἀλφρέδε; Δὲν ξέρω, ποῖος εἶναι, ἀπὸ ποῦ ἔρχεται. Φοβοῦμαι ὡστόσο, πῶς ἂν θελήσῃ, θὰ τὸν ἀγαπήσῃ!...» Γνωρίζεις τὸν Ἀλφρέδο τί παιδί, ποῦ εἶναι. Τὰ βλέπει ὅλα τόσο ἐπιπόλαια. Γέλασε, κι' ἀφοῦ σὲ κύταξε, μοῦ εἶπε: *Il a l'air chic le... Monsieur! Mais ne va pas me dire, que tu... aimeras... toi... parceque j'ai envie de rigoler!* Βλέπεις, ἔτσι μὲ νόμισε πάντα ὁ κόσμος... Ἔτσι μὲ νόμισες καὶ σὺ... Μιὰ ὥραία τρελλή... Τίποτ' ἄλλο... Τίποτ' ἄλλο... Ὅσ' ὅσο... Ἄς εἶναι. Ἀντιπαθῶ τίς αἰσθηματολογίες...

Ὁ Ἀλέξαντρος δὲ βόηξε ν' ἀπαντήσῃ τίποτα. Σηκώθησαν. Πῆγαν ν' ἀκούσουν πιάνο στὸ σαλόνι.

* *

Μετὰ δυὸ μέρες, γυρνοῦσαν τὸ δειλινὸ ἀπὸ τὸ Montecarlo. Ἀκουμπισμένοι, στὸ παρᾶθυρον τοῦ βαγονιοῦ, ἀπολαμβάνανε σιωπηλοὶ τὸ μυριόχρωμον τοπίον. Κάποτε ἀλληλοκοντάχθησαν ἐπίμονα. Ἦταν κ' οἱ δυὸ, νευρικοὶ καὶ θλιμμένοι.

— Ὅστε φεύγεις, Ἀλέξαντρε; Τελειωτικά;

— Ναί, Ρεϋμόνδη, μετὰ τρεῖς μέρες... Σκέφθηκα πολὺ, μὰ καθὼς σοῦ ξήγησα, πρέπει νὰ φύγω. Ἄλλη λύση δὲν ὑπάρχει.

— Ναί! Πρέπει Ἀλέξαντρε! Μὰ σ' αὐτὸ τὸ «πρέπει» δὲν εἶναι δυνατό, παρὰ νὰ θυσιάζονται ὅλα—πάντα;

— Ἀφοῦ τὸ ξέρεις, Ρεϋμόνδη, γιατί μ' ἐρωτᾷς;

— Γιατὶ θέλω, νὰ ἐλπίζω πάντα!

— ...

— Ὅστε φεύγεις! Τώρα, τὸ αἰσθάνομαι μὲ βεβαιότητα!...

Μία σιωπή. Καθίσανε στὶς θέσεις τους χλωμοί. Ἀπέφηναν νὰ κυταχοῦν. Στὴν ἀτμοσφαιρίδα τῆς ψυχῆς τους, θάλεγε κανεὶς, πῶς ἄρχιζε, ἀόριστα, νὰ γεννοβολιέται, τὸ πῆσμα, ἴσως—ποῖος ξέρει; —τὸ μῖσος! Τὸ τραῖνον ἔτρεχε.

* *

Ἄραγ' αἰς δέκα, πῆγανε στὸ θέατρο μαζί. Βόηχανε ἀνηπόφορη τὴν ἀτμοσφαιρίδα. Βγήκαν στὸ «Promenoir». Καθίσανε σ' ἕνα καναπέ. Ἡ Ρεϋμόνδη πέταξε, σὲ μιὰ καρτέλα, τὸ καπέλλο της. Ζήτησε ἀπ' τὸ γκαρσόνι, δυὸ «Sherry Gobleur». Κάτι τὴ βασάνιζε. Φαινότανε, ἀνήσυχη, ἀβέβαιη... Σὲ λίγο ἀπὸ τὴ σάλα, ἦρθανε τὰ χειροκοπήματα τοῦ πλήθους. Διᾶλειμμα. Ὁ κόσμος χύθηκε στὸ Buffet. Τοὺς ἐπνίξεν ὁ θόρυβος καὶ τὰ γέλοια τῶν ἀνθρώπων τοὺς φάνηκαν, κουτὰ καὶ ἄτοπα. Βγήκαν. Κατέβηκαν στὴν προκυμαῖα. Ἦτανε ἀργά. Ὁ μαίστρος τῆς Μαρσίλιας φρυσούσε ἀπελιπισμένα κεῖνο τὸ βράδυ. Κάπου, κάπου, κάτω ἀπ' τὸ «gaz» διαγραφόνταν, ἡ σιλουέττα, κανενὸς ὄνειροπόλου. Ἡ πολυσίγχαστη τὴ μέρα προκυμαῖα, ἔδινε τὴν ἐντύπωση, μιᾶς ἐρημιᾶς ἀπέραντης. Αἰσθάνθησαν ὡς ἀνακούφιση. Ἀκούμπησαν, στὴ γκριλία, ἀκονγαν τὰ κύματα, κύταζαν τοὺς ἀφρούς των, ἄφριναν νὰ τοὺς παρηγορῶ ἢ μανία τους.

Ἐκεῖ ἀντικρὸν στὴ θάλασσα, μέσα στὸν ἄνεμον, ἀναβρόσανε τὰ δάκρυα, τῆς Ρεϋμόνδης! Πλούσια δάκρυα, θεομα, ὀρηκτικά, ποῦ τῆς ψυχῆς της τὰ τοιχώματα, δὲν ἀντέχαν πειά, καὶ τ' ἄφηναν νὰ σηκωθοῦν, στὸ φῶς, ἀφθονα, καὶ ὥραϊα. Ἡ Παρισινή, ποῦ συνειθίζει νὰ κρύβῃ κάτω ἀπ' τὴ «blague» τὸν πόνο, θέλησε καὶ τοῦτη τὴ φορὰ, νὰ γελάσῃ:

— Ha! Ha! Je pleure maintenant? Moi? Comme c'est béeète!

Μὰ δὲν ἦταν γέλοιο πειά! Ἕνας λυγμὸς ἦταν. Ἕνα παράπονο. Τὰ χεῖλια της εἶχαν σπάσει, σ' ἕνα μορφασμὸν ὀδύνης. Καὶ τὰ δάκρυα κυλοῦσαν πάντα. Προσπάθησε νὰ τὰ σφουγγίσῃ, μ' ἀνώφελα.

— Κλάψε, Ρεϋμόνδη! Δὲν εἶν' ἀνόητο αὐτὸ ποῦ κάνεις. Εἶναι ἀσύγκριτα ὥραϊο. Νὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ κλαίῃ, ὅταν πονεῖ, τί ἀνακούφιση!

— Ναί... ἂν εἴξερεις Ἀλέξαντρε... Εἶναι καιρὸς ποῦ ξέχασα πῶς κλαῖν... Τὴ ψυχὴ μου τὴ νόμιζα συχνὰ νεκρή... Πῆγαινε νὰ σβύσῃ, στὴν ἀπογοήτευση... Εἶμ' ἕνα ἀσήμαντο, ἄθλιο πλάσμα ἐγώ... Ἀλέξαντρε... Μὰ δὲ ξέρω πῶς μπόρεσες ἐσὺ... νὰ φέρῃς στὴ φτώχῃ μου ὑπαρξή, λίγην ὁμορφιά... λίγην εὐγένεια... Εὐχαριστῶ Ἀλέξαντρε... γι' αὐτό... γιὰ ὅλα... Γιατὴ τὴν ἀγάπη... γιὰ τὴν καλωσύνη σου...

— Καλὸς ἐγώ; Γιατὴ σένα ποῦ βλέπω μπρὸς μου τώρα, τόσο μεγάλη; Ἄν εἴξερεις, τί θαῦμα, τὰ δάκρυά σου, αὐτά! Ἄν εἴξερεις τί φῶς ποῦ χύνουν, στὴ ψυχὴ σου—στὴ μορφὴ σου!

— Ναί;... Ἀλήθεια;... Νομίζεις πῶς θὰ ζήσω, στὸ ἐξῆς... πιὸ εὐγενικά... πιὸ ὥραϊα;... Πῶς ἡ ψυχὴ μου, θὰ μείνῃ ἀνοιχτή, στὴν ὁμορφιά;... Ἄν ἦταν ἔτσι, Ἀλέξαντρε, πῶς θὰ σ' εὐλογοῦσα!... Ἀγαπημένε!... Ἄφησε νὰ σὲ δῶ ἀκόμα, μὲς τὰ μάτια σου, τὰ μεγάλα τὰ λαλούμενα—κοντὰ μου... δικό μου... λίγες στιγμὲς ἀκόμα... Ἀλέξαντρε!—

— Γιατὶ λίγες στιγμὲς;

— 'Αλέξαντρε!... συγγνώμη... γι' αὐτὸ ποῦ ἔκαμα... δίχως νὰ στοῦ εἰπῶ. Ἐφυγα ἀπόψε ἀπ' τὸ Ξενοδοχεῖο! Ἔστειλα τὰ πράγματα μου στοῦ σταθμοῦ. Φεύγω αὔριο πρωΐ, γιὰ τὸ Παρίσι! Ἀπόψε θὰ κοιμηθῶ σ' ἓνα μου σπιτί φιλικό. Ἔσο, καλὸς Ἀλέξαντρε! Εἶμαι ἀδύνατη ἐγώ... ἂν θελήσης, δὲ φεύγω... Τὸ ξέρω... ὅτι εἰπῆς ἐσύ... Μὰ ἂν μείνω τρεῖς μέρες περισσότερο μαζὺ σου, ἢ φτωχὴ ψυχὴ μου, δὲ θὰ βαστάξῃ τὸ χωρισμό...

— Ἀφοῦ τὸ θέλησες, δικαίωμα σου Ρεϋμόνδη... Θαρσῶ, αὔριο, νὰ σοῦ σφίξω τὸ χέρι στοῦ σταθμοῦ.

— Ἄ! ὄχι! Σὲ παρακαλῶ. Εἶναι φοβερό. Ὅχι. Θὰ γεινόμουννα γελοία! Ὁ χωρισμὸς τοῦ τραίνου, εἶναι μαρτύριο, γιὰ μένα! Τὸν ἔχω δοκιμάσει ἄλλη μιὰ φορὰ... Μὴν ἐπιμείνῃς... σὲ παρακαλῶ, Ἀλέξαντρε.

Τοῦ πήρε τὸ χέρι, τὸν ἔσυρε κοντά της... Τὰ δάκρυα ἀναβρόσανε ξανά.

— Φίλε μου!... Παιδί μου!... Φτωχὴ ἐγώ!...

Ὁ Ἀλέξαντρος ἔσκυψε, ἀργά, τῆς φίλησε θερμὰ τὸ χέρι. Ὄταν ξανασήκωσε τὸ γυμνὸ κεφάλι του—λές κ' εἶχε μεσολαβήσει μιὰ αἰωνιότης—ἐψιθύρισε:

— Συγγνώμη... Ρεϋμόνδη!...

Χώρισαν. Αὐτὸς ἀκούμπισε στὴ γκρίλια, καὶ τὴν ἔβλεπε νὰ φεύγῃ, σκυφτὴ, μὲ τοὺς ὤμους συσπασμένους, ἀπὸ τοὺς λυγμούς... Δὲ μπόρεσε νὰ κινηθῇ. Γιὰ πολὺ ἔμεινε ἐκεῖ, μὲ τὸ συναίσθημα ἑνὸς μεγάλου οἴχτου, ποῦ τὸν πλημμύριζε—γι' αὐτὴν ποῦ ἔφευγε—γιὰ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του—γιὰ τὴν ἀκούραστη θλίψη, τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς.

ΑΘΗΝΑ, ΑΠΡΙΛΗΣ 1915.

Θ. ΝΙΚΟΛΟΥΔΗΣ

ΑΠΟ ΤΑ "ΤΕΤΡΑΣΤΙΧΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ" *

Θὲ νὰ μπορέσω πάλε ἀπὸ ἰλαρότη νὰ σκιρτήσω,
Τὸ βάλαμο παρήγορο στὴ θλίψη ἀναζητῶντας:
Μακριὰ ἔπα' ματαιόλογα τοῦ τιποτένιου ἀνθρώπου
Τὸ Σύμπαν θὰ ἐναγκαλισθῶ σὲ σφίξιμο τρελλό.

Φίλε, βαθιὰ σου πάντα ἐρεῦνα μὲ τὴ ματιὰ ἀύστηρή
Ἀπὸ λυγμούς καὶ ἀπειλὲς γεμάτος ὁ ἀγέρας
Τῶν ρυακίων τὸ νερὸ μὲ δάκρυα θολωμένο
Μέσα, βαθιὰ σου κοῦφου, ἐρεῦνισε, μακριὰ ἔπα' φῶς.

Ἄνασηκόσου, ὦ ψυχὴ μου καὶ τὴ θλίψη διῶξε
Δὲ βλέπεις στὸν ὄριζοντα τὸν ἥλιο ποῦ ἀνατέλλει;
Οἱ ἀχτίνες του τὰ ὄνειρα τ' ἀνθρώπου δὲ χουσόουν...
Εἶνε γιὰ σέ. Στὶς φλόγες του πέταξε νὰ λουστῆς.

Τὴν εὐτυχίαν ἄλλοτες ἂν ἔδιωξα ἔπα' μένα,
Ζωή, δὲν πρέπει σὺ αἰώνια νὰ μνησικαχῆς...
Ἦμουν παιδί κ' ἡ γνώση βοῦίξε στὴ κεφαλὴ μου
Ποῦ τότε μ' ἐπονοῦσε ἀπ' τῆς καρδιάς μου τὰ μαρτύρια.

Καιρὲ, ποῦ σῆχασα, φυλλομετρῶντας τὰ βιβλία,
Γιὰ νὰ τσαλόσω τὴν ψυχὴ, τὸ πνεῦμα, τὴν καρδιά...
Κάθε πρωΐ καὶ νέα ἀγῆ ἔφεγγε στὸν ὄριζοντα
Κι' ἔσκυφτα ἐγὼ καὶ ἔλυωνα, τυφλὸς γιὰ τὴ ζωή.

Σὰν ἀφινόμενον ἄλλοτες στὴν θλίψη μου τὴ μαύρη
Σ' ἐσένα ἐνάτιος ἐγὼ δὲν ἤμουν, ὦ Ζωή!
Τὴν εὐθυμίαν ἤθελα πάλε νὰ συναντήσω
Γελῶντας στὴν ἀκρογιαλιὰ γιὰ ψέλνοντας στὰ δάση.

Ἀνήμπορα, τὸ εἶνε μου, νὰ ξαναπλάστε, ὦ χέρια,
Γιατί ἡ καρδιά μου τόσο λίγο φρόντισε γι' αὐτό...
Ἦ ὥρα δὲν ἐσήμανε ποῦ τόσα μοῦ ὑποσχότανε
Καὶ ὠργισμένη κ' ἡ Ζωή, σὰ θάλασσα, κινᾶ...

ALEXANDRIE.

GEORGES BRISSIMIZAKIS

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΑΠΟ ΤΟ ΓΑΛΛΙΚΟ ΑΝΕΚΔΟΤΟ, Μ. Π.

* Βλέπε σχετικὰ στὰ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ.

Σ' ΕΝ' ΑΜΠΕΛΙ

Τοῦ θεοῦ τοῦ Βάχου ἀγάπη, ἀμπέλι δλόχαρο,
Στὸ δυνατὸ φτελιὰ ποῦ λάγνο σφίγγεσαι
Καὶ στὸ τιμητικὸ φρουρεῖς τὸ πράσινο
Τὰ ροδαλὰ σταφύλια σου,

Πῶς εἶσαι ὠραῖο μὲς τὰ φιλιὰ τοῦ Ἀπόλλωνα
Ποῦ τὸ κρασί στίς ῥόγες θρέφει ὀγκώνοντας!
Μουρμουρίζει λὲς ἡ αὔρα μὲς τὴν κόμη σου
Φαλλικὸν ἕμνο εὐχάριστο.

Χαλβάνια χαρωπὰ πουλιὰ καθίζουνε
Θορυβῶντας μὲ πόθο ἀπὰ σὲ σένανε
Κ' ἓνα γνεφάκι ἀπ' ἔντομα τὰ ὀλόλαμπρα
Φτερὰ χτυπάει ὀλόγυρα.

Τί ὠραία σκηνή! πῶς ἡ ψυχὴ ἀγάλλεται
Χεροπιαστὴ στὸ μάγο αὐτὸ ξεχύλισμα!
Νὰ τρέξη ἀκούω τὸ νεανικὸ αἷμα μου ἤρεμο,
᾿Ω Ἀμπέλι, μὲς τίς φλέβες μου.

Μὰ οἱ λατρευτὲς χωριατοπούλες αἴριο
Χαρούμενες θὰ πάρουν τὰ σταφύλια σου,
Κ' οἱ γλυκοὶ μοῦστοι ῥόδινοι θ' ἀφρίζουνε
Στοῦ χωρικοῦ τὸ πάτημα.

Σὲ τερπνὸ γλέντι, μὲς σὲ φίλους πάμπολλους
Θ' ἀστράφτη τὸ σειρόπι σου στὰ κύπελα:
Κ' ἐγὼ ἀπ' τίς Μοῦσες θὰ ζητήσω χάρη σου
Τοῦ Βαχυλίδη τ' ἄναμα.

ΓΕΝΝΑΡΗΣ 1914.

ΣΤΟΝ ΕΝΟΤΡΙΟ ΡΩΜΑΝΟ

(ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΤΟΝ "ODI BARBARE")

Τάχα τὸ Πνεῦμα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας
Φτερούγιζε τὰ δυνατὰ φτερά του
Στὸ κεφάλι σου γύρου ὅταν τίς κόρδες
Ἐκρούεσ με γλύκα

Τῆς λύρας τῆς πιστῆς; Ἡ τάχα ἡ Μοῦσα
Σοῦ ἐνέπνευσε μὲ τὰ θερμὰ φιλιὰ της
Τῆ φλόγαν ὅπου ἀνάπνευγεν ὁ Ἀλκαῖος
Κ' ἐπεριχοῦσε

Γύρου ἀπὸ σὲ μαγευτικὸ γνεφάκι
᾿Απ' ἀμπροσίες Διολιακές; Πετοῦνε
᾿Απ' τὸ βιβλίό σου οἱ φλογερὲς στροφές σου
Καθὼς σαῖτες,

Μ' ἤχους πετοῦνε, μαλακὲς, μὲ γέλια
Ζωῆς Ἑλληνικῆς, γλυκὲς, σκυροτούσες,
Πετοῦνε, κ' ἡ ψυχὴ ἡ ἐρωτευμένη
Μ' ἀργὴ λάχταρα

Στὴν παιγνιδιάρ' ἀφίνεται μαγία
Καὶ πάει μ' αὐτὲς μὲς ἀπὸ πέλαο λάμψης
Σὲ μακρινὰ ἀκρογιάλια. Ἔτσι στὰ δειλία
Τὰ πυρωμένα,

Στὰ μάρμαρα τοῦ Παρθενῶνα ἀπάνου,
Στὰ ῥόδα καὶ στὰ μύρτα, μ' ἄσπρα πέπλα
Σέροναν χοροὺς οἱ λυγερὲς κοπέλες.
Γυμνὲς στοὺς γύρους

Ἐσκύρτααν οἱ μορφὲς γοργές, μὲ χάρη,
Μ' ἄπειρα χάρδια ἐγέλαγαν τὰ μάτια,
Καὶ στὴν πνοῇ τῆς αὔρας κυματίζαν
᾿Ωραῖα οἱ κόμες,

Κι' Ἀχαιμένα λιβάνια ἐπεριχυῶνταν,
Κ' ἕμνοι ὑγεροί, καὶ θεῖες μελωδίες,
Καὶ χαρούμενα μπῆς στ' ἀμετρο κόρο,
Κι' ἄλικες λάμψες.

ΑΔΟΝΑΡΗΣ 1914.

ΕΛΛΑΔΑ

(ΦΑΝΤΑΣΙΑ)

Ψηλὰ σὰ λάμπ' ἡ αὐγὴ λευκὴ, καθάρια,
Στῆς ἀνοιξῆς τὴν αὔρα τῆ ζωογόνα,
Πέρα ὁ Ὑμηττός, ἀπὸ νερὰ καὶ χόρτα
᾿Ωραῖος, γελᾷει.

Σὲ μούσκλιους ὄχτους, πράσινο ποῦ σιέται
Τσιμισίρι κ' ἡ ἱερὴ μερτιὰ τιμιέται
Στὴν Ἰδάλια Θεά, ὁ Ἰλισσὸς κυλάει
Μ' ἀφροὺς γαλαζίος.

Λάμπουν ὡς τόσο οἱ μαρμαρένιες ἄφρες
Τῆς Πεντέλης, κ' ἀπὸ τὸ Αἰγαῖο προβάλλει
Ἡ Οἰνόπια χαρωπὴ μ' ἀνθοσπαρμένα
Χωριὰ καὶ λόφους.

Μὲ φρυγαλαῖες στοές, μὲ σπάνιες στήλες,
Μὲ μάρμαρα, ναοὺς, φέγγοντας νά τη!
Στῶν ἀγαλμάτων τῆ σκιά ἢ Ἀθῆνα
Σοβαρὴ στέκει.

Ἄσπριζει ὁ Παρθενὸς ψηλός, στὶς στήλες
Τὶς Ἴονικές, καὶ ζωντανὸ μὲ δόρι
Καὶ κράνος τῷ Ἀθηνᾶς τὸ εἶδωλο βλέπει
Πρὸς τὴν Ἀκρόπολη.

Μὰ ὁ γῆλιος βγῆκε ἀστράφτει ὡς πάει τὸ ῥέμα
Τοῦ ποταμοῦ, κι' ἀπὸ τὸ φῶς τρεμίζει,
Καὶ στοὺς ἱεροὺς ὡς ἀντιφέγγει βράχους
Λάμπες πετιοῦνται.

Φαίνεται ἀχνὸς στὸ Σούνιο ὁ στόλος πέρα,
Μὲ τὰ πανιά λευκὰ καὶ ξάφνου κράζον
Οἱ ναυτικοὶ πὸ τὰ γερά τὰ στήθια:
— Ἀθῆνα! Ἀθῆνα!... —

Ἐνῶ, ντυμένες κόρες μ' ἄσπρα πέπλα
Μελαχρινές, περνοῦν στὰ Μικρὰ Τεῖχη
Ὅλο χαρά, καὶ στοὺς Ἡρώους ἐκείνους
Πέρνουν στεφάνια.

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1914.

ΤΟΠΕΙΟ

Πίσω ἀπὸ λόφους γέρνει ὁ γῆλιος πράσινους
Στὸ πέταμα χελιδονιῶν ποῦ ψάλουνε,
Καὶ τ' Ὀλύμπου τὶς ἄκρες χρυσώνει
Καὶ τοὺς σκάρφονες κρίνα π' ἀνθίζουν.

Καίει ἐκεῖ κάτου ὁ ποταμὸς ροδόφωτος,
Καὶ πράος γελάει στὸ δεῖλι, μουρμουρίζοντας,
Μὲς στοῦ Μάϊ τὰ πράσινα δέντρα,
Τὸ γλυκὸ στεναγμὸ τοῦ ἐρωμένου.

Τ' ἀηδόνια κλαῖν στοὺς ἴσκιους τοὺς ἀτάραγους
Καὶ στοὺς παλιούς τοὺς πύργους τοὺς ἀμίλητους
Στὰ πετοῦν, ποῦ τρεμίζουν,
Τὰ λαμπρὰ τὰ μελίτσια βομβῶντας.

Στὶς κόνες πηγές τ' ἄσπρα κοπάδια στέκονται
Χαρούμεν' ἀπὸ σκόνες γνέφια ἀσκώνοντας,
Καὶ σμύγεται ὁ ἀχνὸς τῆς φλογέρας
Μὲ βοδιῶν μονγκριτά, μὲ βελάσματα.

Καλύβι φτωχικὸ καπνίζει πέραθε
Στῆ σκιά βαλκανιδιάς κι' ἀχάει πὸ θόρυβο
Τεοπνὸ, κι' ἀπὸ γέλια παιδιῶνε,
Κι' ἀπὸ λόγια γλυκὰ μητρικά.

Ἄπ' τὰ στρωτὰ τοῦ βουνοῦ πλάγια φύσιμα
Ἐρχεται κάτου καὶ μὲ σφιχτὸ σύριγμα
Μιά ἠχώ π' ἐκοιμούνταν ξυπνάει
Στὶς λογγίστιες μυρτιές καὶ θυμάρια.

Καὶ μὲς τὶς ἀνεμῶνες τρελλὰ παίζοντας,
Τὸ γαλανὸ τὸ φόρεμ' ἀνεμίζοντας,
Ἢ κόρ' ἢ σταφάτη ὅλο λέει
Τρυφερὸ ἐρωτικὸ τραγουδάει.

ΕΣΠΕΡΙΝΟΙ ΓΑΜΟΙ

Ρόδο γλωμό, π' ἀπ' τὶς χλοράδες βγαίνοντας
Γελάς μὲ πόθο ἀτάραγο
Στοῦ ἡλιοῦ ποῦ δυεῖ τὸ ἐρωτικὸ χαιρέτισμα
Καὶ στέρνεις του τὴ γλύκα σου,

Γροικᾶς στὰ φύλλα ἐσὺ τὰ γλυκὰ σούσουρα
Ποῦ τώρα σειοῦν τὴν Ὑπαρξη;
Τὸ ἄσμα νογᾶς ποῦ τραγουδάει ὁ Ζέφυρος
Σ' ἐκειῖς τῷ Ἰτιῆς ἀνάμεσα;

Τρέμει ὁ μίσκος σου, νά, στὸ σβυώντας φίλημα
Μιᾶς νύφης ἀγαπόμενης,
Κ' οἱ βιολέτες ζηλέβουνε κυττάζοντας
Τὰ θεῖα σου ἀναγαλιάσματα

Τ' ἄστρο τῆς Ἀφροδίτης ἀνατέλλοντας
Τὴν ἀχτίδα παρὰ νυμφο
Σοῦ στέρνει, σὰν τὰ χελιδόνια δλόχαρα
Τὸ ἐπιθαλάμιο ψάλουνε.

Τὰ σπουργίτι' ἀποκρίνονται τ' ἀδιάντροπα
Μὲ τρίλους, μὲ χαρούμενες
Λαλιές, ἀπάνου ἀπ' τὶς κλαδιές τῶν πέργουλων
Καὶ τὰ σταφύλια γέβονται.

Ὁ καταρράχτης στὶς σιωπὲς τὶς πράσινες
Τοὺς λεπτοὺς σκῶνει ἀντίλαους
Μ' ἀχούς κιθάρας ὁμοίους καὶ μὲ φλιάουτου
Σὲ γάμου προβοδίσματα...

Τοῦ αἰθέρα ἡ ἁρμονία, ὦ! πόσο μάγεμα
Μὲς στὴ μονάζια ἐτούτηνε!
Ὅμορφοι πόσο ποῦν' ἐτούτ' οἱ γάμοι σου
Παρθένα γῆς ὀλάκριβη!

Λός μου ἓνα κῦμ' ἀπὸ γαλαῖο ἀνάβρισμα
Θεῖο τὸ Ἄφροδίτης λούλουδο·
Μι' ἀχιτίδα στὰ τραγούδια μου ἀπ' τὰ δειλία σου
Τὰ θερμὰ δόσε Ἀπόλλωνα.

GIOSUE CARDUCCI

CONGEDO

Ἔτσι καθὼς φυτρώνει
Ἡ βιολέττ' ἀπ' τοὺς πάγους καὶ τὰ κάλλη
Τὰ ντροπαλὰ μὲ τὴ βωδιά προδίνει,
Καθὼς τὸ χελιδόνι
Στὴ φωλιά καὶ στο' ἀγάπες γέρονε πάλι
Μὲ τ' ἀγέρι, βλαστάρια νέα ποῦ δίνει,
Πόθος ἐντός μου ἀνθίζει
Γιὰ τραγούδια ξανά, πίστη στὴν Πλάνη·
Ὅλο ψυχὲς νά, φτάνει
Τῶν εἰκόνων τὸ πέταμα, γυρίζει
Στὸ πνέμα ἡ φλόγα τὸ ξυπνὸ, κι' ὡς τόσο
Παλμούς, τραγούδια μοῦ ζητοῦν νὰ δώσω.

Φῶς, ποῦ τὸ νοῦ γιατροεῖς,
Τῆς ποίησης φῶς καὶ τ' ἔρωτα, σ' ἐσένα
Μὲ τῆς ζωῆς τὶς φτέρυγες πετιέται
Ἡ ψυχὴ μου. Ἀλαογεῖς
Σὺ τῶν βουβῶν μερῶν κόμ' ἀπὸ μένα
Τὸ γνέφι, π' ἀπ' τὴν αἴγλη σου διαλύεται.
Ἔτσι στὸ φῶς γελάει,
Γλυκὸ π' ὁ γήλιος ξάφνου περιχύνει
Στὴν κάμαρ', ἀπ' τὴν κλίνη
Ὁ ἀδύναμος καὶ στῆς ζωῆς βουτάει
Τὰ χρώματα ὅσο ἡ κόρη ἡ ἀρρωστημένη
Ἀντέχει τοῦ ματιοῦ κι' ἀναλαβαίνει.

Ποιὰ θλίψη στὴ δαρμένη
Τὴν καρδιά μου ἔχω κλείσει, τὴ φοβέρα
Τοῦ χαμοῦ σου σὰ ὑπόμεινα, ποιὰ πάθια!
Ἔτσι κντάει σὰν γυαίνει,
Παρατῶνας τὸ ὄχτιές π' ἀκλούθαιε πέρα
Κι' ὁ ἀράπης πρὸς τ' ἀμμόστρατα τὰ βάρδια,

Καὶ τὴ φλόγα ν' ἀγοιέψη
Γροικαίει βαθιὰ στὶς φλέβες καὶ κντάζει
Κι' ἀκράτητα τρομάζει!
Πέο' ἀπὸ κεῖ π' ὀλπίδα πάει καὶ σκέψη,
Μπρὸς τὴ μεγάλη ἐρμιά, ψηλὰ τὴ σκέπη
Φλογισμένη, βουβή, τ' οὐρανοῦ βλέπει,

Καὶ πέφτει, καὶ σκεπάζει
Τὴν κεφαλὴ στὸ βέλλο, λὲς ποῦ κρούβει
Τὴν ὄψη του ἀπ' τὸ χάρο ποῦ τὸν ζώνει,
Καὶ τὸ ἄμμουσ συνταράζει
Τοὺς βαθιοὺς ὁ βοριάς, ὅπ' ἄγρια στρῦβει,
Σὰ στὸ κορμὶ ποῦ ζιεῖ τάρο νὰ ὑψώνη.
Τὸ ταῖρι, τὰ παιδιὰ του
Σκέφτεται αὐτὸς ξεσταστικά ποῦ πᾶνε
Μὲ μάτια καὶ ζητᾶνε
Τοῦ γυρισμοῦ νὰ ἰδοῦν τὴ συντροφιά του,
Καὶ π' ὅτι ἀχός, ποῦ τ' ἄθλια αὐτιά τους γκάζει,
Τὸ βῆμα τῶν καμῆλων τους θυμίζει.

Τώρα μ' ὄση ἀκλουθᾶνε
Τὸν ἥλιο τὰ ἡλιοτρόπια ἐπιθυμία,
Κ' ἡ ψυχὴ μου, ὦριο φῶς, σ' ἐσὲ ἀνεβαίνει.
Μὰ τῆς νιότης ποῦ νάνα
Κ' οἱ σίντροφ' οἱ γλυκοὶ κ' ἡ σεβασμία
Μορφή, τὰ λόγια κ' ἡ ὄψη ἡ ἀγαπημένη;
Καθὼς συμβαίνει μπόρα
Ποῖν τοῦ χειμῶνα δέντρο νὰ συντριῖψη,
Κ' ἐσὸν ἀδελφέ μου, ὦ θλίψη
Αἰώνια, ἔπεσες σύ! Τοῦ φίλου τώρα
Πέο' ἀπ' τὸ κλάμμα τοῦ πατέρ' ἀκόμα
Κ' ἐλλιπὲς κλειεῖ καὶ κόκκαλα τὸ χῶμα.

Ὁ σεμνὴ, φλογισμένη,
Ψυχὴ, γιὰ ὅτι καλὸ, κ' ἐσὸν ἔχεις σβύσει,
Μ' ἀπλήγωτη ἀπ' τὸ ἀλήθειας τὴ σκληρότη·
Στὴν ἐνοχη ζωὴ ξένη,
Γέλιο περφάνια, ἡ εὐγένεια, ὀπουῆς ντύσει,
Σοῦ στάθηκε κ' ἐδιάβηκες. Κ' ἡ νιότη
Γιὰ πάντα πάει χαμένη
Τώρα μ' ἐσᾶς! ψυχὲς ἀγαπημένες,
Καθὼς ἀπ' τὸ ἀγοιέμενες
Θάλασσες, μὲς τὰ γνέφια, ἡ ὄχτια μακροαίνει
Κι' ὁ γήλιος ὅπου δυεῖ μὲ φῶς σκεπάζει
Σ' αὐτὸν ποῦ μ' ἐξορία τὴν ἀνταλλάζει!

Μὰ οἱ πλάνες σὰ σὲ χρόνο
Καὶ σ' ἀλήθεια ἔχουν ἄνοπλο μ' ἀφίσει,
Μοῦσα, γιὰ μὲ τὸ γέλιο σου τί ἀξίζει;
Φτερὰ μὲ τόρμη μόνο,
Μόνο πνέμα ὑψηλὸ νὰ σ' ἀκλουθήσῃ
Θὰ μπόρῃς, δισταγμὸς ποῦ νὰ μὴν γκίτσει,
Σὰ μὲ φτεροῦ ἀναμένο
Στ' ἀπειρο πᾶς, στήν ὕψη σου π' ἀπλώνει,
Μὰ ἐμὲ μὲ τρῶνε οἱ πόνοι·
Τὸ τραγοῦδι μου στ' ἄδειο πάει χαμένο,
Σὰ στή σιωπῇ πὸ νύχτα στοιχειωμένη
Τραγοῦδι ἀπὸ διαβάτη ποῦ διαβαίνει.

Μὰ ὄχι ὅπου ἀντηχᾶνε
Μὲ λυπηρὲς φωνὲς ἀνθρώπων θρηνοί,
Κατηγορία στή θεία δημιουργία,
Κι' ἀλλήλους δὲ σχορνᾶνε,
Κι' ἄτιμο ἐμπόριο καὶ περγέλιο ἐγίνει
Ἄπ' τοὺς λίγους τοῦ πόπολου ἢ μωρία,
Καὶ μὲ μουζέτο ἢ Βία
Δικαιοσύνης τὸ στάδιο αἰσχρὰ βυσαίνει,
Κ' ἢ ἀπάτη στολισμένη
Μ' ἱερατικὲς στολὲς ὄλο ἀτιμία
Φίλοι κι' ἀδέρφια μου εἶν' ἐκεῖ. Καινούργια
Ἄσματα, ὦ Μοῦσα, τόνιζε καὶ θούρια.

Χαῖρ' ἐποχὴ καθάρια
Π' ἦχοι κ' εἰκόνες τὴν καρδιά εὐτυχοῦνε,
Γειά σου ἀνοιξὴ τῆς ζήσης! Δόξα στρέει
Κι' ἀφαγτασιὰ μακάρια
Σ' ἄλλους, ποῦ σὰ δροσόσκιστα ἀκουμποῦνε
Δάση, σημὰ σὲ ποταμὸ ποῦ ρέει,
Καὶ ποῦ τὸ ἐγὼ τους κάνουν
Γιὰ τὸ σύμπαν καθρέφτη ὄλο ἠρεμία.
Ἀγάπη, ἔχτρα, ἐσπλαχνία,
Περφάνια, στὸ τραχὺ στρατὶ ἐμᾶς βάνουν,
Ἐμεῖς μίση κ' ἐγδίκησες νὰ πᾶμε
Συνάζοντας μὲς τὸ ἄθλιους προτιμᾶμε.

Μοῦσα, ποιά θρήνον ἀντάρα
Μαζεύεται δὲ βλέπεις καὶ ποιοῦ γνέφι
Μιατωμένο ἀπὸ γῆς σὰ οὐράνια πάει;
Μαννάδων εἶν' λαχτάρα
Ποῦ στὸ στεῖρο βυζὶ λυώνουσιν τὰ βρέφη,
Οὐρόλος παιδιοῦ ψωμάκι ὁποῦ ζητάει,
Στέναγμ' αὐτοῦ ποῦ σβένει
Νικημένος τὸ ἔργο του πρὶν σώσει,

Τῆς κόρης π' ἔχει δώσει
Τὴν τιμὴ γιὰ ψομί, κι' αὐτοῦ ποῦ σπάνει
Σ' ἐγκλήμ' ἀπελπισμένος καὶ φωνάζει
Καὶ τὸ φῶς σου, ὦ Οὐρανέ, σοῦ σκοταδιάζει.

Ἀγάλλοι οἱ εὐτυχημένοι
Τί λέν, γι' αὐτοὺς π' ἀνθίζ' ἢ γῆς μονάχα,
Γελά' ὁ οὐρανός, τὰ πέλαα παιγνιδίζουν;
Ποιὸ νόμο ἀρματομένοι
Θεῖκὸ λοιπόν, ποιοὺς νόμους φτιάδουν τάχα
Τὴ σκληρὴ λαιμαργία νὰ ὑπερασπίζουν;
Βροντὲς ἀκούω ν' ἀχᾶνε
Στὰ γνέφια καὶ βοριάς φυσάει· στή μέση
Τῆς πόρας πῶς μ' ἀρέσει
Καὶ στὸ ἀστραπὲς οἱ ὕμνοι νὰ πετᾶνε!
Ἡ λευτεριά ἢ ἀνθρώπιν' ὄπλα ἀρπάζει,
Σήκον, ὦ Μοῦσα, γιὰ σάλπιγγ' ἄσμα ἄς κράζει.

Τραγοῦδι μου, τί εἶπες;
Μέγιστος λόγος κι' ἀρρωστοὶ οἱ σφιγμοὶ σου
Μ' ἐμὲ γιὰ πάντα κρύψον κι' ἀπελπίσου.

ΑΔΟΝΑΡΗΣ-ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1914.

FRANCESCO PETRARCA

SONETTI IN MORTE DI MAD. LAURA

1
Se lamentar angelli, o verdi fronde...

Ἄν νὰ θρηνολαλοῦν πουλιὰ κι' εἶτε γλυκὰ νὰ σειοῦνται
Πρασινωπὰ φυλλώματα στῆς ἀνοιξῆς τὸ ἀγέρι,
Κ' εἶτε βραχνὰ μουρμουριτὰ πὸ κῆμα ὠραῖο γροικιοῦνται
Σ' ἀκροθαλάσσια διάνθιστα καὶ δροσερόπνοα μέρη,
Ἐκεῖ ποῦ στέχω μ' ἔρωτα σκέψη καὶ γράφω, ἐκείνη
Ποῦ μοῦχε δείξει ὁ οὐρανὸς καὶ κρύβει πλέον τὸ χῶμα,
Μαντεύω, ἀκούω, τὸ αἰσθάνομαι ποῦ ζιεῖ καὶ σ' ἐμὲ δίνει,
Κι' ἂν τόσο πέρα, ἀπόκριση στοὺς στεναγμούς μου ἀκόμα.
Ἦχου! γιατί μαραίνεσαι μπρὸς στὸ φευγάτο χρόνο;
Μοῦ λέει μὲ σπλάχνος ἄδολο, τάχα πρὸς τί τὸ δάκρυ
Ποῦ χίνεται ἀπ' τὰ μάτια σου σάν ποταμὸς πὸ πόνο;
Γιὰ μὲ μὴν κλαῖς ἐσὺ, ποῦ πιά αἰώνιος, δίχως ἄκη,
Πεθαίνοντας οἱ μέρες μου γινῆκαν κ' ἔχω ἀνοίξει
Τὰ μάτια μου στὸ αἰώνιο φῶς σάν ποῦ τὰ κλειῶ εἶχα δείξει!

ΑΔΟΝΑΡΗΣ 1914.

2

Nè mai pietosa madre al caro figlio.

Ποτὲ μητέρα συμβουλὴ στὸ τέκνο ἀγάπην ὄση
Κι' ἂν τοῖχῃ, μήτε στὸ γλυκὸ τὸ ταῖρι της συμβία
Πιστὴ, μὲ τόσοι στεναγμούς, μὲ τόση ἀμφιβολία
Σὲ δύσκολη περίσταση πιστὰ δὲν ἔχουν δώσει,

Ὅπως ἐκείνη πρὸς ἐμέ, ποῦ τὸ βαρὺ κυτῶντας
Διωγμὸν μὲν ἀπ' τὸν αἰώνιον τῆς τὸν ἀψηλὸν τὸν τόπον
Στρέφει σὺν τὸ δῦστυχο μὲ τὸ γνωστὸ τῆς τροπῆς,
Τὸ βλέμμα τῆς τὸ οὐρανικὸ μὲ δὺν στοργῆς κοσμῶντας,
Μιὰ μάννας μιὰ ἀπὸ λατρευτῆ, μιὰ τρέμει καὶ μιὰ καίει
Μὲ τίμια σιὰ, κ' ὅπως μιλάει, σὸ δρόμον αὐτό, μὲ λείπει
Τοῦ κόσμου τί ν' ἀπαρηθῶ καὶ τί ν' ἀκολουθῆσω,
Δηγιούμενη τ' ἀπάντεχα τῆς ζήσης, καὶ μὴ ἀργήσω
Παρακαλώντας ν' ἀνεβῶ ψυχῆ, κ' ὡς τόσο ἐκείνη
Μόνον ἂν μιλήξω ξαλάφρωση βρῖσκω, γροικῶ γαλήνη.

ΑΘΗΝΑΙΣ 1914.

3

Levommi il mio pensier in parte ov'era.

Ἐκεῖ π' ἐκείνη ἐκάθονταν καὶ ποῦ δὲ μένει ἐλπίδα
Νὰ τὴν ἰδῶ ξανά στὴ γῆς ἢ σκέψη μ' εἶχε ὑψώσει,
Ἐκεῖ μ' ἐκείνους π' ὁ οὐρανὸς ὁ τρίτος ἔχει ζώσει,
Πι' ὁμορφῆ, πιὸ λιγότερον περίφανη τὴν εἶδα.
Ἀπὸ τὸ χέρι μ' ἐπίασε κ' εἶπε: «Σ' αὐτῆ τῆ σφαῖρα
Μαζὶ μ' ἐμὲ θὰ στέκοσυν, ἂν δὲν ἦταν ἡ πλάνη»
Ἐγὼ εἶμ' αὐτῆ σὲ πόλεμον μεγάλο π' ἔχει βάνει
Καὶ πρὶν ἢ νύχτα μου νάρθη μὲ τελειώσεν ἡ μέρα.
Τὴν εὐτυχίαν μου δὲ βολεῖ τ' ἀνθρώπου ὁ νοῦς νὰ ξέρη,
Ἐσὲ μονάχα ἀκαρτερῶ καὶ κάτον ἐκεῖ σὸ χῶμα
Τ' ὄραϊόν μου ντύμα ἀπόμεινε π' ἀγάπας τόσο ἐκείνο».
Ὡχου! γιατί σταμάτησε κ' ἐτράβηξε τὸ χέρι;
Ποῦ στὸν ἀχὸ ἀπ' τὰ τὰ λόγια τῆς τ' ἀγνά, τὰ σπλάχνα ἀκόμα
Λιγὰ μόνον ἀπόλειψε στὸν οὐρανὸν νὰ μείνω.

ΑΘΗΝΑΙΣ 1914.

4

Gli occhi di ch'io parlai si caldamente.

Τὰ μάτια ποῦ γι' αὐτὰ θερμὰ τόσο εἶχα ἐγὼ μιλήσει,
Τὰ μπράτσια καὶ τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια κ' ἡ ὄψη ἐκείνη,
Ποῦ τόσο μ' εἶχαν ἀπὸ μὲ τὸν ἴδιον χωρίσει
Κι' ἀνόμοιους μὲ τοὺς ὁμοίους τ' ἀνθρώπους εἶχα γίνει,
Τὰ σγορὰ τὰ μαλλιά ποῦ σὰν χρυσάφι ἀγνὸ ἐλαμπρίζαν,
Τοῦ ἀγγελικοῦ χαμόγελου τὸ ἀστραφτερὸ ποῦ ἀδράχτει,
Καὶ ποῦ στὴ γῆς παράδεισο νὰ στιοῦνε συνειθίζαν,
Μιὰ ἀπλοχεριὰ κατάντησαν, ποῦ πλέον δὲ νοιώθει, σάχη.
Κ' ἐγὼ ὅμως ζῶ γι' αὐτὸ πονῶ καὶ δυστυχιὰ βασταίνω
Ἐμείνα πλέον χωρὶς τὸ φῶς, ποῦ τοῦχ' ἀγάπη τόση,
Σὲ τρισεγγάλῃ τρικυμῶ μὲ πλοιο ξαρματωμένο.
Τώρα ὡς ἐδῶ τὸ ἀγαπητὸ τραγοῦδι μου ἄς τελειώσω,
Τοῦ ξεφτισμένου πνεύματος ἡ φλέβα ἔχει ξεράνει
Καὶ κλάμματα ἢ κιθάρα μου τώρα μόνον βγάνει.

ΓΕΝΝΑΡΗΣ 1915.

ΜΕΤΑΦΡ. ΓΕΡ. ΣΠΑΤΑΛΑ

CHARLES LE GOFFIC

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΔΙΧΩΣ ΛΟΓΙΑ

Χαρούμενη δροσάτη καὶ παρθενικὰ
Στὸ Goatmer μὲ εἶχαι φανεῖ,
Λευκὴ μὲς στὴν πορφύρα τῆ χεινοπωρινῆ
Τοῦ ἡλίου ποῦ ἔδνε στὴ θάλασσα τὴν πλατεία.

Καὶ τραγουδοῦσε ἡ θάλασσα μὲ χᾶδι,
Κι' ἀπ' τὴς ταράτσες τ' οὐρανοῦ τὸ βράδυ,
Τὰ μάτια τοῦ κορμνοῦσε τὰ σταχτιά
Ἀπάνω στὴν θλιμμένην ἀμμουδιά.

Κι' οὔτε ὄρο μᾶταιο, οὔτε φιλι
Μᾶταιο, θαρρῶ πῶς δὲν ἀλλάξαμε.
Τὸ βράδυ ἐκατέβαινε μὲς στὴν ψυχῆ
Μας, καὶ μονάχα ἐκλάψαμε.

MAURICE METERLINCK

ΧΕΙΜΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΘΥΜΙΕΣ

Κλαίω τὰ μαραμένα τὰ χειλάκια,
Ὅπου δὲ γεννηθήκαν τὰ φιλάκια,
Καὶ τὴς ἐπιθυμῆς τὴς ἀφισμένες,
Κάτω ἀπ' τὴς θλίψης τὴς θερισμένες.

Πάντα ἡ βροχὴ στὸν οὐρανὸν!
Πάντα στὴς ἀμμουδιῆς τὸ χιόνι μένει!
Καὶ στὸ κατώφλι τῶν οὐρανοῦ μου κλειστό,
Λύκοι στὴ γλῶσση ξαπλωμένοι,

Κυττάζουν μὲς στὴν κουρασμένη μου ψυχῆ,
Θολὸ τὸ μάτι, στὰ περασμένα,
Ὅλο τὸ αἷμα ποῦ ἄλλοτε ἔχει χυθεῖ
Ἀπὸ τ' ἀρνάκια ποῦ πεθαίνουν παγωμένα.

Μὰ τέλος ἡ σελήνη ῥίχνει μὲ ἀκτίνα
Μὲ τὴ μονότονη τῆς θλίψης, μόνη,
Ὅπου τὸ χόρτον τοῦ χινόπωρου παγώνει,
Οἱ ἐπιθυμῆς μου ἄρρωστες ἀπ' τὴν πείνα.

ΟΙ ΚΑΜΠΑΝΕΣ

Ἐραῖα τσιγγάνα μου ἀγαπητικὴ μου
Ἄκου οἱ καμπάνες ποὺ χτυποῦνε,
Ἐκάμναμ' ἔρωτα παράφορα
Θαρρῶντας πῶς κανέννας δὲ μᾶς βλέπει

Ἡμασταν ὅμως κακὰ κρημένοι
Ὅλες ὀλόγυρα οἱ καμπάνες
Ψηλά ἀπὸ τὰ καμπαναριὰ μᾶς εἶδαν
Καὶ διαλαοῦνε το σ' ὄλον τὸν κόσμον

Αἴριο ὁ Σπυριέν καὶ ὁ Ἄνρι
Ἡ Μαυὶ ἢ Οὐρσοῦλη καὶ ἡ Κατερίνα
Καὶ ἡ ψωμάδιανα καὶ ὁ ἄντρας της
Κι' ἔπειτα ἡ ἐξαδέλφη μου Γετροῦδη

Θεὸ νὰ χαμογελάσουνε σὰν θὰ περνῶ
Καὶ δὲ θὰ ξέρω ποὺ νὰ πάγω.
Θάσαι μακρὰ ἐγὼ θὰ κλάψω
Καὶ θὰ πεθάνω ἴσως γι' αὐτό.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ Α. ΝΙΚΟΛΑΟΥ

RUPERT BROOKE

ΜΕΡΑ ΚΑΙ ΝΥΧΤΑ

Μὲς στῆς καρδιάς μου τὸ παλάτι ἀμέτρητες σκέψεις σωριάζονται.
Καὶ ἐκεῖ, γαληνότητα καὶ σὰν παιδί ὀλοστόχαστη
κάθεσαι γεμάτη χάρι σὲ θρόνο ὑπερύψηλο. Ὀλημερῆς
μεγάλες Ἐλπίδες μὲ χρυσωτὲς ἀρωματοσιές, ἀστειῆς Φαντασιές
Ὀνειράτα προσκυνητὲς, μικρὰ πλάνα Στενάγματα
τραβῶντας τὸ δρόμο τους, σὺβουν στὴν εὐλογία σου.
Κ' ἡ κολακεῦτρες θύμησες σοβαροτόλιστες
ὅλη τὴ μέρα σὲ λατρεύουν σ' ἀγαποῦν καὶ σὲ νοιάζονται.

Μὰ ὅταν κοιμοῦμαι, καὶ ἡ σκέψεις μου ὅλες φεύγουν ἀποπλανημένες,
ὅταν τῆς μέρας ἡ μεγάλη πομπὴ τελῆσει
καὶ τὸ σκοτάδι πλακώσῃ τότες, καθὼς θὰ ξεψυχᾷ τὸ φῶς,
στὸ δρόμο σου παραστεκάμενη ἀπὸ κρινοστόλιστες κοπέλλες
περήφανη ἀπὸ τὸ συνειδησιμένο σου θρόνο, μὲ μεγαλόπρεπη κορμο-
σύ, σὰν βασίλισσα, διαβαίνεις μὲς τὴ νύχτα. [στασιὰ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΜΙΜΗ ΒΑΛΣΑ

ΜΙΚΡΕΣ ΠΡΟΖΕΣ

I

ΣΕ ΜΙΑ ΚΥΡΙΑ

Τὸ θυμάσαι. Κάποια νύχτα ἦρθα καὶ ἦσουν μεθυσμένη. Στε-
κόσουν ὄρθια καὶ ὀλόγυμη στὸ τραπέζι σου, ποὺ ἦταν φωτωμένο
ξεφυλλισμένα λουλούδια, ἀψηλά κρυστάλλια, καὶ σπάνια κρασιά.
Ἡ γύμνια σου ὑψωνόταν σὰν ἐλεφάντινος ἀμφορέας, ἀπ' ὅπου κερ-
νοῦσες στοὺς ἐλεγκτοὺς συμποσιαστές, τὶς θελκτικότερες χαρὲς καὶ τὶς
πιὸ ἰδανικὲς συγκινήσεις. Γύρω σου, οἱ ψυχὲς μας κινιόταν ἀνήσυ-
χες, καὶ φερνόταν ἐμπιστευτικὰ σὲ Σένα, σὰν στὴν πιὸ βέβαιη εὐτυ-
χία τῆς ζωῆς. Καὶ Σὺ ποὺ καλὰ γνώριζες τὴν ἀξία σου, σκόρπιζες
σπάταλα τὶς θεϊκὲς σου κινήσεις καὶ τῶν χειλιῶν σου τὶς ὑποσχέσεις.
Καὶ ἦμον γοητευμένη καὶ δεχόταν ἡ ψυχὴ μου τοῦ μεθυστοῦ σου
τὴν ὡραία ἀσέλγειαν, σὰν ποὺ δέχεται ἡ χέρσα γῆ τὶς δροσερὲς
σταγόνες ἀναπάντεχης βροχῆς. Μὰ ἀλλοίμονο ἀπὸ τὴ νύχτα ἐκείνη
πέθαναν πολλὲς μέρες, καὶ ὅταν σὲ ξανάδα δὲν ἦσουν πιά Ἐσύ. Ἀ-
νάμεσα στοὺς ἴδιους αὐτοὺς ποὺ σὲ γνώρισαν μαζί μου ἔφερνες τώρα
τὴ καινούργια σου ζωὴ, σοβαρὴ καὶ περήφανη. Σὰν ἀγνωστὸς κί-
ταξες τοὺς παλιούς σου φίλους καὶ στὰ ψυχρά σου μάτια ἔβλεπα
πόσο μακρὰ εἶχανε φύγει οἱ ὥρες τῆς ὁμορφιάς καὶ τῆς ἐλπίδας.
Ἄκουμπισμένη στὸ χέρι κάποιου ἀντρός, εἶχες τὴ γαλήνια ἀδια-
φορία τῆς τίμιας γυναίκας. Κι' ὅλοι, παραμέριζαν νὰ περάσεις, εὐ-
λαβούμενοι τὴν ἀναπάντεχη σου μοῖρα.

Ὅμως ἐγὼ ποὺ σὲ εἶδα Ἄμαρτολή, ποὺ ἀμέτρητες φορὲς θά-
μαζα τὴν ἀδάμαστη σου Νιότη, νὰ κυβερνάει μὲ τὴν ἀγάπη, καὶ νὰ
σκορπίζει μεγαλόδοξη τὴν εὐτυχία, θλίβηκα γιὰ τὸ ἀσκημὸ τῆς
πέσιμο. Ἐσένα εἶχε διαλέξει ὁ θεὸς νὰ δίνεις τὴ χαρὰ στὴ μίσηρη
ζωὴ ἐμᾶς τῶν ἄλλων, καὶ βγήκες ἀπὸ τὸ θέλημά του. Ἀπαρνήθηκες
τὸν ἱερό σου Σκοπὸ.

Κοῖμα, ἕνας παλιωμένος νόμος σ' ἔσυρε καὶ Σένα στὸ χαμὸ.
Ὁ ἴδιος, ποὺ ἔβρισε, σὲ περασμένους καιροὺς, καὶ τοὺς ἀνίδεους
ἀσκητάδες, νὰ γράφουν πάνω ἀπὸ τὰ θεῖα τραγούδια τῆς Σαπφῶς
τὰ θλιβερά τους συναξάρια.

II

Η ΠΛΕΡΕΖ

Ἦταν πιά νύχτα ὅταν τὴν συνάντησα νὰ κατεβαίνει τὸν πο-
λυσύνγαστο δρόμο. Τὸ πρόσωπό της ἦταν βιμμένο καὶ ἡ βαρὴ θὰ
ἦταν πυκνὴ καὶ λιπαρὰ γιὰ τὸ δέγμα φαινόταν στυλνὸ καὶ λεῖο
σὰν κούκλας ἀπὸ πορσελίανη.

Ἦταν νέα καὶ μπορεῖ νὰ ἦταν καὶ νόστιμη. Ἀλλὰ ἐπεθύμησε

νά γίνει ώραία και ἐβάφη. Ὡ, ἂν μπορούσε μὲ τὸν ἴδιον τρόπον νά κάμει ώραίο και τὸ φόρεμα της. Ἄν μπορούσε μὲ τὴν ἴδια ρόδινη βαφή νά χρωματίσει τὰ ξεθωριασμένα τριανταφυλλάκια τῆς φούστας της. Πλὴν ὁμως θέ μου τί νά πρωτοκάμει; ὅλη της ἡ περιβολή ἦταν ἀθλία. Μήπως εἶχαν τακούνια τὰ γοβάκια της, ἢ μήπως τὸ παλιὸ πανοφῶρι της ἦταν κἂν δικό της; Και ὁμως προχωροῦσε. Ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ πλήθη τῶν ἀνθρώπων προχωροῦσε γυρεύοντας ἕνα δεῖπνο εἰς ἀντάλλαγμα τῆς εὐθυμίας.

Πριγκηπικὸν τὸ ἀντάλλαγμα ἀλήθεια. Ὅμως κανεὶς δὲν τὸ ἐκαταλάβαινε αὐτὸ και ἡ γυναῖκα προχωροῦσε πάντα μόνη.

Ἄξαφνα τὴν προσοχή μου ἀπασχόλησε τὸ φτερό τοῦ καπέλου της. Πῶς δὲν τὸ εἶδα εὐτὺς ἀμέσως; Πῶς δὲν εἶδα μόνο αὐτό! Διότι τὸ φτερό τοῦ καπέλλου της ἦταν φανταστικά ώραίο! Ὑψωνόταν σὲ μέγα ὕψος και ἔπειτα ἔπεφτε σὺν πίδακας χαριέστατος ἀπὸ φῶς και ἀβρότητα. Εἶχε χρυσοκίτρινο χρῶμα και ὁμοιάζε φλόγα.

Ποτὲ ὑπερηφάνεια δὲν ὑψώθηκε μὲ τόσην εὐγένειαν και κομψότητα, ὡσὺν τὴν ὑπερηφάνειαν αὐτοῦ τοῦ φτεροῦ. Ἐνα πνεῦμα καθαρό, ἰσχυρό, και ἐλεύθερο ποῦ δὲν τὸ ἄγγιζε τίποτε και ἔλαμπε σὲ χρυσὴν ἀποθέωση, ἐνῶ γύρω γινόταν νύχτα και ὅλα στὸ δρόμον αὐτὸ ἦταν βανασοτήτα, πεζότητα και ἴλη.

Παρακολούθησα τὴν γυναῖκα και πλανήθηκα μαζί της.

Ἄφου φθάσαμε εἰς τὴν ἄκρη τοῦ ἀτέλειωτου δρόμου, ἐκοντοστάθη λίγο, και φάνηκε νά σκέπτεται ἀπὸ ποῦ νά πάρει.

Εἶχε νυχτώσει πιά ἐντελῶς, και ἡ ἴδια ἔγινε μιὰ ἀσαφῆς σκιά ποῦ ξαφανίζοταν ὀλοένα περισσότερο, και μόνο τὸ φτερό τοῦ καπέλλου της ἔλαμπε στὸ φανάρι τοῦ δρόμου. Ἡ γυναῖκα ἐπέστρεψε πίσω. Τώρα ὁμως περιπατοῦσε ζωηρότερα, ἀποφασιστικώτερα. Ὅταν φθάσαμε στὰ φῶτα τῆς ἀγορᾶς, ἐκεῖ ποῦ ὁ κόσμος συνωστίζεται ἔξω ἀπὸ τὰ κρεοπωλεῖα, παντοπωλεῖα, και τὰ μαγαζιά τῶν φρούτων, ἡ γυναῖκα ἄρχισε νά μειδιᾷ και νά νεύει. Διάφορες φράσεις τῆς στέλλονται εἰς ἀπάντησι, και κάποτε ἡ γυναῖκα ἐστάθηκε και συνομίλησε μὲ ἕναν ἄνθρωπο παχὺ κοντὸ και ἡλικιωμένο.

Δι' ἀπόψε τὸ δεῖπνον εἶχε ἐξασφαλιστεῖ, κ' ἐγὼ ἐτραβήξα μόνη. Πρὶν ὁμως χαθῶ στὸ γύρισμα τοῦ δρόμου, ἐστράφηκα γιὰ τελευταία φορά. Τὸ φτερό ὑψωνόταν ὑψηλότερα ἀπ' ὅλα τώρα, ἀνάμεσα στὰ φῶτα και στὸν ἀγοραῖο θόρυβο. Δὲ φαινόταν πιά οὔτε ἡ γυναῖκα, οὔτε ὁ συνομιλητῆς της. Μιὰ μάζα ἀνθρώπων κινουμένων μπροστὰ στὰ ἐκτεθειμένα ψώνια.

Βώδια μὲ ματωμένους λαιμούς δίχως κεφάλια, μαδημένα δρομολογία μὲ τοὺς μακροὺς γδαρμένους λάργυγας, πολύχρωμα ὀπωρικά, ποικιλία εἰδῶν ἀπειρη. Ἐνα ἀνακάτεμα ἀξεχώριστο, ἀνθρώπων και πραγμάτων, τῶν ὁποίων ἐδέσποζε, και κυριαρχοῦσε και βασιλευσε, τὸ χρυσοκίτρινο φτερό, σὺν πνεῦμα ἐλαφρὸν και ἐλεύθερον.

ΠΕΤΡΟΥΛΑ ΨΗΛΟΡΕΙΤΗ

ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ*

ΣΤΟ Δ. ΖΑΧΑΡΙΑΔΗ, ΠΟΥ, ΠΟΛΛΕΣ ΦΟΡΕΣ ΜΑΖΥ ΜΙΑΝΘΑΜΕ, ΜΕ ΠΟΛΛΗΝ ΑΓΑΠΗ, ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΟΙΗΤΗ.

Ἄν ὑπάρχη κάτι, ποῦ νά μᾶς ἐπιτρέπη νά κοινωνήσουμε μὲ τὸν κόσμο τῆς Τέχνης, εἶνε ἡ συγκίνησή μας. Γεννιέται μέσα μας σὲ γαληνὲς στιγμὲς ἐσώτερης ζωῆς, ὅταν αἱ αἰσθήσεις μας και τὸ πνεῦμά μας, ἀλαφρωμένα ἀπὸ κάθε ἀπασχόληση και ἀπὸ κάθε σκοπὸ, ἀποδέχονται τὲς φρικιαστικὲς δονήσεις, ποῦ μ' ἕνα ἱερὸ παλμό, μᾶς μεταφέρουν πέραν ἀπ' τὲς γνώσεις μας και ἀπ' τὸν ἑαυτὸ μας, εἰς τὸν κόσμο τῆς γαληνεμένης ὑπαρξῆς, ποῦ μόνη ἢ μεγάλη αἰσθαντικότητα δισαθάνεται. Ὅμιλῶ γιὰ τὴν ἄδολη και τὴ συγκλονιστικὴ συγκίνησι—γιὰ τὸ θερμοῦργὸ ἐνθουσιασμό.

Τὸν ἐνθουσιασμό μας αὐτὸν γιὰ ἕνα ἔργο και γιὰ τὸν ποιητῆ του, πρόκειται νά ἐκφράσουμε ἀπόψε και νά τὸν δικαιολογήσουμε. Πρόκειται, δηλαδή, γιὰ ὅτι ἀφορᾷ ἑμᾶς, συνειδητότερα νά τὸν αἰσθανθοῦμε, και γιὰ ὅτι ἀφορᾷ ἐσᾶς, καθ' ὅσον εἶναι δυνατό, νὰν τὸν μεταδόσουμε.

Ὁ Ἄγγελος Σικελιανὸς εἶνε ποιητῆς, ποῦ εὑρίσκεται σήμερα σὲ δημιουργικὸ κοχλιασμό, ποῦ ὀλοένα ἀνεβαίνει, ποῦ ὀλοένα ξεπερνᾷ τὸν ἑαυτὸ του. Δὲν ἔχομε μπροστὰ μας τὸ τελειωμένο ἔργο ἐνός Ποιητῆ ποῦ νά διαγράφῃ τὴν εὐθεία ἢ τὴν καμπύλη τῆς ἐξελίξεως τῆς ποιητικῆς του συνειδησεως. Δὲ βρισκόμαστε μπροστὰ ἐνα ἔργο ποῦ μᾶς ἔχει πῆ τὴ τελευταία του λέξη και ποῦ μπορεῖ κανεὶς νά σταθῇ μπροστὰ του ψύχραιμα και μὲ τὴ μέθοδο τῆς ἀνάλυσης, τῆς συσχετίσεως τοῦ ἔργου τοῦ ποιητῆ μὲ τὸ περιβάλλον του, νά παρουσιάσῃ μιὰ μελέτη λεπτόλογα αἰτιολογημένη. Ἀπὸ τὴν κριτικὴν τοῦ ἔργου τοῦ Σικελιανοῦ σήμερα πρέπει νά παραμερισθῇ κάθε μικρόλογη ψηλάφημα, κάθε λεπτόλογη ἀνάλυσι, και ἡ συγκίνησή μας, ὁ ἐνθουσιασμός, ν' ἀφεθῇ ἐλεύθερος γιὰ νά μᾶς συγκλονίσῃ σύγκορμα. Δὲν χωρεῖ ἐπίκρισι στὸ ἔργο τοῦ Σικελιανοῦ γιὰ ἕνα ψεγάδι ποῦ θά μπορούσε ν' ἀνασῶρῃ ἢ ἀνάλυσι. Ὁ παλμός τῆς μεγάλης πνοῆς ποῦ φυσᾷ, ἢ ποῦ ἀπλώνεται ἡρεμαῖα, εἰς τοὺς μεστοὺς στίχους του, μᾶς παρασέρνει στὸ ἀνέβασμα, στὴν ἀνέλιξι τὴν ἴδια τοῦ Ποιητῆ.

Δὲ ξέρω ἂν εἶνε δυνατό νά συγχωνευθοῦν ὅλες αἱ ποιητικὲς ἀντιλήψεις σὲ μιὰ θεωρία τοῦ καλοῦ. Νά παρασταθοῦν δηλαδή αἱ διάφορες ἀντιλήψεις, ποῦ ὀνομιάσαμε σχολές, σὺν ποιητικοῖς δρόμοις ποῦ συμβάλλουν σὲ μιὰ κοινὴ θεωρία. Ξεῦρω πῶς ἡ φιλοσοφία ἐφρασε τὴ γενικὴ θεωρία τοῦ καλοῦ. Δὲ ξέρω ὁμως ἂν ἡ γενικοποίηση αὐτή, ἔχει κανένα λόγο, ὄχι γιὰ τὴ μεθοδολογικὴ ἀπαίτησι τοῦ μυαλοῦ, μὰ γιὰ τὴ καλλιτεχνικὴ ἀπόλαυσι τῶν ἔργων τῆς Τέχνης. Ἀνακαλύπτεται βέβαια στὴν ἀνάλυσι πῶς ἡ καλλιτεχνικὴ δόνησι, ὅπως δὴποτε και ἂν προκαλεῖται, μᾶς φέρνει στὸν κόσμο τῶν ὀνειρων και τῆς ἀρμονίας, ὅπου ἡ ὑπαρξι μας ζυγιάζεται σὲ μιὰ βαθειὰ ἰσορροπία. Πέρα δηλαδή ἀπ' τὲς ἐκφρασιακὲς διακρίσεις τῆς συγκίνεσης ὑπάρχει ἡ ἐνότης. Ἐνα εἶναι ὁμως βέβαιο, πῶς ὁ κάθε μεγάλος ποιητῆς στυλώνεται μὲ τὸ ἔργο του σὺν πρωτότυπη ἀτομικότης—αὐτὸ ἄλλως τε εἶνε τὸ γνωρίσμα

* Διάλεξι ποῦ ἔγινε στὸ ἐντευκτήριο τῶν «Γραμμάτων» στίς 24 Ἀπριλίου 1915.

της υπεροχής του. Έχει δηλαδή κάθε ποιητής την ποιητική του αντίληψη. Βέβαια ο κάθε μεγάλος αδράχνει τον κρυφό δεσμό των φαινομένων, πέρα από τα πράγματα, υποπτύεται την ουσία τους, που ξεφεύγει στη ψυχρή λογίκευση του μυαλού, διαισθάνεται, δραματίζεται. Και ο Σικελιανός είνε δραματιστής, ελευθερωμένος από κάθε λογίκευση από κάθε έπιρροή μνημονικών γνώσεων:

Και μέσα μου εκατάλυσα
την έρμη, μάταιη γνώση.
Και φάνη μου, πώς μέλουσεν
ο ελεύτερός μου λογισμός
όσαν το κρόνον, αστρόφυλλο,
στερέωμα του πλατάνου.

Άφηκε ελεύτερη τη διαίσθησή του, τη μεσωμένη από διανόηση, που τέλεια άφομοιώθηκε μες στη ποιητική του φλέβα. «Η αίσθησή μου υποκαθιστά τη σκέψη άπέραντα.» Άπλωσε τες ελευθερωμένες αισθήσεις του στη φύση και την αγάλιασε. Της έπιε όλο το μέλι, έχάδεψε όλα τα μυστήρια της, ύψώθηκε στον λαγαρόν της αϊθέρα:

Κ'έσκισα με τα χέρια μου
τόν πλανητό τριγύρω άγέρα,
κι έφεξε μπρός στα μάτια μου
στά πέλαγα και στα βουνά
ο άσθρος των άστρων και η βαθιά
ιερή της πλάσης μέρα
μιά λύρα του ήλιου!
ακούγονταν στον τριόβαθον αϊθέρα!

Η φυσιολατρεία του Σικελιανού είνε η πλέον πρωτότυπη. Γίνεται ο ποιητής ο άποδέκτης των πλέον ακατάσχετων όρμών της φύσεως που ο άνκνυτός τους άκούγεται μέσα του:

Στόν κρότο
του νερανού άντιχτύπησε
το χτυποκάρδι της καρής μου πρώτο.

Μέσα στη φύση είνε ο κυρίαρχος. Υποτάσσει τα πάντα στην ήρεμία του:

Γέλοιο και φώς, μέσα στις φλέβες μου,
Έξυλα.

Η φυσιολατρεία του είνε η συνταύτησή του με τες ζωόγονες όρμες της φύσεως, είνε το ήμολόγημα των στοιχείων της σε μιάν άδιάκοπη άνταπόκριση με τον έαυτό του. Ο Σικελιανός δέν περιγράφει ποτέ. Μεταφέροντας τη βοή ή τη γαλήνη της φύσεως, όλη τη φύση, με τα φαινόμενα και τες άπόχρωμες εναλλαγές της, με τες ακατάβλητες δυνάμεις της, με τη προσωπική της, με τη βαθειά της άρμονία, στον πλατό ρυθμό των στίχων του, αυτόπεριγράφεται, ζει ο ίδιος ο ποιητής τη ζωή των ένστικτων του, αυτόματα ίσορροπημένων, αυτόψυχολογείται με μιάν βαθειά διαίσθηση, παραλάσσοντας και μεταλίπτοντας σύμφωνα με τες παραλλαγές και τες μεταπτώσεις της φύσεως:

Άγεροχόματα βουνά
βαθύ και άκρότο λούσμα
μες στο γλαυκόν άντίφεγγο
που έχύνανε τα δάση,
δρόσος, που άπ' τα ματόφυλλα
συνέπερνέ με τριόβαθα
στην κρύα γαλάζια πλάση.

Ό άσφοδελώνα, ως ήρωα
τη σάρκα μου επνευμάτωσε
μου έδωκες φώς να ζήσω
Άνάμεσό σου εδιάβηκα
σαν είδωλον εδιάβηκα
χωρίς να σε λυγίσω.

Άνάμεσό σου εδιάβηκα
και τα μαύλά μου έχάδεψε
του ήλιου το μέγα χυδι
σά να ήταν το βασίλειμα
στερνό, και όσαν το βράδυ,
οί άστερισμοί, που έλάμπανε
πλατυά, πυκνά και άνάγια
άπάνωθέ σας σιωπηλοί
ν' άπλώναν ένα σκέπασμα
στη χλόη και μιάν αστροφεγγιά
για να οδηγήσω σε βαθειές
αλήθειες και βαθειές πηγές
τα κρύα, γυμνά ποδάρια.

Ό άσφοδελώνα επήδησα
στη θεία για ναμπω βάρσα
και δέν εβούλιαξε.
... Και να, το φώς ανίσταναν
τα μάτια μου άγερολάμπρα
έπιαν άπ' του μεσημεριού και της νυχτός τη σάλα...
Ό άσφοδελώνα, ανάλαφρος
έπνος και μένα έρρίζωσε
στη γή σου ως άσφοδίλι
και ύψώθηκε η γαλήνη μου
σαν το λευκό σου λούλουδο
κάποιον αϊθέριο δειλί.
Και μες τον έπνο, δίπλα μου
σά μιá πηγή ν' άνάβρυξε
κ' έγώ, ο τ' όλόδροσο όνειρον,
όλη την όψην έσκυρτα
να πιώ και να δροσίσω
όλη την όψη έλουζα
το μέτωπον, τα βλέφαρα
μιá δίφα νέα, σ' ανάλαφρα
νερά της για να σβύσω.
Και ως η ψυχή μου έχόρτασε σε γλυκασμόν άντίποτο
και κλίσε στες φλέβες μου
στη σάρκα και μ' αλάφρωσε
της νέας δροσιής το θήμα,
μου άνοιξαν τα ματόκλαδα.
Και, να, μέσα στον έπνο μου
του δάκρυον μ' άνοιξε η πηγή
και μου ήταν όλη η όψη μου
λουσμένη μες στο κλάμα.»

Τὸ πέρασμα αὐτὸ ἀπ' τῆ κοιλιάδα τοῦ Ἀσφοδελῶνα, πού σὰς ἐδιάβασα, τί εἶνε; Περιγραφή, δράμα, σύμβολον, ἢ αἰσθητικὴ ἀπόλαυση ἑνὸς τοπίου; Τὸ «χάδι τοῦ ἡλίου» οἱ ἀστερισμοὶ πού ὀδηγοῦν μὲ τὴν ἀστροφεγγιά τους σὲ βαθιεῖς πηγές «τὰ κρύα, γυμνά ποδάρια», ὁ ὕπνος ἀπὸ τὸν ὁποῖον ὑψώθηκεν ἡ γαλήνη σάν ἓνα λούλουδο καὶ τὸ δροσόλουστον ἐκεῖνο ὄνειρο, ὅπου ἡ ψυχὴ τοῦ ποιητῆ σὲ «γλυκασμὸν ἀνεύπλωτο» ἐφαντάζετο ὅτι ἔλουζε εἰς τὴν πηγὴν τὰ μέλη, καὶ τῶνειρο πού ἀλήθευε στὸ ξύπνο (καὶ ἦταν ὅλη ἡ ὕψη μου λουσιμένη μὲς στὸ κλάμα) συμβολίζουσαν ὅλα αὐτὰ κάποια βαθιεῖαν ἔννοιαν; Κάτι περισσότερο—εἶνε αὐτὴ ἡ ζωὴ ὅπως τὴν ἀπολαύει ὁ μεστός αἰσθητικῶς μὲ τις λειῖες, γαλήνιες αἰσθήσεις καὶ τὸ ἀμάλαγο κορμί—τὸ γλυμμένο ἀπ' τὴν ὑγεία

«Τὸ νέο κορμί τὸ ἀνάλαφρο
ἀνέβαινε, ἀνέβαινε
καὶ ἡ σάρκα ἐτραγουδοῦσε.»

Μὲ τὸν ἰσορροπημένον αὐτὸν πλοῦτον τῆς ἐμπνεύσεως, ὁ Σικελιανὸς περικλείει μέσα του τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν πνεῦμα. Ἀπ' τὰ βαθιεῖα κεφαλάρια τῆς ζωῆς, ὅθε ἡ ἀρχαία τέχνη ἀντλοῦσε τὴ μέθη καὶ τὴν ὀλύμπια γαλήνη, πού ξεχειλάει, σάν ὑπερπλήρωμα, ἀπὸ τὸν μαρμάρينو ἀρχαῖο κόσμον, ἀπὸ τὰ ἴδια, κρυστάλλινες κρυστοπηγές τῆς ζωῆς, ἀναβράει τὸ τραγοῦδι τοῦ Σικελιανοῦ. Ποιὰ εἶνε ἡ ἀντίληψη τῆς ἀρχαίας τέχνης γιὰ τὴ ζωὴ; Ὁ ἀρχαῖος καλλιτέχνης, ὁ ἐλευθερωμένος ἀπὸ τὴ φιλοσοφικὴ γενικοποίηση τοῦ Πλάτωνος, ὁ ἀρχαῖος δημοουργός, ὕμνοῦσε τὴν ζωὴν ὡς ὄρατον ἀγῶνα. «Τὸ πρότυπό του δὲν ἦτο τὸ διανοούμενον πνεῦμα ἢ ἡ ἀβρὰ εὐπαθῆ ψυχῆ, ἀλλὰ τὸ γυμνὸ σῶμα, ἀπὸ γερῆ γενιὰ, καλοβαλμένο, δραστήριο, τελειοποιημένο εἰς ὅλες τὰς ἀσκήσεις» λέγει ὁ Ταῖν. Ὁ ὄραματισμὸς τοῦ ἀρχαίου τεχνίτη δὲν ἐπήγαινε πέρα ἀπὸ τὰ φαινόμενα. Εἶνε τάχα ἑλλειψη βάρους; Ποιὸς θὰ πῆ πῶς τὸ βῦθος τῆς ματιᾶς μέσα στὰ κρυφὰ τῆς ἁρμονίας καὶ ἡ δημιουργία τοῦ ἔργου μὲ μίαν αὐτάρκεια θεοῦ, μὲ μίαν ἰσορροπία μακαριότητος, εἶνε ὀλιγώτερον βαθιεῖα ἀπὸ τὴ νευρόπαθῆ ἀνησυχία τῆς τρομασμένης ψυχῆς ἢ ἀπὸ τὴν σκεπτικιστικὴ ἐκλεκτικότητα τῆς σαρκαστικῆς ἀνίας; Καὶ τὰρχαῖα ἑλληνικὰ ἀγάλματα μὲ τὴν ἀσάλευτη γαλήνη τοῦ κορμοῦ καὶ τῆς ἐκφράσεως, ἐνσαρκιώνουν ἄραγε ὀλιγώτερον τὴν ὁμορφιά, ἀπὸ τὰ δημιουργήματα τῆς τέχνης τοῦ περασμένου αἰῶνα, πού ἔσκυψε πάνω ἀπὸ τὸ αἶνιγμα τῆς ζωῆς μὲ μίαν ἀρρωστίαρα δίψα καὶ μ' ἓνα αἱματόθρεφτο παροξυσμό;

Ὁ Σικελιανὸς μεταλαβαίνει τὴν ἀρχαία τέχνη μὲ τὸ αἰσθημα, πού ἔχει, τῆς ἀρυτιώτατης γαλήνης. Ὅπως μὲς τὸ ὀλύμπιο τραγοῦδι τῆς Καληφῶς:

Ἔτσι, ἀπ' τὴν ἄκρατη λαμπρὴ φωνήν, ὅ,τι διαβαίνει
Διαβαίνει δίχως σκιά
Καὶ στῆς ἀθάνατης χαρῆς τὸν ἡλίον ἀνεβαίνει
Ποῦ τραγοῦδᾷ ἡ θεά...
Ὡ, πόσο ἦταν λαμπρότερον τὸ μέγα σου τὸ τόξον
Πά στ' ἀργυρὸ καρφί
Σάν ἀπὸ κάθε πάλεμα καὶ κάθε ὀργὴν ἀπ' ὄξω,
Μὲ μιά ἀρετὴ κρυφὴ,
Ἐδειχνε ὀρμὴν ἀνώτερη κι' ἀπ' τὴν ὀρμὴν τοῦ Εὐρύτου
Ὡς, ἄνεμος σφοδρός
Τάγγιζε κι' ἤχος ἔβγαине ἀργός, ἀπ' τὴ νευρὴ του,
Ἦχος γλυκὸς καὶ ἄδρος,

Σάν ὅλο τὸ μουμουρητό τοῦ πέλαου στ' ἀκρογιάλι,
Τὴν προῖνὴ ἔρημιά,
Κι' ἦταν ἡ βούληση, μιά εὐκὴ—μὴν ἄγια γνώρα, ἢ πάλη
Ἡ νίκη, ἐπιθυμία...
Ἔτσι τραγοῦδῃσεν ἡ Θεά, μὲ τὴ φωνὴ τῆς πλέρια,
Τὴν Ὀλυμπία βραδυά,
Στὸν ἠχηρὸν ὀρίζοντα πού ἐπάλλονταν τὰστέρια
Νὰ λούσῃ τὴ καρδιά.

Ποιὰ ἐπιθυμία μᾶς μένει ὑστερ' ἀπ' αὐτὸ τὸ τραγοῦδι;—Νὰ τὸ γνώρισμα τῆς ἑλληνικῆς τέχνης. Ἡ συγγένεια αὐτῆ τῆς τέχνης τοῦ Σικελιανοῦ μὲ τὴν ἀρχαία, τοῦ εἶνε συνειδητή.

«Ἀλαφρὰ, ὃ πανάρχαιον
αἰώνιον πνεῦμα, μέσα μου,
ἀκόμα εἶν' ἡ ὀρμὴ μου.
Μὲ τὴ ζωὴ ἂν μὲ μάγευες
καὶ μὲ καλεῖς ψηλότερα,
ἐδῶ εἶναι τὸ κορμί μου.»

Ὁ ποιητὴς λαχταρᾷ τὰρχαῖο κορμί—λαχταρᾷ νὰ τὸ δῆ στους ἄλλους, γιὰτὶ ἐκεῖνος τὸ ἔχει—. Ὁ Ἀλαφροῖσκωτος εἶνε ἓνα δοξολόγημα τοῦ κορμοῦ του.

«Ἀνάλαφρον δὲν εἶδα καβαλλάρη
λησμονημένον ἦτανε τὸ πῆδημα,
καὶ ὁ δρόμος τὸ κολύμπι τὸ λιθάρι.»

Ἐκεῖνος καβαλίκευε «τὸ νέο πουλάρι» πού:

Ὡς ἀστραψιὰ ἀνατριχίαζε
μάτια καὶ αὐτιά καὶ ράχη
ἀπὸ τὴ χαίτη τὸ ἄδραξα
ἔσελοτο, ἀπετάλωτο
κι' ἀπ' τ' ἀσφοδῖλια ἀνάμεσα
τραχίτο τὸ κυβέρνησεν
ἢ ἀδρή μου ὀρμὴ μονάχη.

Ἡ ποίηση τοῦ Σικελιανοῦ ἔχει καὶ ἄλλο ἑλληνικὸ γνώρισμα, τὸν Διονυσιασμό. Ὁ θεὸς τοῦ ποιητῆ εἶνε ὁ Διόνυσος. Μέσα εἰς ὅλον τὸν Ἀλαφροῖσκωτο φυσᾷ ἡ ἔνθεη πνοὴ τῆς μέθης. Τὸ κρασί κυλᾷ στὲς φλογισμένες φλέβες διάτυρο—κυλᾷ φαρμακωμένο «μὲ τὸν ὄσκαρὸ κάθε φειδιῶ.» Κολλάζει κι' ἐμπνέει τὴ θεία μανία:

Ὅμως κυττώντας τρίαβαθα
καὶ δίπλα μου καὶ γῦρα
βλέπω ἓναν κόσμον, πού διψᾷ
καὶ τρέμει τὰ κρυονέρια μου.
Κι' ἐγὼ θὰ μπό χαράματα
ψηλά στὴν πατητήρα
καὶ θὰ πατήσω μὲ γυμνὸ
ποδάρι τὰχριοστάφυλα—
ὅπου ἔσκασεν ἡ ρῶγα τους
καὶ εἶνε βαθιεῖα φλογᾶτα
γιὰ νὰ ποτίσω ὀλόγηρα
μὲ νέο κρασί τὰ νεῖατα.
Γιὰ νὰ σὰς σύρω ἓνα χορὸ
τὸ ὄρατο μαντίλι δίνοντας
στὸν πῖον ἀλαφρομένο

—Κι' έχω τῆς νύφης τόνομα
στὸν κόμπο του δεμένο —
γιὰ νὰ σ'ἴς σ'ἴς ἕνα χορὸ
πάνω στὰ κρύα ἀμπέλια
νὰ σὰς ἀκούσω μιὰ φορὰ
τῆς λεβεντιῆς τὰ γέλοια.

Ὁ Σικελιανὸς τραγουδεῖ τὸ θεό του, τὸ Διόνυσο, ἀπολλώνια—μένει
πάντα ὁ κυρίαρχος τῆς ἁρμονίας.

Τὸ σύμβολο τὸ ἑλληνικὸ εἶνε διάφανο, λαγαρό. Τραβῆ πέρα ἀπὸ κάθε
μυστικισμό. Μένει ἠλιοφώτιστο καὶ ἠλιόλαμπρο. Συγχέεται μὲ τὸ συμβολι-
ζόμενο, σὲ τέτοιο βαθμὸ, ὥστε ν' ἀρῆσαι σ' αὐτό—στὸ σύμβολο. Ποιὸς
αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη μέσα στὸ «γαλάζιο μεσημέρι» καὶ τὸν ἀσάλευτο
ἀγέρα τοῦ ἐλαιῶνα, εἰς τὸν ἔμνο τῆς Γλαύκας, ποῦ ἀναδίνεται εἰδωλολατρικά
ἱερὸς, ποιὸς αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη ν' ἀναζητήσῃ πίσω ἀπὸ τὸ σύμβολο
τὸ συμβολιζόμενο; Εἶνε σύμβολο ἢ γλαῦκα ποῦ «χαμποπέταγε βουβὴ ἀπάνω
ἀπὸ τὰμπέλια» καταφρονημένη; Καὶ οἱ στίχοι αὐτοὶ δὲν τὰ λέγουν ὅλα;

«Κι' ἂν λαχανιάζει ὁ κόρακας, γελᾷει κι' ἡ γελιδόνα
Πάντα ἢ ἑλῆθ' ἢ εἶναι ἱερὴ καὶ στὸν αἰῶνα ἢ γλαῦκα
Μαζὶ μὲ μᾶς, θὰ νὰ κηάη, στηλιά, τὲς θεῖτες ἐσπέρες.»

Καὶ μήπως ἡ γυναῖκα αὐτῆ, μέσα στοὺς στίχους ποῦ θὰ σὰς πῶ τώρα,
εἶνε μόνο σύμβολο τῆς ὁμορφιάς; Δὲν θὰ τῆ δῆτε σὲ ὀλίγο νὰ προβάλλῃ;

Στοχάζομαι, σὰ σκύβοντας στ' αὐτῆ, θὰ σοῦλεγα μ' ἀργή
Φωνὴ χαμηλωμένη
«Κράτει τὰ μάτια σου ὃ καλέ, γιατί σὲ λίγο θὰ φανεῖ,
Στὰ μάτια μας, ἢ Ἐλένη.»

Ὁ Σικελιανὸς ἔχει λουστῆ μὲς τὸν ἀρχαῖο ἑλληνικὸ μῦθο. Μὲ ἕνα
του στίχο ἀνασταίνει ὀλόκληρο τὸν ἀρχαῖο κόσμο:

«Πνοὴ τοῦ Πανὸς σηκώθηκε καὶ στὸν ὀχτρὸν ἐχῦθη.»

Σὲ μερικὸς στίχους του περικλαίει ὅλην τὴν ὀλυμπιαν θεότητα ποῦ
ξεχειλίζει σὰν ἀφθαστὴ τελειότης μὲ τὸ μέστομα τῆς σκέψεως καὶ τὴν ἀσυ-
γνῆφιαστὴ μακαριότητα:

ὦ Τέμπη κρύα, χαρίστε μου τὴ λήθη
Καὶ τοῦ καημοῦ καὶ τῆς σκλαβιῆς ἀκέρια,
Τὸ νοῦ μου ξαναλοῦστε μὲς στὰ βῆθη
Τὸν αἰωνίον πηγῶν κι' ἀπὸ τὰ στηθῆ
Πάρτε τὴν πλάκα μὲ Νεραΐδων χέρια,
Δότε με πάλι, ὀλάκερο στὰ μάγια
Τοῦ θροῦ καὶ τῆς σιωπῆς σας καὶ κρημάστε
Ἄγριοκλήμα, τὴ σκέψη μου, στὰ πλάγια
Τ' ἀθάνατα τῶν βράχων σας.

Ἡ ποίηση αὐτῆ δὲν εἶνε μάταιη ἐπίκληση λέξεων. Δὲ κλαίει νοσταλ-
γικά ὁ ποιητὴς τοὺς πεθαμένους ἀρχαίους μύθους. Τοὺς ξαναζῆ. Τοὺς ἐμ-
φυσᾷ τὴ ζωόγονη πύρη τῆς σκέψης του. Τοὺς ταιριάζει καὶ πάλι μὲ τὴ φύση.

Μέσα στὴν ποίηση τοῦ Σικελιανοῦ δὲν ἔχει θέση ὁ ἔρως, ὡς καθολο-
γικὴ ἀδυναμία. Αἱ γυναῖκες ἀκολουθοῦν τὸν ποιητὴ καὶ τοῦ φιλοῦν τὰ χέρια.
Τὸν ἀκολουθοῦν σὰν ὑποτακτικὲς πεταλοῦδες. Εἶνε αἱ θεαινες ποῦ συνοδεύ-
ουν τὸν Θεὸν τῶν εἰς τὸ προσκύνημα τῆς φύσεως. Εἶνε «γυναῖκες γλυκομέ-
τωπες μὲ γαλήνια στηθία», ὅδε πηδαίει «τῆς ὑγείας ἢ στάλα». Ἡ ἀνυ-

φάντρα καὶ ἡ ἀδερφή εἶνε, μὲς στὲς ἄλλες, οἱ ξεχωριστὲς νύμφες ποῦ συνο-
δεύουν τὸ τραγοῦδι τοῦ ποιητῆ, ποῦ:

τὰ χεῖλά τους τρέμουν σὲ τρόμο ἀσίγητο
σὰ γιὰ ν' ἀδράξουν τὸ ἀνατρίχιασμα,
ποῦ ἐδιάβαινε μὲς στὸν ἀγέρα,
καὶ γὰν τὸ χύσσουνε τρεμάμενο καὶ ὀλόδροσο
στὴ νέα φλογέρα.

Τὸ ἔργο τοῦ Σικελιανοῦ μέχρι σήμερα δὲν εἶνε ὀγκώδες. Ἄπ' τὸν «Ἄ-
λαφροῦσκωτο», ποῦ εἶνε ἕνα ἔπος λυρῶν, καθὼς λέγει ὁ Ζαχα-
ριάδης, ποῦ εἶνε μέθη μαζὴ καὶ διθύραμβος καὶ ὄραμα, ὁ Σικελιανὸς περνᾷ
εἰς τὲς «Ραψοδίες τοῦ Ἴονιου» γαλήνιο καὶ παρθένο ποίημα, ὅπου συμπλέ-
κονται σὲ θαυμαστὴ ἁρμονία αἱ ποιητικὲς διαθέσεις μὲ τὴ ζωὴ τῶν ἐλαιώ-
νων, τῶν θαλασσῶν, τῶν βουνῶν. Πρωτότυπη καὶ τελεία συνταύτιση τῶν
ψυχικῶν μεταπτώσεων καὶ τῶν αἰσθητικῶν ἀπολαύσεων μὲ τὰ γαληνότερα
φυσικὰ φαινόμενα. Ἐκεῖ μέσα, ὁ ποιητὴς, μὲ ἀπαλότρημη ματιὰ, παρακο-
λουθεῖ τὸ λούσιμο τῶν γελιδῶν στὴ θάλασσα, τὸ πλάγισμα τῶν γυναικῶν
στὴν ἄμμο. Αἰθέριος ἱερομύστης, πλανεῖται στὸ βουνὸ καὶ στὸν κάμπο ἔν-
θεος, σιωπηλός:

«καὶ τὴν ἀλήθεια
δὲν εἶπα ἐγὼ στὴ γαλανὴ γυναῖκα, γιατί τρέμο
τὸν πρῶτο λόγο τῆς αἰγῆς ποῦ τὴν ψυχὴν ἀνοίγει.
Καὶ ὅταν ἀκόμα καὶ ἡ φωτιὰ τοῦ ἡλίου, μὲ ἀντὶ τὰ χεῖλη
πίνω τὴ φλόγα σιωπηλός, σὰν ἄνθι, ὡς μὲ τὸ δεῖλι.
Ἄλλὰ ἀγατῶ τὸν βραδυνό, σὰν τὸ στερέωμα, λόγο
σύντας βαραίνουν οἱ εὐοδίες καὶ ἀνοίγει ἡ νύχτα τῶσρα.»

Ποτὲ ἴσως ἡ ἐπίδραση ἑνὸς φυσικοῦ φαινομένου σὲ ποιητὴ δὲν ἔγινε
τόσο βαθειά, ὅσον εἰς τὴν Γ'. Ραψοδία τοῦ Ἴονιου, ὥστε νὰ συγχέεται ὁ
ἄνθρωπος μὲ τὴ φύση σ' ἕνα ὑπερούσιο πανθεῖσμό. Ἡ στάλες τῆς βροχῆς
πέφτουν στὰ βλέφαρα τοῦ ποιητῆ.

«Μὰ καὶ βαθειὰ τὴν ἄκουσα στὸ σπλάχνου μου νὰ πέφτῃ.

Καὶ ἡ βροχὴ:

Ὅλον, σὰ δέντρο μ' ἔλουσεν καὶ ἀκέραιο ἐπότισέ με.

Ἔστερ' ἀπ' τὴ βροχὴ ἀπλώνεται στὸ κάμπο ἢ ἀποβροχάρικη δροσιά.
Καὶ ὁ ποιητὴς:

«Καὶ κύλα, ἀποβροχάρικο, στὶς φλέβες μου τὸ γαῖμα.

Μέσα εἰς τὴν ἀνείπωτη γλύκα τῆς μακαρίας ψυχικῆς διαθέσεως θυμᾶται
ὁ ποιητὴς, μπροστὰ σὲ μιὰ λυγιά, τὴ λαϊκὴ παροιμία:

θυμῆθηκα τὸ λόγο
τὸ δροσερὸ καὶ ἀταίριαστο ποῦ λέει λαὸς στοὺς κάμπους,
κι' ἔκομα βλήτο ἀπ' τὴ λυγιά, πολὺ ἀπαλὸ κλωνάρι,
μὴ λυγιστῶ καὶ μαραθῶ κι' ἄς εἶμαι παληκάρι.»

Στὰ πολεμικά του τραγοῦδια ὁ Σικελιανὸς ὑφονεῖται ποιητὴς τῆς φυ-
λῆς. Οἱ στίχοι του ἐδῶ ἀναβρῶζον ἀπ' τὴ Διονυσιακὴ ὀρμὴ τοῦ πολεμικοῦ
μένους καὶ τὴν ὑποβλητικώτατη ἀρχαιολατρεία. Ζωντανεῖται ὁ ποιητὴς εἰς
τοὺς στίχους του τοὺς μύθους καὶ τάρχαϊον ὄνειρο.

Ἄρῖνο τώρα τὴν ψυχὴ στό αἰώνιο φέγγος, ὅπως
Τοῦ Γαλαξιά ὁ ποταμός, ποῦ ὀλονυχτίς ὀρθρίζει
Πέρνω τὸ μέγα ἀνήφορο, τὴ νύχτα στρατοκόπος,
Σμιλάρι ἀκούω κι' ὁ χτύπος του στὰ κορφοβούνια βουίξει.
— Ποιὸς τὰ βουνὰ σφυροκοπᾷ καὶ γέμει ἀχόν ὁ τόπος;
Ἡ Ἑλλάδα ὀλάκερη ἀγρυπνᾷ καὶ μάριμαρα σκαλίξει.

Στ' ἀνέκδοτα τραγοῦδια του ποῦ θὰ τυπωθοῦν στὰ νέα «Γράμματα»
ὁ Σικελιανὸς φθάνει στό ὕψος τοῦ Ὀλυμπίου ποιητῆ. Τὸ τραγοῦδι τῆς
Καλυψῶς περικλείει μέσα εἰς τὴ βαθειὰ καὶ ἡρεμώτατη μουσικὴ του, τὴ
πλέον βαθυστόχαστη σκέψη.

Πῶς τὴ γαλήνη τῆς νυχτὸς τῶν Ὀλυμπίων τελειώνει
Τοῦ γκιώνη ἀργὴ φωνή
Ὁποῦ ἀπαντᾷ ἀντίλαλος τοῦ μαίικρου, σ' ἄλλου γκιώνη
Τὸν πόθο, ἀλαργινί,
Ἔτσι, σὲ κύκλο ἀθάνατο, ὁ αἰώνιος πόθος, δένει
Τὸ πνεῦμα φωτεινὸ
Κι' ἀπ' τὴν εὐκὴ μεστότερος, ὁ ἀντίλογος πλουταίνει
Τὸν ἄσωτο οὐρανό.

Ἡχερὴ καὶ πολύθρονη ἡ ποίηση τοῦ Σικελιανοῦ στὸν «Ἀλαφροίσκιωτο»
ἀπλώνεται στὰ τελευταῖα του τραγοῦδια μεγαλόπρεπα γαληνεμένη. Κλείνει
μέσα τῆς, πολὺκλαδο, τὸ αἶσθημα, καὶ βαθειά, τὴ σκέψη.

Κυριαρχεῖ σὰν πολὺκνυκλὴ ἁρμονία σὲ ἀπονύχτερη σιγαλιά. Μέσα στοὺς
Σικελιανικοὺς στίχους δὲ θ' ἀκούσομε τὸν ἀναστενασμό, δὲ θὰ νοιώσομε τὸ
πάθος, δὲ θὰ δοῦμε τὴ γκριμάτσα τοῦ πόνου. Τὸ αἶσθημα ἀναδι-
νεται ἀπ' τοὺς στίχους του ἐλευθερωμένο ἀπὸ τ' ἀρπάγια τῆς ἀδυναμίας.
Τραβᾷ πέρ' ἀπὸ τὴ θλίψη. Τὴ ξεπερνᾷ.

«Ἡ ἀνάερη θλίψη
Σὰν ἀπαλάμη βοήθησε μακρυνὰ νὰ ἰδῆ τὸ μάτι.»

Ὁ ρυθμὸς πλούσιος, χύνεται ἐσωτερικὸς καὶ ἐξωτερικὸς — μουσικὴ καὶ
ἀκουστικὴ. Γλώσσα πλούσια καὶ λαμπερόχρωμη σὰν ἀντρίκια βαρήχη
φωνή, τέλειο ἐκφραστικὸ ὄργανο τῶν νοημάτων.

Ὅσοι χορτάσανε ἀπ' τὴς εὐκολες θρηνοῦδῆς καὶ τὴ κατὰ παραγγελίαν
αἰσθηματολογία, στὴ ποίηση τοῦ Σικελιανοῦ, ὅπως τὴν ἀνύψωσε σήμερα καὶ
πρὸ πάντων ὅπως μᾶς ὑπόσεται νὰ τὴν ἀνεβάσῃ, θὰ λουστοῦν σὰ σὲ νά-
ματα ἁρμονίας καὶ λήθης.

ΑΛΕΞΑΝΤΡΕΙΑ.

ΜΙΧΑΗΛΗΣ ΠΕΡΙΔΗΣ

ΝΙΚΟΣ ΚΑΡΒΟΥΝΗΣ

Φίλοι Κύριοι, ἀφήστε με νὰ μιλήσω ἀπὸ τὰ «Γράμματα» γιὰ τὸν ἄν-
θρωπο—τὸν ὠραῖο καὶ τὸν εὐγενικόν—ποῦ ἦταν ὁ μόνος μου φίλος.

Ἦταν τὴν ὥρα δύο πᾶνω κάτω χρόνια. Ἐνα βράδυ, κάτω ἀπὸ ἓνα φανάρι
Παρισινοῦ δρόμου, ἐδιάβαζα μὲ συγκίνηση ἓνα γράμμα του, γραμμένο ἀπὸ
τὸ Καζακλάρ, τῆς παραμονῆς τῆς κήρυξης τοῦ Πολέμου μὲ τὴν Τουρκία.

«Μοῦ ἐδόθηκε, ἔγραφε ἀνάμεσα στ' ἄλλα, ἡ εὐκαιρία νὰ βρῶ ἓνα ὠραῖο
θάνατο· δὲν ἐννοῶ νὰ τὴ χάσω.»

Μῆνες ὕστερα ἐλάβαινα ἀπὸ τὸ Μέτσοβο ἓνα μελαγχολικὸ του γράμμα:
Εἶδα τὸν Μαβίλη νὰ πεθάνῃ κι' ἐγὼ ἔζησα! μοῦ ἔλεγε.

Ὅταν ἔμαθα τὸν τραυματισμὸ του πᾶνω στὰ βουνὰ τοῦ Ἀργυροκά-
στρου, δὲν ἐδοκίμασα καμμιὰ λύπη. Ἡξευρα καθ' ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα
εἶχε τρέξει κατόπι ἀπὸ μιὰ σφαῖρα. Ἄν ἡ σφαῖρα αὐτὴ τὸν ἐπλήρωσε μόνο
ξεύρω πὼς αὐτὸ δὲν ἦταν λάθος του. Ξεύρω ἀκόμα πὼς ὁ τραυματισμὸς
του δὲν ἦταν ἢ τέλει ἐκπλήρωση τοῦ οὐνεῖρου του.

Ὁ Καρβούνης ἤθελε νὲ πεθάνῃ. Τοῦ ἦταν εὐκόλο νὰ πάρῃ ἓνα περι-
στροφο, ἀλλὰ δὲν τὸ ἔκανε γιὰ αὐτὸ τὸ θεωροῦσε ὡς βεβήλωση τοῦ ἀνδρι-
σμοῦ του. Ἡ ὠραϊοπαθὴ ψυχὴ του ἐζήταγε ὅτι εἶχε πετῆχει ὁ Μαβίλης:
τὴν Εὐθανασία....

*
**

Ὁ Καρβούνης αἰσθανόταν μὲ μιὰ πληγωμένη ὑπερηφάνεια τοὺς ὑπο-
ταχτικούς ἐκείνους στὴν ἀνθρώπινη Μοῖρα στίχους τοῦ Σέλλεϋ:

«Εἴμαστε οἱ σκλάβοι τῆς σφαῖρας μας
κι' οἱ ὀδοιπόροι ἀπὸ τὸ λίκνο στοῦ φέρετρο...»

Δὲν ἦταν, δὲν μπορούσε νὰ εἶνε αὐτὸς καθημερινὸς ἄνθρωπος. Εἶχε μιὰ
πάρκα-πολὸ γι' αὐτὸ ἀριστοκρατικὴ καὶ ἱπποτικὴ ψυχὴ. Μαζὺ μὲ τὴν ψυχρὴ
ἐγκαρτέρηση τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων ποῦ εἶνε «οἱ τελευταῖοι τῆς γενεᾶς των,
αἰσθανότανε ὅτι εἶχε ἔρθει «πολὺ ἀργὰ σ' ἓνα κόσμο γέρικο πλέον.» Μέσα
στὴν ψυχὴ του ποῦ ἦταν ἓνα κράμμα κλασσικῆς μεγαλοπρεπειᾶς καὶ γοθτι-
κοῦ μυστικισμοῦ ἔπαλλε μιὰ δυνατὴ καὶ γερὴ ζωὴ ποῦ δὲν μπορούσε νὰ βρῆ
ξεγεῦλισμα μέσα στὴ σημερινὴ πεζὴ κοινωνία. Αὐτὸς ἤθελε νὰ ζήσῃ μιὰ
ζωὴ ποῦ μπορεῖ νὰ μείνῃ ἱστορία—ἢ θεῦλος. Στὴν Ἀθήνα ποῦ ζοῦσε ἦταν
ἓνας φυλακισμένος. Πειότερο ἓνας ξένος. Οἱ γύρω του ἐβλεπαν σ' αὐ-
τὸν ἓναν ἄνθρωπο διάφορό τους, ἀλλὰξονικό, χιμαιρικόν. Ὅσοι τὸν εἰρω-
νεύοντο τὸν παρωμοίαζαν μ' ἓνα Δὸν Κιχῶτο. Ὅσοι τὸν ἐλυποῦντο—γιατί
ἦσαν πολλοὶ ποῦ τὸν ἐλυποῦντο—τὸν ἔλεγαν «ἄρρωστο».

Ἄρρωστος ὁ Καρβούνης δὲν ἦταν. Μέσα στοῦ ἀθλητικὸ του σῶμα ἔσ-
φυζε ἓνα αἷμα θερμὸ, ἀνυπόταχτο καὶ περιήφανο. Ἄν ἦταν ἄρρωστος ἦταν
ἀπὸ τὴν καταναγκαστικὴν ἀκνησιὰ τοῦ ὠραίου αὐτοῦ αἵματος καὶ ἀπὸ τῆς
ταπεινῆς καὶ βρωμερῆς ἀναθυμιάσεως τῆς γύρω του ζωῆς.

«Ὁ μόνος τίμιος δρόμος, μοῦ ἔγραφε κάποτε, εἶνε νὰ τραβᾷ κανεὶς
ἐμπρός, ὅσο βαστοῦνε τὰ πόδια του κι' ἡ καρδιά του, μὲ τὰ μάτια κλειστά
περιφρονητικὰ στὴ γύρω ταπεινότητα κι' ὠδηγημένος μόνον ἀπὸ τὰ «πάντ'
ἀνοιχτὰ πάντ' ἄγρυπνα» μάτια τῆς ψυχῆς του—πρὸ πάντων μὲ τὸ μέτωπο
σηκωμένο κι' ἀκατάδεχτο. Ἡ περιφρόνηση αὐτὴ δὲν θὰ μπορούσε νὰ χαρα-
κτηρισθῆ κοινὸς ἐγωϊσμός. Εἶνε μόνον μέσον ἀμύνης. Διαφορετικὰ ἀφήνει

πολλά κανείς στο δρόμο τόν κουραστικό: «aux buissons de la route tous doivent laisser quelque chose; l'agneau sa toison et l'homme sa vertu.»

Ναί, πειότερο ήταν ένας Δόν Κιζώτος—ανάμεσα σ'ένα κόσμο Σάντζον, 'Αλλοίμονο όμως, είχε χάσει την άφελή εκείνη πεποίθηση του άγνου και ώραίου ίππότη του Θεοβάντες. 'Αναγκασμένος να ξη σ' ένα περιβάλλο που δεν ήταν παρά πεζοί ύπολοισμοί, ταπεινά πάθη και καθημερινοί στοχασμοί, πολύ διανοητικός για να μπορεί να προσκολληθῆ πλέον τυφλά σε μία πίστη, δεν έβλεπε πλέον εμπρός του καμιά Θηβαΐδα, καμιά ύποσχέμενη γῆ όπου οδοιπορώντας μπορούσε να φτάσῃ μιὰ μέρα...

Κι' έμοιαζε τούς χρυσόθῆρες του Πόου που πεσμένοι σε μιὰ χαράδρα ερήμιου ξεψυχούσαν άργά από τήν κούραση χωρίς να γλυκάνουν τὰ μάτια τους με τὸ μακρυνὸ ένατένισμα του 'Ελιτοράντο—του άνυπαρκτου.

'Ήταν ὁ 'Αλλάστρος του Baudelaire ὁ πρίκιπ τῶν νερῶν που, εξόριστος πάνω στη γῆ δεν μπορούσε να περπατήσῃ γιατί τὸν ἐμποδίζανε τὰ γιγάντια φτερά του.

Τέτοιος ὁ Καρβούνης επέθαινε κάθε ἡμέρα...

* *

Κάποτες συγκεντρώνοντας ὅλες του τῆς δυνάμεις εδοκίμαζε να πετάξῃ—ποῦ; ἀδιάρρο... Να πετάξῃ—να φύγῃ από τήν καθημερινή ζωή. Τότες έπερνε τούς μεγάλους δρόμους κι' ἐπήγαινε πρὸς τὰ βουνά, τὰ ἀψηλά και τὰ γαλήνια, κι' ἐκεῖ ἔμεινε ὅσο μπορούσε περισσότερο, ἀναπνέοντας τὸν ἀμόλυτο ἀέρα, κι' ἀγαλιάζοντας με τὰ μάτια του τήν Μητέρα Φύση... 'Ήταν τότε ὁ κλασικός ἄνθρωπος—που ἐπίστευε εἰς τὸν Θεὸν Πάνα. 'Όταν συνέβαινε κάτι που ἔβγαινε από τὸν στενὸν ὀρίζοντα τῆς πεζότητος ὁ Καρβούνης ἦτανε από τούς πρώτους—ὅπως από τούς πρώτους ἦτανε στήν ἐπανάσταση τῆς 15ης Αὐγούστου που εἶχε ἔρθει σάν ένας δυνατὸς άνεμος να ταράξῃ τὰ θολὰ τέλματα τῆς 'Ελληνικῆς ζωῆς. 'Ήταν τότε ὁ γοητικὸς ἄνθρωπος, 'Εζητούσε τήν περιπέτεια για τήν περιπέτεια και μόνη και στήν μυστικὴ φαντασία του ὠνειρεύετο για τὸν ἑαυτὸ του σκοτεινὰ κεφάλαια ἱπποτικῆς ζωῆς ἢ ἀποστολικῆς περιπέτειας λαμπρῶν Σταυροφόρων. Κι' ὅταν ξανάτεφε πάλιν εἰς τήν καθημερινότητα ἦτανε και πιὸ κουρασμένος και πιὸ ἀπαγορευμένος. Τότες, ὅπως ὁ Baudelaire, προσέτρεχε σε σκοτεινὰ και ἥδονικὰ δηλητήρια τὰ ὅποια τὸν κατέστρεφαν ἀλλὰ τὰ ὅποια του ἔδιναν τήν πρόσκαιρη λήθη του γόρου χυδαίου κόσμου και τῆς ψυχῆς του τῆς ἀρρωστης. «Πρέπει να μένω εὐχαριστημένος, μου ἔγραφε, ὅταν κάποιον κάποιον μπορού κι' ἀνοίγω τὸ παράθυρο του μεθυστοῦ για να ρίξω βιαστικὴ ματιά ἔξω. Κι' ὕστερα, οἱ ἐξυπνοὶ και οἱ παχύδερμοι, που δεν ἐγνώριαν τὸν πρσέτὸ τῆς ἀγωνίας, ἔτοιμοὶ πάντα για σπατάλη συμβουλῶν που δεν τῆς ζήτησα ποτὲς μου λένε πὸς κάνω κακὰ να προστρέχω στὰ δηλητήρια... 'Όσάν νῦνε κανείς ὑποχρεωμένος να φιλαργυρεύεται τὸν τριμμένο χαλκὸ τῶν ἡμερῶν του ὅταν σπαταλώντας τον χωρίς τύψη και μεταμέλεια μπορεί ν' ἀγοράσῃ λίγες στιγμὲς ἡσυχίας και αὐταπάτης...»

* *

«'Ο 'Υεργος του παρατέρα...»

Αὐτὸς ἦτανε ἡ σκέψη του και ὁ πόθος του.

'Αποσυρμένος μέσα στὸν ἑαυτὸ του ὅπως οἱ εὐγενεῖς τῆς Αὐλῆς τῶν

Βουρβόνων εἶχαν ἀποσυρθεῖ στοὺς μακρυνούς τὸν ἐπαρχιακὸς πύργους ὅταν ἐδέσποζε στή Γαλλικὴ Αὐλὴ ὁ «μέγας τυχοδιώκτης», ὅπως ἔλεγαν τὸν μέγα Ναπολέοντα, ὑπέφερε ἀπὸ τὴν ἀδράνεια κι' ἐλυποθυμούσε ἀπὸ τὸ μάταιο ἀνάλωμα τῶν ὀνειρῶν του μέσα στὸν σκοτεινὸ βωμὸ τῆς ψυχῆς του. Κι' ἐζητούσε να σπάσῃ τὰ δεσμά του για να βγῆ πέρα πέρα, ν' ἀνασάνῃ πιὸ ἐλεύθερα και, σάν ἓνα μεθυσμένο καράβι, να φύγῃ πέρα ἀπὸ θάλασσες, ὄχι για να λιμανισθῆ πλέον σε θηλυτικὲς χῶρες, ἀλλὰ για να χαθῆ μιὰ νύχτα μέσα σε μιὰ τραγικὴ τρικυμία—μεθυσμένος ἀπὸ τὸ θέαμα τῆς ἀπολείας του...

* *

'Όταν ἀκούστηκε τὸ πρῶτο κανόνι ἦταν με ἀνταρτικὸ σῶμα στή Μακεδονία. Δεν πιστεύω να πήγε να πολεμήσῃ με «ἀπελευθερωτικὸς» σκοποὺς ὅπως ἔγραφε ὁ φίλος μου Καμπάνης. 'Ο Καρβούνης δεν ἔθετε κανένα σκοπὸ στή ζωὴ του. Τὸ πῖν τὸ ἤθελε μέσα για τὴ ζωὴ τὴ δική του που τὴν εἶχε φαντασθεῖ σάν ἓνα ποίημα που δεν θὰ ἔγραφε ποτὲς. 'Αν πήγαινε πίσω ἀπὸ τὴ σημαία μιᾶς ιδέας θὰ ὑπηρετούσε σάν ἓνας ἀπλὸς στρατιώτης—ὅπως ὁ Νιοβπολδ. Πῆγε ὡς ἀντάρτης γιατί ἤθελε να ἔχῃ τὴν ἀνεξαρτησία, τὴν ἐλεύθερη ἐνέργεια και γιατί ἔτσι μπορούσε να διαθέτῃ τὸν ἑαυτὸ του ὅπως ἤθελε. 'Εγινε ἀντάρτης ἀπὸ μιὰ ποιητικὴ ἀντίληψη του πράγματος. 'Απαγορευθεῖτο ὁμοῦ γρήγορα ἀπὸ τούς συντρόφους του τούς ὁποίους ἤθελε ἀφογεῖ σε ὅλα ἱππότες. Και τότε ἔγινε Γαριβαλδινός. Τὸ σῶμα αὐτὸ ἦτανε για να τὸν ἀρέσῃ. Τὸν ἐτραβούσε ἡ κόκκινη στολή, ἡ παρίδοσις του σώματος να μάχεται ἀκάλυπτο, τὸν ἐτραβούσε ἡ ἱστορία του ἢ εὐγενική...

'Ενα πάνω κίττο χρόνο ὁ Καρβούνης ἦτανε στὸ στοιχεῖο του. 'Εξῶσε μέσα στήν Φύση, ἀνάντετ τὸν κίνδυνο, εἶχε ξεχάσει τούς ἀνθρώπους και, διατάσσων μερικὸς ἐρυθροχίτωνες ὡς ἀξιωματικὸς που ἦτο, ἐφαντάζετο τὸν ἑαυτὸν του ὡς ἓνα νέον εὐγενὴ ὁ ὁποῖος ἔπρεπε να λάμψῃ εἰς τὸν πόλεμον διὰ κάποιον ἀνυπαρκτον «ᾠραϊαν» και διὰ κάποιον ἄβρον «βασιλέα»...

* *

Μου ἔκανε πάντα τὴν ἐντύπωση ἓνας ἀπὸ τὸ σπάνιο ἐκεῖνο εἶδος τῶν ἀνθρώπων που στήν 'Αγγλία τοὺς λένε country gentlemen. 'Ήταν ἀνθρωπος «ράτσας»—pur sang, ὅπως θὰ λέγανε στήν Γαλλία. Στήν 'Ελλάδα τέτοιοι ἀνθρωποὶ μου στάθηκαν πάντα ἀγνωστοί. 'Όσοι δεν ἔχουνε ἐκεῖ κάτω τὸν ἀποχρυστικὸ ἐκεῖνον πολιτισμὸ που λέγεται κοσμοπολιτισμὸς εἶνε ἀνθρωποὶ χωρίς «σητικὴν ἀνατροφή». Μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἀζόμεν τῶν γραμμῶν λίγοι (κι' αὐτὸ γιατί πρέπει να μεταχειριστὸ αὐτὴ τὴ λέξη ἀπὸ ἀβρότητα) πολὺ λίγοι εἶνε ἐκεῖνοι που εἶνε ὅτι ὁ Μαλακίσης λέγει «Κυρίους.»

'Ο Καρβούνης ἦτανε «Κύριος».

Εἶχε τὴν ἀγγλοσαξωνικὴ ἐκείνη εὐγένεια τῶν καλοαναθετραμένων ἀνθρώπων. Εἶχε τὴν ἀνδρικὴν εὐγένεια. 'Εμεῖς οἱ 'Ελληνες και ἀπὸ χαρακτῆρα και ἀπὸ μίμηση προσπαθήσαμε πάντα να προσανατολιστοῦμε πρὸς τὴν γαλατικὴ λεπτότητα—αἰσθημα τελείως ἑφέα ἱπὸ πλέον ἀφοῦ πέρασε ἀπὸ χρόνους ἐξελίξεως. 'Η μόνη εὐγένεια που νοιώθουμε ἐμεῖς εἶνε ἡ τὸ σολομοῦ: δηλαδή κομπλιμέντα, μειδιάματα, ὑποκλίσεις, ἀβρότης και τέλεια ὑποδούλωση του ἐγὼ μας στὸ κάθε περιβάλλο και στὸν κάθε κύκλο.

Θυμάμαι κάποιον ανέκδοτο του περιήγητου μαρκήσιου ντε-λά-Βαλλιέλ. Κάποτε αναγκασμένος να δεχτεί μιὰ κυρία που δὲν ἦτανε τῆς ράτσας του ἔδωσε τὸ πόδι του, ὡς νὰ ἦταν πληγωμένος, κι' αὐτὸ γιὰ νὰ μὴ σηκωθῆ νὰ τὴν ὑποδεχτῆ - ὅπως θὰ ἔπρεπε. Πολλοὶ θὰ ἴδουνε σ' αὐτὸ μιὰν ἔλλειψη τρόπου. Ἐγὼ εἶδα τὸν σεβασμὸ τοῦ εὐγενοῦς στὸν ἑαυτὸ του.

Τέτοια εἶνε ἡ Ἀγγλοσαξωνικὴ εὐγένεια. Τέτοιαν εἶχε ὁ Καρβούνης.

Ἦτανε country gentleman.

Ἄπο ἐκεῖνους που ζοῦνε στοὺς μελαγχολικοὺς τοὺς ἐπαρχιακοὺς πύργους γιὰτὶ δὲν θὰ μπορούσαν ποτὲ νὰ κάνουν στὴν Αὐλὴ ἕναν καλὸν αὐλικό. Οἱ περισσότεροὶ ἔχουν τοὺς πύργους των ἀπάνω σὲ λόφους που καθρεφτίζονται στὴς ἐρημὲς Σκωτικὲς λίμνες τῆς περιτριγυρισμένης ἀπὸ σιωπηλὰ δάση. Περνοῦν τὸν καιρὸ τους λησμονημένοι καὶ ὑπερήφανοι καπιζίζοντες τὴν πίστα τους πλάι στὰ μεγάλα τζάκια τους τὰ στολισμένα μὲ παλῆς πορσελιάνες ἢ κωνιγῶνας ἄγρια ζῶα μέσα στὴς ἀπέραντὲς τοὺς ἰδιοκτησιῆς. Ὁ κόσμος που δὲν εἶνε σάν κι' αὐτοὺς εἶνε σάν νὰ μὴν ὑπάρχει. Ἄντι νὰ κρῦβουνε τὴν περιφρόνησή τους κάτω ἀπὸ ἕνα τυπικὸ μειδιάμα τοὺς περιφρονοῦνε ἀποφεύγοντάς τους.

Ὁ Καρβούνης, ὅμοια μ' αὐτοὺς φύσις, εἶχε καταφύγει σὲ μιὰ βίλλα τοῦ Μουρούζη, ἔξω ἀπὸ τὴν Ἀθήνα. Ἐσύχναζε πολὺ λίγους ἀνθρώπους κι' ἔδειχνε φανερῆ τὴν περιφρόνησή του σ' ὅλους τοὺς ἄλλους. Ὅσοι ἦτανε φίλοι του ἐγνώρισαν πάντα ἕναν ἀνθρωπὸν γεμίτον μάθησι καὶ κρίσι, ἕναν εὐγενῆ χωρὶς προσποίηση κι' ἕνα «Κύριο» χωρὶς ψόγο κανένα.

* *

«Τὸ ωραιότερο ποίημα δὲν γράφεται ζεῖται,» εἶπε κάποιος.

Ὁ Καρβούνης εἶνε ποιητῆς—καὶ τὸ ωραιότερό του ποίημα εἶνε ἡ ζωὴ του. Αὐτὸς που πάντα εἶχε ὑπ' ὄψει του τὴν ζωὴ του τὸ «εὐ ζεῖν» τῶν κλασσικῶν δὲν μπορούσε παρά ν' ἀναζητήσῃ καὶ τὸ «εὐ θνήσκειν».

Καὶ ξανατῆγε στὴν Ἠπειρο—κι' ἐτραυματίστηκε.

Θὰ λυπόμουνα ὅσο κανεὶς ἄλλος ἂν ἐπέθαινε ἐκεῖ πάνω στὰ βουνά που ἔμνησε ὁ Σέλλεϋ. Ἀλλά, δὲν ξέρω γιὰτί—ἴσως γιὰτί τὸν ἐγνώρισα πολὺ, ἴσως γιὰτί εἶνε τόσο μακριὰ μου πλέον—ἡ ψυχὴ μου ἀρέσει νὰ τὸν φαντάζεται νεκρό....

Τὸν βλέπω σάν σ' ἕνα ὑπόγειο κάποιας καθέδρας τοῦ Βορρῆ—μαρμαρωμένον πάνω σ' ἕναν ὑγρὸ τάφο. Βαρὺ φωτισόμενον ἀπὸ τὸ φεγγαρίσιο φῶς ὅταν περνᾷ ἀπὸ πολύχρωμα γοτθικὰ παράθυρα—μὲ τὸ «μάταιο πλέον σπαθί» του κατὰ μῆκος τῶν ποδιῶν του· μὲ τὰ μάτια κλειστά στὴν Αἰωνιότητα καὶ τὰ χέρια ἐνωμένα σὲ προσευχή· κι' ἀπάνω στὸν τάφο του νὰ γράφῃ πῶς στάθηκε πάντα ἕνας chevalier sans peur et sans reproche....

ΚΩΣΤΑΣ ΟΥΡΑΝΗΣ

Ο ΣΚΕΠΤΙΚΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Η ΦΥΛΗ ΜΑΣ

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΤΟΥ κ. ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΥΛΑΚΗ

ΤΙ ΖΗΤΑ Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΑΥΤΟ ΤΗΣ,
ΚΑΙ ΤΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΖΗΤΟΥΜΕ ΑΠ' ΑΥΤΗ.

Τὸ γράμμα τοῦ κ. Σκληροῦ, ἀφοῦ εἶχετε τὴν καλοσύνη νὰ ρωτήσετε καὶ μένα τὴ γνώμη μου, δὲ θὰ τὸ σχολιάσω παρά μόνο ἀπὸ μιὰν ἄποψη. Κεῖνη που περισσότερο περιφρονεῖ, τὴ φιλοσοφική.

Στὸ γράμμα αὐτὸ μὲ δύναμη περιγράφει τὴν ἄθλια ὑλιστικὴ κοινωνικὴ μας κατάσταση, που τὴν ἀποδίδει στὰ «ἰαπωνικὰ στίγματα τῆς φυλῆς», καὶ ζητᾷ «τὴν ψυχικὴ μας ἐπανάσταση» ἐναντίον της. Ν' ἀγχαλιάσομε, λέει, θερμὰ τὴ ζωὴ, καθὼς κάνουν στὴν Εὐρώπη, ἀδιαφοροῦντας γιὰ τὸ σκεπτικισμό καὶ τὴ φιλοσοφία. Αὐτὴ τὴ θεωροῦν ἐκεῖ καλὴ μόνο γιὰ τὸ γραφεῖο τὴν ὥρα τῆς ἀνάπαυσης καὶ «ποτὲ δὲν τὴν λαβαίνουν ὡς βάση τῆς δράσεώς των, γιὰτὶ ἀπλούστατα δὲν συμφωνεῖ μὲ τὴ ζωντανὴ ἰδιοσυγκρασίαν τους».

Μὰ ἐδῶ εὐθὺς προσβάλλει ἕνα πελώριο φιλοσοφικὸ πρόβλημα. Εἶναι δυνατὴ μιὰ «ψυχικὴ ἐπανάσταση» ἐναντίον στὰ «ἰαπωνικὰ μας στίγματα»; Μὲ τοῦτη βέβαια τὴ φράση δὲν μπορεῖ νὰ ἔννοεῖ ἄλλο ἀπὸ μιὰν ἀρρώστια ἢ ἕνα μούδιασμα τῆς βούλησός μας, καὶ μόνο εἶται μπορούμε νὰ νοιώσομε μιὰν ἐπαναστατικὴ ἀντίδραση. Μ' ἂν ἡ φιλοσοφία τοῦ γραφεῖου, καθὼς τὴ λέει, μᾶς ὀδηγήσῃ στὸ ἀπαισιόδοξο συμπέρασμα πῶς δὲν εἶναι διόλου στὸ χέρι τοῦ ἀνθρώπου ν' ἀλλάξῃ τὴ βούληση του, εἴτε ἄρρωστη εἴτε μὴ, τότε μὲ τί δικαίωμα ἔρχεται νὰ μᾶς τὸ προτείνει, καθὼς κάνει στὸ τέλος τῆς ἐπιστολῆς του, καὶ πῶς γίνεται νὰ μὲνι ἀδιάφορος στὸ φιλοσοφικὸ ἐξαγόμενον, καὶ μάλιστα νὰ τὸ περιφρονεῖ; Πρῶτὴ ἀντίφραση.

Ὁ ἴδιος ὅμως, ξεχνώντας τὴν περιφρόνηση του πρὸς τὴ θεωρίαν καὶ τὰ ἀπαισιόδοξα φιλοσοφικὰ συστήματα καταφεύγει ἀκριβῶς σ' αὐτὰ γιὰ νὰ βγάλῃ τὸ ἀπαισιόδοξο συμπέρασμα πῶς «σ' ἐμᾶς, εἶναι φυσιολογικῶς ἀδύνατο ν' ἀλλάξομε τὸ αἷμα μας». Δεύτερη ἀντίφραση.

Ἐπειτα λέει πῶς χρεὸς ἔχομε «νὰ προσπαθήσομε νὰ σώσομε τὰ παιδιὰ μας, τὴ νέα γενεά, που ὀλοένα γεννιέται, κ' ἐπομένως τώρα σχηματίζει τὸν ψυχικὸ τῆς κόσμου». Μὰ πάλι τί ἄλλο παρά ἡ φιλοσοφία κ' ἡ ἀπάνω σ' αὐτὴ στηριγμένη παιδαγωγικὴ μποροῦν νὰ μᾶς δεῖξουν ἂν ἔχομε δικαίωμα κ' ἴσασιν ποῖο βαθμὸ νὰ ζητήσομε νὰ τροποποιήσομε τὴν παιδικὴ βούληση, νὰ γιαιτρέψομε τὰ παιδιὰ μας ἀπὸ τὰ δικὰ μας «ἰαπωνικὰ στίγματα»—γιὰ νὰ μείνομε στὴ φρασεολογία τοῦ κ. Σκληροῦ; «Μὴν τὸ ξεχνᾶτε, λέει, πῶς ὁ ἀνθρώπος ρυθμίζεται στὴν παιδικὴ του ἡλικία». Ἐδῶ τώρα μᾶς παρουσιάζεται ὀπτιμιστής. Τρίτῃ ἀντίφραση.

Καὶ γιὰ νὰ βγάλῃ βέβαια ἕνα τέτοιο ἐξαγόμενον, ἐστηρίχτηκε, δηλαδὴ θὰ ἔπρεπε νὰχε στηριχτεῖ, που ἄλλου, παρά στὴ φιλοσοφία;

Καὶ τέλος, ἂν σ' ἐμᾶς εἶναι «φυσιολογικῶς ἀδύνατο ν' ἀλλάξομε τὸ αἷμα μας» γιὰτί τοῦτο θάνατο δυνατό στὰ παιδιὰ μας; Μὴ τὸ ἴδιο τὸ δικὸ μᾶς αἷμα δὲν κυκλοφορεῖ καὶ σ' αὐτὰ;

Ἐδῶ ὅμως παρατᾷ τὴ θεωρίαν τοῦ αἵματος, καὶ μιλεῖ γιὰ σχηματισμὸ τοῦ ψυχικοῦ τῶν παιδιῶν κόσμου. Μὰ τότε πῶς ἀρνιέται σὲ μᾶς μιὰ τέτια ἰκανότητα γιὰ νὰ μετασχηματίσομε τοὺς ἑαυτοὺς μας; Ἐνα ἀπὸ τὰ δύο.

Εἴτε θὰ μείνομε στὴ θεωρία τῆς φυσιολογίας τοῦ αἵματος, καὶ τότε τὸ ἴδιο ὀφείλομε νὰ δεχτοῦμε καὶ γιὰ τὰ παιδιὰ μας. Εἴτε, ἂν παραδεχτοῦμε γι' αὐτὰ μὴ δυνατότητα ψυχικῆς ἀλλαγῆς, τὴν ἴδια δυνατότητα εἴμαστε ὑποχρεωμένοι ν' ἀναγνωρίσωμε καὶ στοὺς ἑαυτοὺς μας. Ἐδῶ πρόκειται γιὰ τὴν ἀρχή, ὅχι διὰ τὸ ποσὸν τῆς ἀλλαγῆς. Κ' ἐνθ' ὁ κ. Σκληρὸς ἀπὸ μᾶς αὐτὴ ὀλόκληρα τὴν ἀποκλείει, γιὰ τὰ παιδιὰ τὴ βρῖσκει πραγματοποιήσιμη καὶ μὲ τὸ παραπάνω. Τέταρτη ἀντίφαση.

Ἀλήθεια, ἡ εἰλικρίνεια ποὺ πραγματικῶς διακρίνει τὸν κ. Σκληρὸ ἀκέραια ὑπάρχει καὶ στὴ βεβαίωση του γιὰ τὴν περιφρόνηση ποὺ αισθάνεται στὴ θεωρητικὴ σκέψη. Σκοντάφτει σὲ τόσα φιλοσοφικὰ μπερδέματα, κι' ὅμως τόσο πολὺ βιάζεται ν' ἀγκαλιάσει «θερμὰ τὴ ζωὴ», ὥστε δὲ βρῖσκει καιρὸ οὔτε κἂν νὰ τὰ ὑποψιαστῆ.

*
*
*

Τὸ φιλοσοφικὸ ἐρώτημα ποὺ πρέπει νὰ βγεῖ ἀπὸ τὸ γράμμα τοῦ κ. Σκληροῦ εἶναι ἓνα μὴ ὄχι μικρὸ. Μποροῦμε νὰ τροποποιήσωμε τὴ βούληση μας, ναὶ ἢ ὄχι; Μ' ἄλλα λόγια οὔτε λιγότερο οὔτε περισσότερο ἀνακίπται ἐδῶ ὀλόκληρο τὸ μεγάλον φιλοσοφικὸ πρόβλημα τῆς ἐλευθερίας ἢ μὴ θέλησης (libre arbitre). Καὶ εἰδικότερα στὴν προκείμενη περίπτωσι καὶ τὸ ζήτημα παρουσιάζεται ἔτσι. Μπορῶ τὴ βούληση μου, ποὺ τὴν βρῆκα π. χ. ἀσιατικὴ—τὸ διατυπῶν ἔτσι γιὰ εὐκολία—νὰ τὴν τροποποιήσω καὶ νὰ τὴν κάμω ἀντιασιατικὴ; Εἶνε στὸ χέρι μου νὰ τῆς ἀλλάξω τὴν οὐσίαν τῆς, καὶ νὰ τῆς δώσω ἄλλο περιεχόμενον σύμφωνα μὲ μιὰν ἰδέαν ποὺ ἐσχημάτισα γι' αὐτή, ἂν ἔτσι νομίσω πὼς θὰ τὴν κάμω καλύτερη;

Αὐτὸ εἶναι τὸ θέμα, μὰ καμμιά πρόθεσι δὲν ἔχω νὰ τὸ καταπιστώ. Ἐχουν γραφτεῖ πολλοὶ τόμοι γιὰ τὸ ζήτημα τοῦτο, χωρὶς ἀκόμα νὰ ἔχει ἰκανοποιητικὰ λυθεῖ, ἴσως γιὰτὶ οὔτε σωστὰ κι' ὁμοιόμορφα δὲν ἔχει θεθεῖ ἀπ' ὅλους ἴσαμε τώρα.

Ἄντ' αὐτοῦ θὰ ἐξετάσω ἐν ἄλλο ζήτημα, ποὺ συγγενεῖαι μὲ τὸ προηγούμενον, μὰ ἢ θέσει του εἶναι ἀκριβῶς ἀντίθετον. Ἄντὶ νὰ ἐρευνήσω ἂν μπορῶ ν' ἀλλάξω τὴ βούληση μου, μὰ κ' ἔλαβα συνείδηση αὐτῆς, θὰ δῶ μήπως αὐτὴ ἀκριβῶς ἢ συνείδηση ποὺ ἔλαβα γιὰ τὴ βούληση μου τὴν ἐπιδρᾶ καὶ τὴν τροποποιεῖ κάπως, ἀνεξάρτητα ἀπὸ κάθε βουλητικὴ προσπάθεια, ὅπως τουλάχιστον ἐννοοῦν τὴν τελευταία οἱ παπᾶδες καὶ κάποιον νεοχριστιανὸν φιλόσοφον. Ἄν κάμω π. χ. τὴν παρατήρησι πὼς ἢ βούληση μου ἔχει «ἀσιατικὰ στίγματα», ἢ συνείδηση αὐτῆς τῆς βούλησός μου τὴν ἄρσει ἐντελῶς ἀνεπηρέαστη; Ὑστερα ἀπὸ μὴ τέτοια παρατήρησι, ἢ θέληση μας ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ἀκριβῶς ὅ,τι εἶταν καὶ πρωτίστως; Ζητοῦμε δηλαδὴ νὰ μάθομε ἂν μέσα στοὺς περίπλοκους καὶ μυστικούς συντελεστές, ποὺ κάνουν ὥστε ἢ βούληση νὰ ἐκδηλώνεται τέτλια ἢ τέτλια, ἢ συνείδηση ποὺ μορφώνομε γι' αὐτὴ ἐπεμβαίνει μὲ τρόπο ποὺ νὰ στέκεται ἓνας ἀπὸ τοὺς πολλοὺς συντελεστές. Ἄν πράγματι παίζει τέτοιο ρόλον, ὅσο ἀσίμμαντος κι' ἂν εἶναι, φτάνει γιὰ νὰ τροποποιήσῃ, ἔστω κι' ἀνεπαίσθητα, μὴ βούληση, ἀφοῦ ἐπροστέθηκε ἓνας καινούριος συστατικὸς τῆς ὄρας. Κι' ἂν τὸ ζήτημα εἶσι λυθεῖ καταρχῇ, δίδεται μὴ ἀπάντησι, ἂς εἶναι κ' ἔμμεσι, στὰ συγχισμένα κι' ἀντιματικὰ ἐξαγόμενα τοῦ κ. Σκληροῦ, ἂν δηλαδὴ «εἶναι φυσιολογικῶς ἀδύνατον ν' ἀλλάξωμε τὸ αἷμα μας» ἢ ἂν μποροῦμε νὰ κάνομε «τὴν ψυχικὴν μᾶς ἐπανάστασι».

*
*
*

Ἀδίσταχτα φρονῶ πὼς μὴ συνείδηση ποὺ ἔλαβα γιὰ τὴ βούληση μου αὐτὴ καὶ μόνο μὲ τὸ φῶς ποὺ ἔρριξε ἀπάνω τῆς συντελεῖ στὸ νὰ τὴν ἀλλάξῃ, νὰ τὴν κάμῃ διαφορετικὴ ἀπ' ὅ,τι εἶταν πρωτίστως. Φτάνει ἢ συνείδηση νὰ εἶναι ἀληθινὴ, δηλαδὴ ν' ἀνταποκρίνεται στὴ βουλητικὴν μου πραγματικότητα. Καὶ γιὰ νάναί τέτλια, πρέπει νὰ βγῆκε ἀπὸ μὴ ἀφιλόκερδη αὐτοθεώρησι μᾶς χρονικῆς μου στιγμῆς. Ἄν μὴ τέτλια ἐνόραση μ' ἐπληροφόρησε πὼς ἢ θέληση μου ἔχει π. χ. «ἀσιατικὰ στίγματα» ὑποστηρίζω πὼς ἢ βούληση μου ἀπ' αὐτὴ τὴν ἄποψη μὲ τὸ νὰ ἔγινε συνειδητὴ, ἄλλαξε κιόλας. Δὲ λέω βέβαια πὼς ἔγινε, μὰ πὼς ἔγινε διαφορετικὴ, ἄλλο πράγμα ἀπ' ὅ,τι εἶταν πρῖν.

Μὰ εἶναι δυνατὴ ἄραγε μὴ τέτλια ἐνόραση; Καὶ μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ ἀπόλυτη ἀφιλοκέρδεια σχετικῶς μ' αὐτή;

Τὸ πρῶτον δὲν πιστεύω κανέναν νὰ τὸ ἀμφισβητεῖ. Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι κι' ἀπὸ λίγο φιλόσοφοι, κι' ὅλοι συχνὰ κάνουν τέτλις ἐσωτερικῶς παρατηρήσεις. Μ' αὐτῆς γιὰ νάχουν κάποια διαρκέστερη ἀξία, γιὰ νὰ ἐκφράξουν δηλαδὴ βαθύτερα κ' ἐπομένως περισσότερο σταθερὰ τὴν ἐσωτερικὴν μᾶς πραγματικότητα, πρέπει ὁ ἄνθρωπος τὴ στιγμὴ τῆς σύλληψός τους νὰ βρῖσκει σὲ κατάστασι ζωικῆς ἀφιλοκέρδειας. Τί εἶναι αὐτὴ; Εἶναι ἢ ἰκανότητα κάποιου ποὺ ποιὸς ξέρει τί μυστηριώδικες κληρονομικῆς συμπτώσεις τους τὴν ἐδημιούργησαν, μὰ ὀργανικὴ, ἂς τὴν ποῦμε ἔτσι, ἰκανότητα νὰ μπόρουν κάποτε νὰ κάνουν ἀφαίρεσι τῶν ὀρμῶν, τῶν ἐπιθυμιῶν, τῶν παθῶν τους, νὰ ξεπερνοῦν ὀλόκληρη τὴν ἐξωτερικότερη ζωικὴν τους αἰσθητικότητα, ἢ τουλάχιστον ὄλ' αὐτὰ νὰ τὰ κατεβάζουν τόσο πολὺ, ὥστε κείνου ποὺ ὑπολείπεται νὰ μπορεῖ ἄρτια ν' αὐτοθεωρηθεῖ. Τοῦτο εἶναι τὸ προνόμιον τῶν ἀληθινῶν φιλοσόφων. Κι' ὅσο πῶ πολὺ ἢ ἀφιλοκέρδεια προσεγγίζει στὸ ἀπόλυτον, τόσο μεγαλύτερη ἀξία ἔχει κι' ἢ ἀλήθεια ποὺ ἄδραξε. Κι' ἂν στὸ ἀπόλυτον δὲ δίνομε ἔνοια ποσοτικὴ κ' ἐντατικὴ, μὰ ποιοτικὴ, καθὼς πρέπει ἄλλωστε, ἢ εὐρησι ποὺ κάνομε ἔχει ἀπόλυτη ἀνθρώπινην ἀξία, τουλάχιστον γιὰ τὴ χρονικὴν στιγμὴν ποὺ ἀναφέρεται. Ἐχει κάτι ἀπὸ τὸ ἀπόλυτον τῆς ἀφιλοκέρδειας ποὺ ἐχρησίμευσε γιὰ ἀναγκαῖον τῆς προαιτιατούμενον. Καὶ, ἂν πρέπει νὰ καταφύγωμε πάλι γιὰ ἐκφραστικὴν εὐκολία στὶς ποσοτικῆς σχέσεις, μποροῦμε νὰ ποῦμε πὼς ἢ ἀξία τῆς ἀλήθειας μᾶς βρῖσκεται σὲ σχέση ἀνάλογη μὲ τὴν ἀφιλοκέρδεια ποὺ εἴχαμε τὴ στιγμὴν τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς.¹

¹ Ὁ Μπέρζον φρονεῖ πὼς μὲ τὴ διαίσθησι (intuition) λαβαίνομε ἄμεση γνώσι αὐτῆς τῆς δημιουργίας τῆς ζωῆς. Φοβῶμαι πὼς κάνει κάποια αἰσιόδοξη ὑπερτίμησι τῆς γνωστικῆς πιθανότητος αὐτοῦ ποὺ ὀνομάζει διαίσθησι. Γιατὶ δὲν μπορῶ νάμαι βέβαιος ἂν αὐτὸ ποὺ γνωρίζω μὲ τὴν ἄμεση ἐσωτερικὴν μου αἴσθησι εἶναι ἢ ἴδια ἢ ζωὴ ἢ κάτι ἄλλο, π. χ. μὴ ἐσώτατη ἐντελῶς ἀπόκρυφη ἀνάγκη τῆς, ποὺ συνειδητὰ μὴ παρουσιάζεται σάν αὐτοαποκάλυψη ἢ ἐσωτερικῶς ὀραματισμὸς, μ' ὅλη τὴ φαινομενικὴν του ἀφιλοκέρδεια. Ἄν πρόκειται γιὰ τὴ γενικὴν αἴσθησι τῆς ζωῆς, αὐτὴ μὲ εἶναι πολὺ θολὴ κι' ἀόριστη, καὶ δὲν μποροῦμε νὰ ποῦμε πὼς ἢ συνείδησι μᾶς τὴν πιάνει ἀπ' ὅλα τὰ μέρη. Στὴ συνείδησι μόλις ἓνας συγχισμένος ψιθυρὸς φτάνει ἀπὸ μέσα μᾶς ποὺ τὴν πληροφροεῖ γιὰ τὴν ὑπαρξὴ τῆς ζωῆς, χωρὶς ὅμως ποτὲ νὰ τῆς δίνοι ἀκέραιον τὸ νόημα τῆς. Ἄν πάλι πρόκειται γιὰ τοὺς εἰδικότερους συνειδητικὸς προσδιορισμοὺς ποὺ μὲ τὴν ἐσωτερικὴν γνωστικὴν μᾶς ἰκανότητα κάνομε τῆς ζωῆς μᾶς, δὲν μπορῶ νὰ ξέρω ἂν αὐτοὶ «δ α γ κ α

Γιὰ νὰ τὸ ἐνοήσουμε αὐτό, ἄς φαντασθοῦμε ἕνα ἄνθρωπο μὲ τὴν εὐ-
χέρεια νὰ παρατείνει σ' ὅλη του τὴ ζωὴ τὴν κατάστασι μίᾳ ἀπόλυτης ζω-
κῆς ἀφιλοκέρδειας καὶ αὐτογνωρισμοῦ. Ὅλες οἱ χρονικὲς του στιγμὲς θὰ
εἴταν τότες ὅμοιες ἢ μιὰ μὲ τὴν ἄλλη, κ' ἡ συνείδησι πού ἔλαβε τῆς πρῶ-
της, ὁ συνειδητικὸς δηλαδὴ προσδιορισμὸς πού ἔκαμε τὴν ἀρχικὴ στιγμὴ
τῆς ἀφιλοκέρδους αὐτοθεώρησης, θ' ἀντιστοιχεῖ ἐξίσου καὶ στὶς ἐπόμενες. Ἡ
εὕρεσι τοῦ ἐπομένως θὰ ἔχει ἀπόλυτην ἀξία ὄχι μόνον γιὰ τὴ στιγμὴ τῆς
σύλληψις τῆς, μὰ καὶ γιὰ ὅλη του τὴ ζωὴ.

Τὸ παράδειγμα μιᾶς παρατεταμένης αὐτοθεώρησης δὲν μπορεῖ βέβαια
νὰ ὑπάρξει στὴ ζωὴ, γιὰτι τότε θάπρεπε νὰ δεχτοῦμε πὼς τὸ ἠθελημένο ἢ
ἀθέλητο τὲ λ ο ς τῆς φιλοσοφίας εἶναι τὸ σταμάτημα τῆς ζωῆς. Οὔτε αὐτὸ
εἶναι δυνατὸ, οὔτε ἐπομένως μακρὰ ἐσωτερικὴ προσήλωσι. Ἀμέσως ἡ κινη-
τικὴ πίεσι τῆς ζωῆς ἔρχεται καὶ μᾶς σπρώχνει ἀπὸ κεῖ πού κοντοσταθῆκαμε,
γιὰ νὰ μᾶς παρασύρει στὴ δίνῃ τῆς καὶ στὸ μυστήριον τῆς. Φέραμε ὅμως τὸ
παράδειγμα τοῦτο γιὰ νὰ δεῖξομε γιὰ ποιὸ λόγο ἡ ἀφιλοκέρδεια βρῖσκεται
σὲ ἄμεση σχέσι μὲ τὸν αὐτοπροσδιορισμὸ πού κάναμε. Καὶ ἀκόμα γιὰ νὰ
ἐξηγηθῆι ὅτι ἡ ἀφιλοκέρδεια δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο ἀπὸ τὴν ἰκανότητι νὰ λι-
γοστεύομε κάποτε ὅσο μποροῦμε στὸ ἐλάχιστο τὴ δημιουργικὴ πορεία τῆς
ζωῆς.

Μὰ ἐδῶ συμβαίνει καὶ κάτι ἄλλο. Ἐνῶ ἡ ἀφιλοκέρδεια ἐχρησίμευε γιὰ
νὰ προσδιορίσομε ἐσωτερικότερα μιὰ χρονικὴ μας στιγμὴ, ἡ συνείδησι πάλι
πού ἐλάβαμε τῆς τελευταίας, μὲ τὴ στερεοποίησι πού τῆς ἔκαμε, βοηθεῖ ἀπὸ
τ' ἄλλο μέρος τὴν παράτασι τῆς ἀφιλοκέρδους κατάστασις, κ' ὁ προσδιορι-
σμὸς τῆς ἀ χρονικῆς στιγμῆς τείνει νὰ ἐπιρρεάσει καὶ τὶς ἀκόλουθες ὡς ἕνα
βαθμὸ. Ὡστε ἀφιλοκέρδεια καὶ συνειδητοποίησι ἀλληλοβοηθοῦνται καὶ συμ-
πλέκονται, κ' ἴσως κατὰ βάθος εἶν' ἕνα καὶ τὸ ἴδιον πρᾶγμα. Τὶς ἐνοοῦμε
διαφορετικὰς, ἴσως ἀπὸ ἀτέλεια ἢ καὶ στραβὴ ἐξάσκηση τοῦ γ ν ο σ τ ι κ ο ῦ
μας, πού δὲν ἔμαθε ἢ δὲν μπορεῖ νὰ μὴ δίνει ποσοτικὴν ἀξία σ' ἔννοιες πού
δὲν ἔχουν ἄλλη ἀπὸ ποιοτικὴν.

Ὅσο λοιπὸν ἀποχτοῦμε τὴ συνήθεια ν' αὐτοπαρατηροῦμαστε, ἂν ἔχομε, ἐν-
νοεῖται τὴν ἰκανότητι, τόσο διαρκέστερα καὶ συχνότερα μποροῦμε νὰ παρα-
τεῖνομε τὴν σχετικὴ ἐπίσχεσι τῆς ζωικῆς δημιουργίας, τόσο λιγότερο τὴν ἀφί-
νομε νὰ τραβᾷ ἀνεμπόδιστα κ' ὄρμητικὰ τὸ μυστηριώδη τῆς δρόμο.

*
**

Αὐτοῦ τοῦ δρόμου ὅλο τὸ μᾶκρος, δηλαδὴ τὸ τέρας, θὰ μπορέσομε
ἀραγε ποτὲ νὰ τὸ δοῦμε μὲ τὰ μάτια τῆς ἀνθρώπινης μας συνείδησις; Ποιὸς

ν ο υ ν* τὴν ἴδια τὴν πραγματικότητι, τὴν οὐσίαν τῆς ζωῆς ἢ ὄχι. Καὶ πιθα-
νότερο μὸ φαινεται πὼς πραγματικότητι καὶ συνείδησι εἶναι δυὸ πρᾶγματα
ἀντίμαχα. Γιὰτι ἡ πραγματικότητι καὶ ἡ ἀνόργανη κ' ἡ ὄργανη (εἴτε μιὰ
κ' ἡ αὐτὴ εἶναι, εἴτε δυὸ χωριστὲς καὶ μὲ ἀντίθετο ρεῖμα, καθὼς ὑποστηρί-
ζει ὁ Μπέρξον) εἶναι ἕνα ἀδιάκοπο γίνεσθαι, ἐνῶ συνείδησι εἴτε τοῦ ἐξω-
κόσμου (λογισμὸς) εἴτε τῆς ζωῆς (ἐσωτερικὴ αἰσθησι) γιὰ νὰ ὑπάρξει, πρέ-
πει νὰ χωρίσει σὲ φέτες τὴν ἀέναη δημιουργικὴν κίνησι τῆς πραγματικότη-
τας. Ἐτοῖ μόνον μπορεῖ νὰ τὴν ἐνοήσῃ ἢ νὰ τὴν αἰσθανθεῖ. Πὼς λοιπὸν
γίνεται ἡ στερεοποίησι, ἡ ἀμνησία, πού εἶναι ἀπαραίτητος ὄρος τῆς συνεί-
δησις, νὰ κίμει συναισθητὴ ἢ νοητὴ τὴν κίνησι, τὴ δημιουργία πού εἶναι ἡ
οὐσία τῆς πραγματικότητας;

ξέρει! Κεῖνο πού αἰσθανόμαστε εἶναι ὅτι ἡ ἀνεξερεύνητη θέλησι πού σπρώ-
χνει κάπου τὶς ἄπειρες θελήσεις τῶν ἀνθρώπων, αὐτὸ πού ὀνομάζομε Μοῖρα,
παρουσιάζεται σὰν κάτι ἀντίδικον καὶ σκληρὰ ἐχθρικὸν σὲ καθένα ἄτομον, καὶ
πὼς ποτὲ δὲ θὰ θελήσει νὰ τοῦ προδῶσει τὸ μυστικὸν τῆς. Ἴσως γιὰτι τοῦτο
εἶναι ἀκριβῶς ἀντιανθρώπινον, ἴσως γιὰτι ἐμεῖς δὲν μποροῦμε νὰ τὸ συλλά-
βομε μὲ τὰ γνωστικὰ μας μέσα, ἴσως γιὰτι δὲν ὑπάρχει κίβλας. Ποιὸς ξέρει!
Μπορεῖ κ' αὐτὴ ἡ γενικὴ κα' ἀνώτερη θέλησι ὁλοένα νὰ δημιουργεῖται,
καθὼς ὁλοένα δημιουργεῖται χωριστὰ καθένα τῆς μόριον, ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἔλξη.
Κι' αὐτὸ εἶναι τὸ πιθανότερον, γιὰτι μὲ τὴν περιορισμένην τουλάχιστον ἀνθρώ-
πινην συνείδησι μας, δὲν μποροῦμε νὰ τὸ νοήσομε, πὼς μπορεῖ νὰ ὑπάρξει
ἕνα πρᾶμα καθ'αυτὸ, (chose à soi) θέλησι ἢ ὁποσδήποτε ἄλλοιως τὸ
ὀνομάσομε, σταθερὸν, ἀναλλοίωτον κα' ἀνεπιρρεάστον ἀπὸ τὴν αἰώνια δημιουρ-
γία τῆς ζωῆς καὶ τῆς ὕλης. Ἄν κεῖνο πού κυριολεκτικὰ ἐκφράζει ἡ λέξι
δημιουργία συμβαίνει πρᾶγματι στὸν κόσμον, ἂν δηλαδὴ ὁλοένα γεννιέται κάτι
ἐντελῶς νέο, χωρὶς νὰ ὑπάρχουν ἀναγκαστικὰ ὅλες οἱ προϋποθέσεις
τοῦ σὲ μιὰ προηγούμενη πραγματικὴν κατάστασι—καὶ μόνον ἔτσι μπορεῖ νὰ
ὑπάρξει ἀληθινὴ δημιουργία—τότε αὐτὸ τὸ ν ε ὀ πρᾶμα, ἀφοῦ δὲν εἶναι
δυνατὸ νὰ προσδιοριστεῖ ἀπὸ πρωτίτερα, θὰ φένηται ἀπὸ τὴν ἐξουσία μιᾶς
ἀνώτερης θέλησι ὑποχρωστικὰ πρέπει νὰ ταυτίζεται μὲ τὴν δημιουργία, νὰ
δημιουργεῖται διαρκῶς.

Μ' ἂν δὲν μπορέσομε ποτὲ νὰ λάβομε συνείδησι αὐτῆς τῆς ὑπέριστης
θέλησις, ἴσως ὅμως μᾶς εἶναι δοσμένο ἀπ' αὐτὴ τὴν ἴδιαν νὰ λάβομε κά-
ποτε εἰδικότερη συνείδησι τῆς ἀνθρώπινης μας μοίρας. Ἴσως δηλαδὴ μιὰ
ἀπὸ τὶς μερικὰς πραγματοποιήσεις τῶν βουλῶν τῆς ἀκατανόητης αὐτῆς θέ-
λησις νὰ ἐπέλθῃ μὲ τὸ νὰ μπορέσει ὁ ἄνθρωπος μιὰ μέρα νὰ δημιουργεῖ
συνειδητὰ τὴν ζωὴν του. Αὐτὸ ἐνοοῦμε ὅταν λέμε ὅτι μπορεῖ νὰ λάβομε συ-
νειδησι τῆς μοίρας μας. Ὅχι ὅτι θὰ μπορέσομε νὰ τὴν γνωρίσομε αὐτὴ κα-
θ'αυτὴν. Ἀποτελεῖ ἀναλόσπαστον μέρος τοῦ αἰώνιου μυστικοῦ, καὶ ποτὲ δὲ
θὰ μᾶς ἀποκαλυφθεῖ. Μὰ ἴσως μπορέσομε νὰ τῆς ξεφύγομε, καὶ νὰ δημιουρ-
γήσομε στοὺς ἑαυτοὺς μας ἕνα σκοπὸν. Κι' ἂν αὐτὸ γίνῃ, θὰ σημαίνει πὼς
ἔτσι θὰ τὸ θέλει ἡ ἀνώτατη θέλησι, πὼς περιέχεται μέσα στὴν ἄπειρη δη-
μιουργία τῆς, καὶ πραγματοποιεῖ ἕνα μερικὸν κα' ἀνεπιρρεάστον γιὰ μᾶς σκοπὸν
τῆς. Κ' ἴσως αὐτὸς εἶναι σχετικῶς μὲ τὸν ἄνθρωπον, τὸ σβύσιμο του, ἕνα τέ-
τιον συνειδητὸ σβύσιμο. Ἴσως δηλαδὴ ἡ ὁλοκληρωτικὴ συνειδητοποίησι τῆς
ζωῆς νὰ εἶναι ὁ τελευταῖος σταθμὸς τῆς ἀνθρώπινης ἐξέλιξις, καὶ κείνοι
πού μὰ μέρη θὰ μπορέσουν ἀξέρια νὰ τὴν πραγματοποιήσουν, γιὰ νὰ
φτάσουν ἐκεῖ, αὐτὸ θὰ σημαίνει πὼς ἔχει μέσα τους ἐντελῶς στερέψει ἡ πηγὴ
τῆς ζωικῆς γονιμότητος. Θὰ εἶναι τέλεια ἄτομα καὶ δὲ θ' ἀντιπροσωπεύουν
δυναμικὰ τὸ εἶδος.

*
**

Ἄπο εἶναι οἱ τρόποι πού ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ συμπεριφερθεῖ μὲ τὴν
μοῖραν του. Εἴτε νὰ τῆς παραδοθεῖ ὁλότελα μὲ τυφλὴ ἐμπιστοσύνη, εἴτε νὰ τῆς
ἀνισταθεῖ.

Ἐπάρχουν πολλοί, πού ἔχουν τὴν ἰκανότητι νὰ διασθάνονται ὄχι βέ-
βαια αὐτὴ τὴν μοῖραν τους, τὸ περιεχόμενον τῆς θέλησις τῆς, μὰ ὅτι ἐναν-

τιώνεται σ' αυτή. Αυτοί είναι που πετυχαίνουν πέρα-πέρα στη ζωή. Αποφεύγοντας κάθε στραβοπάτημα και παραστράτιμα, ανοίγουν διάπλατα τα πανιά τους, ὄθεν ἐκεῖ που φυσᾶ πρῶτος ὁ ἀγέρας τῆς τύχης τους, και πλέουν ὀλάσμενοι τῇ θάλασσα τῆς ζωῆς. Είναι οἱ εὐχαριστημένοι και οἱ τυχεροί. Ἄντὶ νὰ παλεύουν τὸν ἀτέλειωτο ἀγῶνα μετὰ τῆς σκληρῆς μοῖρας, καθὼς οἱ ἄλλοι, ξέρουν νὰ βροῦν τὸ δρόμο πού αὐτὴ θέλει. Καὶ τότε ἐκεῖνη μετὰ προθυμία κ' εὐμένεια τοὺς φέρνει μαλακὰ κ' ἀνεμπόδιστα ἐκεῖ πού αὐτὴ ξέρει. Συνήθως γι' αὐτοὺς λέμε πὼς ξέρουν τί θέλουν, ἐνῶ σωστότερο θὰ εἶταν νὰ λέγαμε πὼς ξέρουν τί δὲν πρέπει νὰ θέλουν. Κεῖνο πού τοὺς προσφέρεται φαντάζονται πὼς αὐτοὶ τὸ θέλησαν και τὸ κατάφεραν, γι' αὐτὸ εἶναι εὐχαριστημένοι.

Μιά τέτοια ἔμμεση γνώση κείνου πού ἀντιμάχεται στὴ μυστηριώδη ὄθηση τῆς ζωῆς εἶναι χρήσιμη γιὰ τοὺς ἀνθρώπους πού τὴ ζωὴ τους τὴ ζοῦν μετὰ δρᾶση ἐξωτερική. Μὰ οἱ ἄνθρωποι τῆς θεωρητικῆς σκέψης δὲ θέλουν νὰ τρέχουν εὐκόλα, ἔχουν ἀνάγκη ν' ἀντιστέκονται πότε πότε, ἀφοῦ αὐτὸ εἶναι ἀπαραίτητο γιὰ ν' αὐτοθεωρηθοῦν. Τῶν ἄλλων ὄλο τὸ θέλητρο ὑπάρχει στὸ ἀλαφρὸ ἄσφαλτο και γλήγορο περπάτημα πού τρέχουν τὸ δρόμο τους ἀνάμεσα στὴ ζωὴ, τούτων τὸ μεγαλεῖο βρῖσκεται στὸ ἀργό, βαρὺ κ' ἀμφίβολο βῆμα. Αὐτοὶ ἀντιστέκονται, οἱ ἄλλοι σπρώχνονται και σπρώχνουν διαρκῶς. Ἀντιστέκονται, σημαίνει πὼς συγκρατοῦν τὴ δημιουργικὴ ὄθηση τῆς ζωῆς, συστέλλουν τὰ μεγάλα κ' ἔντονα συμπεριφέροντα τῆς, γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ τὴ θεωρήσουν βαθύτερα. Κατορθώνουν νὰ περιπέσουν στὴν ἀφιλοκέρδεια, πού εἶπαμε προηγουμένως, γιὰ νὰ προσδιορίσουν μιὰ χρονικὴ τους στιγμή, ν' αὐτογνωριστοῦν. Μὰ ὁ προσδιορισμὸς πού κάνουν σπάνια περιέχει ἕνα ἀπλὸ γνωρισμὸ, μιὰ σκέπη συνειδητοποίηση κατὰ ὀρισμένο τρόπο τῆς χρονικῆς στιγμῆς πού ἐξήγησαν νὰ δοῦν. Ἴσως μάλιστα, ἂν ἐξετάσουμε προσεχτικὰ, θὰ δοῦμε πὼς καμμιά γνήσια φιλοσοφικὴ εὐρεση δὲν ὑπάρχει πού νὰ μπορεῖ νὰ καταταχθεῖ σ' αὐτὴ τὴν κατηγορία. Αὐτὲς συνήθως εἶναι ἡ φιλοσοφικοὶ δογματισμοὶ ἢ ἐπιπόλαια φιλοσοφικὰ σχεδιάσματα. Γιατὶ ἐπιτέλους ὀλοκληρωτικὴ συνειδητοποίηση τῆς οὐσίας μιᾶς χρονικῆς στιγμῆς δὲ μᾶς εἶναι ἐφικτή, τὸ εἶπαμε και παραπάνω. Κάτι ἄλλο λοιπὸν ἐκφράζουν οἱ τέτοιες αὐτοθεωρήσεις, κ' αὐτὸ εἶναι ἡ παρατήρηση μιᾶς χρονικῆς στιγμῆς τῆς ζωῆς διὰ μέσου τῆς ἀντίστασης πού κατόρθωσαν νὰ προβάλουν στὸ ἀκατάσχετο ρεῦμα τῆς. Περιέχει μᾶλλον λόγια συνειδητοποίηση ὅχι τῆς ζωῆς, καθὼς ἐκδηλώθηκε σὲ μιὰ στιγμή, μὰ τῆς ἀντίθετης πίεσης πού ἔγινε ἀπὸ τὸ φιλόσοφο γιὰ νὰ σταματήσει τὴ δημιουργικὴ ὄθηση τῆς στιγμῆς ἐκεῖνης. Γιατὸ οἱ βαθύτερες εὐρέσεις πού ἔγιναν σὲ στιγμῆς τέτοιες αὐτοθεωρήσεις, κρύβουν πάντα μέσα τους κάποια ἀισιοδοξία πού βγαίνει ἀπὸ τὴ συναίσθηση τῆς δυνάμεως γιὰ τὴν ἀντίσταση στὸ μεγάλο και σκοτεινὸ ρεῦμα τῆς ζωῆς. Κι' αὐτὴ ἀκριβῶς τὴν ἀντίσταση ὀνόμασαν «θέληση ζωῆς» «θέληση κυριαρχίας» «θέληση γιὰ συνειδητοποίηση» καθὼς ὁ Φουγιέ, «θέληση γιὰ ἐλεύθερη δημιουργία» καθὼς ὁ Μπέρξον. Ὅλα αὐτὰ ἴσως κατὰ βάθος δὲν εἶναι διαφορετικὰ πράγματα, και δείχνουν κυρίως τὸ βαθμὸ πού καθένας ἀπὸ κείνους πού τὰ διατύπωναν, μπόρεσε ν' ἀντισταθεῖ στὸ ἐσωτερικὸ και μοιραῖο σπρώξιμο τῆς ζωῆς του.

Γιατὸ, ἐνῶ συνήθως ἔχομε τὴ συναίσθηση πὼς εἴμαστε χειροπόδαρα δεμένοι και παραδομένοι στὸ μοιραῖο, κάποτε μᾶς συμβαίνει νάχομε τὴ συναίσθηση πὼς εἴμαστε ἐλεύθεροι. Μ' αὐτὴ ἡ συναίσθηση τῆς ἐλευθερίας δὲν

προέρχεται ἀπὸ ἄμεση γνώση, καθὼς ὑποστηρίζει ὁ Μπέρξον, ἐνὸς πράγματος πού ἀποτελεῖ τὴν οὐσία τῆς ζωῆς, μὰ σημαίνει τὴν ἀντίσταση πού καταφέραμε νὰ βάλουμε μιὰ στιγμή στὸ φεταλιστικὸ μας δρόμο, στὴν ἄρνηση τῆς ἐλευθερίας μας, πού εἶναι και ὁ κανόνας. Παριστάνει ἕνα πλῆν, κάτι πού ὑποκλέψαμε, κάποιο μικρὸ και στιγμιαῖο ἐμπόδιο πού βάλαμε στὸ δυνατὸ κ' ἀκατάσχετο τῆς ζωῆς ρεῦμα.

Αὐτὴ ἡ ἀντίσταση δὲν πρέπει βέβαια νὰ δεχτοῦμε πὼς μᾶς ἐκτρέπει ἀπὸ τὸ μοιραῖο ἢ πὼς μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ξεφεύγομε κ' ὀλοτέλα ἀπ' αὐτὸ. Ἴσα-ἴσα, νομίζω, ἀποτελεῖ κάποια συμπίκνωση αὐτοῦ και κάποια ἐπιτάχυνση τῆς πορείας του, μὸλον πού μετὰ τὴν ἐκτατικὴ (spatiale) διατύπωση πού κάναμε, παρουσιάζεται μετὰ ἀντίθετη κατεύθυνση. Μὰ ὅ,τι κ' ἂν εἶναι, ἀνεβάξει σημαντικὰ τὴν ἀξία τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ μόνον μιὰ στιγμή σὲ μιὰ ἐλάχιστη δόση νὰ μπορέσει κανεὶς ν' ἀλαφρώσει ἀπὸ τὴν ἀνεξίτηλη και βαρεῖα πίεση τῆς δημιουργίας τῆς ζωῆς, αὐτὸ και μόνον τοῦ ἐπιτρέπει νὰ κάμει μιὰ θεϊκὴ χειρονομία, και νὰ ξεχωρίσει, ἀνάμεσα στὸ ὑποταχτικὸ τῆς μοῖρας πλῆθος, σὺν ἡμῖθεος.

* *
*

Γιὰ νὰ ὑπάρξει λοιπὸν αὐτοθεώρηση ἀφιλοκέρδη, πρέπει νὰ σταθοῦμε σὲ κάποια ἀπόσταση ἀπὸ τὴ φεταλιστικὴ πορεία τῆς ζωῆς μας ἢ, ἂν θέλετε, νὰ σταματήσομε κῆτος μιὰ χρονικὴ στιγμή τοῦ γίνεσθαι μας, και νὰ τὴ θεωρήσομε. Καὶ τότε ἀναγκαστικὰ, καθὼς εἶπαμε, στὸν προσδιορισμὸ πού κάναμε τῆς χρονικῆς ἐκεῖνης στιγμῆς ὅτι ἀντιπροσωπεύεται και ἡ προσπάθεια πού καταβάλαμε. Δὲν μποροῦμε νὰ δοῦμε τὴν τυχλὴ τάση τῆς ζωῆς μας, θὰ τὴν ἐπροσδιορίσομε σχετικὰ πάντα μετὰ τὴν ἀντίσταση πού μπορέσομε νὰ φέρομε σ' αὐτὴ, κ' ἔτσι μόνον θὰ τὴ συνειδητοποιήσομε. Κεῖνος πού περνᾶ τὴ ζωὴ του μ' ἔντονη κ' ἀκατάπαντη ἐξωτερικὴ δρᾶση, δὲ θὰ μπορέσει ποτὲ νὰ λάβει συνειδηση τῆς βούλησής του, γιατί πάντα εἶναι παραδομένος ὀλοκληρωτικὰ σ' αὐτὴ. Κι' ἐδῶ ὑπάρχει μιὰ σπουδαία ἐσωτερικὴ διαφορὰ μετὰ τὸν φιλόσοφο, πού προσδιόρισε συνειδητὰ τὴν τάση τῆς ζωῆς του— μετὰ τὸν τρόπο πού παραπάνω ἐξηγήθηκε— και τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Ὅταν ὁ Γκωνιῶ π.χ. λέει «ὄν ἀνώτερο εἶναι κείνο πού ἐπιχειρεῖ και κινδυνεύει περισσότερο εἴτε μετὰ τὴ σκέψη εἴτε μετὰ τὴν πράξη» δὲ μᾶς ἀποκαλύπτει ξερὰ και ψυχρὰ μιὰ πραγματικότητα τῆς ζωῆς, πού ὑπάρχει ἀκριβῶς ὅπως τὴ διατύπωσε, και τὸ μόνον πού ἔκαμε ἦταν νὰ τὴν δεῖ και νὰ μᾶς τὴν ἀναγγεῖλει. Διόλου. Ἄν προσέχομε λίγο, θὰ βροῦμε πὼς στὴν παραπάνω πρόταση ὑπάρχει και κάτι δημιουργημένο. Ἡ σχετικὴ ἐλευθερία, πού διατελοῦσε τὴ στιγμή τῆς εὐρέσεως του, ἐπαῖξε τὸ ρόλο ἔως ἐδῶ, και μέσα στὸν προσδιορισμὸ αὐτὸ ὑπολανθάνει ἕνα πρῆπει. Μὰ, ἂν ὁ ἀφορισμὸς ἐτούτος δὲν ἐσχεδιάστηκε προχέριρα ἢ δὲν ἐσημματοῖθη μετὰ τὴ λογικὴ, μὰ βγήκε ἀπὸ ἐσωτερικὴ προσηλωμένη παρατήρηση, τότε πρέπει νὰ δεχτοῦμε ὅτι, τὴ στιγμή πού τὸν ἐπρόφερε ὁ φιλόσοφος, τὸν ἐπραγματοποίησε κῆτος ἴσασμ' ἕνα βαθμὸ στὸν ἑαυτὸ του. Οἱ αὐτοπροσδιορισμοὶ πού κάνομε, γιὰ τοὺς λόγους πού ἐξηγήσαμε, δὲν ἀναφέρονται μόνον στὴ χρονικὴ στιγμή τῆς σύλληψής τους, μὰ ἐπιρροάζουν πολὺ ἢ λίγο και τὶς ἐπόμενες στιγμῆς τῆς ζωῆς μας. Καὶ ἡ σκέπη τοῦ Γκωνιῶ, ἀφότου ἐσυνειδητοποίησε ἔτσι μιὰ ἐσωτερικὴ του κατάσταση, πρέπει νὰ δεχτοῦμε πὼς εἶχε γίνει σταθερότερα κ' ἔντονώτερα γ ε ν ν αῖ α και ρ ι ψ ο κ ε ν δ υ ν η. Τὴν ἠθικὴ πού πηγάει ἀπ' αὐτὴ τὴν εὐρεση,

αὐτὸς τὴν ἔζησε, τὴν ὥρα πού τὴν ἐσύλλαβε, γιατί εἶχε κατορθώσει μίαν ἀξιόλογη ἐπιχείρηση στὸ ἐσωτερικό του, μὲ τὸ νὰ συγκρατήσει τὴν πορεία τῆς ζωῆς του, καὶ νὰ τὴν προσδιορίσει ἔτσι συνειδητά. Καὶ μ' αὐτὴ τὴν ἔννοια μποροῦμε νὰ ποῦμε πὼς οἱ ἀληθινοὶ φιλόσοφοι δη μι ου ρ γ οῦ ν ὡς ἓνα βαθμὸ τῆ ζωῆ τους. Ἡ αὐτοδημιουργία τους δὲν ὀφείλεται τόσο στὸν αὐτοπροσδιορισμὸ πού ἔκαναν, ὅσο στὸ συγκράτημα πού κατορθώνουν νὰ πραγματοποιοῦν τῆς ζωῆς τους. Ἡ τέτα η τέτα συνειδητοποίηση αὐτῆς τῆς ἐσωτερικῆς ἀντίστασης, βοηθᾷ μόνο στὸ νὰ τὴ στερεοποιεῖ περισσότερο, νὰ τῆς δίνει ὀρισμένη κατεύθυνση, καὶ ἔτσι νὰ διευκολύνει τὴν ἐπανάληψη καὶ τὴ διάρκειά της.

Κι' ἀκριβῶς αὐτὸ εἶναι πού καθορίζει τὴ διαφορὰ πού εἶπαμε, μεταξύ φιλόσοφου καὶ κοινῷ ἀνθρώπου. Ἐκεῖνος πρῶτα ἐπραγματοποίησε ἐσωτερικά τὸ «πρέπει» πού βγαίνει ἀπὸ τὴν εὐρεση του, καὶ ἔπειτα τὸ γεγονός αὐτὸ τὸ ἐσυνειδητοποίησε μὲ τὸν προσδιορισμὸ του. Κ' ἡ συνειδητοποίηση πάλλ τὸ ἔκαμε σταθερότερο καὶ περισσότερο πραγματικό. Ἐνῶ οἱ ἄλλοι τὸ «πρέπει» του τὸ παραλαβαίνουν ἐτοιμο ἀπὸ αὐτόνε, καὶ προσπαθοῦν σύμφωνα μ' αὐτὸ νὰ προσαρμόσουν τὴ δράση τους. Ἐδῶ ὑπάρχει βουλευτική προοπτική γιὰ συμμόρφωση μὲ ὀρισμένο ἠθικὸ κανόνα. Ἄν αὐτὸς εἶναι δογματικός—καθὼς συμβαίνει στὶς ἠθικὲς τῶν θρησκειῶν—θὰ διαμορφώσει μὲ τὸ στασιὸ μιά κατηγορικὴ συνείδηση, πού θὰ κανονίζει τὶς βουλευτικὲς προοπτικές. Ἄν τὸ «πρέπει» εἶναι φιλοσοφικό, ἂν βγήκε δηλαδὴ ἀπὸ ἐσωτερικὸ ἀφιλόκερδο προσδιορισμὸ ἐνὸς ἀνθρώπου, τότε οἱ ἄλλοι εἶτε θὰ τὸ δεχτοῦν κατηγορικὰ, καὶ θὰ περιοριστοῦν νὰ συμμορφώσουν στενά τὴν ἐνέργειά τους μὲ κείνο· εἶτε θὰ προσπαθήσουν νὰ παρακολουθήσουν τὸ φιλόσοφο στὴν ἀνάπτυξη τῶν ἐπιχειρημάτων του, στὸ συλλογιστικὸ του τρόπο (ἢ καὶ θὰ ὑποστοῦν τὴν ὑποβλητικὴ του δύναμη) καὶ ἔτσι θὰ διαμορφώσουν μιά ἀνάλογη συνείδηση πού θὰ ἐπιρρεάζει λίγο ἢ πολὺ τὴ πράξη τους. Ἐδῶ λοιπὸν πρῶτα σχηματίζεται ἀπὸ τὰ ἔξω μιά συνείδηση, καὶ αὐτὴνε παρακολουθεῖ ἢ ἠθικῶς, πού τείνει καὶ αὐτὴ νὰ πραγματοποιηθεῖ πρὸς τὰ ἔξω. Ἐνῶ στὸ φιλόσοφο, καθὼς εἶπαμε, πρῶτα πραγματοποιεῖται μιά ἠθικὴ μέσα του, καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο συνειδητὰ προσδιορίζει. Ἡ διαφορὰ, μεταξύ τοῦ ἐνὸς καὶ τοῦ ἄλλου, εἶναι κολοσσαία. Μ' ἄλλα λόγια τὴν αὐτοδημιουργία τοῦ φιλοσόφου, ἐμεῖς τὴν πέρνουμε γιὰ ἠθικῶς.

Σὲ πολλοὺς οἱ τέτιοι κανόνες διαγωγῆς, καὶ οἱ θεωρητικοὶ συλλογισμοὶ πού τοὺς στηρίζουν, στέκονται πολὺ χρήσιμοι, ἂν μ' αὐτοὺς ἀναπτύσσουν ἐντονώτατα καὶ πλατύτατα τὴ δράση τους. Ἦταν μιά ἐνδειξη γιὰ νὰ βροῦν τὴ μυστικὴ γραμμὴ τῆς μοίρας τους, πού εἶπαμε καὶ νὰ τραβήξουν γεμάτα τὸ δρόμο τῆς ζωῆς τους. Βρῆκαν μιά ἠθικὴ πού ταίριαζε μὲ τὴν ἰδιοσυγκρασία τους, τὴν ἀρπαξαν καὶ τράβηξαν ὀμπρός. Μάραγε ὅσοι ἀπ' αὐτοὺς νομίζουν πὼς ἐγκλωβώθηκαν τὴν ἠθικὴ π. χ. τοῦ Νίτσε, δοκίμασαν τίποτα, ἔστω καὶ ἐλάχιστο ἀπὸ κείνο πού αὐτὸς αἰσθάνθηκε, ὅταν μᾶς εἶπε γιὰ τὴν «κυριαρχία τῆς θέλησης»; Ἐκυριαρχήσαν αὐτοὶ τὴ θέληση τους ἢ ἐκυριαρχήθηκαν ἀπὸ ἐκείνη;

*
**

Τοῦτο συμβαίνει, καθὼς εἶδαμε, γιατί οἱ φιλόσοφοι δημιουργώντας ἔξωσαν τὴν ἠθικὴ τους. Νὰ γιατί εἶπαμε πὼς οἱ διάφοροι φιλοσοφικοὶ προσδιορισμοὶ τῆς βουλευτικῆς τάσης ἐλάχιστα διαφέρουν κατὰ βάθος ἀναμεταξύ τους.

Γιατὶ ὅλοι βγήκαν ἀπὸ ἀνθρώπο, καὶ ὅλοι ὀφείλονται στὴν ἴδια αἰτία. Οἱ διαφορὲς τοὺς ὀφείλονται στὶς ἀτομικὲς παραλλαγές πού σὲ καθένα παρουσιάζει ἡ δημιουργικὴ ὄθηση τῆς ζωῆς του, καὶ στὸ ποσὸν τῆς ἀντίστασης πού κατορθώσε νὰ ἐπιφέρει. Μὰ τὸ ἀποτέλεσμα πού σ' ὅλους τοὺς φιλόσοφους ἔφεραν εἶναι περίπου τὸ ἴδιο, γιατί σ' ὅλους δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο ἀπὸ τὴ συνείδηση τῆς ἀντίστασης καὶ τῆς αὐτοδημιουργίας. Γιατὸ οἱ φιλόσοφοι ὅσοι ἔφτασαν σ' ἓνα τέτιο αὐτοπροσδιορισμὸ ἔχουν τὸ ἴδιο ἠθικὸ μεγαλεῖο, ἀκτινοβολοῦν ὅμοια λάμψη. Καὶ διαστανομάστε ἀκόμα πὼς στὸ βάθος τους ἔχουν τὴν ἴδια ψυχικὴ μακροχρόνια.

Ἄν ὅμως τοὺς προσδιορισμοὺς των αὐτοὺς τοὺς δοῦμε ἀ π' ἔξω, ἂν ἐμεῖς ἢ καὶ αὐτοὶ θελήσομε νὰ δημιουργήσομε ἀπάνω σ' αὐτοὺς ἓνα σύστημα ἠθικῆς, ἓνα κώδικα κανόνων δράσης, τότε βέβαια οἱ ἀνεπαίσθητες ἀτομικὲς παραλλαγές, πού παραπάνω ἀναφέραμε, μεγαλώνουν, καὶ ὅσο περιεκτικότερο καὶ πληρέστερο θὰ εἶναι τὸ σύστημα τῆς ἠθικῆς πού ζητοῦμε νὰ κατασκευάσομε, τόσο οἱ διαφορὲς αὐτῆς θὰ ἐξογκώνονται, καὶ ὁλοένα αἰ γραμμὲς τῶν διαφορῶν ἠθικῶν θ' ἀποκλίνουν ἢ μιά ἀπὸ τὴν ἄλλη. Αὐτὸ ὅμως γίνεται, γιατί τοὺς φιλοσοφικοὺς προσδιορισμοὺς ἀντὶ νὰ τοὺς αἰσθανθοῦμε ἐσωτερικά, τοὺς βλέπομε ἐξωτερικά μονάχα, καὶ ζητοῦμε νὰ τραβήξομε ἀπ' αὐτοὺς διάφορες λογικὲς συνέπειες, καὶ μόνο μὲ τὴ λογικὴ μας νὰ φτιάξομε ἓνα ὀλόκληρο ἠθικὸ οἰκοδόμημα. Αὐτὸ εἶναι χρήσιμο ἴσως γιὰ τοὺς ἄλλους, ἀφοῦ μόνο μὲ τὴν ἐπιχειρηματολογία θὰ μπορέσουν νὰ μορφώσουν ἔως ἓνα βαθμὸ μιά ἑμμεση συνείδηση, καὶ μὲ αὐτὴ νὰ ἐπιδράσουν τὴ βούληση τους ἢ καὶ νὰ τὴ δικαιολογήσουν. Μὰ ἡ ἐσωτερικὴ διαφορὰ μεταξύ ἐκείνων, πού σχηματίζουν ἀπὸ τὰ ἔξω μίαν ὀρισμένη συνείδηση, καὶ τοῦ φιλοσόφου πού τὴ δημιουργεῖ ἀπὸ τὰ μέσα, εἶναι ποιοτικὴ διαφορὰ, διαφορὰ φύσης. Κ' εἶναι ἀδιάφορο ἀπ' αὐτὴ τὴν ἄποψη ἂν ἢ ἀπὸ τὰ ἔξω μορφωμένη συνείδηση εἶναι δογματικὴ, καθὼς συμβαίνει στοὺς πιστοὺς τῶν θρησκειῶν, ἢ λογικὴ, καθὼς συμβαίνει στοὺς ὀπαδοὺς τῶν φιλοσοφικῶν ἠθικῶν συστημάτων. Ὅ,τι καὶ ἂν εἶναι, ἀποτελεῖ μιά παθητικὴ προσαρμογὴ, δείχνει μιά στάση ὑποταγῆς, καὶ δὲν ἔχει καμμίαν ἀνώτερη ἀξία. Κι' ὅμως καὶ μιά τέτια ἀπὸ τὰ ἔξω συνείδηση ἐπιρρεάζει τὴ βούληση μας, καὶ ἐπομένως καὶ στὴν περίπτωσή ἀκόμα αὐτὴ δὲν ἔχει κανένα δικαίωμα ὁ καὶ. Σκληρὸς, ὅταν ἀποφαίνεται πὼς «σ' ἐμᾶς εἶναι φυσιολογικῶς ἀδύνατο ν' ἀλλάξομε τὸ αἷμα μας».

Σ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἡ συνείδηση πού ἐμόρφωσαν ἐπιδρᾷ στὴ δημιουργικὴ κίνηση τῆς ζωῆς τους. Τὰ φαντάσματα, οἱ μυστικοπάθειες, οἱ ὀρατισμοὶ καὶ οἱ δεισιδαιμονίες τῶν μεσαιωνικῶν ἀνθρώπων εἶταν ἴσα μ' ἓνα βαθμὸ πραγματικότητες, πού ὑπῆρχαν μέσα στὶς βαθεῖες καὶ σκοτεινὲς ψυχῆς τους. Ὁ ἐπιστημονισμὸς τοῦ περασμένου αἰῶνα δὲν τᾶδιωξε αὐτὰ τὰ φαντάσματα, ἀλλοῦστατα ἔξερανε καὶ ἐρίχανε τὶς ἀνθρώπινες ψυχῆς τόσο πολὺ, πού δὲν εἶταν ἴσως ἐντελῶς ἄπονη ἢ προσδοκία κάποιων ἐπιστημόνων πὼς θὰ μποροῦσαν μιά μέρα νὰ υπαγάγουν τὴ συνολικὴ ζωὴ σὲ μαθηματικὸ τύπο, ἂν ἐξακολουθοῦσε ἐννοεῖται νὰ τραβᾷ τὸ δρόμο τῆς μέσα στὴ σαγήρα καὶ τὴν ξεραῖλα τοῦ στενοῦ ἐπιστημονισμοῦ.

Ἀπὸ τὰ προηγουμένα ξεκαθαρίζεται ποῖος εἶναι ὁ κύριος σκοπὸς τῆς καθαντὸ φιλοσοφικῆς ἐρευνας, ὅπως τὴ δέχομαι. Δὲν εἶναι οὔτε νὰ μᾶς ἀποκαλύπτει μυστικὰ τῆς ζωῆς, οὔτε νὰ διατυπώνει ἠθικὰ συστήματα, ἀκόμα καὶ ὅταν κατορθώνει νὰ μᾶς διαμορφώσει μιά συνείδηση, πού νὰ

έπιδρα στη θέληση μας, και να την κάνει να εκδηλώνεται σύμφωνα με την ήθική που εδιάγραψε. Αυτό μπορεί να έχουν πραχτική χρησιμότητα, καμιάν όμως άλλη για τον άνθρωπο αξία. "Αν αυτός είναι από τους πολλούς που είναι έτοιμοι να υπακούσουν τυφλά σε μιὰ εξωτερική προσταγή ή και συνειδητά, αφού δηλαδή πρώτα πάρουν από τὰ έξω μιάν όρισμένη και είδικη συνείδηση, αυτά πάντα θα βροϋν μιὰ ούρανοκατέβατη ήθική ή μιάν ανθρώπινη ιδεολογία για να στηριχτούν και να συμμορφώσουν τη στάση τους. "Αν δέν έβρισκαν έτούτη, θαπερναν μιάν άλλη. "Η μόνη σχετική ύπεροχή της μιὰς από την άλλη θα βγαίνει μόνο από τη μεγαλύτερη τόνωση, που κατορθώνει να φέρνει στην ανθρώπινη δράση. "Άλλες κεντούν την ενέργεια του ανθρώπου, κι' άλλες τη χαλαρώνουν και τη ναρκώνουν. "Αν είναι πάλι από τους λίγους, από τους εκλεκτούς, που έχουν το χάρισμα της αυτοθεώρησης, αυτοί απλά βοηθήματα μόνο μπορούν να πάρουν από τους άλλους σαναδέλφους των. Γιατί καθώς εκείνοι, έτσι και τούτοι, αυτό που κυρίως τους λείπει, και τό γυρεύουν, είναι ο αυτοπροοδιορισμός, κι' αυτός ποτέ δέν μπορεί να μιὰς δοθεί απ' όζω. Σε κάθε άτομο ή δημιουργική πορεία της ζωής του έχει μιάν ιδιαίτερη απόχρωση, γιαυτό του χρειάζεται ένας ατομικός προσδιορισμός. "Όσο δέν τον πετυχαίνει και δέν τον πραγματοποιεί ο φιλόσοφος, δέν ήσυγάξει, κάποιο σκουλήκι θα τονέ τρώει, κάτι διαρκώς θα γυρεύει μέσα του. Μπορεί ναχει πάρει ξένο φιλοσοφικό προσδιορισμό, κ' ίσως να νομίζει πως μοιάζει με τό φιλόσοφο που τονέ βρήκε. Τίποτα. Θα του μοιάσει μόνο, άμα βρεί τό δικό του, άμα αυτοπροοδιοριστεί συνειδητά, και τότε μόνο άμα έσωτερικά θα ειρηνεύσει. Γιατί μόνο τότε θαχει πραγματοποιήσει την αυτοδημιουργία του.

Αυτός είναι ο βαρύς κλήρος του φιλοσόφου. Να μπορεί να αντίστέκεται κάπως στο τυφλό δημιουργικό γίνεσθαι της ζωής του, και στην αντίσταση του αυτή να δίνει μιὰ συνειδητή κατευθυνση, να συνειδητοποιεί την αντίσταση του. Είτε σ' αυτό τό κίνημα υπάρχει σπέρμα κυριολεκτικώς αυτοδημιουργίας, είτε απλώς αντιπροσωπεύει μιὰ μεγάλη συμπύκνωση της φραταλιστικής πορείας, που ή ζωή μέσα σε πολλές γεννιές θα τραβούσε, για να καταλήξει εκεί, τό κίνημα έτούτο πάντα άπομένει ύπεροχο, κι' όπως κι' αν έχει, μπορούμε να τό χαρακτηρίσμε δημιουργικό. "Ο άνθρωπος τείνει στο να δημιουργεί μιὰ μέρα μόνος του τη ζωή του. "Ισαμε σήμερα τέτια φαινόμενα στάθηκαν έντελώς εξαιρετικά, κι' ή αυτοδημιουργία της ζωής που κάποιοι έπραγματοποίησαν έγινε σ' ελάχιστη δόση. Είταν μονάδες άσήμαντες μέσα στο πέραςμα των ιστορικων αιώνων και τον ώκεανό των ανθρώπινων θελήσεων. Μ' αυτό δε σημαίνει τίποτα, φτάνει να είναι αλήθεια πως μιὰ τέτια αυτοδημιουργία μπορεί να πραγματοποιείται. "Ο χρόνος επίσης είναι άπειρος μπροστά μας, και ό,τι ίσαμε τώρα τόσο σπάνια και λιγοστά γίνηκε, άργότερα μπορεί ν' άποτελεί τον κανόνα. Δέν μπορεί κανείς από πρωτίτερα να ύπολογίσει που μπορεί να καταπλήξει μιὰ εξέλιξη της ζωής, μιὰ και πάρει ένα δρόμο. Κ' ίσως αυτός να είναι ο δρόμος που θα πάρει τελειωτικά ο άνθρωπος. Να μπορεί ως ένα βαθμό να δημιουργεί τη ζωή του, να πως σιγάληθεια ο άνθρωπος θα ξεπεράσει τον εαυτό του. Και μ' αυτή την έννοια πέρνει ιδιαίτερο φώς τό ντισιακό αξίωμα πως τό ελατήριο του κόσμου πάντα είναι «οι όδηγοί δημιουργοί».

*
**

"Ετσι εξηγείται και γιατί μιὰ γνήσια φιλοσοφική εύρεση δέν μπορεί να διατυπωθεί με ξερες συλλογιστικές αναλύσεις. Μάταια θα προσπαθήσει ο φιλόσοφος να μις δώσει να έννοήσμε λογικά τον αυτοπροοδιορισμό, που ο ίδιος ένσύνθεσε. Κι' αν τό επιζητήσει, άναγκαστικά θα τον άχαινίσει, θα τον ξεθοριάσει, θα του άφαιρέσει όλο τό πλαστικό του θέλητρο. Γιαυτό ακόμα νομίζω πως τό ύφος που άρμόζει καλύτερα στον αληθινό φιλόσοφο είναι τό κάπως ποιητικό, καθώς π. χ. έκαμε ο "Εμερσον και ο Νίτσε. "Η φιλοσοφική διατύπωση πρέπει να παρουσιάζει κάτι τό αυθόρητο, τό άγριο ή γαλήνιο φούσκομα μιὰς σκέψης, όχι τη συγκινηση και τό πάθος της δημιουργίας. Γρήγορες και δυνατές άστραπές, που να μις επιτρέπουν να διακρίνομε τον απόκορημο άνηφορικό δρόμο, που τράβηξε ο φιλόσοφος για να φτάσει στην κορυφή του. "Αν τὰ μάτια μας είναι άδύνατα στο ίσχυρό φώς, του κάκου θα ζητήσει ο φιλόσοφος με τη λογική επιχειρηματολογία να μις λιανίσει την εύρεση του, και να μις την κάψει πειστική. Με την εικόνα κυρίως και την παραβολή θα μπορέσει ίσως να μις ύποβάλλει κάπως τη δημιουργία του. Και μόνο με μιὰ πλαστική άνάγνωση θα την αισθανθούν όσοι είναι ώριμοι γι' αυτή. Τό να τον έννοήσμε ψυχρά, δέν έχει καμιάν απολύτως αξία, δέν προσθέτει τίποτα ουσιαστικό μέσα μας, θέλω να πω δε μις βοηθά διόλου για τό δικό μας αυτοπροοδιορισμό. Κι' όχι μόνο οι δυο που παραπάνω άνάφερα, μα όλοι οι φιλόσοφοι, κ' οι πιο αναλυτικοί ακόμα, όταν πρόκειται να διατυπώσουν την καθαυτό φιλοσοφική τους εύρεση, άφίνουν την άάλυση, και κάνουν μιὰ πλαστική χειρονομία, καταφεύγοντας στην παραβολή και στο σύμβολο. Κι' αυτή άκριβώς ή χειρονομία θα μις διαφύγει, όταν ψυχρά ζητήσμε να έννοήσμε ένα φιλοσοφικό βιβλίο.

"Όταν μιλούμε για αληθινούς φιλοσόφους δέν έννοοϋμε βέβαια για τέτοιους ούτε τον "Εγελ, ούτε τον Κάντ ούτε τό Σπένσερ. "Ο τελευταίος νόμισε πως μπορεί να εφαρμόσει τη φιλοσοφική εύρεση στην επιστημονική μέθοδο πέρα-πέρα, τό ίδιο σά να ήθελε, για να βρεί τί είναι ή θάλασσα, να τη μετρήσει και μάλιστα με την πίζυ.

*
**

Τὰ συμπεράσματα μου σχετικά με τὰ διάφορα έξαγόμενα από τό γραμμα του κ. Σκληρού είναι τὰ ακόλουθα. Πρώτα-πρώτα ζήτησα ν' άποκαταστήσω τό κύρος της φιλοσοφίας, που τόσο την κακομεταχειρίστηκε ο κ. Σκληρός στο γραμμα του, και να δείξω πως ο βαθύτερος σκοπός της φιλοσοφικής παρατήρησης και αυτοανάλυσης είναι ή αυτοδημιουργία, δηλαδή άκριβώς τό αντίθετο κείνου που ίσχυρηίζει ο κ. Σκληρός, πως δηλαδή «στον άνθρωπο είναι φυσιολογικώς άδύνατο ν' αλλάξει τό αίμα του». Κι' ακόμα ότι και στους άλλους ανθρώπους ή φιλοσοφία μπορεί να δημιουργεί μιὰ όρισμένη συνείδηση και μιὰ πραχτική ήθική. Αυτό βέβαια δέν έχει έσωτερική, δημιουργική αξία, επηρεάζει όμως μολαταύτα τη βούληση του ανθρώπου, και τροποποιεί την εκδήλωση της. Ειδικότερα εξηγήθηκε ότι αν έλαβα γνήσια φιλοσοφική συνείδηση πως ή βούληση μου έχει «άσιατικά στίγματα» αυτή ή συνείδηση δέν μπορεί να σταθεί άδιάφορη στη βούληση μου, χωρίς διόλου να την επιδράσει. Μπορεί κανείς να πει πως «τὰ άσιατικά στίγματα»

θά ζωηρέψουν τώρα περισσότερο, θά γίνουν πιό έντονα, κι' ιδίως θ' αποχτήσουν μεγαλύτερη σταθερότητα, άκνησία. Από τὸ ἄλλο μέρος, ἂν σὲ μιὰ στιγμή αὐτοθεώρησης μᾶς γεννηθεῖ ἡ συναίσθηση πὼς μπορούμε ν' ἀντιδράσουμε σ' αὐτὴ τὴ βούληση, νά κάνομε τὴν «ψυχικὴ μας ἐπανάσταση», κι' αὐτὴ ἐπίσης ἡ ἐνδόμυχη βεβαιότητα εἶναι ἀληθινή, ἡ ἀντίδραση εἶναι πραγματοποιήσιμη.

Μ' ἄραγε τέτιος φιλοσοφικός αὐτοπροσδιορισμὸς μπορεῖ νά ὑπάρξει; Σύμφωνα μὲ τὴ θεωρία, πού στὰ προηγούμενα ἀναπτύξαμε, ἄμεσος προσδιορισμὸς μιᾶς ἄρρωστης βούλησης, ὡς τέτιας, ποτὲ δὲ μπορεῖ νά γίνει μὲ ἀφιλοκέρδεια. Ἀκριβῶς γιατί μιὰ ἄρρωστη βούληση—ἂν ὑποθέσουμε πὼς ὑπάρχουν ἄρρωστες ἢ «ἀσιατικές» κατὰ τὸν κ. Σκληροῦ βουλήσεις—ἀποκλείει τὴν ἀφιλοκέρδεια καὶ τὴν ἰκανότητα τῆς αὐτοθεώρησης. Τὸ μόνο λοιπὸν πού φιλοσοφικῶς θά ταίριαζε νά κάνομε εἶναι νά μπορούμε ν' ἀντιταθῶμε στὸ δημιουργικὸ γίνεσθαι τῆς τέτιας μας βούλησης, καὶ νά συνειδητοποιήσομε τὴν ἀντίστασή μας. Μὰ τότε κάποια ἀντίδραση ἔχει ἐπέλθει κιόλας, καὶ γι' αὐτὸ ὁ αὐτοπροσδιορισμὸς πού ἔκαμα δὲ θά μὲ πληροφοροῦν γιὰ τὰ ἐλαττώματα τῆς βούλησης μου, μὰ γιὰ τὴν ἰκανότητά μου νά ἀντιδρῶ σ' αὐτὴ. Νὰ γιατί ἡ παρατήρηση γιὰ τὰ «ἀσιατικὰ στίγματα» τῆς βούλησης μας δὲν μπορεῖ νά βγῆ ἀπὸ μιὰν ἀφιλοκέρδη αὐτοθεώρηση. Τὸ ἴδιο κ' ἡ πρόταση γιὰ τὴν «ψυχικὴ ἐπανάσταση» εἶται καθὼς προβάλλεται, δὲν ἐκφράζει τίποτ' ἄλλο ἀπὸ μιὰ ὄχι ἀφιλοκέρδη μὰ ἐντελῶς φιλοκέρδη ἐπιθυμία γιὰ ἀντίδραση σὲ μιὰ κοινωνικὴ κατάσταση, πού μᾶς πιέζει. Περιττὸ θά εἶταν ἴσως νά ἐξηγηθεῖ πὼς μὲ τὴ λέξη φιλοκέρδεια δὲν ἐννοοῦμε μόνο τὰ ὕλικα συμφέροντα. Αὐτὰ γιὰ ἓνα διανοητικὸ ἄνθρωπο παίζουν δευτέρου ρόλου, μπορεῖ μάλιστα καὶ διόλου νά μὴν ὑπάρχουν. Δὲ χρειάζεται δηλαδὴ νά εἶναι κανεὶς φιλόσοφος μόνο, γιὰ νά μπορεῖ νά κάνει ἀφαίρεση (abstraction) τῶν ὕλικων συμφερόντων, ὅταν καταρτίζει ἓνα πρόγραμμα δράσης, ἢ συνθέτει ἓνα γενικὸ στοχασμὸ γιὰ τὴν ἀπαξία τῆς κοινωνικῆς κατάστασης, καὶ τὴν ἀντίδραση πού πρέπει νά γίνει ἐναντίον τῆς.

Μετά τὸ κυριώτερο συμπέρασμα, καθὼς εἶπαμε, πού βγαίνει ἀπὸ τὰ προηγούμενα, ἂν αὐτὰ εἶναι σωστά, ἐννοεῖται, εἶναι ὅτι ὁ ὀριστικισμὸς (determinisme) πού φανερόνεται στὴ φράση τοῦ κ. Σκληροῦ πὼς «σ' ἐμᾶς εἶναι φυσιολογικῶς ἀδύνατο ν' ἀλλάξομε τὸ αἷμα μας» δὲν εἶναι κατ' ἀρχὴν ἀληθινός, θέλω νά πῶ, ἀνταποκρίνεται σὲ μιὰ βουλητικὴ πραγματικότητα, πού εἶναι ἀδύνατο νά πραγματοποιηθεῖ. Ἄν εἶταν εἶτσι, ἐξίσου ἀδύνατο θά εἶταν γιὰ μᾶς ν' ἀλλάξομε καὶ τὴ βούληση τῶν παιδιῶν μας, καθὼς καὶ στὴν ἀρχὴ εἶπαμε.

Ἐξαντιθέτω ὑποστήριξα πὼς ὑπάρχουν ἄνθρωποι, πού μπορούν ἐσωτερικὰ νά ἐπιδροῦν στὴ θέλησή τους, καὶ νά δημιουργοῦν, ὡς ἓνα βαθμὸ, τὴ ζωὴ τους. Ἄν τέτιος ἀνίμεσο μας δὲ βρισκόμαστε σήμερα αὐτὸ εἶναι τυχαῖο, ὅπως τυχαῖο θά εἶταν, κι' ἂν ὑπῆρχαν. Ἐδῶ δὲν παίζει κανένα ρόλο οὔτε ὁ ἀσιατισμὸς οὔτε ὁ εὐρωπαϊσμὸς οὔτε τίποτα. Βέβαια γιὰ νά γεννηθεῖ ἓνας φιλόσοφος, καθὼς τὸν ἐννοοῦμε, κάποιες περίπλοκες συνθήκες πρέπει νά συντρέξουν, μ' αὐτὲς διόλου δὲν πιστεύω πὼς εἶναι κοινωνικῆς. Πολὺ πιθανότερο μοῦ φαίνεται πὼς εἶναι κληρονομικῆς, ἴσως μάλιστα νά ὀφείλονται κάπως καὶ σ' αὐτὸ πού οἱ γιατροὶ ὀνομάζουν κληρονομικῆς ἐπιβραδύνσεις. Ἴσως δηλαδὴ αὐτὲς νά πραγματοποιοῦν ἓνα μεγάλο κάψιμο τῆς ζωτικότητος, πού φυσιολογικὰ θά χρειαζόντανε πολλοὶ αἰῶνες γιὰ

νά τὸ ἐπιφέρουν. Καὶ τὸ κάψιμο αὐτὸ μπορεῖ νά εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς κλίσεις προϋποθέσεις γιὰ τὴ ζωτικὴ ἐλαφρότητα, πού ἐπιτρέπει στὸ φιλόσοφο νά θεωρεῖ καὶ νά δημιουργεῖ τὴ ζωὴ του.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἑλληνικὴ φυλὴ, ἔρχονται στιγμῆς, πού ἀκριβῶς ἀντίθετα πρὸς τὴ γνώμη τοῦ κ. Σκληροῦ, μοῦ φαίνεται πὼς εἶναι στὴ φύση τῆς νά περάσει ὅλες τὶς ἄλλες μιὰ μέρα ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀτοφῆ. Ν' ἀναδειξει δηλαδὴ πρότυπα ἀνθρώπων αὐτοδημιουργῶν τῆς ζωῆς τους.

*
**

Ἐνα τόσο μεγάλο θέμα σὲ τόσο μικρὸ χωρὸ δὲν μπορούσε βέβαια ν' ἀναπτυχθεῖ, ὅσο ἔπρεπε πλατειά. Καὶ φοβοῦμαι ἀκόμα μήπως δὲν τὰ κατάφερα νά ἐκφράσω τὶς ἰδέες μου, ἀκριβῶς ὅπως ὑπάρχουν στὴ συνείδησή μου. Βέβαια νά πείσο κανένα επιχειρηματολογικὰ οὔτε τὸ διανοήθηκα, ἀφοῦ ἄλλωστε τὸ θέμα πολὺ λίγο σήκωνε λογικῆς ἀποδείξεις. Κ' ἴσως ἀκόμα κείνες οἱ σκέψεις, πού φαντάζομαι πὼς εἶναι πρωτότυπες, νά ἔχουν γραφτεῖ πολὺ καλύτερα ἀπὸ ἄλλον ἢ καὶ ἀνατραπεῖ. Δὲν ξέρω. Ἄν αὐτὸ δὲ συμβαίνει, θά τὸ θεωρήσω εὐτύχημα, ἂν καὶ κείνοι, πού τυχόν θά συμφωνήσουν μαζί μου, καὶ κείνοι, πού θά διαφωνήσουν, ἔχουν σωστά ἀντιληφθεῖ τὴ θέση, πού ὑποστήριξα, καὶ δὲν ὑπάρξουν εὐλογες παρεξηγήσεις.

Τελειώνω μὲ μιὰ φράση τοῦ Γενεῖο παραστατικὴ κείνων πού εἶπα, ἂν κι' ὁ ποιητὴς-φιλόσοφος πού τόσο πρόωρα ἔσβυσε, δὲν ξεκαθαρίζει ἂν τὴν ἔγραφε μὲ τὸ νόημα, πού ἐγὼ τῆς δίνω : « Θά φτάσει ἡ ἀνθρωπότητα μιὰ μέρα σ' ἓνα σκοπὸ πού τὸν ἀγνοεῖ, καὶ πού ἡ ἴδια θάχει δημιουργήσει στὸν ἑαυτὸ τῆς. »

ΧΑΝΙΑ, ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1914.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΧΡΗΣΤΟΥΛΑΚΗΣ

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΤΟΥ κ. Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

ΦΙΛΟΙ ΚΥΡΙΟΙ,

Τὰ συγχαρητήριά μου γιὰ τὸν τελευταῖο τόμο τῶν «Γραμμάτων», ὁ ὁποῖος μ' ἐνεθουσίασε. Ἦσαν πραγματικῶς ἐκλεκτὴ καὶ ἀφθονὴ ἐμφάνιση τῶν φιλολογούντων Ἑλλήνων.

Ἰδιαίτερον ὁμῶς ἐνδιαφέρον εἶχε γιὰ μένα ἡ συζήτηση «περὶ Σκληρόν». Πολὺ μοῦ ἄρεσεν ἡ ἀπάντησις τοῦ Ζαχαριάδη, καθὼς καὶ ἡ γενικὴ του ἐκδήλωσις. Βέβαια, γράφει ὀργισμένα, πολεμικὰ, ἄτακτα· ἀλλὰ ὅσα γράφει, εἶναι ἀλήθειες· καί, Θεέ μου, τόσον ἀπλῆς ἀλήθειες! Εἶναι λοιπὸν ἀνάγκη νά γίνεται τόση μάχη πρὸς ἀναγνώρισί των;

Ὅτι ἡ Τέχνη καὶ ἡ Ἐπιστήμη ἀνταποκρίνονται σὲ ἰδιαίτερες ἰδιοσυγκρασίες, ὅτι ἔχουν καὶ αἱ δύο δικαίωμα ὑπάρξεως, ὅτι εἶναι ἰσότητες καὶ αἱ δύο! Ὑπάρχουν λοιπὸν τόσο στραβοὶ ἄνθρωποι, πού βλέπουν μὲ τόση ἀφόρητη μονομέρεια τὴ Ζωὴ; «Μόνον» τέχνη, μόνον Ἐπιστήμη, μόνον Καθῆκον;! Γιατί ὄχι ὅλα μαζί; Γιατί ὄχι ἐπιδίωξις ἀρμονίας μὲ τὴν ἰκανοποίησιν—

ἀπό τὸ ἄτομο καὶ τὸ σύνολο—ὄλον μαζί τῶν ἀνθρωπίνων ἀνεγκῶν—σομα-
τικῶν, πνευματικῶν, αἰσθητικῶν, ἠθικῶν;!

* * *

Ἐν τούτοις μοῦ φαίνεται, πῶς γενικά στή συζήτηση ἔγινε κάποια σύγ-
χρησι. Τὰ θέματα εἶναι δύο:

1) Ποιὰ εἶναι ἡ σχέση Τέχνης: Ἐπιστήμης: Κοινωνι-
κῆς δρασεως. Σ' αὐτὸ πιστεύω, πῶς κάθε λογικὸς καὶ πολιτισμένος
ἄνθρωπος θ' ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀπλήν ἀλήθεια, ποῦ τονίζει ὁ κ. Ζαχαριάδης,
ὅτι ὅλες εἶναι μορφές Ζωῆς «ἐξ ἴσου νόμιμες, μεῖσα δικαιώματα ὑπάρξεως,
καὶ δὲν φανεροῦν ὑποδεέστερη στάση μυαλοῦ».

2) Ποιὰ εἶναι ἡ ἐκδήλωση τῆς Τέχνης κ.τ.λ. στὴν Ἑλ-
λάδα.

Κι αὐτὸ μόνο εἶναι τὸ συζητήσιμο θέμα.

Υπάρχουν ὀρισμένες ἰδιοσυγκρασίες - μεγαλοφυΐες, ταλέντα - ποῦ εἶναι
ἀναπότρεπτα διατεθειμένες πρὸς ὀρισμένη διεύθυνση. Αὐτοὶ ὅπωςδήποτε,
ἄσχετα μετὰ τὴν ἐπίδραση τοῦ περιβάλλοντος, θὰ πάρουν τὸ φυσικὸ δρόμο
τους—θὰ εἶναι οἱ γεννημένοι Ἐπιστήμονες, Καλλιτέχναι, Πρακτικοί.

Στὴ Ζωὴ ὅμως, ἐκτὸς αὐτῶν, ὑπάρχουν ἐπίσης καὶ οἱ ἄνθρωποι τοῦ μέ-
σου ὄρου—καὶ αὐτοὶ εἶναι οἱ πολλοί, οἱ Κλητοί!—με σχετικὴ μόρφωση καὶ
σχετικὴς ἰκανότητες πρὸς ὅλες τῆς διευθύνσεις. Ὁ δρόμος αὐτῶν ἐξαρτᾶται
κυρίως ἀπὸ τὰ ρεύματα τοῦ περιβάλλοντος. Κι' ἐπειδὴ στὴν Ἑλλάδα ὡς
τώρα ἡ κίνησις (ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πατριδομανία, πολιτικομανία καὶ συναλλαγὴ)
ἦταν κυρίως «γλωσσικὴ» καὶ κατοπιν «φιλολογικὴ», γιὰ αὐτὸ ἡ μεγάλη πλει-
ονοψηφία τῶν Νέων μας ἀσχολήθηκε στὴ γλωσσικὴ καὶ φιλολογικὴ κίνησις
με νοσηρὴ μονομέρεια καὶ ὑπερβολή, ἐνῶ ἄλλες μορφές Ζωῆς δὲν τοὺς ἀπη-
σχόλησαν ἀνάλογα.

Μιὰ στατιστικὴ τῶν περιοδικῶν μας ἐν γένει, πιστεύω πῶς θ' ἀπεδεί-
κνεν ἀντικειμενικώτερα τὸν ἰσχυρισμὸν μου. Ἐπειδὴ μάλιστα, καὶ ἐκτὸς
τῶν πολλῶν τοῦ «μέσου ὄρου», ποῦ ἀνέπτυξαν κάποιο εἰλικρινές «γλωσσικὸ»
καὶ φιλολογικὸ ἐνδιαφέρον, ἀκολούθησε τὴ μόδα καὶ μιὰ μεγάλη μάζα μισο-
μορφωμένων ἀεργῶν νέων—ἀπὸ τοὺς ἀφθόνους, ποῦ παρήγαγε τὸ ἐλεύθερο
Κράτος—οἱ ὅποιοι προσεπάθησαν νὰ ντύσουν τὴν ἀεργία τους φιλολογικά,
γιὰ νὰ τὴ δικαιολογήσουν στὸν κόσμον καὶ στὸν ἑαυτὸν τους.

Ἡ κατάστασις αὐτῆ, πιστεύω, ὑπάρχει καὶ εἶναι πράγματι νοσηρὰ. Δὲν
τὴν «ἐξηγῶ» ὅμως, ὅπως ὁ κ. Σκληρός. Δὲν νομίζω, ὅτι ὀφείλεται στὸν ἀμε-
τάβλητο χαρακτῆρα τῆς ράτσας, ποῦ διατηρεῖ Ἰσλαμικὰ στίγματα—ἀλήθεια,
πόσον ἀνετα ἐξηγῶνται ὅλα τὰ κοινωνιολογικὰ προβλήματα μετὰ τὴ θεω-
ρία τῆς ράτσας!—ἀλλὰ τὸνναντίον σὲ «μεταβλητὸς ἱστορικὸς συν-
θετικὸς». Ἐπειδὴ σὲ μᾶς ἔλειπαν αἱ προϋποθέσεις πολιτικῶν ρευνμάτων (μετὰ
τὸν κοινοβουλευτικὸν μας εἴμεθα συγχρονισμένοι) οικονομικῶν (ἡ οικονο-
μικὴ ἐξέλιξις δὲν ἔχει ἀκόμη δημιουργήσει ἀρκετὰς ἀντιθέσεις τάξεων) καὶ
ἐν γένει «κοινωνικῶν» ρευνμάτων, γιὰ αὐτὸ ἐκυρίαρχησαν οἱ «πνευματικοί»
ἀγῶνες, καὶ γὰρ λόγους κἀν ἱστορικούς. πρῶτα τὰ γλωσσικά, φιλολογικά
ἐνδιαφέροντα.

Ὅσον ὅμως ἡ οικονομικὴ, καθὼς καὶ ἡ ἐν γένει ἐξέλιξις μας θὰ προ-
χωρῇ, τόσο περισσότερο θὰ δημιουργοῦνται αἱ προϋποθέσεις καὶ τῶν ἄλ-
λων ἀγῶνων, ὥστε ἡ φιλοδοξία τῶν Νέων νὰ βρῶσιν κι' ἐκεῖ ἕδαφος δρά-

σεως. Κι' ἔτσι μετὰ τὸν καιρὸ, πιστεύω, πῶς θὰ μοιρασθοῦν οἱ Νέοι, καὶ θὰ
ἐπέλθῃ κάποια ἀνάλογια ποσοῦ στὰ ἐπιτελεῖα τῶν διαφορῶν κινήσεων.—

Σὺς παρακαλῶ, φίλοι κόριοι, νὰ με συγχωρήσετε γιὰ τὸ βιαστικὸ γράμ-
μα μου καὶ νὰ δεχθῆτε τοὺς φιλικώτατους χαιρετισμούς μου.

ΒΕΡΟΛΙΝΟ, 26-7-914.

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΤΟΥ κ. Γ. ΣΚΛΗΡΟΥ

Ὁμολογῶ πῶς κάθε ἄλλο περίμενα παρὰ τέτοιου εἶδους κριτικὴ ἀπὸ
τὸν κ. Ζαχαριάδη, ποῦ τὸν ἐνόμιζα ἀνώτερο πνεῦμα καὶ ἄνθρωπο ὄχι τῶν
τύπων ἀλλὰ τῆς οὐσίας. Οὐτε καὶ μποροῦσα νὰ φαντασθῶ ὅτι θὰ μεταχει-
ρισθῇ τέτοιον μικρόχολο προσωπικὸ ἔντρος σὲ θέμα γενικὸ ποῦ ἔθιγε τὰ ἐλατ-
τώματα τῆς φυλῆς μας γενικά, θέτοντας στὴ θέση τοῦ πρώτου κατηγο-
ρούμενου τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτὸν μου. Ἀκόμα δὲν μπορῶ νὰ καταλάβω καλὰ
γιατὶ ὁ κ. Ζαχαριάδης πήρε τὸ ζήτημα τόσο προσωπικὸν καὶ τόσο κατά-
καρδα ὥστε νὰ δεῖξῃ τὴν ὀλοφάνερη τάση του, παρ' ὅλες του τὲς διαβεβαιώ-
σεις γιὰ τὸ ἐναντίον, νὰ ἐκηδεύσῃ τὸν συγγραφέα τοῦ γράμματός καὶ ὡς
ἐπιστήμονα καὶ ὡς κοινωνιολόγον καὶ ὡς ἄνθρωπον ἀκόμα. Ὁ νοῦς μου στα-
ματᾷ μπροστὰ στὸ μυστήριο αὐτὸ τῆς ἰδιοσυγκρασίας τοῦ κριτικοῦ τῶν
«Γραμμάτων» καὶ βέβαια ἂν ἤξευρα πῶς τόσον πολὺ θὰ τὸν πείραζε τὸ
γράμμα μου καὶ πῶς θὰ τὸ παίρνε ὀλοτέλα προσωπικὰ δὲν θὰ τὸ ἔγραφα
καθόλου. Ἐτσι δὲν θὰ ἔξεπεφε καὶ κείνος σὲ τόσο ταπεινὸ ἐπίπεδο κριτι-
κῆς. Ἡ αἰτία τοῦ ἔργου τοῦ γράμματός μου ἦταν ἡ ἐπίμονη εἰγενικὰ πρόσ-
κλησις τῆς διεύθυνσεως τῶν «Γραμμάτων» νὰ στείλω τίποτε Κοινωνιο-
λογικὸ γιὰ τὸ περιοδικό, ἔστω καὶ ἐπίκρισις, ἐκφράζοντας ἐλεύ-
θερα τὴν γνώμη μου γιὰ ὅ,τι δήποτε ζήτημα θελήσω. Προφανῶς ἡ διεύθυν-
σις τῶν «Γραμμάτων» ἔχε καλὴν ἰδέαν γιὰ τὴν κοινωνιολογία, θεωρῶντας αὐ-
τὴν πρᾶμα ζωντανὸ καὶ ἄξιο νὰ μπῆ στὸ περιοδικό, ἂν καὶ βέβαια
εἴξευρε πολὺ καλὰ πῶς δὲν εἶνε οὔτε ἀπόλυτη ἀλήθεια οὔτε ἀπόλυτη ἐπι-
στήμη. Γιὰ αὐτὸ ἀκριβῶς μετὰ ξάρνισις ἡ περιέργη στάσις τοῦ κριτικοῦ τῶν
«Γραμμάτων» ἀπέναντι τῆς Κοινωνιολογίας, ποῦ δὲν τὴν χωνεύει φαίνεται
διόλου, καὶ ἐννοεῖ νὰ τὴν ἀποκλείσῃ ἀπὸ τὸ περιοδικό, ποῦ τὸ θέλει
καθ' ἂν λογιστικὸν καὶ μᾶς δίνει γιὰ τοῦτο τὴν συμβουλὴ νὰ κω-
τάξωμε τὴν ἐπιστήμη μας, ἀφίνοντας τοὺς ποιητὰς καὶ ἐστὲν στὴν ἡσυχία
τους. Καὶ θὰ τὸ ἔκαμαν εὐχαρίστως. Ἐλα ὅμως ποῦ ἡ Ζωὴ εἶνε πολὺ
ἀνώτερη ἀπὸ τὲς θεωρίας τοῦ κ. Ζαχαριάδη, καὶ εἶτε τὸ θέλει, εἶτε ὄχι ἡ
κοινωνιολογία μετὰ ὅλη τῆς τὴν ἀτέλεια, θὰ εἰσχωρήσῃ παντοῦ, γιὰ ἀντι-
προσωπεύει τὴν καθ' αὐτὸν οὐσίαν τῆς ζωῆς. Καὶ τὸ γεγονός αὐτὸ εἶνε ἡ κα-
λύτερη καὶ πρακτικώτερη διαίρεσις τῶν ἰδεῶν τοῦ κριτικοῦ τῶν «Γραμμά-
των» καὶ ἡ τιμωρία ὄλον τῶν οὐτοπιστῶν ποῦ θέλουν νὰ βγοῦν ἔξω ἀπὸ
τὴν Ζωή.

Ἄς κωτάξωμε τώρα ἀπὸ κοντὰ τὲς ἰδέες τοῦ κ. Ζαχαριάδη, προσπα-
θώντας νὰ βροῦμε τὴν πραγματικὴν τους ἔννοιαν καὶ οὐσίαν.

Ὁ κ. Ζαχαριάδης χάλασε δέκα σελίδες μιλώνοντας διεξωδικὰ γιὰ ἀπό-

λυτες ἀλήθειες, ἀπόλυτη ἀληθινή ἐπιστήμη, ἀπόλυτη θετική κοινο-
νολογία, γιά τόν ἡλίθιο σοσιαλισμό καί τόν ἡλιθιώτερο μαρξισμό (ὅπως βέ-
βαια τόν φαντάζεται) καί γιά ἄλλα παρόμοια πράγματα. Ὁ ἀναγνώστης
πού εὔχεται προηγουμένως νά διαβάσῃ τὸ γράμμα μου θά ἀπόρροσε βέβαια,
γιατί νά γραφοῦν ὅλα αὐτά, ἀφοῦ ἐγώ δέν τὰ εἶθιζα καθόλου καί δέν ἔχουν
ἐπομένως ἄμεση σχέση μέ τὰ γραφόμενα μου.

Ἡ ἐξήγηση δέν εἶνε καθόλου δύσκολη. "Ὅλα αὐτά γραφῆσαν ἀπλού-
στατα γιά νά ξεφύγῃ ὁ συγγραφεύς τὸν ἀπό τὸ κύριο ζήτημα, μὴ θέλοντας ἢ
μὴ μπορῶντας νά δώσῃ σ' αὐτὸ μιὰ ἀπλή κατηγορηματικὴ ἀπάντηση. Εἶνε
σάν νά ἤθελε νά μᾶς πῇ: «Βλέπετε, ἐπειδὴ δέν ὑπάρχει ἀπόλυτη ἀλήθεια
καί ἀπόλυτη ἀληθινή ἐπιστήμη, πολὺ δὲ ὀλιγώτερο θετικὴ κοινωνιολογία,
δέν ἀξίζει καθόλου τὸν κόπο νά λάβωμε ἐπ' ὄψιν τὸ γράμμα τοῦ Σκληροῦ
καί νά φιλολογήσωμε τί λέει σαυτὸ γιά τὴν φυλὴ μας καί γιά τὸν ἴδιο τὸν
ἐαυτὸ μας...»

Εἶνε ἡ αἰώνια περιβόητος μέθοδος τοῦ ἀπολύτου, εἰς τὴν
ὁποίαν καταφεύγουν ὅλοι ὅσοι δέν θέλουν νά δώσουν μιὰ ἄμεση πραχτικὴ
ἀπάντηση σὲνα ὀρισμένο ζήτημα, ὅσοι θέλουν νά παρακάμψουν κατιτί, ὅσοι
θέλουν νά θολώσουν τὰ νερά. Μέθοδος πού εὐκόλα ξεπάταξε ἕνα πρωτό-
πειρο καί ἀπλοϊκὸ, πού δέν μπορεῖ ὅμως ποτέ νά ξεγελάσῃ ἕνα πολυπειρο
σὲ μεθοδολογικά ψυχολογικά καί φιλοσοφικά ζητήματα. Αὐτὸς ἀκριβῶς ἀπὸ
τὴν μέθοδο αὐτὴ θά καταλάβῃ τὴν ἀδυναμία τοῦ ἀντιπάλου του καί τὸ
δικαίω τῆς ὑποθέσεώς του.

Διότι μόνον ἀδυναμία ἀναγκάζει ἕνα ἄνθρωπο νά μὴ ἀπαντήσῃ ἁμέ-
σως σὲ ἕνα ἀπλούστατο ζήτημα τῆς ζωῆς, πού εὐκόλα μπορεῖ νά τὸ ἀι-
σθανθῇ καί μέσα του καί ἔξω του καί νά χαθῇ σὲ συζητήσεις γενικῆς γιά
ἀτέλεια τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων ἐν γένει. Θυμοῦμαι τὴν ἴδια τακτικὴν
βίασταξε καί ὁ κ. Ραμᾶς ἐδῶ καί κάμποσα χρόνια ὅταν γινότανε στὸ «Νου-
μᾶ» ἡ συζήτηση γιά τὸ κοινωνικὸ ζήτημα, ζητώντας νά πολεμήσῃ τις ιδέες
μας ἐν ὀνόματι τῆς ἀτελείας τῆς Κοινωνιολογίας, μὴ θέλοντας
νά πάρῃ τὸ ζήτημα σχετικᾶ, ἕως ὅτου ἡ περαιτέρω ἐξέλιξη τῶν πραγμά-
των ἐδείξε ὅτι καί ἡ Ἑλλάδα θά πάρῃ σὲ ὅλα τὸν ἴδιο δρόμο τῆς Εὐρώπης
ὅπως ἐλέγαμε.

Ὁ κ. Ζαχαριάδης δέν θέλησε φαίνεται νά καταλάβῃ πῶς ἄλλο πρῆμα
εἶνε τὰ ζητήματα τὰ ἐξετάζοντα ἀκαδημαϊκῶς τὴν ἀξίαν τῶν ἀνθρωπίνων
γνώσεων ἐν γένει καί ἄλλο ἢ βιολογικὴ ἀντιμετώπιση τῆς ζωῆς.
Στὴν πρώτη περίπτωση ὁ ἄνθρωπος ὡς φιλοσοφικὴ μονάς, κλεισμέ-
νος μέσα στὸ γραφεῖο του, μακριὰ ἀπὸ τὴν ζωὴ, προσπαθεῖ νά καταλάβῃ τὸν
μηχανισμό καί τὴν πηγὴν τῶν γνώσεων του (θεωρία τῆς γνώσεως, Καντια-
νισμός κτλ.) καί κατὰ πόσον μποροῦμε νά ἔχωμε ἀπολύτως ἀσφαλεῖς καί
θετικῆς γνώσεως γιά τὰ ἔξω φαινόμενα ἐν γένει. Στὴν δευτέρη περίπτωση ὁ
ἄνθρωπος ὡς βιολογικὴ, κοινωνιολογικὴ μονάς, χωρὶς μέσα
στὸ καζάνι τῆς ζωῆς, εἴτε τὸ θέλει, εἴτε ὄχι, εἶνε ἀναγκασμένος νά περάσῃ
τὴν ζωὴν του βιολογικά, σύμφωνα ὄχι μόνον μέ τὸ ἀτέλές, σχετικὸν
ἀνθρώπινον πρῶσμα τῆς ἀντιλήψεως του ἐν γένει, ἀλλὰ καί εἰδικὰ
μέ τὸ ὑλικὸ τῆς ἐποχῆς του, κυλιόμενος μέσα στίς ιδέες, στίς δο-
ξασίες, στὴν ἐπιστήμη καί στὴν τέχνη τῆς ἐποχῆς του. Τοῦ εἶνε φυσιογνω-
κῶς ἀδύνατο νά ἀποφύγῃ ἀπὸ τὸ νά ὀμιλῇ, νά γράφῃ, νά συζητῇ, νά παθαί-
νετο, νά ἐνθουσιᾶ, νά ἐξῆ ὀρισμένους ιδέες, γούστα καί ἀντιλήψεις γιά τὰ

γύρω φαινόμενα τῆς ζωῆς καί μιὰ ἐμφυτὴ τάση νά βάλῃ κάποια τάξη στίς
ιδέες του καί νά ἐλθῇ εἰ δυνατόν σὲ κάποια ἀντικειμενικὴ κατα-
νόηση τῆς ἔξω πραγματικότητος. Καί εὐτυχῶς πού συμβαίνει ἔτσι, γιατί
σαυτὸ ἀκριβῶς χροσταίει ἢ ἀνθρωπότης τὴν πρόοδο τῆς.

"Ἄν ἦταν ποτέ δυνατόν μιὰ γενεὰ ἀνθρώπων ἔξαφνα νά ἤρξατο στὴν συ-
ναίσθηση πῶς δέν ἀξίζει τὸν κόπο νά κινεῖται, νά ἐνθουσιᾶ, νά πιστεῦθῃ, νά
παθαίνεται, νά συζητῇ, νά φιλοσοφῇ, νά δρῇ τέλος πάντων μόνον καί μόνον
διότι τὸ ὑλικὸ τῆς, ἢ ἐπιστήμη τῆς εἶνε ἀτέλῆς καί πολὺ μακριὰ ἀπὸ
τὴν ἀπόλυτη ἀλήθεια, τότε θά σταματοῦσε ἄμέσως καί ἡ ζωὴ καί ἡ ἐξέλι-
ξις, πρῆμα εὐτυχῶς ἀδύνατο γιατί ἀντιβαίνει στὸ βιολογικὸ νόμο τῆς ζωῆς
πού στηρίζεται ἀκριβῶς στὴν κίνηση καί δράση τῆς βιολογικῆς μονάδος.
Γιὰ τὸ ἀκριβῶς ὅλοι μας καί περισσότερο ἀπὸ ὅλους ὁ κ. Ζαχαριάδης—πού
εἶνε ζωτιανὸς ἄνθρωπος—στὴν καθημερινὴν του ζωὴν συζητεῖ, δημοσιογραφεῖ,
πολιτικολογεῖ, φιλοσοφεῖ, δρᾷ ἐπὶ τέλους πνευματικῶς μέ ἀρκετὴ αὐτοπεποι-
θησι καί φανατισμὸ ἐνῶ κάλλιστα γνωρίζει τὴν ἀτέλειαν τῶν ἀνθρωπίνων
γνώσεων καί τὸ ἐντελῶς ἀκροσφαλές τῆς ἀνθρωπίνου ἀντιλήψεως. Ἐνῶ αὐτὸ
κάνει ὁ ἴδιος καθημερινῶς, ἐν τούτοις κατηγορεῖ καί μνηκτερίζει τοὺς ἄλλους,
γιατί τοῖμοῦν νά ἔχουν *credo* καί πεποιθήσεις. Ὡσάν νά ἦτο ποτὲ βιολο-
γικῶς δυνατόν ὁ ἄνθρωπος νά ζῆ χωρὶς ιδέες καί πεποιθήσεις. Πῶς νά
ὀνομάσωμε τὴν ἀκατανόμηστη αὐτὴ ἀντίφαση καί τὸ λυπηρὸ διχασμὸ τοῦ κ.
Ζαχαριάδης; Ἄς τὸν κρίνῃ μόνος του ὁ ἀναγνώστης βρῆσκοντας του τὸ κα-
τάλληλο ὄνομα. Ὁ ἄνθρωπος λοιπὸν ἔχει τὸ βιολογικὸ δικαίωμα σύμ-
φωνα μέ τὴν ἐπιστήμη καί τις γνώσεις τῆς ἐποχῆς του νά ἐκφέρῃ οἰασηθεῖ
ιδέας θελήσῃ ἀδιαφορῶν τελείως διὰ τὴν ἀπόλυτον ἀλήθειαν, ἢ ὁ-
ποία καθὼς εἶπαμε μόνον μέσα στὸ γραφεῖο ἐνὸς φιλοσόφου μπορεῖ νά ἐξῆ
σημασία, γιά τὴν ζωὴ ὅμως εἶνε ἀρνητικὴ καί χωρὶς καμμιά πραχτικὴ
ὀφέλεια. Κλασσικὸ παράδειγμα ὁ σκεπτικισμὸς, τὸ περιβόητο σύστημα τοῦ
Πύρρονος, Αἰνησιδῆμου καί Ἀγρίππα. Ὅλοι γνωρίζομε τί ὀραία ἀποδει-
κνύει μέ τὰ γνωστὰ δέκα του ἀξιῶματα τὴν ἀβεβαιότητα τῶν ἀνθρωπίνων
γνώσεων ἐν γένει καί πῶς συμβουλεύει ὡς φυσικὸ συμπέρασμα νά στανω-
σωμε τὰ χέρια μας ἀποφεύγοντες νά ἔχωμε οἰασηθεῖ γνῶμη γιά τὰ πρά-
ματα καί οἰασηθεῖ πρᾶξι.

Καί ὅμως ὅλοι πάλι ἔξομε πῶς δέν ὑπάρχει φιλοσοφικὸ σύστημα
πού τόσο ὀλιγο νά ἐπηρεάσει τὴν ἀνθρωπίνην σκέψη καί δράση, ὅπως αὐτὸ.
Καί γιατί τοῦτο; Διότι ἀπλούστατα τὸ σύστημα αὐτὸ ἦτο ἡ ἀρνησις κάθε
κινήσεως καί δράσεως, ἐπομένως καί τῆς ζωῆς. Ὡς ἀντι-βιολογικὸν
λοιπὸν δέν εἶχε τόπον ὑπάρξεως καί ἡ ἀνθρωπότης τὸ ἀπέρριψε. Τουναν-
τίον ἄλλα συστήματα, τὰ ὁποία δέν ἔχουν τίποτε τὸ κοινὸν μέ τὴν ἀπόλυ-
την ἀλήθειαν ἐνθουσιᾶσαν ἐπὶ αἰῶνα τὴν ἀνθρωπότητα ἐπιδράσαντα βαθεῖα
ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ καί πνευματικοῦ τῆς πολιτισμοῦ. (Πλατωνισμός, Χριστιανι-
σμός κτλ. κτλ.) Θά πῆ πῶς ἀντιπροσώπευαν κάποια ἀλήθεια τῆς ζωῆς
ἔστω καί σχετικῆ. ἀντεπεκρίνοντο δηλαδὴ σὲ κάποια ψυχικῆς ἀνάγκης τῆς
κοινωνίας. Τὰ μεγάλα ἰδεολογικὰ καί πνευματικὰ κινήματα, πού συγγινοῦν
τὴν ἀνθρωπότητα καί ἀφίρουν βαθεῖα ἴχνη τῆς διαβάσεώς των δέν ἔχουν
βέβαια τίποτε τὸ ἀπολύτως ἀληθές, ἀλλὰ ἀντιπροσώπευον ἕνα τμή-
μα τῆς βιολογικῆς ἀληθείας, μιὰ ὀρισμένη δηλαδὴ ἀνάγκη τῆς
ἐποχῆς των καί ἐπομένως ἐκκληρώνουν μιὰν κοινωνικὴν ἀποστολήν. Καί ὅλα
τὰ ὡς τὰ τώρα ἰδεολογικὰ κινήματα ἦσαν διάφορα τμήματα τῆς

ἀληθείας που ἀνταπεκρίνοντο σὲ διάφορες ψυχικές καὶ πνευματικές ἀνάγκες τῆς κοινωνίας που στὸ σύνολο τους μᾶς ἔδωκαν τὸν μέχρι τοῦδε πνευματικὸν καὶ ἐκπολιτιστικὸν θησαυρὸν τῆς ἀνθρωπότητος. Καὶ εἶχε δίκαιο κίποιος κριτικός, ὁ Sainte-Beuve, ἂν δὲν ἀπατόμαι, ὅταν ἔλεγε: «Ὅσον ἀτέλης καὶ ἀγράμματος μᾶς φαίνεται σήμερα ὁ τάδε ἢ τάδε φιλόσοφος, στὴν ἐποχὴ τοῦ ὅμως τράβηξε μπροστὰ λιγάκι τὴν ἀνθρωπότητα.» Καὶ αὐτὸ βέβαια εἶνε καὶ τὸ σπουδαιότερο. Μιὰ ιδέα λοιπὸν γιὰ νὰ εἶνε μεγάλη καὶ νὰ πιαστῆ δὲν ἔχει ἀνάγκη νὰ ἀντιπροσωπεύη τὴν ἀνύπαρκτη ἀπόλυτη ἀλήθεια καὶ ἀπόλυτη ἐπιστήμη, ἀλλὰ νὰ ἔχη μερικὰ ζωντανὰ χαρακτηριστικά. 1) Νὰ ἔχη κάποια βάση βιολογικῆς ἀληθείας, νὰ ἀντιπροσωπεύη δηλαδή κάποια ἀνάγκη τῆς ἐποχῆς τῆς. 2) Νὰ κηρύττεται μὲ ἀπόλυτον ἐνθουσιασμόν καὶ εἰλικρίνειαν γιὰ νὰ συναρπάσῃ εὐκολώτερον τὴν κοινωνίαν, διότι οἱ ἄνθρωποι κρίνουν ὄχι μόνον μὲ τὸ μυαλό τους, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ αἶσθημα καὶ τὴν καρδιά τους. Καὶ εἶχε δίκαιο ὁ Γκαίτε ὅταν ἔλεγε πὼς ἐκεῖνο τὸ πρῆμα συγκινεῖ που βγαίνει ἀπὸ τὴν καρδιά:

«Denn es muss von Herzen gehen
Was auf Herzen wirken soll.»

Faust II. Aufzug III. Phorkyas.

Καὶ ὅτι ἀκριβῶς ὁ κ. Ζαχαριάδης δὲν κατάλαβε πὼς τὸ γράμμα μου ἐκεῖνο τὸ γέννησε ἓνας εἰλικρινῆς πόνος τῆς ψυχῆς μου καὶ ἦταν κυριολεκτικῶς γραμμένο μὲ αἷμα καὶ ὄχι μὲ μελάνι, ἐπομένως καὶ δὲν ἔπρεπε νὰ τὸ κριτικῶρ τόσο μικρόψυχα καὶ σχολαστικά, μὲ κάνει εἰλικρινῶς νὰ ἀμφιβάλλω ἐάν πράγματι ὁ κ. Ζαχαριάδης ἔχει γνήσια καλλιτεχνικὴ ψυχή, ὅπως κολακεύεται ἴσως νὰ νομίζῃ, γιὰτὶ ὁ πραγματικὸς καλλιτέχνης μπορεῖ νὰ μὴ νοιώθῃ καὶ νὰ μὴν τοῦ πολυαρέσουν τὰ αἰσθητὰ ἐπιστημονικὰ θέματα, πάντοτε ὅμως ἔχει μιὰ ἰδιαίτερη διαίσηθησιν νὰ καταλαβαίνει τὰ εἰλικρινῆ καὶ ζωντανὰ πράγματα καὶ νὰ τὰ ἐκτιμᾷ χωρὶς νὰ πολυσκοτίζεται γιὰ τὴν ἀπόλυτη ἐπιστήμη. Ἄς ἰδοῦμε τώρα σόντομα ποιὰ εἶνε ἡ οὐσία τοῦ γράμματός μου, που δὲν θέλησε νὰ τὴν καταλάβῃ ὁ κ. Ζαχαριάδης.

Ἐγὼ παραδέχομαι ὅτι οἱ ιδέες καὶ ἡ πνευματικὴ δράση τοῦ ἀνθρώπου ἐν γένει ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰς ἐμφύτους ψυχικὰς του διαθέσεις, ἀπὸ τὴν ψυχικὴν του ὑπόστασιν καὶ ὅτι πάλιν αὐτὴ ἡ τελευταία ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰς κοινωνικὰς συνθήκας τοῦ περιβάλλοντος του. Ὅσον μιὰ κοινωνία εἶνε περισσότερο ζωντανὴ καὶ πλούσια σὲ κίνησιν, πάλιν καὶ ζωὴ, τόσο καὶ ἡ ψυχὴ τῶν ἀνθρώπων ἐκεῖ εἶνε ζωντανότερη, πολυσυνθετώτερη, μὲ εὐρύτερο, βαρύτερο καὶ γνησιώτερο ἐνδιαφέρον στὰ γύρω φαινόμενα τῆς ζωῆς. Ὅσο τουναντίον τὸ κοινωνικὸ περιβάλλον εἶνε ἀπλό, νεκρὸ, χωρὶς μεγάλη ἐσωτερικὴ κίνησιν, πάλιν καὶ ζωὴ, τόσο καὶ οἱ ψυχὲς τῶν πολιτῶν ἐκεῖ εἶνε ἥσυχες, νεκρές, ἀνίκανες νὰ ἐνθουσιασθοῦν μὲ γενικώτερα ζητήματα τῆς ζωῆς καὶ τῆς φύσεως καὶ νὰ βγοῦν ὄξω ἀπὸ τὴν ἀτομικὴ μικροσυμπερονοτολικὴ φρυτοζαῖα τους.

Καὶ ἔφερα παραδειγμα ἀφ' ἐνὸς τὴν ζωντανὴ ἀσιατικὴν Εὐρώπην, ἀφ' ἑτέρου τὴν νεκρὰν φεουδαρχικὴν Ἀσίαν.

Φρονῶ ἐπίσης καὶ ἓνα ἄλλο.

Ὅτι ἡ ποιητικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ἐμπνευσὴ καὶ δράση, ναὶ μὲν εἶνε ἐμφυτὴ ἀνάγκη τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, ἢ κατεῦθνησιν τῆς ὁμοῦς, ἢ μορφὴ καὶ τὸ ἐμπνευόμενον τῆς δὲν ἔχει τίποτε τὸ ἀνεξάρτητο, που πέφτει ἀπὸ τὸν οὐρανὸν, ἀλλὰ ρυθμίζεται καὶ προσδιορίζεται ἀπὸ τὴν ψυχικὴν ὑπόστασιν καὶ διά-

θεση τοῦ ἀνθρώπου καὶ μαζί μὲ αὐτὴν στὸ τελευταῖο λογαριασμὸ ἀπὸ τὴς συνθήκας τοῦ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος.

Ἔτσι ἐξηγεῖται λ.χ. γιὰτὶ ἡ ἐπική ποίησιν συμπίπτει παντοῦ καὶ πάντοτε μὲ τὸ φεουδαρχικὸν καθεστὼς, ἐξυμνοῦσα τὰ κατορθώματα τῶν ἱπποτῶν, ἥρωον καὶ βασιλέων, ἐνὼ ἡ λυρικὴ ποίησιν ποῖο ἀτομικὴ, ἀπαντᾶται στὸ δημοκρατικὸ ἀστικὸν καθεστὼς, που δίνει περισσώτερα δικαιώματα στὸ ἄτομον, τὸ κάνει κύριον τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ ἐπομένως ἱκανὸν νὰ καταγίνεται μὲ τὸ δικό του τὸ πόνον καὶ ὄχι μὲ τὰ κατορθώματα τῶν βασιλιάδων.

Ἔτσι ἐξηγεῖται γιὰτὶ ὁ ψευδοκλασικισμὸς, ὁ σχολαστικισμὸς καὶ τὰ λοιπὰ ψόφια συστήματα νεκρῶν γλωσσῶν, γραμματικῶς κ.τ.λ. ὀργιάζουν στὴς φεουδαρχικὰς κοινωνίας, που δὲν ἔχουν δικὴ τους μεγάλη ἐσωτερικὴ ζωὴ καὶ δεικνύουν περιφρόνησιν στὲς λαϊκὰς ἐκφάνσεις (γλῶσσα, τραγούδια, παραδόσεις, ἤθη καὶ ἔθιμα κ.τ.λ.). Ἐνὼ στὸ ἀστικὸν καθεστὼς, που βάση του ἔχει τὴν ὀλοζώντανην λαϊκὴν πηγὴν, ὅλα εἶνε γνήσια, ζωντανὰ σύμφωνα μὲ τὴν ζωντανὴν ὑπόστασιν τοῦ λαοῦ. Δὲν ἀρνοῦμαι λοιπὸν, ὅπως προσπαθεῖ νὰ πείσῃ τὸν ἀναγνώστη ὁ κ. Ζαχαριάδης τὴν ποίησιν καὶ τὴν λογοτεχνίαν, τὴν μεγάλην Κοινωνικὴν καὶ ἐκπολιτιστικὴν ἀξίαν τὴν ὁποίαν κανεῖς δὲν αἰσθάνεται βαθύτερα ἀπὸ ἐμένα, ἀλλὰ ἀπλῶς ἐξηγῶ πὼς καὶ αὐτοῦν ἡ μορφὴ καὶ τὸ ἐμπνευόμενον ἀλλάζει, μαζί μὲ τὴν ἀλλαγὴν καὶ τῶν ἄλλων ὄρων τῆς ζωῆς.

Ἄν λοιπὸν ὁ κ. Ζαχαριάδης εἶνε εἰλικρινῆς καὶ θέλει νὰ μείνῃ πιστὸς στὴν οὐσία καὶ στὸν σκοπὸν τοῦ γράμματός μου, ὀφείλει νὰ ἀπαντήσῃ στὰ κάτω ἐρωτήματα μου δίνοντας μιὰ κατ' εὐθειαν ἀπλὴν, κατηγορηματικὴ ἀπάντησιν, χωρὶς περιστροφὰς καὶ ὑπερφανῆς σὲ γενικὰ φιλοσοφικὰ ζητήματα γιὰ τὴν ἀδυναμία τῆς ἐπιστήμης καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος ἐν γένει.

1) Παραδέχεται, ναὶ εἴτε ὄχι, ὅτι ἡ ποιητικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ἐμπνευσὴ καθὼς καὶ τὸ γενικώτερον ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ζωὴν, ἐπομένως καὶ ἡ δράσιν τοῦ ἀνθρώπου, ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν ψυχικὴν διάθεσιν, τὴν ψυχικὴν ὑπόστασιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ αὐτὴ πάλιν ἀπὸ τὰς κοινωνικὰς συνθήκας τοῦ ἐκάστοτε περιβάλλοντος; Καὶ ὅσον αὐτὸ ζωντανότερον, πολυπλοκώτερον καὶ πολυσυνθετώτερον, τὸσον καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀτόμου γιὰ τὰ προβλήματα τῆς ζωῆς ζωντανότερον, πολυσχιδέστερον καὶ εὐρύτερον;

2) Ἐὰν παραδέχεται αὐτὸ, συμφωνεῖ μαζί μου ὅτι ἡ κοινωνία μας ἐπειδὴ ἀκόμα εἶνε ἀνατολίτικη καὶ φεουδαρχικὴ σὲ ὅλα τῆς σχεδόν, χωρὶς ἐσωτερικὴ κίνησιν καὶ ζωὴ καὶ μὲ πολὺ στενὰ ὄρια κοινωνικῆς ζωῆς, δὲν μπορεῖ νὰ γεννήσῃ ἀνθρώπους μὲ μεγάλη ψυχὴ, μὲ μεγάλο χαρακτήρα, μὲ ζωντανὸ τὸ ἔνστικτον τῆς ζωῆς, μὲ εὐρὸ τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ ὅλα τὰ γύρω φαινόμενα τῆς ζωῆς καὶ ἰδίως μὲ ἀγάπην στὴν κοινωνία καὶ στὸ ἄτομον που πρέπει νὰ θεωρεῖται τὸ μεγαλειότερον τίμημα τῆς ζωῆς;

3) Παραδέχεται, ναὶ εἴτε ὄχι, ὅτι μόνον ἀπὸ δύο μεριὰς μπορεῖ νὰ ρυθμίσῃ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν οικονομικῶν, βιομηχανικῶν καὶ κοινωνικῶν ὄρων τῆς ζωῆς ἀφ' ἐνός, καὶ ἀπὸ μιὰ πνευματικὴν δράσιν τῶν ἐκλεκτῶν στοιχείων τῆς φυλῆς ἀφ' ἑτέρου, δράσιν που νὰ εἶνε εὐρεία, καὶ νὰ ἀγκαλιάζῃ ὅλους τοὺς κλάδους τῆς ζωῆς καὶ ὄχι μόνον τὴν ποίησιν καὶ λογοτεχνίαν, γερμίζοντας ἔτσι τὴν ψυχὴ τῶν παιδιῶν, που τώρα μεγαλώνουν μὲ πλούσιες καὶ πολυσυνθετὰς παραστάσεις γιὰ ὅλες τὰς ἐκφάνσεις τῆς ζωῆς καὶ ὄχι μόνον μονομερῶς μὲ καλλιτεχνία ὅπως γίνεται στὲς φεουδαρχικὰς κοινωνίας, καὶ ὅπως

εγινότανε αναγκαστικά ως τὰ τώρα καὶ σὲ μᾶς, σύμφωνα μὲ τὸ φτωχικὸ φεουδαρχικὸ περιβάλλον μας; Δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ προσβλητικὸ ἐδῶ καὶ αὐτὸ συνέβη ἀνεξαιρέτως σὲ ὅλες τὲς εὐρωπαϊκὰς κοινωνίας. Ἐνῶσο βρισκόντανε στὸ φεουδαρχικὸ στάδιο τῆς ἀναπτύξεως τῶν ἡ πνευματικῆς τῶν δράσις περιοριζότανε ἀποκλειστικά στὴν ποίηση καὶ στὴν λογοτεχνία καὶ σὲ μιά σχολαστικὴ τὸ πολὺ θεοκρατικὴ ἐπιστήμη. Μόλις ὁ βίος τῶν ἔγινε εὐρύτερος καὶ πολυσυνθετώτερος γεννηθῆκαν ἀμέσως νέοι ὀρίζοντες πνευματικῆς δράσεως, πράγμα ποῦ ἄρχισε τώρα νὰ γίνεται καὶ σὲ μᾶς καὶ ποῦ μόνον ἓνας τυφλὸς δὲν τὸ βλέπει καὶ δὲν τὸ καταλαβαίνει ὀρθόν. Εἰς τὸ μέλλον θὰ ὑπάρχουν βέβαια καὶ θὰ ἀνθούν πλουσιώτερα ἀπὸ πρὶν καὶ ἡ ποίηση καὶ ἡ λογοτεχνία, ἐπειδὴ ὁ λὸς ὁ λαὸς θὰ καταγίνεται μὲ αὐτὲς, σύμφωνα ὁμως μὲ τὸ περίπλοκο τῆς μελλούσης κοινωνίας, δὲν θὰ ἔχουν τὸ μονοπώλιο τῆς πνευματικῆς δράσεως, ἀλλὰ θὰ συζητοῦν διπλα μὲ ἄλλες σφαίρες διανοητικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς ἐργασίας. Κατ' ἀνάγκη καὶ ἡ μορφὴ, καὶ τὸ ἐμπειριζόμενον τους θὰ προσαρμολογῶνται μὲ τὲς νέες ψυχικὰς καὶ κοινωνικὰς συνθήκας. Ἐὰν αὐτὸ ὁ κ. Ζαχαριάδης τὸ θεωρεῖ ἄρνηση τῆς τέχνης, δὲν θὰ εἶμαι βέβαια ἐγὼ ποῦ θὰ τὸν κἀνω νὰ ἀλλάξῃ γνώμη. Περιμένω λοιπὸν ἀπάντησιν ὅτι αὐτὲς μου τὲς τρεῖς ἐρωτήσεις. Αὐτὰ εἶπα στὸ γράμμα μου μὲ λίγα λόγια. Ἄς κρίνῃ ὁ ἀναγνώστης μόνος του ἐὰν ἀξιζε τὸν κόπο καὶ ἂν ἀνταπεκρίνεται στὸ θέμα μου, οἱ διάφορες θεωρίαι τοῦ κ. Ζαχαριάδη περὶ τοῦ τί εἶνε τέχνη, τί ἐπιστήμη, τί κοινωνιολογία, τί σοσιαλισμός, τί Μαρξισμός κτλ. Γιὰ τὰ τελευταία αὐτὰ, ἐπειδὴ εἶνε ἔξω ἀπὸ τὸ θέμα μου δὲν εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ ἀπαντήσω. Θὰ ἔπρεπε νὰ γεμίσω κόλλες ὁλόκληρες γιὰ νὰ πῶ γνωστὰ πράγματα σὲ ὅλους τὸ τί εἶνε ἀπόλυτη ἀλήθεια, τί ἐπιστήμη καὶ τί σοσιαλισμός κτλ. Μοῦ λείπει σήμερον, ὄχι μόνον ἡ διάθεσις, ἀλλὰ καὶ ὁ καιρὸς. Σὲ ἓνα μόνον σημεῖο θέλω νὰ σταματήσω: στὸ Μαρξισμό. Ὁ κ. Ζαχαριάδης θεωρεῖ τοὺς μαρξιστὰς πολὺ «ἀφελῆς» καὶ φορτῶνει στὴν ῥάχη τους τὰ ἐξωφρενικότερα τῶν πραγμάτων. Ἀπόδειξις πῶς δὲν νοιῶθει τίποτε ἀπὸ τὸν μαρξισμό καὶ ἀφελέστατα τὸν συγγέει μὲ ἄλλα παλαιοντολογικὰ πλέον γαλλικὰ ὑποκειμενικὰ σοσιαλιστικὰ συστήματα, μόνον καὶ μόνον διότι ἔτιχε νὰ ἔχη μὲ αὐτὰ μιὰ ἐξωτερικὴ ὁμοιότητα: τὸ κοινὸ ὄνομα δηλαδή: σοσιαλισμός! Τὸ ὅτι ὁμως τὸν χωρίζει ἀπὸ αὐτὰ διαφορὰ τεραστία καὶ στὴν μέθοδο καὶ στὴν οὐσία καὶ στὴν τακτικὴ καὶ στὲς προβλέψεις τοῦ μέλλοντος καὶ πῶς ὄχι μόνον δὲν εἶνε φίλος καὶ σύμμαχος, ἀλλὰ καὶ ἀμείλικτος ἐχθρὸς τῶν οὐδὲν, αὐτὸ οὔτε κἀν τὸ ὑποψιάζεται ὁ κ. Ζαχαριάδης. ποῦ ἐννοεῖ νὰ μιλάει γιὰ πράγματα ποῦ δὲν τὰ ἐσπούδασε ἀπὸ κοντά.

Ἀπὸ τὸν κριτικὸν τῶν «Γραμμάτων» ἔχομε τὴν ἀπαίτησιν νὰ εἶνε πὺ μελετημένον καὶ προσεκτικὸς στὰ κοινωνιολογικὰ ζητήματα ἅπας καὶ ἐννοεῖ νὰ συζητῆται γι' αὐτὰ. Καὶ προτιμότερον νὰ ἦταν μίσο ἐπιστήμονας παρὰ φαντασιοσκόπος, ὅπως εἶνε σήμερον. Δὲ θὰ μοῦ στρέβλωνε τοῦλάχιστον τὰ διάφορα συστήματα, φορτῶνοντας στὴν ῥάχη τοῦ μαρξισμοῦ ὄχι μόνον ξένες πρὸς αὐτὸν ιδέαι, ἀλλὰ ἀκριβῶς τὰ πράγματα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα λυσοσφῶδες καὶ μὲ τὸ καλύτερον ἀποτέλεσμα ἐπολέμησε ὁ Μαρξισμός, γλυτώνοντας ἐπὶ τέλος τὴν κοινωνικὴν σκῆψιν ἀπὸ τὲς πλάνες τῶν οὐτοπιστῶν, κοινωνιστῶν, Γάλλον ἰδίως, οἱ ὁποῖοι ἐπὶ 100 ἔτη καὶ πλέον εἶχαν συνειθισθῆ τὸν ὄχι μόνον νὰ σκέπτεται οὐτοπιστικὰ καὶ ἀντικειμενικὰ τὴν κοινωνία. Αὐτοὺς τοὺς οὐτοπιστὰς φαίνεται θὰ εἶχε ὑπ' ὄψιν του ὁ κ. Ζαχα-

ριάδης ὅταν μιλοῦσε γιὰ τὸν Μαρξισμό, ῥίχνοντας καὶ τοὺς δύο στὸ ἴδιο κοφίνι τῶν ἀρχήτων! Καὶ ἔτσι ἀπέδειξε τὴν πλήρη του ἀγνοία στὰ κοινωνιολογικὰ καὶ μεθοδολογικὰ ζητήματα. Γιὰ τὸ βλέπομε παραδόξως νὰ βάλῃ τὸ ὄνομα τοῦ Μάρξ διπλα μὲ τὰ ὀνόματα τοῦ Νίτσε, Λουθήρου, καὶ Χριστοῦ! «ποῦ ζητοῦν σύμφωνα μὲ τὲς ἀτομικὰς τῶν βλέψεις, νὰ διορθώσουν καὶ νὰ ἀλλάξουν τὴν κοινωνία...!» Ἀκριβῶς ὁ Μάρξ εἶνε ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος πρῶτος ἐβροντοφώνησε πολεμῶν τοὺς γάλλους καὶ ρώσους καὶ λοιποὺς οὐτοπιστὰς σοσιαλιστὰς καὶ ἀναρχικοὺς (Proudhon, Bakounin, Weitling κτλ.) ὅτι δουλειὰ τοῦ κοινωνιολογοῦ δὲν εἶνε «νὰ διορθώσῃ ἢ ἀλλάξῃ τὴν κοινωνία σύμφωνα μὲ τὲς ἀτομικὰς του βλέψεις καὶ ἐπιθυμίας, ἐν ὀνόματι τοῦ ὀρθοῦ λόγου δῆθεν καὶ τῆς δικαιοσύνης, ἀλλὰ νὰ καταλάβῃ ἀντικειμενικὰ τοὺς νόμους, σύμφωνα μὲ τοὺς ὁποῖους μόνη τῆς ἢ κοινωνία δημιουργεῖ τὲς ἐκάστοτε ἀλλαγὰς τῆς καὶ τὴν ἐκάστοτε μορφήν τῆς. Τὸ λέει ρητῶς στὸ «Κοινωνικὸ μανιφέστο» του, ποῦ τόσο ὠραία τὸ μετέφρασε σὲ γνήσια δημοτικὴ ὁ καλὸς μου φίλος Κ. Χατζόπουλος καὶ ποῦ—ἀλλοίμονον!—δὲν καταδέχθηκε νὰ τὸ διαβάσῃ ὁ κ. Ζαχαριάδης, ποῦ, ἂν τὸ διάβαζε, δὲν θὰ εἶχε τόσο ταπεινὴ καὶ στρεβλὴ ιδέα γιὰ τὸ μαρξισμό. Λέει λοιπὸν: «Τὰ θεωρητικὰ δόγματα τῶν κοινωνιστῶν (—μαρξιστῶν) δὲ στηρίζονται διόλου σὲ ιδέαι, σὲ ἀρχὰς ποῦ ἐφεύρησε ἢ ἀνακάλυψε ὁ ἓνας ἢ ὁ ἄλλος κοσμοδιόρθωσις. Εἶνε μονάχα ἐκφράσεις τῶν πραγματικῶν ὄρων μιᾶς πάλης τάξεων ποῦ ὑπάρχει, μιᾶς ἱστορικῆς κίνησεως ποῦ γίνεται μπροστὰ στὰ μάτια μας...» Ἀπὸ αὐτὰ τὰ λίγα καταλαβαίνει κανεὶς τὴν διαφορὰ μεταξὺ μαρξισμοῦ καὶ λοιπῶν ὑποκειμενικῶν ιδεολογικῶν συστημάτων. Τὰ τελευταία πράγματι πιστεύουν στὴν δύναμιν τῶν ιδεῶν νομίζοντας ὅτι μὲ αὐτὰς μποροῦν νὰ ἀλλάξουν τὰ κοινωνικὰ καθεστῶτα, καὶ ἐπομένως κηρύττουν τὲς ἀτομικὰς τῶν ιδεῶν περὶ κοινωνικῆς ἠθικῆς, κοινωνικῆς δικαιοσύνης, ὀρθοῦ λόγου κτλ. πιστεύοντας ὅτι μὲ αὐτὰς μποροῦν «νὰ διορθώσουν καὶ ἀλλάξουν τὴν ζωὴ».

Ὁ μαρξισμὸς τουναντιὸν κηρύττει ἐπισήμως τὴν ἀδυναμία καὶ χρεωκοπία τῆς ἀτομικῆς θελήσεως, τῶν ὑποκειμενικῶν εὐσεβῶν πόθων καὶ τῶν εὐγενῶν ιδεῶν τῶν διαφορῶν διορθωτῶν τοῦ κόσμου. Προσπαθεῖ νὰ εὕρῃ τοὺς νόμους ποῦ μόνον τοὺς, χωρὶς τὴν θέλησιν τοῦ ἀνθρώπου—ρυθμίζουσιν τὲς κοινωνικὰς ἀλλαγὰς. Καὶ τοὺς βρίσκει στοὺς οἰκονομικοὺς παράγοντας τῆς ζωῆς, ποῦ μόνον τοὺς δημιουργοῦνται ἀπὸ τὸν ἀσυνείδητο ἀγῶνα τοῦ ἀνθρώπου γιὰ τὴν βιοπάλη του καὶ τὴν ἐμφυτὸν τάσιν του νὰ καλλιερέσῃ τὸ βίον του, παράγοντες ποῦ εἶνε πολὺ ἰσχυρότεροι καὶ ἀπὸ τὲς ιδέαι καὶ ἀπὸ τὴν θέλησιν τοῦ ἀνθρώπου.

Καὶ σύμφωνα μὲ τὸ σύστημα τοῦ ἐξηγεῖ τὸς σημερινούς οικονομικοὺς, βιομηχανικοὺς καὶ κοινωνικοὺς ὄρους τῆς ζωῆς, καθὼς καὶ τῶν περασμένων ἐποχῶν καὶ κατοπιν ἱστορικῶν ἀπάνω στὴν ἀντικειμενικὴν του αὐτὴ μελέτη κάνει μιὰ πρόγνωσιν μόνον γιὰ τὴν μέλλουσα μορφήν τῆς κοινωνίας καὶ προσκαλεῖ ὄχι ὅλους—πτωχοὺς καὶ πλουσιούς, ὅπως ἔκαμναν οἱ παλαιοὶ οὐτοπιστὰς ἐν ὀνόματι τοῦ ὀρθοῦ λόγου καὶ τῆς δικαιοσύνης, ἀλλὰ μιὰ ὀρισμένη τάξιν ἀνθρώπων—τοὺς προλεταρίους καὶ τοῦτο ἐν ὀνόματι τῆς δυνάμεως τῶν πραγμάτων, ἐν ὀνόματι τῆς νέας βιομηχανικῆς καὶ οἰκονομικῆς ὑποστάσεως τῆς κοινωνίας, τοῦ νέου κολλεκτιβιστικοῦ οἰκονομικοῦ καθεστώτος, τοῦ ὁποῖου ἐργάται καὶ κινητήριος δύναμις εἶνε οἱ προλεταριοί, καὶ τοὺς προτρῆπει νὰ κάνουν συνειδητὸ τὸ μεγάλο ρόλο

του ή κοινωνική οικονομική εξέλιξη ολοένα τους ετοιμάζει... Και λέει σε άλλο μέρος: οι νεκροθάπται του άστικού καθεστώτος δεν είναι άλλος κανείς παρά αυτοί οι ίδιοι οι άστοι με τό να θέλουν διαρκώς να αναπτύσουν την βιομηχανία και να αυξάνουν τα κεφάλαια τους, αυξάνοντας έτσι άθελα και τόν αριθμό τών έχθρών των, τών προλεταρίων! και προετοιμάζοντας ένα ανώτερο κολλεκτιβιστικό βιομηχανικό και κοινωνικό καθεστώς.

Φταίει λοιπόν ο Μάρξ αν ο κ. Ζαχαριάδης δεν καταδέχθηκε να τόν διαβάσει, νομίζοντας ότι του άρκει ή ποιητική του γνώση και ή αισθητική του διαίσθηση να μαντέψει όλα τα συστήματα χωρίς να τά διαβάσει και να λύσει όλα τα προβλήματα μόνο με την έμφυτη του έξυπνάδα χωρίς αντικειμενική μελέτη; Ξεχνάει ότι ο ρατσισμός έκανε πιά επίσημη χρεωκοπία και δεν άρκει πλέον μόνο τό γατίο, ο όρθος λόγος δηλαδή, ή άπλη σκέψη του γραφείου, να καταλάβη κανείς όλα τα ζητήματα χωρίς ειδική αντικειμενική μελέτη από κοντά; Η άπλη έξυπνάδα δεν έχει πιά πέραση στον είκοστό αιώνα, όπου όλα τα πράγματα κατήντησαν ειδικές γνώσεις, έστω και άτελείς, πάντοτε όμως ανώτερες από ύποκειμενικές φαντασιοπληξίες και άερολογήματα.

Ο Μαρξισμός δεν έχει ανάγκη της προστασίας μου άφου 70 χρόνια τώρα συγκινεί την Εύρώπη και έχει δεκάδες εκατομμύρια όπαδών και θαυμαστών που καθημερινώς αυξάνουν και πολλαπλασιάζονται και όλοι οι είδικοί κοινωνιολόγοι, έχθροι και φίλοι, όμολογούν την μεγαλοφυή μέθοδο και ουσία του. Μόνον άνθρωπος που δεν κατάλαβε τίποτε από αυτόν μπορεί να φαντασθή τραγελάφους εις λογαριασμόν του, ότι δηθεν φροντίζει μόνον για στομάχια, ότι θα καταργήση την ποίηση και τες ώραιες τέχνες κτλ. Μπορώ να διαβεβαιώσω τόν κ. Ζαχαριάδη ότι οι μαρξιστάι δεν είναι τόσοσ αφιλόμοσοι όπως τους φαντάζεται και στην καλλιέργεια τών «Μουσών» βάζουν κάτω πολλούς έστ ετ του γλυκού νερού. Και για να φέρω ένα μόνο παράδειγμα από τα δικά μας, αναφέρω τόν φίλο μου Κώστα Χατζόπουλο, που και τό «Κοινωνικό μαγέσσο» του Μάρξ μετέφρασε και σε λοιπές λογοτεχνικές εργασίες εύδοκιμότατα καταγίνεται. Άλλά ο Χατζόπουλος είναι πραγματική καλλιτεχνική ψυχή, γιαυτό και τό μεγαλειό του μαρξισμού τό κατάλαβε και ένθουσιάσθηκε ειλικρινά από αυτό, χωρίς καθόλου να τόν έμποδίσει να καταγίνεται ειλικρινά και γόνιμα στην λογοτεχνία, χαρίζοντας μας σπάνια αισθητική απόλαυση με τες κλασικές μεταφράσεις του, με τά ζωντανά του διηγήματα, με την πολυσύνθετη βαθειά κριτική του, γεμάτη ένθουσιασμό, ειλικρίνεια, ζωή, νεύρα. Διαβάστε τό τελευταίο του βαθυστόχαστο γράμμα «Μία κρίση για τόν Πόλεμο» στο τελευταίο τόμο τών «Γραμμάτων» και αδύνατο να μην θαυμάσετε δίπλα με την ευγενή ιδεολογία του καλλιτέχνη, τό βαθύ κριτικό, αντικειμενικό του βλέμμα.

Ο ένθουσιώδης καλλιτέχνης ιδεαλιστής κατορθώνει να εύρη τά σύνορα του ύποκειμενικού του ιδεαλιστικού αισθήματος με την αντικειμενική ιστορική πραγματικότητα. Αυτό τό θαύμα για ένα ρομηό τό όφειλε ο φίλος μου, δεν άμφιβάλλω, στην μαρξιστική του μόρφωση, γιατί μόνο μαρξιστής ρομηός μπορούσε να γράψη τέτοιο άριστουργηματικό πράγματι γράμμα.

Οι μαρξιστάι, κ. Ζαχαριάδη, δεν θέλουν να καταργήσουν τες ώραιες τέχνες, όπως ουτοπιστικά τό φαντάζεσθε, αλλά άπλούστατα να τις εκλαίκεύσουν, να τις κάνουν δηλαδή και αυτές όπως και όλα τα πράγματα κοινόν κτήμα όλου του λαού και όχι μόνον μερικών προνομούχων

τάξεων όπως γίνεται σήμερα στο άστικό καθεστώς και γινότανε πριν σε πολύ μεγαλειότερο βαθμό στο φεουδαρχικό. Λυπούμαι που δεν μπορώ σήμερα να πω περισσότερα για τόν μαρξισμό, γιατί μου λείπει ο καιρός. Έλλιζω όμως να τό κατορθώσω άλλη φορά δίδοντας μία γενική ιδέα για αυτόν στους αναγνώστες τών «Γραμμάτων» για να μην ξεγελιώνται από τους διαφόρους τραγελάφους τών καλοθελητών του, που έννοούν να μιλούν για αυτόν χωρίς να τόν ξέρουν.

Για την ώρα όποιος θέλει να μάθη μερικά σχετικά, τις πρώτες δηλαδή βάσεις του και την μέθοδό του, ως διαβάση στη «Νέα Ζωή» που βγαίνει κατ'αυτάς μία είσαγωγή μου στη νέα έκδοση του βιβλίου μου τό «Κοινωνικό μας Ζήτημα» όπου γίνεται λόγος για αυτόν. Θα ιδή πόσον απέχει από τά «ήλίθια ευτυχιστικά συστήματα» και τους άλλους τραγελάφους που με έλαφράν την συνείδηση μας πασέρνει ο κ. Ζαχαριάδης νομίζοντας μας φαίνεται για ντιπ άγραμμάτους και άπλοίκους.

Όσον άφορά τη κοινωνική όφέλεια της τέχνης και τη μεγάλη αισθητική ψυχολογική επίδραση που μπορεί να έχει ένα καλό λογοτεχνικό έργο στον άνθρωπο, ποιός ανόητος και άγράμματος μπορεί να την άρνηθή; Έγώ ο ίδιος ξέρω από τόν εαυτόν μου τι μεγάλη επίδραση είχαν στη ψυχική μου διαμόρφωση και στην ανάπτυξη της ψυχολογικής μου αντίληψης ώριμμένα φιλολογικά άριστουργήματα ιδίως τά έργα του Πούσκιν, Γόγκολ, Δοστογιέφσκη, Τουργένεφ, Γόρκη, Τσεχώφ, Γκαίτε, Ίψεν, Ουγκώ, Ζολά κτλ. για να αναφέρω μόνον τους νεωτέρους και σπουδαιότερους για μένα.

Και λυπούμαι ειλικρινά ότι οι βιοτικές μου άσχολίες δεν μου άφίνον να ήθελα καιρό να λησμονηθώ περισσότερο στην ανώτερη πράγματι αισθητική απόλαυση της τέχνης. Άπ' αυτό όμως δεν μπορώ να φθάσω στην υπερβολή του κ. Ζαχαριάδη του να νομίζει ότι ή ποιητική γνώση τών πραγμάτων έχει την ίδια αξία με την επιστημονική. Άλλο τό ένα για μένα και άλλο τό άλλο. Είναι δύο ξεχωριστά πράγματα, έξ ίσου αναγκαία, στον άνθρωπο, που έξυπηρετεί όμως όχι ένα και τό αυτό σκοπό. Είς την περιοχή της τέχνης δεν μπορεί ποτέ να μη ή επιστήμη, αλλά και τη δουλειά της επιστήμης ποτέ δεν θα μπορούση να τη κάνει ή τέχνη και γιαυτό άκριβώς έγεννήθηκε ή επιστήμη ύστερα από τη τέχνη ως μία αντικειμενικώτερη, συστηματικώτερη, πιο πειραματική και επομένως θετικώτερη μέθοδο σπουδής και γνώσεως τών γύρω φαινομένων. Η τέχνη άπευθύνεται κυρίως στο αισθητικό και για αυτό όμιλεί πάντοτε με εικόνες και δίδει νύξεις μόνον τών πραγμάτων άφίνουσα στο αισθητικό και στην διαίσθηση να συλλάβη τό πράμα, και περιορίζεται σχεδόν πάντοτε στο πρόβλημα της έσωτερικής ατομικής ζωής του ανθρώπου. Η επιστήμη τούνατιον άπευθύνεται άποκλειστικά στο μυαλό, όμιλεί με λογικά σχήματα προσπαθεί να δώσει όσο τό δυνατόν περισσότερο ψύχραμη αντικειμενική άναλυση τών πραγμάτων και εί δυνατόν και πειραματική άπόδειξη αυτών και έμπερικλείει εις την σπουδή της όχι τόσοσ τόν άνθρωπον από την έσωτερική του ψυχικήν ύπόστασιν, όσον τό σύνολον του φυσικού και βιολογικού κόσμου σε όλες του τες τμηματικές λεπτομέρειες και την έσωτερική άλληλουχία και έννοια τών φαινομένων.

Καμιά λοιπόν άναλογία και άντικατάσταση της μιας με την άλλη δεν μπορεί να γίνει και καθεμιά έχει στο τόπο της την αξία της, επομένως και πρέπει να άποδώσωμε τά του Καίσαρος τω Καίσαρι.

Γιατί αλλοίμονο εάν ό επιστήμων επιχειρούσε να αντικαταστήση τη τέχνη με την επιστήμη του, και τρισευρότερο εάν ήθελε ποτέ ό καλλιτέχνης και ποιητής να αντικαταστήση την επιστημονική σπουδή της ζωής με τις ποιητικές του εξάρσεις και φαντασίες του.

Ο γερμανός φιλόσοφος Έγκελσος ειπεν: «ή πραγματικότης εινε λογική». Για να υπάρχη κατις θα πη πώς έχει τό βιολογικό του λόγο.

Τού κάκου λοιπόν έχρεται ό κ. Ζαχαριάδης και με αυθαρέτους, βεβιασμένους και έντελώς τεχνητούς συλλογισμούς προσπαθεί να μπερδέψη τά πράγματα, και να φύγη από την άπλη βιολογική του καθημερινού μας βίου, όπως την αντίλαμβανόμεθα όλοι μας άνεξαιρέτως, έχρόμενος σε κομική αντίφαση όχι μόνον με την καθημερινή πείρα όλων μας, αλλά και με την δική του την καθημερινή δράση και αντίληψη.

Και τελειώνοντας ένα μόνο παρακαλώ τον κ. Ζαχαριάδη, εάν ειλικρινώς επιθυμεί να άπαντώ εις τό έξής εις τά γραφόμενα του. "Όχι φούμαρα και θυμούς πού δέν ταιριάζουν σε μάς πού όνειροπολούμε να δημιουργήσωμε ένα νέο πολιτισμό, άνωτερο από κάθε μικρόψυχο προσωπικό στοιχείο και ούτε και επανάληψη και ξαναπέσιμο στον ίδιο σφτό χαβά περι άπολύτου αλήθειας, και άτελείας των ανθρωπίνων γνώσεων, και ματαιότητος κάθε συζητήσεως, αλλά και ούτε και χάσιμο του σε έπουσιώδη δευτερεύοντα σημεία μακριά από την ούσία του ζητήματος.

Γενναία και χωρίς έλιγμούς και πρό πάντων με άπλά λόγια για να τα καταλάβωμε όλοι μας καλά, να άπαντήση στές άπλές και καθαρές έρωτήσεις πού του έθεσα παραπάνω, σύμφωνα με την ούσία του γραμματός μου. "Από την άπάντησή αυτή θα φανή άμέσως εάν εινε δυνατόν ποτέ να συμφωνήσωμε και πού ακριβώς βρίσκεται ή διαφορά μας. "Όπως έγω δέν φοβούμαι τις ιδέες μου και τις λέω καθαρά και ξάστερα έτσι να πη και κείνος τις δικές του για να μπορέση τό άκροατήριό να καταλάβη καλά την διαφορά μας και να έλλέξη όποιες του έχρχονται καλύτερα. "Εάν όμως παρ' έλπίδα, άρχισει και πάλιν τον ίδιο τρόπο όχι της κατ' ένθεϊαν και άμέσου άπαντήσεως, αλλά της παραπλανήσεως του άναγνώστου σε σκοτεινά ποιητικά και μεταφυσικά σύννεφα, τότες άπλούστατα θα τό θεωρήσω ως άδυναμία του και υπεκφυγή, θα στρέψω τη προσοχή μου σε άλλα θετικώτερα πράγματα, μη έννοων να χάνω τον καιρόν μου σε παρόμοιες άνειλικρινείς ματαιοπονίες.

ΚΑΛΙΡΟ Γ. VI. 15

Γ. ΣΚΛΗΡΟΣ

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΤΟΥ κ. Δ. ΖΑΧΑΡΙΑΔΗ

Κάθε προσπάθεια να εξηγήσω στον κ. Σκληρό τό πνεύμα της έπίκρισής μου, στο πρώτο του γράμμα, μου φαίνεται πιά μάταιη. Στά όρια πού έφερε την παρεξήγηση ό κ. Σκληρός, εινε καλύτερο ν' άποδέχεται κανείς τό μοιραίο. "Ίσως, όσα έγραψα, να έπρόδωσαν τις προσθέσεις μου, αλλά ειπα τις σκέψεις μου άπερίφραστα, όπως πρέπει σε ανθρώπους χωρίς προλήψεις. Δέν είχα την πρόθεση να προσβάλω κανέναν, ούδ' να έκμηδενίσω όποιανδήποτε εκδήλωση ζωής, έστω και κοινωνιολογική. Έχώρια μόνο τά πράγματα, όπως χωρίζονται στη δική μου αντίληψη, και ταξινόμησα τά διάφορα συστήματα της ζωής, κατά την ιδιοσυγκρασία μου.—Και αυτό εινε

δικαιώμά μου, αφού μάλιστα την ταξινόμηση την συνοδεύει και λεπτομερέστατη δικαιολογία. "Όταν μιá επιστήμη μου φαίνεται μισοεπιστήμη τό λέγω. Λέγω και τό πώς και τό γιατί, χωρίς καμιά προβλητική πρόθεση. Θα ήταν άσπετό να φρονά ότι υπάρχουν προβλητικοί τρόποι ζωής. Η επιστήμη δέν εινε υποχρεωτικό σύστημα ύπαρξης, ούτε άποκλειστικά τμητικό. Μέθοδος και τίποτις άλλο. "Ετσι και ή μισοεπιστήμη και ή Τέχνη και ή Θρησκεία και τό ασυνάρτητο ένστικτο.

Έννοείται, ότι και τώρα παραμερίζω όσα στολίδια φορτώνει μου ή φανατική προσήλωσή του φίλου μου Σκληρού σε μερικά αξιώματα και θα παρηγορηθώ, με κάθε τρόπο, αν αϊφνης δέν γνωρίζω καλὰ τον Μαρξισμό—πράγμα πού δέν τό θεωρώ άπαραίτητο εις την πνευματική μου υγεία και πειθαρχία.

* *

— Χρειαζόμενη ή παρέκβση του κ. Σκληρού για την άπόλυτη αλήθεια. Συμφωνά με τις ιδέες του πού εινε και ιδέες μου. "Εκείνο τό πράγμα συγκινεί πού βγαίνει άπ' την καρδιά. Δηλαδή Τέχνη, δηλαδή Μαρξισμός. Βλέπετε την ποιητική όμοιότητα; Γιατί πεισματάρικα να ζητιέται ή ύπαγωγή του ένός εις τό άλλο; Δικαιώματα ίσα έχει και ή Τέχνη και ό Μαρξισμός. Κριτήριο κοινό: τό αίσθημα και ή ειλικρίνεια. Γιατί ό καλλιτέχνης να γίνει Μαρξικός ή τό αντίστροφο; Καθείς με την ιδιοσυγκρασία του. "Αντι να κληθούν οι καλλιτέχνες να δουλέψουν στις ύποθέσεις του Μάρξ ή των Προλεταρίων, ήσυχoi, ως εκτελούν τον προορισμό τους. Αυτό είπα και τότες αυτό και τώρα. "Όστε την χωνεύω την κοινωνιολογία όταν μένει στη θέση της.

Η ζωή εινε βεβαίως άνωτερη από τις θεωρίες μου. Και εινε τόσο άνωτερη, ώστε ξεπερνά και κάθε σύστημα και κάθε θεωρία και ιδιαιτέρως κάθε κοινωνιολογία. Αυτό κάνει ώστε να ήμπορούμε να ζούμε και έγω και ό κ. Σκληρός και ό άπλοικός φελλάχος κάτω από τον ίδιο ήλιο! "Αλλοίμονο αν ή ζωή ήτανε σύστημα. "Αλλοίμονο αν ή ούσία της ήτανε ή κοινωνιολογία, και αν έπρεπε να διαγράψουμε ό,τι έζησε, έλαμψε, έδρασε και έσβυσε παρά τά δόγματα του Μάρξ.— "Αλήθεια, τό ανθρώπινο μυαλό συστηματοποιεί εκ τών ύστέρων την ζωή, αλλά αυτό γίνεται άπλως για να την έννοήσει, να την συλλάβει, δηλαδή να την άφομοιώσει, με άλλες λέξεις να την στρεβλώσει. Ένότητα, όμοιομορφία, θα πει στρέβλωση και παρενόηση.

* *

"Απαντώ κατ' ένθεϊαν στα τρία έρωτήματα του κ. Σκληρού.

1ον). Παραδέχομαι ότι ή ποιητική και καλλιτεχνική έμπνευση και τό γενικώτερο ένδιαφέρο για τη ζωή, έπομένως και ή δράση του ανθρώπου, έξαρτάται από την ψυχική διάθεση, την ψυχική ύπόσταση του ανθρώπου. Αυτό δέν τό παραδέχομαι. Τό διακηρύττω. "Αλλ' ως έδω μόνο. "Ο κ. Σκληρός προσθέτει ότι «αυτή ή ψυχική ύπόσταση έξαρτάται πάλιν από τες κοινωνικές συνθήκες του εκάστοτε περιβάλλοντος.» Καθόλου. Μά καθόλου. Τό περιβάλλον εινε ακριβώς αυτές οι ψυχικές ύποστάσεις. Αυτές καθορίζουν τό περιβάλλον και δέν κυβερνιούνται άπ' αυτό. Και τούτο εινε άτομισμός.

Έτσι, όπου οι ψυχές, τα άτομα, είνε ζωντανότερα, πλουσιότερα ψυχικώς, εκεί και το περιβάλλον ζωντανότερο, πολυπλοκότερο. Βλέπετε ότι λέμε αντίθετα πράγματα στην ίδια βάση. Νά και ένα από τα επιχειρήματά μου: "Αν η ψυχική υπόσταση του ανθρώπου ορίζονταν από το περιβάλλον, τότε, ενός οποιουδήποτε περιβάλλοντος δοθέντος, ο ύδεν μί αλλαγή θά ήταν έφικτή.

2ον). "Αν η κοινωνία μας είνε ανατολίτικη (;) ή φεουδαρχική (;) αυτό συμβαίνει διότι δέν γεννήθηκα ν οί άνθρωποι με μεγάλη ψυχή. Και όχι, αντίστροφως, όπως πολύ παράξενα λέγεται.

3ον). Δέν γυρεύω διόρθωση. Περιμένω την εμφάνιση ατομικότητων που θά φέρουν, όχι διόρθωση, αλλά αλλαγές, στηριγμένες στα όρητικά πάθη, στην υποβολή, στις συγκινήσεις. Αυτό είνε το ενδιαφέρον και ό σκοπός της ζωής. Το τίμημά της.

* *

Υποθέτω ότι όμιλώ σαφώς. Τα λοιπά, και ιδίως οι απαιτήσεις περί αντικειμενισμού (δηλ. περί αληθινής θέσης) του Μαρξισμού αναλύονται επαρκέστατα στη πρώτη μου απάντηση. "Αν η ανάλυσή μου είνε ρασιοναλιστικώς όρθή, αυτό δέν την βλάπτει. Δέν υποθέτω να υπάρχει επιστήμη ή κριτική ιδεών αντίρασιοναλιστική. "Όταν κρίνουμε τις αξιώσεις και τα πορίσματα ενός συστήματος, τα κρίνουμε πάντα ρασιοναλιστικά, δηλαδή φιλοσοφικά. "Ο Μαρξισμός προσπαθεί να εθρει τους νόμους που μόνοι τους, χωρίς τη θέληση του ανθρώπου, ρυθμίζουν τις κοινωνικές αλλαγές». Και προσθέτω δυστυχώς τους έφευρίσκει. Τους βρίσκει στους οικονομικούς παράγοντες της ζωής. Δηλαδή ό στόμαχος διά μέσου της ιστορίας. Και, δηλαδή, ή ιστορία, ή άνυπαρκτη αυτή επιστήμη, ως βάση άλλης επιστήμης!

* *

«Ο Μαρξισμός έχει δεκάδας εκατομμυρίων όπαδών». Και ό Βουδδισμός κ. Σκληρό και ό Βραχμανισμός, και ό Μωαμεθανισμός, και ό Χριστιανισμός, και ό σωβινισμός, και ό βουλαπουκισμός. Φύλη Στατιστική!

* *

«Οί Μαρξισταί δέν θέλουν να καταργήσουν τις ώραιές τέχνες. Θέλουν να τις... έκλαϊκεύσουν!» Θαυμάζω το θέλου ν. Θαυμάζω και το έκλαϊκεύσουν. «Τίς θέλουν κοινόν κτήμα όλου του λαού και όχι μερικων προνομιούχων τάξεων.» Δέν καταλαβαίνο, ειλικρινώς, αυτή τη γλώσσα.

* *

Δέν ελπια πουθενά ότι ή Τέχνη κάμει τη δουλειά της Έπιστήμης. Ελπια πώς είνε δύο διάφοροι και ισάξιοι τρόποι ζωής. Γιατί ό κ. Σκληρός χάνει τον καιρό του να με πείσει, δι' ό,τι προσπαθώ εγώ να τον πείσω;

* *

Έάν αναθέσουμε σ' έναν ξυλουργό να μās κάμει μιá βιβλιοθήκη, πρέπει να τον αφήσουμε να κατατάξει και τα βιβλία μας σ' αυτήν; Τέτοια δουλειά ανάλαβε ό Μαρξισμός με την άφέλεια της άγνοιας. "Η έπική ποίηση συμπίπτει παντού και πάντοτε με το φεουδαρχικό καθεστώς, ή λυρική

ποιήση άπαντáται στο δημοκρατικό άστικό καθεστώς». Λυρική ποίηση, έπική ποίηση, εκδηλώθησαν σ' όλους τους αιώνες, πολλές φορές ταυτόχρονα και πολλές φορές στο ίδιο άτομο, όπως και σήμερα ακόμη στον Παλαμά. Πρέπει άρά γε να διαφεύσουμε την φιλολογική ιστορία χάριν της οικονομικής; "Η να ξαναφτιάξουμε τις χρονολογίες, σύμφωνα με υπόδειγμα από τα πριν δοσμένο;

* *

"Αν ό κ. Σκληρός έτιμούσε με προσεκτικότερο διάβασμα τα όσα έγραψα, θά έβλεπεν ότι τον σκεπτικισμό τον μεταχειρίστηκα ως κριτήριο κατά της κοινωνιολογίας, για να έλευθερώσω όλους τους εφαρμοσμένους τρόπους της ζωής. Τους θρησκευτικούς και τους επιστημονικούς και τους καλλιτεχνικούς. Για να άπολήξω στην ποικιλία, στην μόνη πραγματική ουσία της ζωής. Στην ποικιλία που άνέχεται και έμένα και τον κ. Σκληρό και τον Κάιζερ.

Κανένα από τα πνευματικά και ιδεολογικά συστήματα δέν έχει τίποτε το άπολύτως άληθές, λέγει και ό κ. Σκληρός. "Αλλά ένθ εκείνος το γράφει εγώ το άντιλαμβάνομαι: Το ίδιο συμβαίνει και με τον Μαρξισμό. Είνε ένα σύστημα ιδεολογικό που κάνει μιá περίοδο, για όρισμένους ανθρώπους, 10—100 εκατομμύρια. Και πλέον ού. Πλάί σ' αυτό ζούν βιολογικότητα και άλλα συστήματα ζωής, με πολύ όλιγοτέρους όπαδούς, ίσης όμως αξίας (γιατί ή αξία δέν μετριέται). Αίφνης τα «Γράμματα» με τους 50—60 ανθρώπους των.

* *

Μένει να βεβαιώσω τον κ. Σκληρό ότι, παρ' όλη τη διαφορά άντίληψης που μās χωρίζει, θά ήμπορούσα, χωρίς παραδοξολογία, να δουλέψω και εγώ στον Μαρξισμό. "Αλλά με την έπίγνωση ότι δουλεύω για μιá μορφή ζωής, για τον έρχομό ενός καθεστώτος, όχι αντικειμενικώς όρθου, αλλά συμφωνότερον με την οικονομία του μυαλού μου και την ροπή του χαρακτήρα μου αντίθετα προς ό,τι συμβαίνει με το σημερινό καθεστώς.—"Έτσι όμως κρατώ έλεύθερη και την κριτική μου άνεξαρτησία, έλεύθερες και τις καλλιτεχνικές μου προτιμήσεις. "Έτσι δέν θά έχω την αξίωση ότι αναζάλυφα σύστημα που κλείει όλο τον κύκλο της ύπαρξης, και που δικαιούται να ύποδουλώσει εις τους κανόνες του κι' αυτήν άκόμα την Τέχνη — έκλαϊκεύοντας αυτήν!

Δ. ΖΑΧΑΡΙΑΔΗΣ

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Η ΓΝΩΜΗ ΤΩΝ "ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ"

Τα ΓΡΑΜΜΑΤΑ παρουσίασαν στους "Έλληνας διανοουμένους ένα από τα γενικά εκείνα προβλήματα που πολύ σπάνια συνταρίζουν την Έλληνική σκέψη. Στην πάλην αυτήν των ιδεολογιών, όσοι είχαν και μπορούσαν να πούν κάτι, το είπαν. "Όσοι είχαν μέσα τους σηματοπισμένους κόσμους ιδεών, μās έδωκαν τον αντίλαλό τους. Τα ΓΡΑΜΜΑΤΑ ύποσχεθήκανε ότι, μαζί με το συμπέρα-

σμα τῆς ὅλης συζήτησης, θὰ ποῦνε τὴ γνώμη τους πάνω στὸ ζήτημα.

Δυὸ ρεύματα ἰδεολογιῶν ἤρθαν ἀντιμέτωπα: ὁ κοινωνιολογισμὸς καὶ ὁ αἰσθητισμὸς. Ὁ πρῶτος ἐπιθετικὸς. Μὲ ἀντιπρόσωπο τὸν κ. Σκληρό, ποῦ τὸν ἀντιλαμβάνεται κατὰ ὁρισμένον τρόπο, ξεκινῶντας ἀπὸ τὴ θεμελιώδη ἀρχή, ὅτι, μπροστὰ στὸ ἀέναο γίνεσθαι τῆς πραγματικότητας, ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ ἐξωτερικευθεῖ μὲ θερμογυρὸ δρᾶση καὶ νὰ προσπαθῆσει νὰ ἐπιδράσει στὴν ἀνθρώπινη πραγματικότητα, νομίζει ὅτι ἡ «ψυχικὴ ἐπανάσταση» τῆς φυλῆς μας θὰ κατορθωθεῖ μὲ τὴν ἐνασχόληση τῶν ἐπιλέκτων τῆς στὴν κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν ὀργάνωσή της.

Ὁ αἰσθητισμὸς, μὲ ἀντιπρόσωπο τὸν δικό μας Ζαχαριάδη, μὲ βᾶση, τὴν ἀρχή, ὅτι ὑπάρχει πραγματικότης νοητὴ στὸ μάτι τοῦ καλλιτέχνη ποῦ πηγαίνει ἀπ' τὸ συναισθητικὸ κόσμον, ὑπερασπίζει τὴν καλλιτεχνικὴ παραγωγή ποῦ στέκεται μακριὰ ἀπ' τὸ πλῆθος. Ἡ ποιητικὴ γνώση πλούσια σκορπᾷ τὰ κύματα τῆς συγκίνησης καὶ δονεῖ συθέμελα τὴν ψυχὴ τῶν ἐκλεκτῶν. Μὲ τὴν διαίσθησιν κατορθώνει νὰ ἐπιτύχει μιὰ γενικὴ σύνθεση τῆς ζωῆς, ποῦ δὲν μᾶς δίνουν οἱ κομματιασμένες ἐπιστημονικὲς γνώσεις.

Ἀπὸ τοὺς συνεργάτες τῶν ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ποῦ ἤρθαν νὰ φωτίσουν μὲ τὴ πολύτιμη γνώμη τους τὴ συζήτησιν, ὁ κ. Γιαννῖδς βρίσκεται σὲ ὅλα σύμφωνος μὲ τὸν κ. Σκληρό. Ὁ ἴδιος βρῖσκει τὸν αἰσθητισμὸ καὶ τὸν σκεπτικισμὸ μεταβατικὰ στάδια ποῦ μποροῦν νὰ περάσουν ἀκίνδυνα οἱ νέοι. Ἀμφιβάλλει στὸ ἕστερο «ἂν ξεχωρίζεται κοφτὰ ἡ πράξις ἀπὸ τὴ σκέψις» καὶ δὲν ἐπιχειρεῖ νὰ ἐκφράσει προτίμησιν. Ὁ κ. Πέτρος Βλαστός, ποῦ τὸν ἀπασχολεῖ περισσότερο ἡ φυλὴ, σὰ φιλόσοφος, ἀποφεύγει νὰ θίξει τὸ ζήτημα. Σ' αὐτὸ τὸ τεῖχος, πάρα πάνω, ὁ κ. Χριστουλάκης διεκδικεῖ τὰ δικαιώματα τῆς φιλοσοφίας στὴ ζωὴ. Ἀντικρούοντας τὸν κ. Σκληρό, ποῦ ἐσύστησε τὴ φιλοσοφία σὰ *passa tempo* «μέσα εἰς τὸ γραφεῖο τὴν ὥρα τῆς ἀναπαύσεως», ἀποδείχνει μὲ περισπούδαστα ἐπιχειρήματα τὴν ἀξίαν τῆς φιλοσοφικῆς σκέψεως, ποῦ τροφοδοτεῖ κάθε δρᾶσιν διὰ μέσου τῶν ἐκλεκτῶν. Ὁ κ. Παπανδρέου ἐκφράζει τὴν ἐκπλήξιν του γιὰ τὴν ἐπέμβαση τοῦ κ. Σκληροῦ στὴ λογοτεχνία, δικαιώνοντας τὸν Ζαχαριάδη, ποῦ τὴν θέλει ὀλότελα ξεχωριστή.

Μὲ πολλὴν ἐκπλήξιν εἶδαν τὰ ΓΡΑΜΜΑΤΑ στὴν ἀπάντησιν τοῦ κ. Σκληροῦ ποῦ δημοσιεύεται πῶρα πάνω, πῶς ἡ πραγματεία τοῦ Ζαχαριάδη ἐρημνεύθηγε προσωπικά. Μὲ ὀργὴν καὶ μὲ πεποίθησιν χωρὶς ἄλλο ὁ Ζαχαριάδης, γιὰ τὸ βάθος ἔβλεπε πόσον ἀντίθετες εἶνε οἱ δυὸ ἰδεολογίες, γιὰ τὴν καταλάβαινε πῶς ἔπρεπε νὰ προφυλαχθεῖ ἡ φιλολογία μας ἀπ' τὴν κοινωνιολογικὴ ἐπιδρομὴν, χτύπησε λίγο σκληρὰ τὴν ἰδέαν τοῦ κ. Σκληροῦ. Ὅσον ὅμως καὶ ἂν λεπτολογήσαμε τὰ ἐπιχειρήματα του—καὶ γιὰ ν' ἀποφύγομε κάθε παρεξήγησιν δηλώνομε ὅτι ὁ κ. Ζαχαριάδης δὲν ἔλαβε μέρος στὴ σύναξιν τοῦ παρόντος φυλλαδίου—ποῦθεν δὲν ἤρραμε τὴ πρόθεσιν νὰ

θιγεῖ τὸ ἄτομον τοῦ κ. Σκληροῦ. Οἱ ἰδέες του, ναί—μὰ ὄχι τὸ πρόσωπόν του. Καὶ θὰ θέλαμε νὰ προσθέσομε ἀκόμα πῶς ἄσκησιν εἶνε ἡ διάκρισις, ποῦ ἐγίνε, τῆς διεύθυνσης τῶν ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ καὶ τοῦ Ζαχαριάδη, ὅταν ἀπαντοῦσε στὸν κ. Σκληρό. Γιὰ τὸ λογοτεχνικὸ περιοδικὸ «Γράμματα» ἀνάθεσε στὸ Ζαχαριάδη νὰ ὑπερασπίσει τὴν ἄδολη λογοτεχνία καὶ αὐτὸ καθαρὰ βγαίνει ἀπ' τὰ γραφόμενά του—ὅτι ἐμίλησεν ἐξ ὀνόματος τῶν «Γραμμάτων». Θέλουμε ὅμως καὶ πάλι νὰ δηλώσομε ὅτι τὸν κ. Σκληρὸ πολὺ ἐκτιμοῦν τὰ «Γράμματα», παραξενεύονται μόνο πῶς μπόρεσε νὰ βρεῖ προσωπικὴν ἐπίθεσιν, ἐκεῖ, ποῦ δὲν ὑπάρχει παρὰ καθαρὴ ἰδεολογικὴ συζήτησις.

Οἱ ἀντίπαλοι τοῦ κοινωνιολογισμοῦ στὴ συζήτησίν μας πήραν τὸ ζήτημα φιλοσοφικά. Ἦτο ἀπαραίτητα ἐπιβεβλημένο, γιὰ τὴν τρομερὸς παράσκειν ὁ κίνδυνος τοῦ τέλειου πελαγώματος στὴς λεπτομέρειες, ὅταν ὅλη ἡ διαφορά, ὅλο τὸ ἐνδιαφέρον, ἦτο σὲ μιὰ ἀρχὴ γενικὴ, σὲ μιὰ φιλοσοφικὴ ἐκδοχὴ.

Ἐρχονται οἱ δικοὶ μας κοινωνιολόγοι καὶ, ἀφελέστατα ἀπλουσταίνοντας τὰ φιλοσοφικά καὶ αἰσθητικὰ προβλήματα, θέλουν νὰ ὑποδουλώσουν κάθε πνευματικὴν ἐκδήλωσιν στὴ δρᾶσιν, στὴς ἀντιλήψεις τοῦ ὄχλου. «Θέλομε νὰ ἐκλαϊκώσομε τὴ τέχνη.» Μὲ μιὰ βιαστικὴ ὀλιγάρκεια πιστεύουν στὴν ἀντικειμενικὴ γνώσιν τῶν κοινωνιολογικῶν νόμων τῆς ἐξελίξεως, βαφτίζουν τὴν, περὶ τὰ κοινωνικά καὶ πολιτικά προβλήματα μέρημα, «θερμὸν ἀγκάλιασμα τῆς ζωῆς» καὶ ἀποκαλοῦν ἐκείνους ποῦ κνηγοῦν τὴ συγκίνηση τοῦ ὄραϊου, ποῦ γίνεται καὶ μὲ μιὰν ἀντίδρασιν κατὰ τοῦ περιβάλλοντος, ἀναίσθητα λουσιμένους «στὸν παγερὸ σκεπτικισμὸ.»

Ἐρχετο λοιπόν, μὲ κάθε τρόπο τὸ ζήτημα νὰ βαλθεῖ φιλοσοφικά.—Ἐρχετο νὰ μελετηθεῖ τὸ σημεῖον, κατὰ πόσον ἡ φιλοσοφία μπορεῖ νὰ ἐπιδράσει σὲ ὁρισμένα ἄτομα ἐκλεκτῆς ὑφῆς, τὰ ὅποια, ὡς ἡγέτες, θὰ μεταδόσουν τὴν ἰδεολογίαν τους στὸ πλῆθος.—Ἐρχετο νὰ ξεκαθαριθεῖ κατὰ πόσον ἡ κοινωνιολογία ἔχει ἐπιστημονικὲς βάσεις, καθὼς διαλαλοῦν οἱ ὀπαδοί της. Ἐρχετο ν' ἀπαλλαγεῖ ἡ καλλιτεχνικὴ δημιουργία ἀπ' τὴν ἰσοπεδωτικὴν ὀρέξειν καὶ τὴν στενὴν καὶ ἀποκλειστικὴν ἀλυσίδαν τοῦ ἄμεσα γύρω περιβάλλοντος, ποῦ μ' αὐτὴν θέλησαν οἱ κοινωνιολόγοι μας νὰ δέσουν τὴ Τέχνη.—Ἐρχετο, μετὰ τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἐπιστημονικῆς ἀδυναμίας, τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἀνυποστάτου τῆς κοινωνιολογίας, νὰ καταδειχθεῖ ἡ ἀντίφασις τῶν ἐπιστημονικῶν ἰσχυρισμῶν της, ὅταν ὀρέγεται νὰ μαντεῖσιν τὸ μέλλον.— Καὶ ἔπρεπε τέλος μὲ θάρρος νὰ εἰπωθεῖ ὅτι μπορεῖ κανεὶς στὸ ἕστερον νὰ παραδεχθεῖ ὡς ὑπάρξιμον μιὰ κοινωνιολογικὴ δρᾶσιν, ἀλλὰ εἰμπορεῖ ν' ἀμφιβάλλει, δι' ὄνομα τοῦ Θεοῦ, γιὰ τὴν ἐπιστήμην αὐτὴν καὶ νὰ ἐπιμένει νὰ τραγοῦδᾷ μὲ τὸν Ἀνατὸλ Φράνς ὅτι «ὁση βαθεῖα ἐπίδρασις ἔχει ἕνας ὑπέρροχος στίχος, δὲν ἔχουν ἐπιστημονικὲς ὅλες ἀλήθειες.» Καὶ τὴ μόνην παραχώρησιν ποῦ θὰ ἔκανε ὁ καλλιτέχνης στὸν κοινωνιολόγον θὰ ἦτο νὰ

τὸν ἀρπάζει ἀνάμεσα ἀπ' τὴ πραγματικότητα καὶ νὰ μᾶς τὸν πα-
ρουσιάσει σὰ ψυχολογικὸ φαινόμενο.

*
* *

Αὐτὸ ποὺ δείχνει ὅτι στὸν ἀφρὸ μόνον τῆς φιλοσοφίας στέκουν οἱ κοινωνιολόγοι, αὐτὸ ποὺ τοὺς φανερώνει ἀφιλοσόφητους, εἶνε ἡ καταπληκτικὴ εὐκολία μὲ τὴν ὁποία ἐκφράζονται γιὰ τὸ σκεπτικισμό. Στὴν ἐπιφάνεια μόνον τῶν ἱστορικῶν καὶ πνευματικῶν προβλημάτων μεροπερνώντας, μὲ τὰ μισόκλειστα μάτια τῶν προσηλύτων κάθε κυπλητῆς θεωρίας μελετώντας τὰ ἱστορικὰ φαινόμενα τοῦ πνεύματος καὶ τῶν κοινωνιῶν, βλέπουν παντοῦ τὴν ἀπλόγραμμα πορεία τῆς ἀενάου προόδου, — δὲν εἶνε παράξενο ὅτι μένουν εὐχαριστημένοι ἀπὸ τὶς γνώσεις τους, γιὰτὶ δὲν ὑπάρχει φόβος νὰ χωρέσει στὸ μυαλό τους ἡ κριτικὴ ἀμφιβολία. Γι' αὐτοὺς ὁ σκεπτικισμὸς συγγέεται μὲ τὴ μοιρολατρεία τοῦ πλήθους.

Ὁ σκεπτικισμὸς ὅμως ὅταν ἔρχεται σὰν ἀποτέλεσμα βαθειᾶς ἐνατένισης τῆς ζωῆς, σὰν τ' ἀπόσταγμα ἰδεολογικῆς πείρας, ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὸ φιλόλογο ψηλάφημα τῶν ἰδεῶν, ἀπὸ τὸ θέαμα τῶν θεωριῶν ποὺ κατακυλοῦν αἰώνια, ἀπὸ τὴν αὐτογνωρίση καὶ τὴ συναίσθηση τῆς δυναμικῆς τοῦ λογικοῦ μας, ἀπὸ τὴ διαίσηση τῆς πραγματικότητας, ποὺ εἶνε ἀπιαστὴ γιὰ μᾶς καὶ κυλᾶ ἀκατάσχετα καὶ ἄθελα μᾶς συμπαρασέρνει στὸ ρέμμα τῆς, ἢ σὰν εἶνε ἀπόρροια καλλιτεχνικῆς ἰδιοσυγκρασίας, καὶ ὅταν εἶνε ἡ ἴδια ἡ ἀμφιβολία, μήπως δὲν ἀποτελεῖ τὴν πλέον μεστωμένη μέθοδο τῆς σκέψης ποὺ μ' αὐτὴν ὁ σκεπτικιστὴς, ἀπὸ ὀρισμένες ἀφετηρίες προοπτικῆς, μελετᾷ τὴ ζωὴ;

Βαθεῖα ἐμποτισμένος ὁ αἰσθητικὸς ἀπὸ τὴ πίκρα τῆς πραγματικότητας αὐτῆς, δὲν θὰ θελήσει ν' ἀφεθεῖ ξέγνοιαστος στὸ κύμα ποὺ κυλᾷ, ἐνῶ θάχει διαμορφώσει τὸν ἑαυτό του σὲ δύναμη, ποὺ θ' ἀποτυλόνει παντοῦ τὴ σφραγίδα τῆς ἀτομικότητάς της, ποὺ θὰ μπορεῖ τὴ μάνητα τοῦ κύματος νὰ ἐρμηνεύει σὲ γαλήνη;

Τὰ ΓΡΑΜΜΑΤΑ θὰ παραμείνουν στὸ καθαρὸ λογοτεχνικὸ ἐπίπεδο. Ὅσοι θέλουν νὰ προβάλλουν κοσμοδιορθωτές, ἰδοὺ ἡ κονίστρα γιὰ τὴν πάλη. Ἄν θέλουν συντρόφους, δὲν θὰ εἴμαστε ἐμεῖς.

Μὲ προθυμίαν ὅμως καὶ στὸ ἐξῆς θὰ συζητοῦμε κάθε ἐνάντια γνώμη καὶ θ' ἀνοίγουμε τὶς σελίδες μας σὲ ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις τῆς ἰδεολογίας, μὲ τὸ δικαίωμα ν' ἀντιτάσσουμε τὴ δική μας σὲ ὅποια θ' ἀντιλαμβάνομαστε νοθευμένη.

Καὶ τώρα, κλείοντας τὴ συζήτηση, τὰ ΓΡΑΜΜΑΤΑ προσφέρουν στοὺς Ἕλληνας σκεπτομένους σπουδαίαν κίνηση ἰδεῶν, ποὺ ὀφείλεται σὲ ὅλους ἀνεξαιρέτως τοὺς συνεργάτες τους, ποὺ λίβανε μέρος στὴ συζήτηση.

“ΓΡΑΜΜΑΤΑ”

ΑΝΟΙΞΗ

Τὰ ρόδα, ποὺ γελούμενα ἐτρεμίζαν
μὲ φούλια καὶ μ' ἀγιόκλημα ἐνωμένα,
λευκὰ σὰ χιόνι ἢ σὰ φωτιὰ ἀναμμένα,
στὸ νοτισμένο φράχτη κ' ἐστραγγίζαν

τὰ δάκρυα τῆς βροχοῦλας μυρωμένα
στὰ μάτια σου, ποὺ ἐρωτικά ἐφεγγίζαν
τὰ τραγούδια τῶν ἀηδονιῶν, ποὺ ἐγγίζαν
ρῆγος οὐράνιο σωθικά ἀνθισμένα

τοῦ λαίμοῦ σου τὴν κέρινη μανόλια
τὴ λάφρην ὁποῦ πάταες, δίχως ταίρι,
σὰν τὴ δροσάτη Αὐγὴ ἀπ' ἀστρὶ σὲ ἀστέρι —

στοῦ Ὁραίου τὰ παραδείσια περιβόλια
τῆς καρδιᾶς μου ἢ τρυγόνα, ἀγαπημένη,
μὲς τὴ φωλιά τοῦ στίχου τὰ θερμαίνει!

Κ. Ι. ΒΑΡΝΑΛΗΣ

ΣΗΜ. “ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ”. Δημοσιεύουμε στὴ θέση αὐτὴ τὸ σονέττο τοῦ ἐκλε-
κτοῦ μας Βάρναλη, γιὰτὶ μᾶς στάλθηκε πολὺ ἀργά. Μὲ ἰδιαίτερη χαρὰ
ἀγγέλλουμε πὼς πολὺ γρήγορα θὰ ἐκδόσουμε ποιήματά του.

Ο ΠΕΘΑΜΕΝΟΣ ΠΟΥ ΑΡΡΩΣΤΗΣΕ

... Δέν με πιστεύουν. Έτσι αρχίζω νά προσέχω εἰς τὸν ἑαυτὸν μου. Μὰ δὲν φθάνει ἡ προσοχή μου διὰ νὰ μοῦ δώσῃ τὴν ἡσυχία στὴν καρδιά καὶ στὴ σκέψι. Καὶ γι' αὐτὸ ὑποφέρω. Διὰ νὰ μὴ με πιστεύουν, θὰ πῆ πὼς εἶμαι ἕνα νεώτερον εἶδος. Ένα ἄγνωστον εἶδος. Ἡ ἕνα εἶδος παλιό, λησμονημένο. Καὶ γνωρίζω, πὼς οἱ ἄνθρωποι δὲν πιστεύουν εἰς τὰ νέα πράγματα, εἰς τὰ ἄγνωστα πράγματα. Καὶ ὅτι εἰς τὴν ζωὴν τοὺς λησμονοῦν τὰ πειὸ δυνατὰ καὶ τὰ πειὸ ὡμορφα ἀπὸ τὰ παλιὰ. Κρατοῦν τὰ πειὸ περιττά, τὰ ἀσχημότερα καὶ τὰ βάνιασα.

Οἱ ἄνθρωποι πάντα δυσπιστοῦν. Έμπρὸς εἰς τὸν θάνατον ἀκόμη εἶναι δίσπιστοι.

Μιά μητέρα ἔτρεχεν πίσω ἀπὸ τὸ φορεῖο ποῦ μετέφερε σκοτωμένο τὸ παιδί της εἰς τὸ Νοσοκομεῖο. Καὶ ὅποιος εἶδε μονάχα τὴν μητέρα νὰ τρέξῃ πίσω ἀπὸ τὸ φορεῖο, ἐνόησε πὼς μέσα ἐκεῖ εἶχαν κλείσει ἕνα ἀγόρι πεθαμένο. Γύρω στὰ μαλλιά της μητέρας εἶχε στήσει τὸν θρίαμβόν του ὁ θάνατος.

Καὶ ὅμως ὅλ' αὐτὰ ἦσαν μιὰ πλάνη διὰ τοὺς ἄλλους ποῦ ἔβλεπαν. Ἡ μητέρα δὲν ἐπίστευε ὅτι ἔτρεχεν μάταια πίσω ἀπὸ ἕνα πεθαμένο παιδί. Ἦταν μιὰ παλιὰ αἰσθηματικὴ σταυροφορία ποῦ ἔκαμεν ἡ μητέρα—οἱ θρηνοὶ της καὶ οἱ ὀλολυγμοὶ της—μὰ στὸ μάτι της ἔλαμπεν ἔντρομη ἡ ἀμφιβολία, ζοῦσεν ὁ δισταγμός, ἡ μητέρα δὲν ἐπίστευεν.

—“Ἄς θρηνησω, κι' ἄς γίνω χῶμα στὸ χῶμα, τὰ χρώματα ὅλα ἄς γίνουν μαῖρα καὶ κάθε στεναγμός πνιγμός. Ἄνθρωπος πέθανε, μὰ τὸ παιδί μου ζεῖ. Δέν εἶναι δυνατόν ὁ πεθαμένος νὰ εἶναι τὸ παιδί μου...”

Έτσι ἐπέρασεν ἀπ' ἐμπρὸς μου τὸ παιδί, ποῦ σκοτώθηκεν, καὶ ἡ μητέρα ποῦ τὸ θρηνολογοῦσε. Κι' ἔτσι περνοῦν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τὰ ἴδια τοὺς τὰ ἔργα.

II

Δέν με πιστεύουν. Καὶ ὅμως ἐγὼ εἶμαι ὁ πεθαμένος. Έγὼ αἰσθάνθηκα τὴν ἀνάγκη νὰ πεθάνω μιὰ φορὰ, γιατί ἄλλως—πὼς θὰ ἠμποροῦσα νὰ ζήσω; Νὰ ζήσω ἐν εἰρήνῃ, ἀνέγγιχτος, λησμονημένος γιὰ πάντα. Ἀλήθεια, εἶχα πεθάνει εἰς καλὴν στιγμήν. Καὶ ἤλπισα εἰς τὸν θάνατόν μου. Εἰς τὸν χωρισμόν μου ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων. “Ἄχ! ἔτσι πὼς περνοῦσα ἦσυχια καὶ ἀλαοτήρητα. Σιγὰ σιγὰ εἶχα πιστεῦσει εἰς τὴν ἐλευθερίαν μου καὶ ἤμουν μακάριος. Γύρω μου εἶχαν ἀνθήσει ὅλα τὰ κλαριά τοῦ δένδρου τῆς καλῆς Ἀνυποψίας κι' ἐπερίμενα τοὺς καρπούς.

Πόσων νυκτῶν βροχές, πόσων δειλινῶν ἀντάρες καὶ πόσων πρωϊνῶν σκοτεινιῆς μοῦ εἶχαν δώσει τὴν ἀκριβὴν ὑπόσχεσιν αὐτῶν τῶν φρούτων τῆς θανατικῆς μοναξιάς μου.

Γι' αὐτὸ τὸ μεσημέρι, ποῦ θὰ ἔβλεπα τᾶνθια μου νὰ δένουν καὶ θάννωιθα τὸν ἥλιο νὰ φιλῇ τοὺς γλυκόχυμους καρπούς τῶν θυσιῶν μου, γι' αὐτὸ τὸ μεσημέρι εἶχα παραδώσει τὸν ἑαυτό μου εἰς τὴν γῆν, θησαυρὸς ἐγὼ ὁ ἴδιος γιὰ τὴν εὐτυχία μου.

Έτσι ἀπέθανα μιὰ φορὰ... Πότε θὰ ξαναπεθάνω τότε, πότε θὰ ξαναπεθάνω πειὸ τελειωτικά, πότε θὰ παραδώσω τὸν ἑαυτό μου πειὸ μακρὰ καὶ πειὸ βαθειὰ στὴ γῆ; Τὸ μεσημέρι μου δὲν ἦλθε. Γιατί δὲν ἦλθε τὸ μεσημέρι μου;

Εἶχα πεθάνει πολὺ κοντὰ στοὺς ἀνθρώπους. Καὶ ὑπῆρξε κάποιος ποῦ εἶδε με πονηρὸ μάτι, με ὑποκοισίαν καὶ μοχθηρίαν τὴν ἀπόμωρον γωνιάν ποῦ εἶθαμα τὸν νεκρόν μου.

Γιατί δὲν ἦλθε, γιατί δὲν ἔρχεται τὸ μεσημέρι μου; Γιατί τᾶνθια μου δὲν δένουν—πὼς μένουν μαγαμένα τὰ διπλόφυλλα; Γιατί ὁ ἥλιος δὲν φιλεῖ τοὺς καρπούς μου, τοὺς καρπούς ποῦ κλείουν τοὺς γλυκοὺς χυμούς τῶν θυσιῶν μου;

Ἄνθρώπου μάτι νὰ μὴν ἰδῇ τὸν τάφον ἐκείνου ποῦ ἀπέθανε μιὰ φορὰ μονάχος του, εἰς τὴν καλὴν του ὄραν... Διότι τότε μάταια ἀπέθανεν. Έγὼ εἶμαι ποῦ ἀπέθανα μιὰ φορὰ ματαίως.

Διότι ἕνας ἄνθρωπος εἶδε με τὸ πονηρὸ του μάτι ποῦ ἔκρυφα τὸν νεκρόν μου καὶ ἀργά, πολὺ ἀργά ἐννοίωσα πὼς δὲν ἔπρεπε νὰ ἐλπίζω οὔτε ἀπὸ τὴν ταφήν μου.

Κανεὶς δὲν ἐπίστευε πειὰ πὼς ἀπέθανα. Καὶ ἂν ὅλοι ἔκλαιαν, πίσω ἀπὸ τὸν νεκρόν μου, ἐπάνω στὸν τάφο μου, ὅμως τοῦτο ἦταν ἡ πάλια ἐπίβουλη αἰσθηματικὴ σταυροφορία τῶν ἀναισθητῶν ὅταν πρέπει νὰ λυποῦνται.

Έκεῖνος με τὸ πονηρὸ μάτι, ἐκεῖνος μοῦ ἔκαμε μαρτύριον τὸν ὡραῖον θάνατον. Διότι ἐκεῖνος με ἀγάπησε. Έκεῖνος ἐγοητεύθη. Έκεῖνος ἐμαγεύθη ἀπὸ τὴν προᾶξιν μου. Καὶ ἔστησεν γύρω μου με τοὺς ἄλλους ὅλα τὰ χρυσὰ τόξα καὶ τριγύρισε τὴν βουβὴν κατοικίαν μου με ὅλα τὰ κόκκινα στεφάνια καὶ ἐπότισε τὸ χῶμα μου με ὅλα τὰ μῦρα, καὶ ἔτραγοῦδησε καὶ ἐχόρευσε με τοὺς γλυκύτερους σκοποὺς καὶ τὴν πλέον ἐξωτικὴν μέθην, ἕνας ἐραστής μαγευμένος, ἕνας γοητευμένος...

Ὁ Μάγος!... Τὰ ἤξευρεν ὅλα!... Καὶ κάθε τὸν προσκύνημα σὲ μένα, ἦτον μιὰ λιτανεία ἀπὸ μάγισσες ποῦ μοῦ ἔστησαν τίς πειὸ νοσταλγικὲς πλεκτάνες διὰ νὰ συλλάβουν τὸ ἐξωτικὸ πουλί ποῦ ἔμεινε πάντα ζυγισμένο κατακόρυφα στὰ ἕψη τοῦ τάφο μου, ἀρμονίζοντας τὴν γαλήνην τῶν διαστημάτων γύρω στὴ Λήθη μου—τὴν ψυχὴ μου νὰ συλλάβουν ἠθέλαν στοὺς χοροὺς καὶ στὰ τραγούδια τους...

III

Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ πὼς ἐνῶ τόσον εἶχα ἐλπῖσει στὸ θάνατό μου, ἐνῶ ἔτσι εἶχα—διὰ τοῦ θανάτου μου—ἀποβλέπει με τέτοια ἀγνήν ἀπόφασιν πρὸς τὴν σωτηρίαν καὶ τὴν ὑγείαν μου, ἰδοὺ πὼς ἐγὼ ὁ πεθαμένος ἀρρώστησα... “Ἄχ! ποῦ μοῦ ἦλθαν τόσο πόνοι, μέσα εἰς τὴν ἀκίνητην ὑπαρξίν μου, ποῦ τόσοι γόοι εἰς τὴν βουβὴν κατοικίαν μου; Πρέπει μακρὰν, πολὺ μακρὰν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους νὰ πεθαίνωμεν καὶ πολὺ μακρύτερα νὰ θάπτωμεν τοὺς νεκροὺς μας,

ἡμεῖς ὅσοι πεθαίνομεν μόνοι μιὰ φορά εἰς τὴν καλὴν μας ὥραν. Διότι οἱ ἄνθρωποι δὲν πιστεύουν εἰς τὸν θάνατόν μας, καὶ ἔχουν τόσα μάγια νὰ στήσουν γιὰ τὸ ἐξωτικό πουλὶ τῆς αἰωνιότητός μας —καὶ ἡμεῖς οἱ πεθαμένοι ἀρρωσταίνομεν κάποτε.

Καὶ δὲν ὑπάρχει πειρὸ φρικτὸν ἀπὸ τὸ ν' ἀρρωσταίνομεν οἱ πεθαμένοι.

Ἔτσι ἐγὼ ὑποφέρω τώρα, ἀρρωστος μέσα στὴ βουβὴ κατοικία τοῦ θανάτου μου.

IV

Δὲν εἶναι τραγικὸν νὰ δολοφονοῦν τοὺς ζωντανούς. Ὅσους δὲν ἀρνήθησαν τὴν ζωὴν τῶν ἀθλιότητων καὶ τῶν τιποτένιων ἀδυναμιῶν.

Τραγικὸν εἶναι νὰ δολοφονοῦνται οἱ πεθαμένοι. Ὅσοι ἀπέθαναν μέσα τους ἀπὸ τὴν ζωὴν. Μὲ ἐδολοφόνησαν μὲ τὰ πειρὸ γλυκὰ λόγια, μὲ τὰ πειρὸ θελκτικὰ νοήματα. Μὲ τὸν ἔρωτα, μὲ τὰ αἰσθηματά των. Μὲ τὴν ὀμορφιά τους καὶ μὲ τὴν μουσικὴν τους. Διότι ἤξευραν ὅτι ὑπῆρχε μιὰ μουσικὴ ἀκόμη καὶ μιὰ ὀμορφιά καὶ ἓνας ἔρωτας ἀκόμη—ποῦ ἦταν εἴκολον νὰ μὲ πληγώσουν καὶ νὰ μὲ ρίξουν κατὰχαμα ἀρρωστων.

Ποτὲ δὲν εἶχα ἀρρωστήσει ἔτσι. Ποτὲ δὲν εἶχα φοβηθεῖ ἔτσι. Ποτὲ δὲν εἶχα δοκιμάσει παρόμοιον τροχὸν εἰς τὸ χορμὶ μου.

Ὁ θάνατος μιὰ φορά δὲν μᾶς σώζει. Πρέπει νὰ πεθαίνομεν πολλές φορές. Κάθε φοράν, κάθε νέαν φοράν... Διότι ἔτσι ἡ ζωὴ ξαναρχεται αἰώνως, χωρὶς νὰ σταματᾷ πονθενὰ καὶ ἔτσι μᾶς ζητεῖ αἰώνως ἓνα καινούργιον θάνατον, μιάν καινούργιαν θυσίαν εἰς τὸν βωμόν τῆς ὑψηλῆς τῆς γαλήνης...

Ὅμως τοῦτο τὸ τρωτὶνὸν βέλος βαρεῖά μου ἐπλήγωσε τὸ θάρρος μου, πυκνὸν εἶνε τὸ σκότος ποῦ ἀπλώθηκεν στὰ μάτια μου καὶ ποτὲ δὲν ἐνθυμοῦμαι τόσῃ δυσκολίαν εἰς τὴν ἀπόφασίν μου, ποτὲ δὲν ἐλησμόνησα τόσον πολὺ τὸν ξανθὸν φίλον θάνατον, ποτὲ δὲν ἐδίδοτασα ἔτσι νὰ ξαναπεθάνω...

Καὶ τυραννοῦμαι τώρα πιασμένος εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων, τοὺς ὁποίους εἶχα ἀπορύγει, εἰς τὰ χέρια ποῦ δὲν τὰ ἐννοῶ πειὰ καὶ τὰ ὁποῖα θέλουν νὰ μὲ κρατοῦν δεμένον.

V

Ἐνθυμοῦμαι τώρα τὸν καιρὸν ποῦ ἤμουν φίλος τοῦ θεοῦ των. Πρὶν γίνω φίλος τῶν ἀνθρώπων, ἀγάπησα τὸν θεόν τους. Τί φιλία εἰς τὰς μαζὰς μου ἡμέρας! . . .

Γύρω μου κύματα κι' ἐγὼ στοὺς ἀφρούς των, θαῦμα λατρείας καὶ ἕννου...

Τὰ λόγια μου ἦταν σκοπὸς καὶ ἐξομολόγησις σκοποῦ πρὸς Ἐκεῖνον. Εἶχα τὰ ἄστρα, εἶχα τὴν αὐγὴν καὶ τὸν ἑσπερινὸν ποῦ διερχόμενα τὴν δίσκον μου. Κι' ἂν ὅλα καὶ μυστήρια ἦσαν κλειστὰ στὴν ψυχὴν μου, ὅμως δὲν ἤμποροῦσα τότε νὰ πεθάνω. Ἄ! τότε δὲν ἤξευρα τὸν θάνατον. Καὶ εἰδοῦσα εἰς κάθε χαμόγελον τὴν μορφὴν ἐνὸς θεοῦ ποῦ κατέβαιναν ἀπὸ ἕψη. Δὲν ἐπίστευα ὅτι εἰς τὸ Ἄπει-

ρον ταξιδεύει ὁ Χαμὸς καὶ ὅτι ἀμέτροιτες εἶναι αἱ Ἄβυσσοι ποῦ καταπίνουν τὰ θαύματα. Ὑπῆρχεν ἓνας ποῦ πλημμύριζε τὸ εἶναι μου καὶ ἐξεμηνόμηνε κάθε ἀνάγκην. Ὁ Θεός. Γιατὶ νὰ πεθάνω λοιπὸν μέσα εἰς τόσῃν εὐδαιμονίαν; Εἰς τέτοιους λαμπροὺς ἕννου, μακάρια ὄνειρα μὲ ἀνέβραζαν εἰς τὰ βουνὰ τῆς ἀνυπαρξίας. Ὅλα ἦταν θερμὴ καὶ γλυκεῖα ὑπόσχεσις.

VI

Ἦμουν εἰς τὰ βαρεῖα ἔργα. Ἀνετίναζα βράχους. Ἐβύθιζα γερὰ σίδερα, μὲ τὰ χέρια μου, στὰ σπλάχνα τῆς γῆς καὶ τίναζα τὴν πέτρα συντριμμία στὰ ἕψη. Τὰ συντριμμία ἔπεφταν στὰ πόδια μου. Τὰ πουλιὰ ἔφευγαν μακριὰ μου. Ὁ κάμπος φοβισμένος μὲ ἐθαύμαζεν, τ' ἀκρογιάλι ζητοῦσε νὰ μὲ ἡμερώσῃ καὶ στέναζε. Ἐγὼ ἐβύθιζα μὲ τὰ δυνατὰ μου χέρια τὰ μακρὰ σίδερα στὰ σπλάχνα τῆς γῆς καὶ ἐπεριέμενα τὸν θεὸν νὰ μοῦ ὁμιλήσῃ τὴν νύκτα...

Ἦμουν θεώρατος στὶς ἀκρες τῶν βράχων ποῦ συνέτριβα. Τότε ἓνας νάνος, ἐκδικητὴς ὅλων τῶν φοβισμένων, ἦλθε κρυφά, ἦταν μεσημέρι, καὶ μ' ἔσπρωξε νὰ πέσω. Κάτω μιὰ ἄβυσσος κι' ἐγὼ ἓνα τίποτε. Ἀλλὰ ἡ ἄβυσσος μὲ ἀνέσπρωξε καὶ ξαναἤλθα στὰ ἕψη μου.

Καὶ εἶπα εἰς τὸν νάνον ἤσυχος καὶ μὲ χαμόγελο:

— Θέλω νὰ μείνω μόνος ἐδῶ. Ἄφησέ με, πῆγαινε ἄλλοῦ.

Κι' ἐχωρισθήκαμεν ἐγκάρδια. Ὁ νάνος ἔκλειεν. Ἐγὼ ἐβύθιζα τὰ σίδερα στὰ σπλάχνα τῆς γῆς. Τὸ βράδυ θὰ μοῦ ὁμιλοῦσεν ὁ θεός. Δὲν ἤμποροῦσα νὰ πεθάνω ἀκόμη.

VII

Ἐτελείωσαν πειρὰ τὰ βαρεῖα ἔργα. Εἶπα: Θέλω νὰ φύγω ἀπ' ἐδῶ. Ὁ ἄναζητήσω κι' ἄλλοῦ τὰ βαρεῖα ἔργα. Ἀλλὰ γῆινα σπλάχνα μὲ περιμένουν. Δόσατέ μου τροφὰς καὶ πλοῖον.

Εἶχα μιλήσει διὰ δευτέραν φοράν ἀπὸ καιρὸν τόρα εἰς τοὺς τόπους ἐκεῖνους. Καὶ αὐτὸ δὲν ἦταν ἀρετόν. Οἱ ἄνθρωποι εἶναι συνειθισμένοι ν' ἀκούουν πολλές ὁμιλίας διὰ τὰ πλέον ἀσημαντα πράγματα. Καὶ δὲν μοῦ ἔδιδαν οὔτε τροφὰς, οὔτε τὸ πλοῖον ἤρατο.

Καὶ ἔμενα μόνον μὲ τὸν θεὸν τὰς νύκτας, λησμονῶν τοὺς ἀνθρώπους.

Ἀλλὰ μιάν φοράν ὁ θυμὸς μὲ ἐμέθυσε. Καὶ εἶπα: Ἐδῶ ἦταν ἓνα βουνό. Ἐγὼ μὲ τὰ χέρια μου τὸ ἔκαμα συντριμμί στὰ πόδια σας. Δόσατέ μου τροφὰς καὶ πλοῖον.

Σιωποῦσαν ἐμπαικτικά.

Καὶ εἶπα πάλιν: Θὰ μοῦ ἀπαντήσετε. Γιατὶ ἤμπορῶ νὰ συντριψῶ καὶ σὰς ὡς τὸ βουνόν, ἂν σιωπάτε.

Μοῦ εἶπαν: Ὅχι, δὲν θὰ σοῦ δώσωμεν τίποτε.

Τοὺς ἀφήκα. Ἐσφιξα τὸ χέρι τους χαμογελῶντας ἤσυχος κι' ἔφυγα. Περαπάτησα νύκτας. Λησοῦσα. Μιὰ παράξενη δίσφα. Ἀλλὰ δὲν ἤθελα νὰ πιῶ. Ἡ δίσφα μου μοῦ ἐξομολογεῖτο εἰς χαμηλὴν φωνὴν καινούργια πράγματα. Παράξενο! Ἡ δίσφα μου μοῦ ἔκαμε συντροφιάν. Καὶ ἦταν ἡ πρώτη νύκτα ποῦ ἐλησμόνησα τὸν

θεόν. Ἀργότερα, τὴν αὐγὴν, ἐλυπήθηκα διὰ τοῦτο. Καὶ ἐγονάτισα εἰς τὴν ἔρημον καὶ παρεκάλεσα νὰ μοῦ ὁμιλήσῃ ὁ θεός.

Ἄλλὰ δὲν μοῦ ὁμίλησεν ὁ θεός. Ἦταν ἡ πρώτη αὐγὴ ποῦ δὲν ἤκουσα τὴν φωνὴν τοῦ θεοῦ. Ὁ ἥλιος μοῦ ἔδειχνε τὴν πορείαν του. Εἶπα εἰς τὸν ἑαυτὸν μου: Τί εἶναι τοῦτο; Γιατί μὲ ἔσπρωξεν ὁ νάνος ἀπὸ τὸν βράχον; Γιατί δὲν μοῦ ἔδωκαν τροφάς; Γιατί δὲν ἦλθε τὸ πλοῖον; Τὸ πλοῖον γιατί δὲν ἦλθε; Γιατί μὲ ἔρριψαν εἰς τὴν ἔρημον; Θέλω τὸν θεόν. Πρέπει νὰ ὁμιλήσω πρὸς τὸν θεόν.

Καὶ ἐπῆγα εἰς τὸ ὄρος τῶν μεγάλων προσκυνημάτων. Ἐκεῖ μοῦ εἶπαν: Ἐδῶ κατοικεῖ ὁ θεός. Ἐμείνα ἐκεῖ. Ὅταν κατέβηκα ἀπὸ τὸ ὄρος, ἐγνώριζα ὅτι δὲν ἦταν πειὰ δυνατόν νὰ συναντήσω ποτέ καὶ πούθεν τὸν θεόν. Διότι εἶχε φύγει ἀπὸ μέσα μου. Οἱ ἄνθρωποι τὸν εἶχαν σκοτώσει χωρὶς νὰ τὸ μαντεύουν. Μὲ τὴν ζωὴν των. Διότι οἱ ἄνθρωποι ζοῦν μακρὰν ἀπὸ τὸν θεόν, ἀπὸ κάθε θεόν.

Τότε ἀρρώστησα. Ἔπεσα καὶ ἐζητοῦσα βοήθειαν. Ἦλθαν πλῆσιον μου ἄνθρωποι καὶ μὲ ἠρώτησαν ποῖος εἶναι ὁ πόνος μου.

Ἄλλ' ὅταν ἤκουσαν ὅτι ἀρρώστησα ἀπὸ πλημύραν χαρᾶς, μὲ ἀφῆκαν ἐν φρίκῃ καὶ ἐξηφανίσθησαν. Ἐγὼ πάντοτε ζητοῦσα βοήθειαν—διὰ νὰ ἐννοήσουν τὴν χαρὰν μου καὶ τὴν σωτηρίαν μου. Ἄλλ' ἔμεινα ἐπὶ πολὺ μόνος βλέπων πόσον εἶναι ἄσχημον τὸ νὰ ἦναι κανεὶς ὑγιὴς ἄνθρωπος.

Καὶ ἐπανέλαβα τὸν δρόμον μου, ἕνα ἄλλον δρόμον.

Εἰς τὸν δρόμον αὐτόν, τὸν καινούργιον, εὑρίσκα σκορπισμένους σπόρους δένδρων ποῦ δὲν ἐγνώριζα ἕως τώρα, ποῦ δὲν ὑπῆρχαν εἰς τὸ πέρασμά μου—αἰνίγματα, πλῆθος αἰνίγματα νέων βλαστήσεων. Καὶ ἔσκυφα, ἔσκυβα πάντα καὶ σὺναξα σπόρους, καὶ ἔτσι ἐγέμισεν ἡ καρδιά μου αἰνίγματα. Περνοῦσαν ἡμέρες καὶ νύκτες. Ὁ δρόμος δὲν ἐτελείωνε. Οὔτε τὰ αἰνίγματα. Ἐλνα, ἔλνα τὰ αἰνίγματά μου, μὰ ὁ δρόμος ἔμενε ἀτέλειωτος. Ὅλα περνοῦσαν γύρω μου καὶ ἡ ζωὴ μου, μὰ πλῆθος αἰνιγμάτων ἀκόμη ἔμεναν ἄλυτα.... Περῶ ὁ βίος μας ποῖν λυθοῦν τὰ αἰνίγματά μας. Δὲν ὑπέφερα γι' αὐτό. Ἐγνώριζα πειὰ πῶς τὰ αἰνίγματα δὲν τελειώνουν ποτέ. Ἄλλ' ἐγνώριζα κατὰ πλεόν βαθύ: ὅτι εἶχα σωθεῖ ἀπὸ τὴν φιλίαν τοῦ θεοῦ καὶ ἀπὸ τὴν συνεννόησιν πρὸς τοὺς ἄνθρώπους, ὅτι ἤμουν μόνος. Ὅτι εἶχα ἀρχίσῃ νὰ γίνωμαι ἕνα νέον ἀλφάβητον διὰ τὸν ἑαυτὸν μου, διὰ τὴν ἰδιζὴν μου ἱστορίαν. Δὲν ἤλιπυζα πειὰ τίποτε. Καὶ διὰ ν' ἀποφύγω κάθε κίνδυνον νέων ἐλπίδων, τότε—εἰς τὰ πρόθυρα τῆς πόλεως ποῦ εἶχα φθάσει, ἀπέθανα.

Ἦμουν ἔτσι ἀσφαλισμένος.

VIII

Ὅμως ἦλθεν ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ πονηρὸ μάτι, ἦλθε μὲ μοχθηρίαν καὶ εἶδεν ὅτι ἠμποροῦσεν ἀκόμη νὰ πληγώσῃ ἕνα πεθαμένον. Καὶ μὲ ἀγάπησε καὶ ἰδὼν πῶς τυραννοῦμαι τώρα, ἐγὼ πεθαμένος, ἀπὸ τὴν ἀρρώστιαν τῆς ἀγάπης τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸ πονηρὸ μάτι καὶ ἡ ἀγάπη του εἶναι γιὰ μὲ οἶκτος.

Πολλὲς φορὲς τὸ βράδν σκέπτομαι: Ἐγὼ εἶμαι ποῦ ἀνετίναξα τὸ βουνό; Ἐγὼ ποῦ ἐχωρίσθηκα ἐπάνω στὸ βράχο μὲ τὸν νάνον;

Ἐγὼ ποῦ ἤκουσα τὸ ὄχι τῶν ἀνθρώπων ποῦ ἔφαγαν τὰ συντρόμια τοῦ βουνοῦ; Ἐγὼ ποῦ ἐπερίμενα τὸ πλοῖον καὶ δὲν ἦλθε; Ἐγὼ ποῦ ἀρνήθηκα τὴν φιλίαν τοῦ θεοῦ; Ἐγὼ ποῦ ἐπέρασα τὸν δρόμον τῶν σπόρων; Καὶ εἶμ' ἐγὼ ὁ τωρινὸς ἄνθρωπος, σκλάβος αὐτοῦ τοῦ τιποτένιου ἀνθρώπου μὲ τὸ πονηρὸ μάτι; Αὐτοῦ ποῦ δὲν εἶχα στοχασθῆ ποτέ; Καὶ εἶν' αὐτὸς ποῦ εἶδε τὴν καρδιά μου θαμμένην καὶ ἐξχώρισεν αὐτὸς ὅτι κάποια ζωὴ ἀνεφύλλιζεν τὴν πνοὴν τῆς μέσα στὴν καρδιά μου; Εἶναι αὐτὸς μὲ τὸ πονηρὸ μάτι, ἢ μήπως ὅλ' αὐτὰ εἶναι τὸ ὄνειρον τῆς αἰώνιας ἐπιθυμίας διὰ τὴν ἀτέλειωτην ἀναβίωσίν μας, τὸ ὄνειρον τοῦ μυστηρίου μὲ τίς χίλιες ζωὲς καὶ τοὺς χίλιους θανάτους, ποῦ μᾶς ταξιδεύει πάντα ἀπὸ τοὺς ἀφροῦς τῶν κυμάτων εἰς τὰ πικρὰ ξανοίγματα τῶν βράχων, ἀνάμεσα εἰς τὴν κρυσταλλωμένην ἀλμύραν τῆς πολιτείας τῶν κοχυλιῶν;

IX

Ἦλθεν ἡ φωτιά. Καὶ λυώνω τώρα. Τὸ ὄνειρον αὐτό, μὲ σύρει μακρὰν ἀπὸ τὴν γαλήνην μου. Τὸ μεσημέρι μου δὲν ἦλθε. Τ' ἄνθια μου δὲν ἔδεσαν. Ὁ ἄνθρωπος, ὁ τιποτένιος καὶ ἄπιστος, ἔδιωξε, μὲ τὸ πονηρὸ του μάτι, τὸν ὠραῖον ἴσκιον, ἐματαίωσε τὰς θυσίας μου. Ἦμουν πεθαμένος καὶ ἐχαιρόμουν τὸ ὄλον θέαμα τῆς ζωῆς ἐν γαλήνῃ. Τώρα ἡ ἀρρώστια τοῦ οἴκτου μοῦ κρύβει ὅλην αὐτὴν τὴν χαρὰν τοῦ συνόλου καὶ μοῦ τυραννεῖ τὰ μάτια μὲ τὴν ἀγάπην τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸ πονηρὸ μάτι, μὲ τίς ἀσήμαντες γιορτὲς του, μὲ τοὺς μικροπρεπούς στοχασμούς του. Μὲ τὰ ἐφήμερα καὶ ἀφρηχα διανοήματά του.

Πρέπει νὰ ξαναπεθάνω. Πρέπει νὰ πεθάνωμεν πολλὲς φορὲς, κάθε φορὰν ποῦ ἀρροσταίνομεν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, κάθε νέαν φορὰν, διότι τοῦτο ζητεῖ ἡ ζωὴ, ὡς καινούργιαν θυσίαν εἰς τὸν βωμὸν τῆς ὑψηλῆς τῆς γαλήνης.

Ὅμως μακρὰν, πολὺ μακρὰν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους θὰ πεθάνω καὶ πολὺ μακρύτερα ἀπ' αὐτοὺς θὰ θάρω τὸν νεκρὸν μου. Διότι πρέπει νὰ μᾶς χάνουν ὅταν δὲν μᾶς πιστεύουν.

Καὶ ὅλη αὐτὴ ἡ λιτανεὶα τῶν πονηρῶν σκοπῶν ποῦ ζητεῖ τὴν ἀνάστασίν μου, ὄχι διὰ τὸν ἑαυτὸν μου, ὄχι διὰ τὴν ὑψηλὴν χαρὰν τῆς ἀναστάσεως τῶν πεθαμένων μου ἐλπίδων, ἀλλὰ διὰ τὸν πλεόν φρικτὸν σαρκασμὸν μου, ἡ λιτανεὶα τῶν πονηρῶν σκοπῶν θὰ σβύσῃ μέσα μου καὶ θὰ πνιγοῦν ἀκόμη μιὰ φορὰ αἱ φωναὶ των καὶ θὰ πεθάνουν τ' ἀνθρώπινα μέσα μου—ὥστε πεθαμένος ἐγὼ διὰ τὴν ζωὴν των, θὰ περάσω τὸν δρόμον τῶν αἰνιγμάτων μου χίλιες φορὲς καὶ θὰ τραγουδήσω τὴν ἀπόστασιν μὲ φαιδρὸν καὶ ἑλαφρὸν αἶσθημα.

Τί θὰ ἦταν ἡ ἀνάστασίς μας, μέσα εἰς ὅ,τι ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ἐνεταφιάσαμεν ἀπὸ καιροῦς;

Θ' ἀπομείνω ἐδῶ στὸ σκοτεινὸ μου τόπο. Ἐδῶ λησιμονῶ κάθε περασμένη δύναμή μου, κάθε πύλην ἡμέρα. Πρὸς τί ὁ γυρισμὸς στὶς παλιὰς γνώριμες ἀκρογιαλιές, ἀνάμεσα στὸ παλιὸ ἡμερὸ φῶς; Γιατί νὰ βρεθῶ ἀκόμη μιὰ φορὰ στοὺς ἀνασασμούς μιᾶς γῆς, ποῦ ἄλλοτε εἶχεν ἀκούσει τίς καλλίτερες ὑποσχέσεις μου;

Ἐδῶ, ἀνάμεσα εἰς τὴν ἀπόφασίν μου καὶ εἰς τὴν ἀρρώστια μου

ὅς γνωρίζω πῶς δὲν μὲ πιστεύουν καὶ πῶς ὁ ἴδιος ἐγὼ παραδόθηκα πεθαμένος εἰς τὸν ἀνθρώπον μὲ τὸ πονηρὸ μάτι, μὴ ἐλπίζων καὶ μὴ νοσταλγῶν τίποτε, καὶ τοῦτο ὅς εἶναι ἡ νίκη μου ἀπέναντί του.

Κι' ἔτσι πάντα, ἀπὸ θανάτου εἰς θάνατον, ὡς περνοῦμεν, ἐμεῖς, ὅσους ἔθιζαν τὰ φτερά τῆς μεγάλης ἐλευθερίας, τὰ γεφύρια τοῦ ἀτέλειωτου ποταμοῦ ποῦ μὲ τὶς πλημμύρες του δίνει στὸν ἀπέραντο κάμπο τὴν δύναμιν τῆς αἰωνίας βλαστήσεως...

ΑΛΕΞΑΝΤΡΕΙΑ

ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΣ

FÉLIX LE DANTEC

Ο ΑΓΩΝΑΣ ΓΙΑ ΤΟ ΘΗΛΥΚΟ

Ἡ γεννητήσια πρῶξι εἶναι συνέπεια μιᾶς ἰδιαιτέρας ἔλξεως ποῦ ἔξασκοῦν τ' ἀρσενικά στὰ θηλυκά. Στὰ ἀγρία θηρία, ἡ ἔλξη αὐτὴ περιορίζεται σὲ μιὰ μόνη ἐποχὴ τῆς χρονιάς· στὸ ἀνθρώπινο γένος εἶναι ἐξακολουθητικὴ. Εἴτε γιὰ τὸ ἀριθμὸς τῶν θηλυκῶν εἶναι κατώτερος τῶν ἀρσενικῶν, καθὼς αὐτὸ συμβαίνει σὲ μερικὰ εἶδη ζώων, εἴτε γιὰ τὸ μερικὰ θηλυκὰ ἔχουν, πιθανόν, τὴν ιδιότητα νὰ διεγείρουν κατὰ ἓνα ὅπως ἰδιαίτερο τρόπο τὴν γεννητήσια ἐπιθυμία τῶν ἀρσενικῶν, ὥστε νὰ προκαλεῖται ἀνταγωνισμὸς τὴν στιγμὴ τοῦ ἐρεθισμοῦ μεταξὺ ὄλων ἐκείνων ποῦ ὀρέγονται τὸ ἴδιο θηλυκό.

Ὅπως ὁ γεννητήσιος ἐρεθισμὸς μᾶς παρουσιάστηκε πρὸ ὀλίγου ἰσχυρότερος ἀπὸ ὅλα τὰ κίνητρα, ἔτσι κι' ὁ ἀνταγωνισμὸς ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὴ γεννητήσια ἐπιθυμία μᾶς παρουσιάζεται ὡς ὁ τρομερότερος τῶν ἀνταγωνισμῶν.

Ὅταν πρόκειται ν' ἀποκτήσῃ κανεὶς γυναῖκα, ὅλα τὰ λογικὰ ἐπιχειρήματα ἐξαφανίζονται, κανεὶς δεσμὸς δὲν λογαριάζεται, οἱ ἀνταγωνιστὰί γίνονται θανάσιμοι ἐχθροὶ καὶ ἂν ἀκόμα προηγουμένως ἦταν ἀδέρφια ἢ συντρόφοι.

Στὸ ἀνθρώπινο εἶδος οἱ διάφοροι λαοί, ὕστερα ἀπὸ τὴν ὀλοφάνερη αὐτὴ ἐξακρίβωση, ἐπῆραν διάφορες κατευθύνσεις καὶ ἐθέσπισαν διάφορες διατάξεις. Μερικοὶ λαοί, τὴν γυναῖκα, αἰτία τῶν νοσηρῶν ἐκείνων διαταράξεων ποῦ καταστρέφουν τὶς κοινωνίες, τὴν μεταχειρίστηκαν ὡς ἓνα εἶδος κατοικίδιου ζώου, ποῦ ἀπὸ σκοπὸ, τοῦ ἀφαιρέσανε τὴν κοινωνικὴ σπουδαιότητα γιὰ νὰ ἐλαττώσουν τὴν ἀντικοινωνικὴ δραστηριότητά του.

Σὲ ἄλλους λαοὺς, τὸ ἐναντίον, καὶ εἴμαστε ἐμεῖς ἀπ' αὐτούς, ἐφτάζανε σὲ συμπεράσματα ὅπως ἀντίθετα. Ἐξυμνήσανε τὴν γυναῖκα, τὴν θεοποίησαν. Ἡ ὀμορφότερη γυναῖκα, δηλ. ἐκείνη ποῦ ἐρεθίζει πιότερο τὴν ὄρεξιν τοῦ ἀνδρός, θεωρήθηκε ὡς ἀμοιβὴ τῶν ἀνώτερων κοινωνικῶν ἀρετῶν, καὶ ἀπ' ἐδῶ μῆξε στὴ κοινωνία ἓνας εἶρημὸς παραλόγων πραγμάτων, ἐναντίον τῶν ὀλοίων ἢ λογικῆ ἀδίκως θὰ διαμαρτυροῦνταν.

Ἡ γυναῖκα πράγματι, εἶναι ἓνα ἄτομο σὺν τὸν ἄντρα: ἔχει ὅπως αὐτὸς αἰσθήματα καὶ νοῦ, ἀποτελεῖ μέρος τῆς κοινωνίας κατ' ἴσον λόγον. Σὲ μᾶς, λαοὺς τῆς δύσεως, διαλέγει ἐλεύθερα τὸν ἄντρα

ποῦ θέλει νὰ τιμήσῃ μὲ τὶς χάρες τῆς, καὶ αὐτὸ αἰτία εἶναι ἐνὸς ἀγιάτρευτου κλονισμοῦ ὅπως θὰ προσπαθῆσω νὰ τ' ἀποδείξω. Ἄν ἡ ὀμορφότερη γυναῖκα δινότανε στὸν πιὸ ἀνδρεῖο, αὐτὸ θὰ παισιωνόταν πολὺ ὥραϊα μὲ τὶς ἰδέες μας περὶ κοινωνικῆς δικαιοσύνης. Κάθε ἰδέα ὅμως δικαιοσύνης καὶ ἀξίας χάνεται ὀλοφάνερα ἀπὸ τὴν στιγμὴ ποῦ ἡ γυναῖκα διαλέγει αὐτὴ ἢ ἴδια τὸν ἐκλεκτὸν τῆς. Μὲ τὸ νὰ εἶναι μιὰ γυναῖκα ἢ πιὸ ὀμορφη δὲν ἔπεται ἐκ τούτου ὅτι ἠμπορεῖ καὶ νάξῃ ἀνώτερες κοινωνικῆς ιδιότητες, διάνοια καὶ ἠθικὴ ἀξία ὑψηλότερη. Ἄρα ἡ ὀμορφη γυναῖκα καὶ ὄχι ἡ ἐνάρετη γυναῖκα, εἶναι ὁ κριτὴς τοῦ ἀνδρός, ἀφοῦ αὐτὴ εἶναι ποῦ ἀπονέμει τὴν ἀμοιβὴν ἔμπρὸς εἰς τὴν ὁποῖαν γλωμιάζουν ὅλες οἱ ἄλλες ἀμοιβές. Βγήκε κριτὴς σύμφωνα μὲ τὴν διεγερτικὴ γεννητήσια ἱκανότητά του δὲν πρέπει νὰ παραξενευτῆ κανεὶς ἐὰν αὐτὴ συμπεριλάβει στοὺς συντελεστὰς αὐτοῦ, μὲ τὴν σειρά τῆς γιὰ νὰ διαλέξῃ τὸν ἐκλεκτὸν τῆς, τὴν γεννητήσια ὄρεξιν ποῦ δοκιμάζει αὐτὴ ἢ ἴδια ἔμπρὸς του.

Δὲν θὰ διανοστούν κανεὶς ὅπως ἐμποδίσῃ τ' ἀρσενικά καὶ τὰ θηλυκὰ νὰ διαλέγονται ἐλεύθερα, σύμφωνα μὲ τὴ μικρὴ εἴτε μεγάλη ἔλξη ποῦ δοκιμάζουν ἀναμεταξύ τους, ἂν τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἀπόκτηση τῆς ὀμορφότερης γυναίκας δὲν κατέληγε νὰ θεωρηθῆ ὡς ἡ ἀνώτερη ἀμοιβὴ τοῦ ἀνθρώπου καὶ δὲν ἐτάραζε τελείως τὴν κοινωνικὴ γνώσιν περὶ ἀξίας καὶ δικαιοσύνης. Νὰ μιὰ ἀναμφισβήτητη ἀπόδειξη.

Ἐπειδὴ ἡ ἐπιτυχία καλοπροαίρετης στάσεως ἐκ μέρους τῆς ὀρεγομένης γυναίκας θεωρεῖται ὡς ἡ μεγαλειότερα ἀμοιβὴ ποῦ ἓνας ἄντρας εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτύχῃ, τὸ γεγονός αὐτὸ τῆς ἐπιτυχίας κατέληξε νὰ μπῆ κοντὰ στὴν τιμὴ ποῦ ἀποχτιέται μὲ τὴν ἀνδρεία, μὲ τὴν πιστὴ τήρηση τοῦ ὄρκου, ἀδιάφορο μὲ τὴ μέσον ἀποχτήθηκε ἢ ἀμοιβὴ αὐτῆ. Ἐὰν ἡ ἰδέα τῆς τιμῆς αὐτῆς ἀδυνατίσει μὲ τὸν καιρὸ, τὸ ἴδιο δὲν συμβαίνει καὶ μὲ τὴν ἀτιμία ποῦ προκύπτει ἀπὸ τὸ χάσιμο τῆς εὐνοίας ποῦ εἶχε προηγουμένως ἐπιτευχθῆ. Τουλᾶξιτον στὴν καθιερωμένη γλώσσα, ἡ τιμὴ τοῦ ἀνδρός ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν πίστη τῆς σύζυγου του. Ἐὰν αὐτὴ, ἀφοῦ διάλεξε τὸν σύζυγόν τῆς, ἀπὸ ἓνα φιλήδονο ἔνοστιχο, ἐδοκίμαζε γιὰ ἓνα ἄλλον ἄντρα ἐρωτικὴ ἐπιθυμία, λένε ὅτι ἡ τιμὴ τοῦ ἐγκαταλειμμένου σύζυγου προσεβλήθη. Ἐντούτοις ἡ κοινωνικὴ του ἀξία δὲν ἄλλαξε· δὲν θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ ἐξαρτήσῃ τὴν ἐκτίμησιν τῶν προσόντων ἐνὸς ἀνδρός ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἄκρωσ προσωρινὸ πρᾶγμα ποῦ εἶναι ἡ γεννητήσια ὄρεξιν τῆς γυναίκας.

Ὁ Ραμπέλ ἐξέφρασε τὴν ἀλήθειαν αὐτὴ μὲ λόγια χοντροκομμένα ποῦ δὲν μοῦ ἐπιτρέπεται νὰ παραθέσω ἐδῶ.

Σὰ συνέπεια ἐπίσης παραλόγου τοῦ ἰδίου γεγονότος, ὁ ἄντρας ὑπερφηανέεται γιὰ τὴν γίνεται ἀντικείμενον εὐνοίας πολλῶν γυναικῶν, πάντα γιὰ τὴν ἰδέαν τῆς τιμῆς σὲ μιὰ ὀρισμένη στιγμὴ ὑπῆρξε ἀχόριστη ἀπὸ ἐκείνην τῆς ἀμοιβῆς. Καὶ ἐντούτοις ἡ κοινωνικὴ ἀξία τοῦ Δὸν Ζουάν τοῦ Μολιέρου ἦταν κατὰ πολὺ κατώτερη! Ὅταν πρόκειται ὅμως γιὰ πράγματα ποῦ γγίζον τὴ γεννητήσια ὄρεξιν λησμονοῦμε ὅλες τὶς ἄλλες παρατηρήσεις, χάνομε κάθε εὐθυκρισίαν καὶ

κάθε συστολή! Δέν είναι παράξενο, γιά παράδειγμα, νά βρίσκουμε γελοίο, ὥστε νά γίνεται θέμα κωμειδυλλίων καί κωμωδιῶν, τὸ πῶ ἀξιολύπητο θέαμα πού μᾶς παρουσιάζει ἡ ἀνθρωπότης: τὸν ἐρωτευμένο γέρο; Γιά τίς ἐρωτοδουλειές δέν γνωρίζομε οἶκτο.

«Ὁ ἔρωτος, λέγει ἡ Κάρμεν, δέν γνώρισε ποτέ του νόμο», κι' ἐν τούτοις σ' ὄλες τίς κοινωνίες ζήτησαν νά υποβάλλουν σέ κανονισμούς τὸν ἔρωτα ἢ ὑποβολή ὅμως αὐτῆ τῶν κανονισμῶν ἀναγνωρίζονταν ἐκ τῶν ὑστέρων παντοῦ καί πάντοτε, ἀπολύτως ματαίᾳ ἂν ἀκόμη μιὰ φορὰ, ἡ ὑποκρισία δέν ἐρχόταν νά σώσῃ τὰ προσήματα καί δέν ἐπέτρεπε στή παραδῶση νά γεννήσῃ λίγο κατ' ὀλίγον, στή νοσοτροπία τῶν ἀντρῶν, ἕνα αἰσθημα μεταφυσικῶν καθηκόντων τὰ ὁποῖα οὐδέποτε κατ' οὐσίαν ὑπῆρξαν σεβαστά.

Ὁ γάμος, σύνδεσμος πού γεννήθηκε ἀπὸ μιὰ γεννητήσια στιγμή μιὰ ἔλξη, κατέληξε σέ σύνδεσμο συμφερόντων, ὅταν ἡ ἀνάγκη ἔγινε αἰσθητὴ ὅπως τραφοῦν τὰ παιδιὰ καί υπερασπιστοῦνε ἐναντίον τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ. Ἡ οἰκογένεια ὅμως ἡ ὁποῖα ἰδρύθηκε σέ μιὰ εὐκαιρία γεννητήσιας ἔλξης, βασίστηκε κατόπιν, ὅπως κάθε σύνδεσμος, πάνω σέ μιὰ ἀμοιβαιότητα συμφερόντων πού δέν ἔχει πιὰ καμιὰ σχέση μὲ τὴν αἰτία ἐκείνη πού τὸν πρωτοφανερώσε. Ἄν ὁ ἔρωτος ἐξακολουθεῖ νά ὑπάρχει μεταξύ τοῦ πατέρα καί τῆς μητέρας, τόσο τὸ καλλίτερο, οἱ κοινωνικοὶ δεσμοὶ θάναί καί πῶ σφιχτοί: ὁ ἀντρας ὅμως καί ἡ γυναίκα ἠμποροῦν νάναί καί νά μένουν ἐξαιρετικοὶ σύντροφοι, μολονότι ἡ γεννητήσια ἔλξη πού εἶχε ἀδυνατίσει ἀναμεταξύ τους, φανερωνόταν σ' ἕναν ἀπὸ τοὺς δύο καί ὡς ἀντικείμενο εἶχε ἕνα ξένο ἄτομο ἀπὸ τὸ ἀντρόγυνο. Ὁ ἀντρας ἀντέχει τόσο λίγο στὸ εἶδος αὐτὸ τῆς ἐπιθυμίας ὥστε ὁ οἰκογενειακὸς δεσμὸς θά γινόταν ἀμέσως πρόσκαιρος. Ὁ ἀντρας πού θά ἐρωτευόταν μιὰ ξένη γυναίκα, δέν θά ἐκτελοῦσε ποτέ, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, τὰ καθηκόντα πατέρα καί υπερασπιστῆ τῆς πρώτης οἰκογενείας του. Καί νά γιατί χωρὶς ἀμφιβολία οἱ νόμοι ἀπαγορεύσανε τὴ μοιχία καί ὁ δεκάλογος περιέχει τὴν ἐντολή αὐτή. «Ὁ μωχεύσης, οὐκ ἐπιθυμήσης τὴν γυναίκα τοῦ πλησίον σου».

Παράξενο πράγμα καί τὸ ὁποῖον συντελεῖ ὥστε νά τοποθετήσῃ κανεὶς τὴ γεννητήσια διάθεση ἀκόμη πῶ ἔξω ἀπὸ ἄλλα βιολογικὰ φαινόμενα. Τὸ ἐρωτικὸ αἰσθημα πού προέρχεται ἀπὸ τὴ γεννητήσια ἐπιθυμία χαλαρώνεται μὲ τὴν συνήθεια τοῦ ἀποκτημένου, ἐνῶ ἡ συνήθεια ἀναπτύσσει, τὸ ἐναντίον, ὄλες τίς ἄλλες ζωϊκῆς μερικότητες.

Στὴν οἰκογενειακὴ συμβίωση, ὁ γεννητήσιος ἔρωτος λιγοστεύει ἀπὸ συνήθεια μεταξύ τοῦ ἀντρός καί τῆς γυναίκας, ἐνῶ ἀναπτύσσεται, τὸ ἐναντίον, ἀναμεταξύ τους, ἀπὸ συνήθεια ἐπίσης, μιὰ φιλία πού προέρχεται ἀπὸ μιὰ ἐξακολουθητικὴ συμμαχία ἐναντίον τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ. Τὸ κοινωνικὸν καθῆκον, στὴν οἰκογένεια, θά συνίστατο χωρὶς ἀμφιβολία κατ' ἀρχάς, εἰς τὴν ἀπὸ κοινοῦ συνένωση τῶν προσπαθειῶν πρὸς ἄμυναν· ἐπειδὴ ὅμως ἐνδεχόμενο ἦταν καμιὰ γεννητήσια ἀπιστία νά ἔβαζε σέ κίνδυνο τὴν ὑπαρξὴ αὐτῆς τῆς οἰκογενείας, ἡ γεννητήσια πίστη ἐνεγράφηκε σιγὰ σιγὰ κοντὰ στὰ καθαρῶς κοινωνικὰ καθήκοντα κι' οἱ νομοθεσίες κατεδίκασαν τὴ μοιχία.

Μὲ ὅλους τοὺς νόμους, οἱ κακομοιριές πού προέρχονται ἀπὸ τὲς γεννητήσιες ἐλκτικῆς δυνάμεις εἶναι καί θά μένουν χωρὶς ἀμφιβολία πάντα οἱ πῶ ἀναπόδραστες ὄλων τῶν δυστυχιῶν. Χάρις στὴν ὑποκρισία ἕνας νόμος πίστεως πού ἀδιάκοπα παραβιάζεται, μπόρεσε νά φανερωθῆ εφαρμοζόμενος ἀπὸ τὴν πλειονότητα τῶν ἀνθρώπων. Καί ἔτσι χωρὶς νά ἐξαλείψῃ τὸν κίνδυνο πού προέρχεται ἀπὸ μιὰ κεραυνοβόλο γεννητήσια ἔλξη, ἕνα αἰσθημα συζυγικοῦ καθήκοντος γεννήθηκε σιγὰ σιγὰ σέ μᾶς, καθῆκον ἀνίκανο νά μᾶς σταματήσῃ ἔμπρὸς σέ ἕνα μεγάλο πάθος, ἔχοντας μόνο ὡς ἀποτέλεσμα νά μᾶς καταστήσῃ πῶ δυστυχεῖς ὅταν ὑποκύνωμε, κάνοντας νά γεννηθῆ τὴν τύχη, στοὺς καλλιτέρους ἀπὸ μᾶς.

Ἡ ὑποκρισία ἐπεμβαίνει ἀκόμη καί ἐδῶ γιά νά μᾶς σώσῃ· εἴμαστε ἀρκετὰ ἔξυπνοι ὥστε νά καταλαβαίνωμε ὅτι οἱ τύψεις μας δέν ἔχουν λόγον ἐνόσω ἡ ἀπιστία μας μένει κρυφὴ καί ἐπινοοῦμε καθετὶ ὅπως γευτοῦμε τὸν ἀπαγορευμένο καρπὸ χωρὶς νά μᾶς ἔχουν πιάσει ἐπ' αὐτοφῶρον. Εἴμαστε ἐπικεῖς γιά τὰ ἀτομικὰ γεννητήσια παραστρατήματά μας καί αὐστηροὶ γιά ἐκεῖνα τῶν ἄλλων, ἐνῶ ἐν σχέσει μὲ τὰ ἄλλα κοινωνικὰ καθήκοντα ἐκεῖνοι πού ἔχουν μιὰ αὐστηρὴ ἠθικὴ συνείδηση εἶναι τὸ ἐναντίον, αὐστηροὶ γι' αὐτοὺς τοὺς ἰδίους καί ἐπικεῖς γιά τὸν πλησίον τους.

Ἀναγκαστικὴ συνέπεια τοῦ γεγονότος αὐτοῦ μὴ ἐπιδεχομένου ἄρνηση εἶναι ὅτι οἱ δύο ἀπόψεις ὅπου ἠμπορεῖ κανεὶς νά ἀντιμετωπίσει γιά νά ἐκτιμήσῃ τὴν ἀξία ἐνὸς ἀτόμου μᾶς γυναίκας, γιά παράδειγμα, δηλαδὴ ἡ ἀποψη τῆς κοινωνικῆς ἀξίας καί ἡ ἀποψη τῆς ἔλξης δέν ἔχουν ἀναμεταξύ του καμιὰ σχέση.

Οἱ ἐργάτιδες μέλισσαι δέν ἔχουν καμιὰ δυσκολία γιά νά κάμουν τὸ καθῆκον τους, γιατί δέν ἔχουν ἄλλη ἐπιθυμία καί διότι, ἰδιαιτέρως ὄντας στείρες δέν ἠμποροῦν νά ἰδρῶσουν οἰκογένεια ἀνταγωνιστικὴ τὸ γεγονός ὅτι δέν ἔχουν γεννητήσια ἐπιθυμία εἶναι αἰτία πῶ πῶ σπουδαία ἀπὸ τὴν καλὴ τάξη τῆς κοινωνίας των. Δέν ἠμποροῦμε ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐποψη νά γίνωμε ποτέ τόσο εὐτυχεῖς, ὅσο οἱ μέλισσες!

Δέν θά ἐπεκταθῶ ἐδῶ πάνω στὸ προοδευτικὸ μῆτρον πού προῆλθε στοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὸ μίγμα τοῦ γεννητήσιου αἰσθήματος, μὲ τίς ἄλλες μεταφυσικῆς γνώσεις καί στὸ γεγονός ὅτι ἡ γεννητήσια ἔλξη κατάρθωσε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο νά παραστρατήσῃ τοῦ ἀρχικοῦ τῆς σκοποῦ ὥστε νά καταστήσῃ σχεδὸν ἀγνώριστη.

ΑΠΟ ΤΗΝ "ANARCHIE"

ΜΕΤΑΦΡ. Β. Κ. Π.

ΠΑΤΕΡ ΗΜΩΝ*

Ο ΘΕΟΣ Η Ο ΑΛΛΟΣ.—Στους πρώτους αιώνας του χριστιανισμού όταν η θρησκεία αυτή είχε ξαναηρώσει, όπως λένε, τον κόσμο, συνέβαινε πολλές φορές, φτωχοί λαοί, φοβισμένοι από την τροπή που έπεραν τα πράγματα αυτού του κόσμου να ζητούν να μάθουν με σοβαρότητα αν ήταν ο Διάβολος που διαφέντευε τον κόσμο ή αν από κοινού με το Θεό τον έκυβερνούσε. Τότε, στο φόβο τους, με φρόνηση άρχισαν να λατρεύουν και τις δυο αρχές, του καλού και του κακού. Και για να εξασφαλίσουν καλλίτερα την προστασία του Κακού έκτελούσαν όλες τις δουλειές τους με ζέση διαβολική, ενώ σ' άλλες στιγμές έλεγαν προσευχές κάτω από την Άγια Τράπεζα παίζοντας τα κομπολόγια τους. Υπήρχε μεγάλη άναστατώση στις συνειδήσεις. Δεν θά μου παραξενεφτή αν μου πούν πως ο μανχέισμος ξανάνθισε στην εποχή αυτή που περνάμε. Βασιλεύει άραγε πάντα ο Θεός σάν άρχοντας; "Η μήπως ύποχρεώθηκε να μεταβιβάσει ένα μέρος της εξουσίας του; "Ίσως προβάλλουν μερικοί στους ίδιους έαυτούς των τα βλάστημα αυτά έρωτήματα (ποιός φταίει;) ώσόντου προβληθή το ύπατο αυτό έρώτημα: Μήπως έχει εκθροισθή και Θεό δεν έχουμε παρά τον Σατανά τον ίδιον; Και εν τώ μεταξύ οι όλοτελα ξεχαρβαλωμένες συνειδήσεις άπαντούν καταφανικά. Ο Φλωμπέρ διηγείται πως ή μητέρα του τίμια και ίσια γυναίκα μόλις είδε την κόρη της, άθώα νηόπαντρη, να πεθαίνει άξαφνα, έπαισε να πιστεύει στό Θεό. Θα πούν πως ή γυναίκα αυτή δεν είχε θρησκευτικό αίσθημα. Χωρίς άμφιβολία γιά πολλούς ανθρώπους ή ιδέα του Θεού ταυτίζεται με την ιδέα της δικαιοσύνης. Έχοντας συναίσθηση πως δεν έκαμαν κακό στον Παντοδύναμο, έρωτάν τον έαυτόν τους γιατί ο Παντοδύναμος και Πανάγαθος τους χτύπησε τόσο χτηνώδικα με τη γροθιά του. Τι θά έλεγε ή μητέρα του Φλωμπέρ αν έβλεπε τους πρώσους στρατιώτες να μπαίνουν σπήτι της, να ξεγυμνώνουν και να βιάζουν την κόρη της, εμπρός στα μάτια της, να την ξεκοιλιάζουν, να βάζουν φωτιά στό σπύτι της, να τουφεκίζουν όλους τους γειτόνους, να πυροβολούν έναντίον της ή να την ξυλοκοπούν άλύπητα ώστε να την αφήνουν μισοπεθαμένη; Θα έδοκίμαζε βαθεία τά συναισθήματα που εκφράζει ένας άμερικάνος ποιητής ο Βενζαμέν ντε Κασσερές που κρίνει τον Θεό και του προσάπτει έγκλήματα που έγιναν τό 1914.

Τό παρακάτω κομάτι είναι μεγάλης λυρικής έμπνεύσεως. Έπενθυμίζει μερικές βλαστήμες του Μαλντορώρ. Ο συγγραφέας του όμως δεν είναι ένας Μαλντορώρ' ίσως ούδέ καν τον ξέρει. Είναι ποιητής. Remy de Gourmont

Που είσαι ώ Θεέ; "Έλα να σε κρίνω, να σε μαστιγώσω, έκτελεστής της θανατικής ποινής σου να γενώ.

Που είσαι ώ Θεέ; "Όν εϋστροφο και πονηρό, της Κόλασης και τ' Ούρανού δημιουργέ, έραστή τρυ Πνεύματος και της "Υλης, έλα να σε κρίνω να σε μαστιγώσω, έκτελεστής της θανατικής ποινής σου να γενώ.

* ΣΗΜ. ΓΡΑΜΜ.—Τό "Πάτερ ήμων" του Casseres τό μετέφρασε στό γαλλικό ό Remy de Gourmont, προλογίζοντας τό με τό "Ο Θεός ή ο άλλος".

Για να σ' εύρω μέσα στην αιώνιότητα, δρόμους πολλούς έπήρα ώς τό τώρα. "Έλα να σε κρίνω, να σε μαστιγώσω, έκτελεστής της θανατικής ποινής σου να γενώ.

Φτάνει πιά, φαγά των ανθρώπων, πολύμορφε κανίβαλε, στοιχειό της δολοφονίας, Θούγα της νύχτας.

Άίμα άρκετό δεν έχει ο βομός σου, άρκετή σάρκα δεν βρίσκεται πάνω στό τραπέζι σου, βρώμα άποπνυκτική δεν αισθάνονται τά ρουδιούνά σου;

Πρέπει να τελειώσει πιά αυτό τό αίσχος, όκηρέ, φυγάδα, Βοργιά της Αιώνιότητας, "Ίάγε του αιδέρα.

"Αντίθεος είμαι' πάνω στη σκεπή του μυστικιστικού παναγιαρίου σου, σαρφαλωμένος είμαι σάν κλέφτης μέσ' την νύχτα.

"Αντίθεος είμαι' και στό κατώφλι βρίσκομαι τ' άδύτου σου σάν εκδικήτρα Έριννία.

"Αντίθετος είμαι' ή γλώσσα είμαι των θυμάτων του νόμου σου της άναγκαιότητας που οι αίματοστάτες καταβρέξαν τον κόσμο την τελευταία αυτή χρονιά της βασιλείας σου.

Κατάμουτρα σου ρίχνω τά στήθια και τις μητρες των γυναικών που απέσπασαν τά χέρια των πλασμάτων σου.

Κατάμουτρα σου ρίχνω μιá μπόλικη χουφτιά άρχιδιώνε και φαλλών που απέκοψαν τά χέρια των πλασμάτων σου.

Κατάμουτρα σου ρίχνω τά άπανθρακωμένα σώματα των μικρών παιδιών που στη φωτιά έρριζανε τά χέρια των πλασμάτων σου.

Άυτουργέ της Ζωής και του Θανάτου Άυτουργέ, άκουσε, ώχ! άκουσε τον κερανό του μίσους μου!

Άυτουργέ της Ζωής και του Θανάτου Άυτουργέ, άκουσε, ώχ! άκουσε την μεγαλόστομη βλαστήμια που προφέρω για όλα σου τά έργα.

Άυτουργέ της Ζωής και του Θανάτου Άυτουργέ, άκουσε, ώχ! άκουσε την πονετικά επίκληση εκείνου που δεν μπορεί ν' άπατηθή που δεν μπορεί να βουβαθή, που δεν μπορεί να δεσμευθή από τις άπειρές σου.

"Ανάθεμα και τρισανάθεμα στό φεγγοβόλο Κόσμο σου, προσπίδα του αιώνιου σου διαβολισμού! "Άμήν.

"Ανάθεμα και τρισανάθεμα στις άνοιξιάτικες και τις καλοκαιρινές τις μέρες, στό χινόπορο, στα χιόνια του χειμώνα, προσωπίδες του αιώνιου σου διαβολισμού! "Άμήν.

"Ανάθεμα και τρισανάθεμα στην ανθρώπινη φυλή, συνεργό του αιώνιου σου διαβολισμού! "Άμήν.

Καταραμένη νάναι ή Ζωή, ή άνόητη αυτή περιπέτεια!

Καταραμένη νάναι ή συνουσία, ή άνόητη αυτή ευχαρίστηση!

Καταραμένο νάναι τό σπαθί, ή άνόητη αυτή τιμωρία.

Ἐδημιούργησες τὸν ἄνθρωπο κατ' εἰκόνα σου καὶ τοῦδωκες γουρουνοστάσιο γιὰ κατοικίαν.

Ἐδημιούργησες τὸν ἄνθρωπο κατ' εἰκόνα σου καὶ τοῦδωκες τὸν πόλεμο γιὰ μαθητεία.

Ἐδημιούργησες τὸν ἄνθρωπο κατ' εἰκόνα σου καὶ τοῦδωκες τῶν ἀδερφιδῶν του τὸ αἷμα γιὰ κρασί.

Κορúφωμα τῆς πίκρας μας, κορúφωμα τοῦ μαρτυρίου μας, ὁ ὀχετὸς καὶ τὸ ξέραςμα τῶν κύκλων τῆς ζωῆς ἀναβαίνουν ὡς τὰ κωλομέρια σου, Τουρκοεμάδα τῶν οὐρανῶν, παντοτινὸ Νέρωνα τῆς αἰωνιότητος.

ΑΠΟ ΤΟΝ "MERCURE DE FRANCE"

ΜΕΤΑΦΡ. Β. Κ. Π.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

"Η ΤΕΧΝΗ ΕΙΝΕ ΜΙΑ ΑΡΜΟΝΙΑ ΑΠΟ ΛΑΘΗ"

I

"Ένας κύριος ποῦ ἐπεσκέφθηκε τὸ ἐργαστήριό μου, ἀφοῦ ἐξέτασε λεπτομερῶς ὅλες μου τίς εἰκόνες, τὰ σχέδια καὶ τίς ξυλογραφίες, ἔφυγε φιλοδοξῶντας με αὐτὴ τὴν πατρικὴν συμβουλὴ: «Θά ἔπρεπε νὰ καταστήσετε πὸ ἀνεκτὸς τίς εἰκόνες σας.»

Μέσα σ' αὐτὴ τὴ φράση συγκεφαλαιώνονται οἱ ἐντυπώσεις ποῦ αἰσθάνονται οἱ περισσότεροι ὅταν γιὰ πρώτην φοράν βλέπουν τὰ σχέδιά μου, ἀλλὰ ἡ λέξις « ἀνεκτὸν » εἶναι μιὰ ἀπὸ κείνες ποῦ λένε τὸ πῖν καὶ δὲν λένε τίποτε. Ἡ τέχνη ποῦ εἶναι ἡ πὸ μεγάλη ἔκφραση τῆς πραγματικότητος ἔχει τὴν ἀρετὴν (ἂν θέλετε τὸ ἐλάττωμα) τῆς ἀλήθειας: δὲν εἶναι ἀνεκτὴ.

« Ἀνεκτὸν! » Πόσοι κρυφοὶ κίνδυνοι σ' αὐτὴ τὴ λέξις: συμμόρφωση, μετριότης, κοινωνικοὶ σεβασμοί...

Γιὰ μέγα, ἡ τέχνη εἶναι ἡ ἔξαρση τοῦ μὴ ἀνεκτοῦ, τοῦ ἄκρου, τῆς ἐπανόστασης εἶθε ἀκόμη καὶ τῆς τρέλλας.

II

Νὰ ἀποτινάξει κανεὶς, διὰ μέσου μιᾶς μακρῆς καὶ ὑπομονητικῆς ἐργασίας ξεκαθαρίσματος, κάθε τι ρητορικὸ ποῦ ὑπῆρχε στὴ τέχνη, νὰ ὑποτάξει στὴ τελικὴ σύνθεση κάθε αἴσθησι, νὰ ἀπομακρύνει αὐτὴ ἀπὸ κείνο ποῦ εἶναι φαινομενικῶς ἐξωτερικὴ γιὰ νὰ ἀποδώσει τὴν βαθειὰ πραγματικότητα τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν πραγμάτων — νὰ ἀλλοιώσει γιὰ νὰ ἀρμονίσει — νὰ ἀποσυνθέσει γιὰ νὰ δημιουργήσει ἐκ νέου: νὰ ἔνα παράδοξον γιὰ τοὺς παληοὺς ἀκαδημαϊκοὺς, μὰ νὰ ἐπίσης μιὰ ἀλήθεια γιὰ ὅσους ἔχουν τὰ μάτια ἀνοιχτά.

Αἰγύπτιοι, Ἑτροῦσκοι, Βαβυλώνιοι, Βυζαντινοί, ἀρχαῖκοι (primitifs), τί θαυμασία καὶ ἀνώτερη ἀρμονία τῶν πὸ τολμηρῶν παραμορφώσεων! Τί σύνολον τέλειον στὰ ἔργα των.

Αὐτοὶ εἶναι δημιουργοί. Ὁ δημιουργὸς δὲν ὑπόκειται σὲ καταμέτρηση.

Αὐτὸς δίνει γὰτὶ τὸ δικό του, ἓνα δημιούργημα δικό του, μὲ μιὰ ψυχὴ δικιά του...

Οἱ μέτριοι, μὲ τὸ νὰ ὑπαγάγουν τὴ σύνθεση ἐνὸς ἔργου στὸ ἄλυσσόμεμα τῶν μορφῶν καὶ στὴν πολυφωνίαν τῶν χρωμάτων ἀρκοῦνται σὲ ἓνα μερικόν, ποῦ ὅταν τὸ ἀφαιρεῖ κανεὶς ἀπὸ τὸ ὅλον, χάνει κάθε σημασίαν. Ἐτσι ἀντιμετωπίζοντας χωρὶς μιὰ ὁλοκληρωτικὴ σύλληψη, ἓνα ἔργον τέχνης, δὲν θὰ βροῦν ποτὲ παρὰ λάθη.

III

Ἐπὶ τόσα δυσοίωνα χρόνια, προσέβαλαν μπροστὰ τοὺς ἀνθρώπους τὸ τεῖχος τῆς ἀναγέννησης. Ἀλλὰ χωρὶς νὰ τοὺς ποῦν, ὅτι πίσω ἀπὸ αὐτὸ, τὸν πλοῦσιον κῆπο ἀνθέων πολὺ πλοῦσιον, ὑπῆρχεν ὁ ἥλιος τῶν δικῶν μας ἀρχαϊκῶν καὶ ὁ χρυσὸς τῶν βυζαντινῶν, ποῦ οἱ δῆθεν διαμορφωταὶ ὀνομάζον ἀφελεῖς, λησιμονοῦντες νὰ ποῦνε ὅτι ἡ ἀφέλειά των, ἦταν ἐκείνη τοῦ λέοντος!

Πίσω ἀπὸ τὸ τεῖχος τῆς ἀναγέννησης ὑπάρχουν οἱ Assisi, Arezzo, Padova, Siena, Ravenna, Pisa, Volterra. Ὑπάρχουν: « ἡ σφαγὴ τῶν ἀθύων », « ἡ καλὴ καὶ ἡ κακὴ κυβέρνησις », « ὁ θρίαμβος τοῦ θανάτου ». Ὑπάρχουν: ὁ Giotto, ὁ Orcagno, ὁ Duccio di Boninsegna...

IV

Θέλω νὰ πῶ, μιὰ συνείδησι, μιὰ σκέψι, μιὰ ἀρμονία ἀπὸ λάθη ποῦ τὰ μελετῶ γιὰ νὰ ἐξάρω τὸν λαόν.

Ὁ λαὸς εἶναι μέγας σὺν τῇ θάλασσῃ καὶ ἔχει τίς ὀργές καὶ τίς γαλήνες τῆς θάλασσας. Γελά ὑπὸ τὸν ἥλιον, συμμαζεύεται ὑπὸ τὴν πνοὴν τοῦ ἀνέμου. Ἀλλὰ πολλοὶ περνᾶν ἀγνοοῦντες αὐτὸ τὸ ἄπειρον, τὸ ὅποιον ἐν τούτοις τοὺς παρασῆρει, ὅμοιοι μὲ κείνους ποῦ διαπλέουν τὸν ὠκεανὸν χωρὶς νὰ κούσουν τὸ καρδιοχτύπι τῶν κινήτων του.

Ὁ λαὸς φέρει ἀποτυπωμένα στὸ πρόσωπό του σημεῖα ὑπερηφάνειας, ἀγωνίας, μελαγχολίας, ἀγριότητος.

Ὁ λαὸς ἔχει στὰ μάτια τίς ὀραῖες φλόγες τοῦ μίσους καὶ τίς ζεστὲς γλύκες τοῦ ἔρωτα, τὴν ἀστρατὴ τῆς ἀπελπισίας, τὸ γέλιο τῆς ἐλπίδας.

Ἦμνεῖτε τὸν λαὸ ποῦ διαβλέπει νέες μέρες μὰ καὶ ποῦ δὲν ἀποφεύγει νὰ στρέψει τὸ βλέμμα του πάνω ἀπὸ τὰ σόζη ποῦ ξεπέρασε, Ἦμνεῖτε τὸν ὦ φίλοι! Ἐγὼ τὸν ἀγαπῶ θρησκευτικὰ καὶ τὸν ζωγραφίζω μὲ τὸν ἴδιο σοβαρὸ τρόπο μὲ τὸ ὅποιον θὰ ἐξετέλουν μιὰ λειτουργίαν μὲ ἀγιότητα...

ΑΠΟ ΤΟ ΙΤΑΛΙΚΟ ΑΝΕΚΔΟΤΟ ΤΟΥ

LORENZO VIANI

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΓΕΩΡΓ. ΒΡΗΣΙΜΙΤΖΑΚΗ

ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΔΟΚΙΜΕΣ

ΤΑ ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΛΟΡΕΝΤΣΟΥ ΜΑΒΙΛΗ

ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ "ΓΡΑΜΜΑΤΑ" 1915.

Πρό δύομισον ἐτῶν, στις 29 Νοεμβρίου 1912, πολεμῶν μαζί με τοὺς Γαριβαλδινούς, ἐφρονεῦθη, στὸ Δρίσκο, ὁ ποιητὴς Λορέντσος Μαβίλης καί, πρῶγμα σπάνιο γιὰ Ἕλληνα συγγραφέα, μᾶς παρουσιάζεται σήμερα μετὰ τὰ ἀπαντά του. Χάρης στις φροντίδες τῶν κερκυραίων φίλων του καὶ τοῦ περιοδικοῦ «Γράμματα», ἡ ἀρτία παρουσίαση τοῦ ποιητικοῦ του ἔργου μᾶς δείχνει ἀκεραίαν τὴν ποιητικὴν του συνείδηση καὶ μᾶς δίνει τὸ δικαίωμα νὰ κρίνομεν τὸ ἔργον τοῦ Ποιητῆ τῶν Σονέττων, στὴν ὁλότητά του.

Ἡ ποίηση τοῦ Μαβίλη, στὸν κύριον χαρακτηρισμὸν της, καὶ στὸ ἐκλεκτὸ μέρος της, εἶνε διανοητικὴ, ρυθμισμένη ἐπὶ λεπτοῦ αἰσθηματοῦ ἀπαισιοδοξίας, πού οἱ βαρυδόνητοι τόνοι της ρεῦνουν τὴν ὥραν π' ἀνθοῦροσὸν τὰ δειλιὰ. Τέτοια εἶνε ἡ ποίηση πού μᾶς ἐχάρισε ὁ Μαβίλης στις σπάνιες στιγμές, ὅταν ἡ αἰσθαντικότης του, ἐλαφρωμένη ἀπὸ τὴν ἠθικολογία τῆς ζωῆς του, ἐφτερουῖγε πρὸς τὴ θλίψη. Γιατὶ πρέπει νὰ ὑπογραμμισθῇ ἡ διαρκὴς ἀντίφαση πού ὑπῆρχε μεταξὺ τοῦ πατριώτη Μαβίλη καὶ τοῦ ποιητῆ Μαβίλη, στις ἀληθινὰ ποιητικὰς του στιγμές. Ὅσες φορές ὁ ποιητὴς θέλησε νὰ ἐμπνευσθῇ ἀπὸ τὸν πατριώτη, μᾶς ἔδωκε τοὺς κοινοτέρους στίχους πατριωτικῶν διαμαρτυριῶν, ὅπου μάταια θ' ἀναζητοῦσε κανεὶς τὴν ἐμπνευση τῆς ὀρμῆς ἢ τὸν ἀδρὸ φυλετικὸ πατριωτισμὸ. Βαθειὰ ποιημένος μετὰ τὴ φιλοσοφία ἔβλινε καλλιτεχνικὰ πρὸς τὸ μηδενισμὸ, ἐνῶ στὴ ζωὴ του, ἀκατάπαυστη διαφαίνεται ἡ προσπάθεια νὰ ἐπιβάλλῃ στὸν ἑαυτὸ του ἀσυζητήσιμους πεποιθήσεις.

Τὰ ἔργα τοῦ Μαβίλη κάθε ἄλλο παρὰ ὀγκώδη εἶνε. Ἡ ποιητικὴ του φλέβα δὲ ρεῖ ἀφθονῶς. Ἡ ἐμπνευσὴ του ὑποβάλλεται σὲ μιὰ ἀδιάκοπη, ἐπιμελημένη τεχνουργία.

Αἱ μεταφράσεις του, στιχουργικὰ μᾶλλον γυμνάσματα, πολλὰς φορές εἶνε ἀρκετὰ φροντισμένες. Ἀπὸ τότε ἡ γλῶσσα του χίνεται τραχεῖα.

Κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τῆς ποιήσεώς του, ἀπὸ τὸ 1880 ἕως τὸ 1890, ὁ Μαβίλης ἀκολοῦθει τὴν παράδοσιν τῆς Ἑλληνιστικῆς σχολῆς, πού ἀρχηγὸς της εἶνε ὁ Σολωμὸς. Καὶ στὴν ἐμπνευση καὶ στις εἰκόνας καὶ στὸν τρόπο τῆς ἐπεξεργασίας, διαφαίνεται ἡ ἐπίδραση τοῦ Σολωμοῦ. Ἀλλὰ ὁ Μαβίλης κατὰ τὴν περίοδον αὐτήν, ἐπειδὴ μένει στὴν ὑποδεέστερη στάσιν τῆς μιμήσεως, ὑπολείπεται πολὺ ἀπὸ τὸ δάσκαλό του. Ὁ ρομαντισμὸς κυριαρχεῖ. Τὰ θέματά του: ἔρως, πατρίς, φρεσολατρεία. Ἡ ἀπροσδιόριστη «Μαρία μετὰ τὰ τετράξανθα μαλλιά, ρεμβάζει στὸ ναὸ τῆς Φύσεως», ὕμνεῖται ἡ ἐλευθερία μετὰ τις γνωστὰς ἀποστοφές, κάποια πνευματικὴ ἀνησυχία μετὰ ἀδύναμα φτερουγίσματα ἐκδηλώνονται σὲ στίχους. Μόνον κάποτε, κάποτε, κατορθώνει ὁ ποιητὴς, τοὺς κοινούς αὐτοὺς τύπους τῆς ποιήσεώς νὰ ντύσει μετὰ δική του, κάπως πρωτότυπη, ἀντίληψη.

«Ψυχαροῦδες πετοῦν
μιὰ τὴν ἄλλη ζητοῦν
μὲς στ' ἀγκάθια κι' ἀπάνου στοὺς κρινούς»
ἔτσι ἢ ῥίμες περνοῦν
ἔτσι ἢ ῥίμες γυρνοῦν
μὲς στοὺς ἔρωτες, μὲσα στοὺς θρήνους.»

Καὶ ἀπὸ τὰ πρῶτα αὐτὰ χρόνια, ὁ θλιβερὸς τόνος ξεχωρίζει κάπως σὲ μερικὸς στίχους.

«Τὴ φτονερὴ ξαρωματιά
Βλέπω στὸ πιὸ δροσάτο χεῖλι
Βλέπω νὰ βγαίνει ἄγρια νυχτιά
Ἀπὸ τὸ πιὸ ροδάτο δεῖλι.»

Ἀπὸ τὸ 1890 ἄρχισεν ὁ ποιητὴς νὰ γράφει τὰ σονέτα του. Μέσα σὲ ὀρισμένη μετρικὴ καὶ ὁμοιοκαταληκτικὴ μορφή πού ἀκατάπαυστα ἐδούλευε, ἔντυσε τὸ αἶσθημα του καὶ τὴ σκέψη του. Μετὰ τὸν περιορισμὸν αὐτὸν τῆς ἐμπνεύσεως στὸ ἀλύγιστο καλοῦπι τῆς μορφῆς, ἡ ποιητικὴ εἰκὼν κάποτε διαγράφεται εὐληπτότερη καὶ τὸ αἶσθημα ἐπιρροῦνεται. Πορτάσσων καὶ σφιζοδένων τὸ γαλλικὸ σονέττο, ἢ μιμούμενος τὸ παλιὸ Ἰταλικὸ, ὁ Μαβίλης ἐτεχνούργησε τὸ ἐνδεκασύλλαβο ἑλληνικὸ μετὰ πέντε ῥίμες.

Ἡ ἐπεξεργασία τῶν στίχων του πολλὰς φορές ὑπῆρξεν ὑπερβολικὴ. Ἡ ῥίμα του παρνασιακὴ, πάντα πλούσια. Ἀλλὰ ἡ ἐπίμονη αὐτὴ λεπτοδουλειά, πρὸ πάντων στὰ τελευταῖα του σονέττα, ἐπέβαλε στὸ αἶσθημα νὰ περιμαζευθῇ ἀπὸ τις ἀλυσσίδες τῆς προσωπιδίας. Στὴν ἀνένδοτην ὁμοίωσιν αὐτὴν ἐπιμέλειαν τοῦ τεχνικοῦ μέρους χρεωστοῦμε μερικὸς τελειόμορφους στίχους καθὼς τὴν περιγραφὴν τῶν Κρητῶν ἀνταρτῶν εἰς τὸ Exselsior :

«Καὶ τὸ περνοῦν οἱ βλάμηδες λεβέντες
Τ' ἀτέλειωτο φαράγγι, ὄλο χαλίκι,
Μονοσκοῖνι, μετὰ γέλοια καὶ κουβέντες.»

Τὸ βαυτερό σὲ νόημα μοτίβο τοῦ ποιητῆ, στὰ ὠραιότερα σονέττα του, εἶνε ἡ ἀναπόφευγη, γαληνιαία φυλλορροή τῆς ζωῆς, ἡ ἐκμηδένιση, συναίσθημα πού γεννᾷ τὴ λεπτὴ θλίψη. Ἡ μόνη εὐτυχία θὰ ἦτο ἡ ἀρρητιδωτὴ λήθη, ὁ θάνατος ὅταν ἔρχεται μετὰ τὴν μικρὴ θύμηση τῶν περασμένων αἰσθημάτων.

«Αὐτὸς πορεῖς παρὰ νὰ κλαῖς, τὸ δεῖλι,
Τοὺς ζωντανούς τὰ μάτια σου ἄς θρηνήσουν
Θέλουν—μὰ δὲ βολεῖ νὰ λησμονήσουν.»

Στὸ «Μούχωμα» ὁ ποιητὴς, μετὰ μάτια ἀπόκοσμα, καρφωμένα στὴν αἰώνια γαλήνη πού ἔρχεται, ἀκοῖει ἀτόμακρα νὰ σιγοβομβοῦν οἱ «ιδανικὲς φωνὲς κι' ἀγαπημένες», ἐνῶ στὸ μενεξεδένιο θαμπόφωτο, ροδίζουν οἱ ἀναλαμπές τῶν τριανταφυλλῶν πού σειοῦνται.

Ἡ ἀνάμνηση τῆς ἀγάπης ξαναφέρει στὸ νοῦ τὸν ἀχόρταστο πόθο, πού μόνος ὁ θάνατος θὰ σβύσῃ, ὁ θάνατος πού «αἰωνίζει τοὺς ὕπνους».

Αἰθέρια ἢ ψυχὴ μετὰ τὴ δίψα τῆς ἔγνοιας, φτερουγίζει πρὸς τὴ φλόγα τῶν λαμπρόφωτων χρωμάτων, «χρυσοῦραμενα ὄνειρατα» ἀχοφεγγῶν φέρνοντας τὴν ἐρωτικὴν ἀγαλλίαση—ὅλα τὰ συναισθήματα καὶ οἱ κλημοὶ αὐτοὶ μέσα σὲνα κόσμῳ ὄνειρευτὸ καὶ λεπτόλογα ζωγραφισμένο, γέννημα φαντασίας πού ἐνσωματώνεται στὴν πλέον συνειδητὴ καὶ τελειόμορφη ἐκτέλεση.

Ἐκλεκτικὸς ποιητὴς ὁ Μαβίλης μπόρεσε νὰ μᾶς δώσει, σὲ μερικὸς στίχους του, τὸ ἄδολο αἶσθημα τοῦ συγκρατημένου Πόνου. Πολλὰς φορές ἀγκέστη σὲ λαμπρόχη στιχουργία. Ἀλλοτε πολέμησε νὰ κρούσῃ στὴ λύρα του ξένους σκοποὺς. Θὰ μείνῃ στὴ φιλολογία μας ὡς ὁ λεπτὸς καὶ «ἀρχοντικὸς» τεχνίτης πολλῶν σονέτων.

Τὸ βράδυ ἀπλώνεται μὲ τὸν ἡρεμώτατο παλμὸ τῆς γαλήνης. Τὰ συναισθήματα ἄτρεμα, εἰρηνοποιά, ἀργοπέφτουν καὶ κατασταλλάζουν μέσα μας. Τραγοῦδι ἀπλόφωνο, ἐλαφρότατα βαρύντο, ἀτόρνευτο λίγο καὶ ἀκομφο, ἀναδίνεται ἤσυχα. Ἐπιβάλλει τὴν εἰρήνη μὲ τὸ λίκνισμα τῶν ἀναμνήσεων καὶ τὸ ἱερὸν ὑμνολόγημα τῆς φύσεως. Τὸ μέλος δὲν ξεχνύεται ἐμφαντικὰ μεγάλωρεπο. Σιγαλινά.— Εἶναι ἡ λιτὴ ἀρμονία τῶν στίχων τῆς «Προσφορᾶς στὸν Ἥφαιστον.»

Ἡ Μοῖρα, ἡ ἀρχαία Μοῖρα, μὲ τὸ βουβὸ καὶ σφιγῶδες πρόσταγμα τῆς ἀπαρασάλευτης εἰμαρμένης, «ὄ,τι γράφει δὲν ξεγράφει» συνθέτει τὴ σοφία τοῦ τραγουδιοῦ τοῦ Καμπάνη. Γεννᾷ τὸν τόσον ἀνθρώπινο πόνο τῆς ψυχῆς, ποῦ νοιώθει τὸν πόθο τοῦ φτεροῦ τὸν ὁποῖο κρατεῖ πάντα σὲ μιὰν ἡρεμὴν ἐκδήλωση, μακριὰ ἀπ' τὸ μεγάλωφονο ξέσπασμα, τὸ γαληνιαῖο συναίσθημα τῆς Μοίρας. Καὶ ὁ πόνος ἀπαλύνεται, ἐξαυλόνεται :

«Κι' ὁ πόνος ὁ βαρύτατος ποῦ μοῦ ἔχει δώσει ἡ Μοῖρα
Γίνεται φῶς καὶ χάνεται στὸ φεγγαρίσιο φῶς.»

Τέτοιος ὁ πόνος, λαχταρᾷ τὴν ἰλαρότητα, φτερουγίζει πρὸς

«τὸ φῶς, τὸ ἀμάραντο τὸ φῶς,
ποῦ τὴν χαρὰν ἀνθοβολεῖ.»

Ἡ εἰρήνη βαθειὰ καὶ μονότονη, τὰ ἤσυχα βράδυα ἢ τ' ἀπὰ μεσημέρια ἢ τὰ μελάνγολα δειλινά, ἀργοστάζει πάντα ἀπ' τὸ τραγοῦδι.

«Τὸ δευλινὸ λιγοθυμᾷ σὲ μιὰ ἡδονή, ἐνῶ πᾶν
Ἄπὸ τὰ Ὀλύμπια βουνὰ τὸ ἡμερινὸ φεγγάρι
Ἐφώνεται. Τί θρίαμβος σιγαλινὸς καὶ μέγας!»

Τέτοια ποίηση, σὰν τὴν ἀναπνοὴ ποῦ ὄλο φτάνει ὡς στὰ χεῖλη καὶ ποτὲ δὲ ξεσπᾷ γιὰ νὰ μὴ ρυτιδώσει δὲν ξέρω ποιά «θρησκευτικὴ σιωπή», θὰ ἦτο ἡ καταλληλότερη γιὰ νὰ ὑμνήσει τὴ φυτικὴ μακαριότητα τῶν δέντρων. Δὲ ξέρω ἄλλο ποίημα ἀπὸ τὸ «Ἐγὼ κι' ἓνα δέντρο» ποῦ ν' ἀρμονίζει περισσότερο τὸ αἰώνιο ξανάνωμα μὲ τὴν εὐγενικώτερη φυσιολατρεία καὶ τὴν εἰδωλολατρεία τὴν πλέον συμπονετικὴ. Ἡρεμεῖ ἡ ἐλῆα, τὸ «ποῖ ἐκλεκτὸ κ' εὐγενικὸ τέκνο» τῆς ἐλληνικῆς γῆς, σὰν ὄραμα πρασινόφαιο κάτω ἀπὸ τὸ μέγα φῶς τοῦ ἐλληνικοῦ οὐρανοῦ. Μάταια γύρω της φτερουγᾷ ὁ ζηλόφθονος κεραυνὸς τοῦ θεοῦ. Ἄ λ ε ξ ί κ α κ ο ς,

«Ἡ Ὀλυμπία θὰ στέκεται τοῦ κεραυνοῦ φοβέρα
Ἐπάνω ἀπ' τὴν ἀδάμαστη τὴ φωτισμένη ἐλῆα.»

Ταιριάζει ὁ Καμπάνης, στὸ τραγοῦδι του, τὸ χτυποκάρδι μιᾶς ἐπιθυμητῆς ἀδύναμης χαρᾶς, μὲ τὴ μουσικὴ τῶν ἀναμνήσεων καὶ τὴν εὐγενικὴ ἐκλεκτικότητα κουρασμένης ψυχῆς. «Νεοατικὸς» μαζὶ καὶ νεκαντιάν. Κάτι ἔχει ἀπὸ τὸν Μωραῆς, τὸ Σολωμὸ καὶ τὴν ἐλληνικὴν ἀντίληψη τῆς λιτότητος στὴν μορφή.

Στιχογραφία ἀβίαστη, φυσικὴ καὶ ἀκομψή, μὲ μιὰ γλῶσσα ἐκλεκτικὴ, ποῦ ξεχωρίζει μέσα στὴ γενικὴ λεξιθηρία τῶν ἀδιαλλάκτων δημοτικιστῶν, ἐνσαρκώνουν αὐλο τὸ αἶσθημα.

Ἡ ποίηση τῆς «Προσφορᾶς στὸν Ἥφαιστο» δὲν εἶνε ὄλων τῶν στιγμῶν καὶ ὄλων τῶν διαθέσεων. Δὲν ἔχει ὑποβλητικότητα. Εἶναι καὶ μονότονη.

Σὰν γύρω ὁμως ἡ ψυχὴ σου, ἀποζητώντας τὴν ἐρήμωση, τέτοιο τραγοῦδι θὰ ψάλλει, κάμνοντας μιὰ Προσφορὰ τῆς ζωῆς σου στὴ θεὰ Εἰρήνη :

«Ὁραῖος, σὰν ὕπνος, θάνατος, σταλμένος ἀπ' τὸν Δία
νὰ μᾶς στεφάνωνε ἤθελα σ' αὐτὴν τὴν ἄξιαν ὥρα.»

ΚΩΣΤΑ ΟΥΡΑΝΗ : "Η ΥΣΤΕΡΝΗ ΑΓΑΠΗ", "ΕΡΩΤΑ ΕΠΙΛΟΓΟΣ", "ΣΕΙΡΗΝΑ"

"ΓΡΑΜΜΑΤΑ" ΦΥΛΛ. 21-24

Σὲ στιγμὴ ψυχικῆς κούρασης, σὰ νοιώθουμε τὸν ἑαυτό μας νὰ ρεῖη σὲ ἀπαλὸ μισόφωτο, ποῦ χύνει ἡ θύμηση τῶν περασμένων, ἡ νοσταλγία ἐκείνων ποῦ φύγαν, τὸ αἶσθημα τῆς ἀδυναμίας μας ν' ἀντιτάξουμε ἀντίστασι στὴ θλίψη ποῦ μᾶς πλημμυρᾷ, ἀφινόμαστε, παραδομένοι, σὲ γλυκύτατο σκοπὸ τοῦ τραγουδιοῦ τοῦ πόνου, τῆς ἀνίας καὶ τῆς ἀνέλπιδης ζωῆς. Δὲν αἰστανόμαστε μέσα μας παρὰ τάργότετο χτυποκάρδι τῶν φευγαλέων ὄνειρων ποῦ σβύνουν. Τὰ ἐρεΐτια ποῦ κλαῖνε τὴν πληγωμένη ὁμορφιά των, τὰ ἄνθη ἡδονῶν καὶ αἰσθημάτων ποῦ γέρουν μαραμμένα, ἀσθενικὲς σκέψεις ποῦ λιώνουν, μιὰ ζωὴ ποῦ ξεψυχᾷ, ἐσταλλάζουν μέσα μας τὴ πίκρα.

Ὁ Οὐράνης δὲν εἶναι ὑμνητὴς τῆς ζωῆς ποῦ ζοῦμε· τραγοῦδᾷ τὴ ζωὴ ποῦ πέρασε, τὴν ἀγάπη ποῦ ξεθώριασε, τὰ ἄνθη, τὰ σβυμένα μῦρα, μέσα εἰς στίχους ἀπαλόχυτους, ποῦ στάζουν τὴν εὐγενικὰ θλίψη καὶ τὸν πικρὸ νόστο. Ποιητὴς τῆς μελαγχολίας; Ὁχι ρομαντικός. Βαθύτερος κι' εὐγενικώτερος στὴν ἐκδήλωση, γέρνει τὰ μάτια σὲ παρελθόν, ποῦ φτερουγίζει κοῦφον, πέρα μακριὰ, στὰ κτανᾷ πλάτια τοῦ χρόνου. Οἱ χαρὲς καὶ οἱ λύπες καὶ οἱ ἀγάπες τοῦ ἔρχονται ἐκεῖθε, σιγανὰ ξεψυχισμένα θροήματα, σὰ φυλλοροφῇ.

Δὲν ὑμνεῖ τὴν ἀγάπη ὅταν ἀνθίξει, τὴ τραγοῦδᾷ νοσταλγικὰ ὅταν πεθαίνει. Τὴ θύμηση τῆς μόνο θέλει νὰ φυλάγῃ. Μὲ τὴ θύμησή της νὰ ζῆ, ἀποστρέφοντας τὰ μάτια ἀπὸ τὸ μέλλον :

«Μὴν λαχταρᾶς ἓνα αὐριο, ποῦ ἴσως καὶ νὰ μὴν ἔρθῃ.»

Μὰ ἡ θλίψη γιὰ τὶς χαρὲς ποῦ πέρασαν νὰ εἶναι συγκρατητὴ :

«... κι' ἡ θλίψη σου ἄς κρατᾷ
τὴ θλίψη τὴν εὐγενικὰ ψηλῶν κυπαρισσιῶν
δίπλα ἀπὸ τάφους ἀγνωστων νεκρῶν καὶ ξεχασμένων.»

Μέσα ἀπ' τὰ κοιμητήρια «τᾶπέραντα καὶ τὰ βουβά», διαβαίνοντας, βουβοὶ κι' ἡμεῖς, ἄς ἀφήνουμε νὰ φυλλοροοῦν «ρόδα ὄγρα καὶ κρινά—οἱ σκέψεις μας.»

Ἡ ἐγκαρτέρηση ἡ ἄφωνη, ὕστερ' ἀπ' τὸ χαμὸ καὶ τὸ ναυάγιο τῶν ἐλπίδων, μένει ἡ μοναδικὴ κληρὰ μας :

«Καὶ ξεχνώντας τὰ μάτια τους σὲ φαντάσματα ὄνειρων
καρτεροῦνε τὸ θάνατο, στωϊκά, νὰ τοὺς πάρῃ.»

Κι' ὅταν παροδινόμαστε στὸν ἰλιγγιώδη κατήφορο τῶν παθῶν, ἄς μὴν ἀφήνουμε τὴ φαντασία μας νὰ πλάθῃ ἐλπίδες ζωῆς :

«... ξεχνάτε τὶς μακρὲς τῶν ταξιδιῶν ἡμέρες
Στὰ στήθια μου ποῦναι λευκά, σὰ μαρμαρένιοι τάφοι.»

Καὶ τὸ μοιραῖο ἀνασήκωμα τῶν ἐμποδίων ποῦ φράζουν τὸ δρόμο, κι' ἡ ἀνέλπιδη ἀπαντοχὴ ζωογραφίζεται ἀπαλά :

«Τὸ δυνατό καὶ τὸ γοργὸ καράβι ἔχει ρημάξει
Ἀγκαλιασμένο ἀπ' τὰ θολὰ καὶ τὰ γλοιώδη φόνια
Σ' ἕνιν αἰώνιον ἀραγμα στοὺς ἄμμους ξεχασμένο
Μάταια περιμένοντας...»

Οἱ στίχοι χωρὶς ρίμα, χωρὶς λαμπράδα καὶ ἠγερούς τόνους, σὰ σβυσμένοι, μᾶς δίνουν τὴν ὑποβολὴ μαραμένων ἐλπίδων καὶ νεκρῶν πόθων.

Δὲν κρίνω αὐτὴ τὴ στιγμή ὅλο τὸ ποιητικὸν ἔργο τοῦ Οὐράνη. Δὲν τὸ καλοῦξέρω κιόλας. Τὰ τρία ποιήματά του μόνον με τραβοῦν τώρα. Καὶ καθὼς ἀποτελοῦν αὐθόρακτες θρηνητικὲς μελωδίεσ μου δίνουν τὸ δικαίωμα νὰ τις ἀκροασθῶ ξεχωριστά. Νὰ φωτίσουμε με τὴν κρίση μας μιὰ δίπλα ἐνὸς ποιητικοῦ ἔργου, ἔστω χωριστὴ καὶ μόνη, δὲ μου φαίνεται πρῶγμα ἄσκοπο, οὔτε ἀνεπαρκές. Γιατὶ κάθε τραγοῦδι εἶνε σὰ νὰ ἔχη δική του ζωὴ καὶ δικούς του κόσμους ξανοίγει.

Ὁ Οὐράνης φαίνεται ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὴν ποίηση τῶν γάλλων *décadents*. Ἄν καὶ ὁ στίχος του εἶνε με φροντίδα δουλεμένος, δὲν ἀποφεύγει πάντα κάποιον ὠραιογραφικὸ κοινοτοπισμὸ. Ἀπὸ τὴν ἐμπνευση ὅμως, ἔστω ἐπηρεασμένην ἀπὸ ξένη τεχνοτροπία, ἀναδίνεται τὸ αἶσθημα βαθύ καὶ προσωπικὸ—καὶ μᾶς συγκινεῖ.

Α. ΣΟΦΙΣΤΗ: SONETUM BENE TEMPERATUM.

Ὁ Μαβίλης ἔγινε ἀρχηγὸς σχολῆς μιᾶς τεχνοτροπίας. Ὅλοι οἱ ποιηταὶ μας σήμερα, ἀπὸ τὸ μεγαλύτερο ὡς τὸ μικρότερο, αἰσθάνονται ὅτι θὰ ἦτο μιὰν ἀρνηση τῆς ἐποχῆς τους, μιὰ ἔλλειψη συγχρονισμοῦ, ἂν δὲν ἔχουν τὴν ἐμπνευσί τους μέσα στοῦ καλοῦπι τοῦ σονέττου. Καὶ εἶνε τόσες οἱ τεχνικὲς δυσκολίες του, ὥστε, τὶς περισσότερες φορές, στὴ φροντίδα τοῦ σκαλισματος καὶ τῆς ἐπεξεργασίας, τὸ αἶσθημα καὶ ἡ ἐμπνευση νὰ ξεατμίζονται ἀσυναίσθητα. Πολλοὶ λίγοι, καθὼς καὶ ὁ Μαβίλης ὄχι πάντοτε, κατορθώνουν νὰ ζεῦουν τὴ προσωδιά τοῦ σονέττου στὴν ὑπηρεσία τῆς ἐμπνεύσεώς τους, ὥστε ἡ ρίμα νὰ ἐπιστέφῃ, σὰ διαμάντι, τὴ τεχνουργημένη λαμπρότητα τοῦ στίχου. Οἱ ἄλλοι, εἴτε ἀραδιάζουν προζαταβολικὰ τὶς ρίμες καὶ τραβοῦν ἔπειτα ἀπὸ τὰ μαλλιά τὰ νοήματα πού πρέπει νὰ σφηνωθοῦν στὸ στίχο με κάθε μέσο, εἴτε δουλεύουν τοὺς στίχους καὶ τὶς ρίμες με ἀποφθέγματα καὶ ἐπιφωνήματα, πού χορεύουν τὸν τρελλότερο χορὸ τῶν ἐννοιῶν. Πρέπει νὰ τὸ πύρομε ἀπόφαση, πὼς ἡ φιλολογία εἶνε ὑποχρεωμένη νὰ ὑποφέρει ἀπὸ τὶς ἐπιδρομὲς τῆς μόδας.

Ὁ κ. Α. Σοφιστὴς πρέπει νὰ συγκαταλεχθεῖ με τοὺς λίγους ἢ με τοὺς πολλούς, πού εἴπαμε; Δὲ μπορεῖ νὰ τοῦ ἀρνηθῇ κανεὶς μιὰν ἐπιδεξιότητα καὶ μιὰ καλλιολογία. Καὶ μάλιστα εὐκόλα θὰ ὁμολογοῦσα πὼς κατορθώνει νὰ μὴ τοῦ ξεφεύγῃ, ἀρκετὲς φορές, τὸ αἶσθημα πὼς ἐπιτυχαίνει μάλιστα καὶ νὰ ἐπωφελεῖται ἀπ' τὶς δυσκολίες γιὰ νὰ τὸ παρνοσιάζῃ κομφώτερο, ὅπως στὸ «*simplici munditiis*» (καὶ περαστικά, γιατί τὰ λατινικά αὐτά;) Μεταχειρίζεται ἐπὶ πλέον καὶ τὴ πλουσιώτερη ρίμα. Μὰ ὅλα του αὐτὰ τὰ προτερήματα μᾶς κάνουν νὰ φανταζόμεθα τὰ ποιήματα πού θὰ ἔγραφον ὁ κ. Σοφιστὴς, ἂν δὲν ἐπέβαλλε στὸν ἑαυτὸν του ἀποκλειστικὰ τὶς τεχνικὲς αὐτὲς δυσκολίες, πού σὰ νὰ μᾶς τὸν δείχνουν πὼς ἐκτελεῖ μᾶλλον ἀκροβατικὴν ἐπίδειξη.

Ὅσο γιὰ τὶς πηγὲς τῆς ἐμπνεύσεώς του, μιὰ ὠραιόπαθη χαρά, ἡ ἀγάπη

τῆς ζωῆς καὶ τῆς νεότητος, με ἀρκετὰ ἐπιτυχημένη χρήση τῶν ποιητικῶν συμβόλων, μᾶς δίνουν τὴν ἐλπίδα πὼς ὁ κ. Σοφιστὴς θὰ γράψῃ καλοὺς στίχους, σὰν ἀποφασίσει νὰ ἐλευθερώσῃ περισσότερο τὴν ἐμπνευσί του.

ΛΕΩΝ ΚΟΥΚΟΥΛΑ: ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ

Μονότονοι ἐνδεκασύλλαβοι θλιβερῆς καὶ ἀπαισιόδοξης ποιήσεως. Θέματα ἐμπνεύσεως ἀπὸ τὰ ἠψηλότερα, τυλιγμένα στοῦ μαγνάδι τοῦ συμβολισμοῦ.

Τέτοιον εἶδους ποίηση προϋποθέτει μεγάλη καὶ φωτεινὴ διάνοια, πού νὰ μπορεῖ νὰ φουσηξῇ στοῦ σύμβολο τὸ αἶσθημα τῶν αἰνιγμάτων. Ποίηση μυστηρίου καὶ ὑποβολῆς, πού νὰ μπορεῖ ν' ἀφομοιώνει τὰ μεγάλα διανοητικὰ προβλήματα μέσα εἰς ἕνα φωτισμένο αἶσθημα. Καὶ ἡ σκέψη νὰ τυλίγει τὸ αἶσθημα μέσα σὲ δροσερὸν ἦσκιο, ὥστε ἡ ποίηση, ὑποβλητικὴ, νὰ ξεπερνᾷ τὸ γνωστὸ καὶ τὸ ὄρατό.

Οἱ στίχοι τοῦ κ. Λέοντος Κουκούλα δὲν περικλείουν τέτοια δύναμη. Ἄς μὴ λησμονοῦμεν ὅμως ὅτι πρόκειται γιὰ πρωτόλεια. Ὁ ποιητὴς βρίζεται στοῦ στάδιο τῆς μιμήσεως—δύσκαλός του, ὁ Κωστής Παλαμῆς.

Δὲ θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ τοῦ ἀρνηθῇ ἀρκετὰ προτερήματα: Στίχο ὀμαλὸ καὶ δουλεμένο, καὶ κάποια σαφήνεια, πού μποροῦσε νὰ λογαριασθῇ καὶ ὡς ψεγάδι, ἀφοῦ πρόκειται γιὰ συμβολικὴ ποίηση. Ὅσες φορές ἡ ἐμπνευση εἶνε ὑποκειμενικώτερη, σὰ νοσταλγεῖ ἢ σὰ θυμᾶται ὁ ποιητὴς προσωπικὲς του συγκινήσεις, ἀποδίδει ἕνα αἶσθημα. Ἐστὶ στὴ «Νοσταλγία», στοῦ «Συναπάντημα», «στοῦ σάτι πού γεννήθηκα» ἡ θλίψη τοῦ ποιητῆ εἶνε πραγματικὴ καὶ ἐμπνευσμένη. Πολὺ ὑποβλητικὸ ἐπίσης καὶ τὸ σονέττο «Βαρυθυμία», ὅπου ἡ μελαγχολία τῆς βροχῆς ἐμπνέει στὸν ποιητὴ ἀπαλὰ αἰσθηματὰ ἀναμνήσεων καὶ νοσταλγιῶν.

Ὁ κ. Κουκούλας, με τὸν καιρὸ βέβαια, θὰ στραφῇ πρὸς θέματα εἰλικρινέστερης ἐμπνεύσεως, πού θ' ἀνταποκρίνεται περισσότερο στὴν ἔνταση τοῦ αἰσθηματοῦ του.

ΓΙΑΝΝΗ ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗ: Ο ΠΕΤΕΙΝΟΣ

Μέσα στοῦ ρέμμα μιᾶς γλώσσας γάργαρης, πού κυλᾷ ἀβίαστη, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος, σὰν κελάρωμα ἀντίφωνο σὲ χαριτωμένο σκοπὸ, ξετυλίγεται τὸ ὀλοζώντανο καὶ δροσερὸν ἐπεισόδιο μιᾶς ἀφελέστατης ἀγάπης. Κάτω ἀπὸ τὸ θερμουργὸ χᾶδι τοῦ ἡλίου, στοῦ ἀκράτητο ξύπνημα τῶν ἡμέρων μιᾶς ἑλληνικῆς ἀνοξέως, ξυπνᾷ τὸ χτυποκάρδι τῆς ζωῆς μες στοῦ στήθος δυὸ παιδιῶν, πού τὰ φλογίζει ὁ πόθος καὶ πού παλεύουν, ἀγωνίζονται, ἐφευρίσκουν διαβολιές, χοροπηδοῦν, χτυποῦνται, χωρὶς, οὐδὲ γιὰ μιὰ στιγμὴ, καὶ μες στὰ κλάματά τους, νὰ τ' ἀπολησμονήσῃ ἡ χάρη.

Δὲν πρόκειται γιὰ «εἰδύλλιο» με τὴ σημασία πού προσέδωκαν στὴ λέξη τὰ ἀνοῦσια ἐπινοήματα τῆς ἀγάπης τῶν βοσκῶν. Μιὰ λεπτὴ ψυχολογία ἐνστικτων γυμνῶν, πού δὲν τὰ κολοβώνει ἡ γνώση, ἀλλὰ τὰ μισσοκεπάζει τὸ φυσικώτατο δεῖλμασμα τῆς ἀνατροφῆς καὶ τῆς ἀφέλειας, φωτίζει τὶς λιτὲς καὶ ἀπέριττες περιπέτειες τῆς παιδικῆς, μὰ σαρκικῆς ἀγάπης. Οὔτε περίπλοκα ἐμπόδια, οὔτε σκάνδαλα. Τὸ πλαίσιο πού μέσα του ζωγραφίζεται τὸ

έπεισόδιο, αποτελείται από τις άοριστες γραμμές ενός χωριού, μιάς μάννας άθειας και μιάς θείας ακίνδυνης, που δεν άσκημίζουν τη διήγηση με κανένα φόρτωμα συγκινητικών τάχα περιπετειών και ήθικολογικών συγκρούσεων. Ούδ'ε καν έρωτικός αντίζηλος, άλλος..... από ένα παλληκαρά πετεινό, που δίνει στο διήγημα ένα παράξενο μά καλλιτεχνικότατο χαρακτήρα. Έκείνος ο έρωτικός κανγας μεταξύ του και μεταξύ του Στέφανου μές στο σκοτάδι και έπειτα ή ανεμπόδιστη εκδήλωση της αγάπης της Μοσοούλας, κάτω από τ'άστερα επιθανάτια φτερουγίσματα του πετεινού και τ'όράντισμα του μαιύρου αίματός του, είνε μιά σκηνή που θά έζηλευε ο πιο ιδιότροπος καλλιτέχνης. Έως έδω μόνο. ΈΗ ταφή του πετεινού σά νά μή μιάς μέλλει.

ΠΕΤΡΟΥΛΑΣ ΨΗΛΟΡΕΙΤΗ : — " Η ΑΡΡΩΣΤΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ "

Υπάρχουν έργα που πρέπει νά έπαινεθούν για τ'ό γεγονός ότι γραφήκανε. Άνάμεσα από όλα δηλαδή τ'α προτερήματα που μπορεί νά στολίζουν ένα έργο, ξεχωρίζει και επιβάλλεται στην εκτίμησή μας ή τόλμη της έμπνεύσεως και της συγγραφής του. Είνε όρισμένες εποχές, είνε όρισμένα φιλολογικά έθιμα, που δημιουργούν μιάν ιδιαίτερη ατμόσφαιρα τέχνης, που μέσα της, από παράδοση, από μίμηση, από άδυναμία, άσφυκτιούν όλοι. Και εκείνος που από τούς πρώτους θά εκτελέση τη χειρονομία της άπελευθερώσεως, που θά αισθανθ'ή την ανάγκην ν' αναπνεύση νέον άέρα, έχει τ'ό δικαίωμα νά του αναγνωρίσουμε ένα θάρρος και μιάν άρετή, χώρια από τ'άλλα προσόντα του.

Η δημιουργική πεζογραφία μας μέχρι σήμερα περιορίζεται στο στενό και πληκτικό κύκλο της ή θ ο γ ρ α φ ί α ς. Από λόγους γλωσσικούς στην αρχή, γιατί ή διαμόρφωση του γραπτού μας λόγου ήτο ο πρώτος όρος για τήν άναγέννηση της νεοελληνικής φιλολογίας, από πνευμα μμηύσεως και φιλολογισμού ύστερα, ή διηγηματογραφία μας έπλημμύρισε από τούς άψυχολόγητους ήρωας των έλληνικών χωριών και των έπαρχιακών έθιμων. ΈΗ έλλειψις γενικών ιδεών διευκόλυνε τήν άνάπτυξη και τ'ό ξάπλωμα του ήθογραφικού διηγήματος που καταντούσε πολλές φορές άφελές ρομαντικό ύμνολόγημα του «θυμαριού» και των ειδυλλίων της σιάνης. Από τή φωτογραφική και φωνογραφικήν αυτήν άναπαράσταση της νεοελληνικής ζωής, ξεχωρίζουν πολλά διηγήματα που ένεπνεύσθησαν καλλιτεχνικά ψυχαι. Και δεν είνε άνάγκη ν' αναφέρω όνόματα για νά ύπενθυμίσο, στο θαυμασμό μας, τ'ά διηγήματα εκείνα που ξυπνούν μέσα μας τή φυσιολατρεία, τή νοσταλγία, τήν αγάπη της έλληνικής γής. Είτε όμως γιατί τ'ό είδος αυτό του λόγου εκμεταλλεύεται συστηματικά με έλαφρη συνείδηση και με έλαφρότερη αισθητική και διανοητική μόρφωση, ό κάθε «έθελοντής της λογοτεχνίας», είτε γιατί μιάς παρουσιάζεται με τήν άξίωση «έθνικής λογοτεχνίας» που, με διανοητικότητα έπαρχιακή, φιλοδοξεί νά ύψωση κινεζικά τείχη γύρω στις πνευματικές εκδηλώσεις της ζωής μας, εκείνος που παθαίνεται σήμερα από τ'ά γενικά ανθρώπινα προβλήματα αισθάνεται ένα κόρον από τ'ό φιλολογικό αυτό είδος. Τ'ό νεοελληνικό πνεύμα, με κίνδυνο μαρασμού, όφείλει νά ύψωθ'ή στο βαθύ ένατένισμα των γενικών ιδεών. ΈΗ φιλολογία μας πρέπει νά σκύψει στο μαστάρι της φιλοσοφίας. Ό νεοέλλη

καλλιτέχνης και πεζογράφος θά ξεδιπλώση τότε τή σκέψη του πολύμορφη και σπάταλη σαν τή ζωή, γαλήνια και κυρίαρχη.

Η γ. Ψηλορείτη με τήν «Άρρωστη Πολιτεία», μεταξύ των πρώτων, άνοίγει νέο δρόμο στη πεζογραφία μας, προς τ'ό ψυχολογικό ρομάντσο, προς τή συμβολική και βαθειά εις νόημα τέχνην. — Άν μόνον ή τόλμη της αυτής λογαριασθεί, χρεωστούμε έπιδοκιμασία και ένθάρρυνση στη γράφουσαν έλληνίδα. Μά ή «Άρρωστη Πολιτεία, αύστηρά και άν κριθ'ή, έχει πολλές δικές της άρετές.

Η κατάδικος της «Άρρωστης Πολιτείας» σημαδεύθηκε άνέκκλητα από τή Ζωή: άναπόφευγη τιμωρία της, ή λέπρα, και ή άγωνία, και ή πάλη της συνείδησεως μέσα της. Από τή χώρα που έζησε — μ'ήν ήταν όνειρο ή ζωή της εκείνη; — ήτο πιά άποπομπαία. Έπρεπε νά κόψει όλα τ'α χρυσά νήματα που τήν έδεναν με τ'ό ιδανικό που έχανε — και γιατί τ'ό έχανε, ήταν ιδανικό της. Οι πλοκαμοί οι άλύγιστοι της πραγματικότητας εκάλλησαν πάνω της και τήν έσερναν προς τ'ά κάτω. Είδε γύρω της: λαός λεπρών, οι άνθρωποι, έσέρνοντο και γλιστρούσαν, έμόρφαζαν και ξεφωνίζανε, άναγελαστικά τήν προσήλωναν, άνοίγοντας διάπλτες τις πληγιασμένες άγκάλες τους για νά τή δεχθούν. ΈΗ μαγική γοητεία του χαμένου ιδανικού της άναταράζει τή συνείδηση. Νά γυρέψη από τ'ό περιβάλλον της τήν εύτυχία που μπορούσε νά της δόση; Θά τ'ό έκαμαν άν οι μορφαροί των συγκαταδικών της δεν ήταν τόσο άποτρόπαιον άποτύπωμα του σαρκασμού και της άσκήμιας. ΈΗ συνείδησή της έχει κριτήριο τ'ό ιδανικό, και όσο βαστάει ή θέληση και ή δύναμη, εκείνο θά τή ξεσέρνει μακριά από τ'ό πλήθος. Γύρω της ξεφαντώνουν τ'ά αποκαΐδια της ζωής. Στήνουν τ'ό χορό της χαράς και των πανηγύρεων, όπου δέ κερνούν όμως τ'ό άκναιο κρασί. Πρασινοκίτρινος άφρός στά χείλια των συμποσιαστών μαρτυρεί τήν άρρωστιάρα δίρα των άνεκπλήρωτων πόθων. Μά είνε τόσο άσκημοί οι άνθρωποι στες χειρονομίες τους! Δέ φοβόσυνα νά κολλήσουν μόνο τ'ά λέπρα κοντά τους! Νά τούς οικτείρει ή κατάδικος που βασάνιζε ή συνείδηση; Μά και ή δική της φωνή «κηλίδωνε τόν έλαφρό διάφανον αίθέρα με μιά βούλα σάπιου αίματός από τες πληγές της».

Σε μιά στιγμή αγωνιώδους πάλης φαντάσθηκε πώς, με μιάν υπέρνταση των δυνάμεών της, θά κατόρθωνε νά κατεβάσει τ'ό ιδανικό της στη πολιτεία της: Άν έσωζε τή νέα γενιά; Άν έβάζε στα παιδιά τ'ά φτερά νά πετάζουν μιά μέρα; — «Θά μάθουν νά διακρίνουν στα μάκρη της θάλασσας ένα κόσμο που κανένας άλλος δέ θά βλέπει.» Μάταιη ή προσπάθεια. Τ'ό μόνο που θά πετύχαινε θά ήτο νά λερώσει τ'ό ιδανικό της.

Έκκορσάθηκε πιά νά παλεύει. Έτριόλιζε πιά ή ψυχή της. Άποκοιμήτι άποζητούσε στη ψυχή ενός όμοιόπαθου. Χρεωστούσανε πιά έλπίδες και όνειρα. Τ'ό ιδανικό, εκεί ψηλά, ξεθώριασε. Θά έπρεπε νά συμμορφώσει, όπως όπως, τ'ά όνειρά της προς τ'ό περιβάλλον της; Θά ταίριαζε τή ζωή της μ'ένα λεπρό. Τή τελευταία στιγμή ύψώθηκε πάλι ή συνείδηση για νά φωτίσει τή θλιβερή σκηνή της πρώτης νύχτας του γάμου που θά ήρχετο! «Ζητούμε ό,τι φανταστήκαμε. Όχι έδω! Κάπου άλλου. Έκει πέρα. Έκείνο που ζητούσατε σεις από τήν άρραβωνιαστική σας τήν έλλη, ν' εκείνο που ζητούσα έγώ, από τόν άνθρωπο που αγάπησα εκεί.» Και έχει τ'ό θάρρος ν' άρνηθ'ή τήν οικτρή εύτυχία.

Μά ήλθε επί τέλους ο καιρός ν' άποστάσει για πάντα. ΈΗ συνείδησή

της δὲν ἦτανε παρὰ μιὰ δοκιμὴ φτερουγίσματος. — Πῆγε καὶ ἔπεσε στὴν ἀγκαλιά τοῦ λεπροῦ. Μὲς στὸ σκοτάδι, ὅπου ἐβούλιαζεν ἡ Ἄρρωστη Πολιτεία ἐπνίξε τὴ συνείδηση της.

Θὰ μᾶς παρασύρει μιὰ μέρα στὸ χορὸ τῆς ἡ ζωὴ καὶ θὰ γίνουμε καὶ ἡμεῖς τάπατῆλά της φαινόμενα καὶ οἱ πολύχρωμες ἐκδηλώσεις της. Καὶ θὰ μᾶς φανερωθεῖ σὲ μιὰ στιγμή—ὡ ἀγωνία τῆς στιγμῆς ἐκείνης—ἡ ὁδὸν ὡς μοναδικὴ κλήρα μας. Στὸ σκεβρωμένο περιβάλλο ἢ στὸ ἠλιόλουστο τοπίο θὰ μᾶς παρουσιασθεῖ κάποτε ἡ ζωὴ, θὰ μᾶς ψιθυρίσει ἕνα μυστικὸ καὶ θὰ μᾶς παρατήρει χαμογελῶντας εἰρωνικά. Θὰ μείνεις παραδομένος στὸν ἴλιγγο τῆς ἀποκαλύψεως αὐτῆς, ἀπὸ συνήθεια θὰ θελήσεις νὰ μὴ πιστεύσεις πὼς μένει μέσα σου τὸ ἀποτύπωμα τῆς ζωῆς—ἡ θλίψη. Καὶ θὰ πιστεύσεις πὼς ὄνειρεύεσαι, πὼς ὁ ἐφιάλτης σὲ κρατεῖ κάτω ἀπὸ τὴ παραίσθηση. Καὶ θὰ ἐπαναστατήσεις. Ἡ θέλησή σου γυμνασμένη θὰ δοκιμάσει νὰ σὲ τραβήξει καὶ πάλε ἔξω ἀπ' τὴ κονίστρα. Σὰν ἀντικρύσεις ὁμῶς τὸ σημάδι πὸν ἀφήκεν ἡ ζωὴ ἀπάνω σου, θὰ χαλαρωθεῖ ἡ θέλησή σου, κουρασμένος θὰ γύρεις καὶ θὰ παραδοθεῖς...

Πὼς θὰ εὐχηθεῖς τὴν πρώτη φορὰ νὰ μὴν εἶνε τελειωτικὸ τὸ κτύπημα! Πόσες ὑποσχέσεις θὰ δόσης στὸν ἑαυτό σου, πὼς θὰ συγκεντρωθεῖς σὲ μιὰν ἀλύγιστη ἐπαγρύπνηση! Περίμενε ὁμῶς καὶ τὸ ἄλλο κτύπημα γιατί, τίς προφυλάξεις σου, κυλῶντας τὸ κῆμα στὸν ἄμμο τῶν ὑποθέσεων, θὰ σαρώσει ἀλύπητα...

Ὅσο καὶ ἂν εἶνε ἐπηρεασμένη ἡ «Ἄρρωστη Πολιτεία» ἀπὸ ξένες, μὰ συγγενικές, τεχνοτροπίες, ὅσο καὶ ἂν ἡ ψυχολογία τῶν προσώπων δὲν εἶνε σταθερὴ—θέλω νὰ πῶ ἐπαρκῶς δικαιολογημένη στὸ ζετύλιγμά της, μένει πάντα μιὰ πολὺ ἐπιτυχημένη προσπάθεια. Τὸ ἔργον εἶνε συμβολικὸ Μὰ ποτε δὲν αἰθάνεσαι τὴν ἀνάγκη νὰ καταφύγεις στὸ συμβολιζόμενον γιὰ νὰ παρακολουθήσεις τίς ψυχικές περιπέτειες τῶν προσώπων — μεγάλη ἀρετὴ. Ἡ λεπρὴ, μολονότι παλεύει μὲ μεγάλη συνείδηση, εἶνε προορισμένη νὰ πέσει. Μποροῦσε νὰ κατατοῦσε σὲ μιὰ ὑπέροχη χειρονομία — νὰ ἐξολοθρεύσει τοὺς λεπροὺς καὶ νὰ χαθεῖ καὶ κείνη μαζὴ τους. Θὰ ἦσαν νικήτρια τῆς ζωῆς τότε. Μὰ ἡ συγγραφεὺς ἤθελε νὰ μᾶς ὑποβάλει τὴν ἀνάγκη τῆς ἀνθρώπινης ἤττας, τὸ μοιραῖο παράδομα στὴ ζωὴ.

ΑΛΕΞΑΝΤΡΕΙΑ.

ΜΙΧΑΗΛΗΣ ΠΕΡΙΔΗΣ

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ΛΟΓΟΙ ΤΟΥ κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΓΙΑ ΤΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ ΝΑΣ. Ἐπὶ τὴ πολυάσχολη ζωὴ πὸν ἐπέραςε ὁ πρῶν πρωθυπουργὸς κ. Βενιζέλος στὴν Αἴγυπτο, τίς λίγες μέρες τοῦ ταξιδιοῦ του, ἔκλεψε μερικὲς στιγμὲς γιὰ νὰ ἐκδηλωθεῖ ὡς ἄνθρωπος πὸν σκέπτεται καὶ παρακολουθεῖ τὴν κάποια διανοητικὴ κίνηση πὸν γίνεται στὴ χώρα πὸν κυβερνεῖ. Στις 14 Ἀπριλίου δέχτηκε στὴν Ἑλληνικὴ Λέσχη τοὺς Συντάκτες τοῦ περιοδικοῦ «Νέα Ζωὴ» μὲ τοὺς ὁποίους ἐμίλησε ἐνθουσιαστικά γιὰ τὸ φιλολογικὸν ἔργο πὸν γίνεται στὴν Ἀλεξάνδρεια. Γιὰ τὴ γλώσσα εἶπεν ὅτι παραδέχεται τὰ συμπεράσματα τοῦ Ροῦδῆ. Ἐσμβούλευσε μετροπάθεια στὴν ἐφαρμογὴ τῶν γλωσσολογικῶν νόμων πὸν προτείνει ἡ ὀρθολογικὴ ἐπιστήμη. Παρατήρησεν ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ παρεξηγηθεῖ

ἡ γνώμη του αὐτῆ, προκειμένου γιὰ τὸν κ. Ψυχάρη, πὸν θαυμάζει ὡς φιλόλογο καὶ ὡς σοφὸ. Στὸ τέλος ἐσίστησε τὴν ἐξακολούθηση τῆς προπαγάνδας.

Στις 15 Ἀπριλίου παρουσιάθηκε στὸν κ. Βενιζέλο ἡ Συντακτικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ περιοδικοῦ μας, τὴν ὁποίαν δέχτηκε μὲ τὰκόλουθα λόγια: Εἶμαι πολὺ εὐχαριστημένος πὸν σὰς βλέπω. Τακτικὸς ἀναγνώστης τῶν «Γραμμάτων» παρατηρῶ ὅτι, ὅπως ἐξελλίσσονται, κάμανε τὴν Ἀθήνα νὰ ντρέπεται. Τοὺς βάλετε τὰ γυαλιά!»

Ὅταν τὸν ρωτήσαμε γιὰ τὴν «Ἐρευνα τῶν Γραμμάτων γιὰ τίς μελλοντικές κατευθύνσεις τῆς φυλῆς» μᾶς εἶπεν ὅτι διάβασε τὴ μελέτη τοῦ Ἰδα ὁ «Ἑλληνικὸς Πολιτισμὸς».

Λίγες μέρες ὕστερα, σὰν ἔφηνε γιὰ τὴν Ἰσραηλία, παρακολούθησαν μὲ τὸ σιδηρόδρομο ἀρκετοὶ ἑταῖροι κοινωνιολογικῆς ὁμάδος εἰς τοὺς ὁποίους ὁ κ. Βενιζέλος, μέσα στὰ ἄλλα, εἶπε: «Προκειμένου γιὰ τὸ ἐκπαιδευτικὸ ζήτημα εἶμαι ὑπὲρ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς ἀμιγῆς δημοτικῆς εἰς τὰ σχολεῖα.» Στὸ συντάκτη μας κ. Μ. Περίδη πὸν τοῦ ἐπέσχερε ἀντίτυπο τῆς «Ἐρευνας» μας, ἐκ μέρους τῶν «Γραμμάτων», εἶπε: «Ὅλες οἱ προσπάθειές μας πρέπει νὰ τείνουν στὴ δημιουργία νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ στὰ δικὰ καὶ μέρη. Μ'ἔρωτάτε τί εἶδους νομίζω ὅτι θὰ εἶνε ὁ πολιτισμὸς αὐτός. Νὰ τὸν καθορίσω, ἐκ τῶν προτέρων, δὲ μπορῶ—οὔτε εἶνε δυνατὸ, νομίζω. Θὰ μετέχει βέβαια ἀπὸ τὸν εὐρωπαϊκὸ καὶ ἀσιατικὸ πολιτισμὸ. Θὰ εἶνε ἕνα μετὰ ἡμεῖς μεταξύ τῶν δύο, χωρὶς νὰ θέλω νὰ πῶ ὅτι θὰ εἶνε κατώτερος ἀπ' αὐτούς. Ἐν πάσει περιπτώσει πρέπει νὰ ἔχει τὸ δικὸ του χαρακτῆρα.»

Μὲ τίς ἀπροκάλυπτες αὐτὲς δηλώσεις του ὁ κ. Βενιζέλος ἀναδείχθηκε καὶ διανοητικὸς ἄνθρωπος καὶ ὑποστήριξε, μὲ τὸ κῆρὸς του, τὸ ἔργο ἀνθρώπων, πὸν μόνο τὴν ἀδιαφορία μεγάλων καὶ μικρῶν γνωρίσανε μέχρι σήμερα.

«ΓΡΑΜΜΑΤΑ»

ΠΑΝΟΥ ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΥ: ΠΡΟΖΕΣ. Ἐντυπώσεις καὶ ὄνειρα, σὰ σκαλισμένα πάνω σὲ πέτρα, δίνουν τὴν ὑποβολὴ μὲ ἀδρές, γεμάτες ζωὴ, φράσεις. Τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ πεζογραφήματα αὐτὰ εἶνε ποιήματα ρυθμικῆς πρόζας, μὲ αἶσθημα. Ὁ «Κόκκινος θάνατος», τὸ καλλίτερον ἴσως ἀπὸ αὐτὸ τὸ εἶδος.

Ὁ κ. Π. Ταγκόπουλος ξέρει καλὰ τὴ γλώσσά του. Θὰ εἶχε ἀντιρροήσεις κανεὶς γιὰ μερικὰ καινούρια παράγωγα καὶ γιὰ μερικὰ σύνθετα πολὺ τολμηρά. Εἶνε γνωστὸ πὼς χρειάζεται τὸ λεπτότερον γλωσσικὸ γούστο γιὰ τὴ δουλειά αὐτῆ.

Παρατηρητικότης καὶ αἶσθημα κάνουν τίς «Πρόζες» μιὰν ἀρχὴ πὸν πρέπει κανεὶς νὰ τὴν προσέξει.

ΒΑΣΟΥ ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ: ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΩΣ ΤΟΝ ΘΑΝΑΤΟ. Ρομάντσος ἐνός αἰσθητικοῦ, ὅπως τὸ τιτλοφορεῖ ὁ συγγραφεὺς του. Ἀρχίζει μὲ κοινοταϊκὲς εἰκόνες φυσιολατρίας, γιὰ νὰ μᾶς παρουσιάσει τὸν ἥρωα, ἕνα σαρκαστικὸ καὶ ἐπαναστατικὸ, μὲ τίς θεωρίες πὸν ἐξαγγέλλει στὴν ἀρχὴ. Κτυπῆ τὴ γυναῖκα ὡς κοινωνικὸ νευρόσπαστο. «Ζητᾶτε ἀπ' αὐτῆ νὰ γίνει ἄνθρωπος μὲ νεῦρα, μὲ θέληση, μὲ πεποίθηση στὸν ἑαυτόν της». Νὰ γίνῃ ἀνεξάρτητη,

νά δουλεύει, γιά νά εἶνε ἐλεύθερη... Ἄγαπᾶ ἔξαφνα μιὰ κόρη καί ξεχνᾷ καί δύναμη καί νεύρα, γιά νά ριχθῆ στόν πόνο. Στό μέρος αὐτό ὑπάρχουν μερικές καλές περιγραφές ἐρωτικῶν ἐκδηλώσεων... Μπαίνει στή μέση ὁ πλούσιος ἀντίπαλος καί ἀμέσως ὁ ἥρωας παρατείνεται ἀπό κάθε πύλη. Ἀρκεῖται σέ ὑπερβολικές χειρωνακτικές ὑστεριζοῦ. Στό τέλος μαραινέται καί καταναίει τρελλός. Σέ μιὰ ποιητική περιγραφή, ἀλλόφρων, τρέχει νά πιᾶσει τόν ἥλιο πού δύνει.

Ἀκατανόητος ὁ ἥρωας αὐτός τοῦ ρομάντσου. Τοῦλάχιστο δέν ἐξηγιέται ἡ ψυχολογία του. Οἱ ψυχολογικές μεταπτώσεις ἀπότομες. Ὁ σκληρός καί δυνατός ἄνθρωπος τῆς θεωρίας, καταντᾷ ριζικός μπροστά σέ μιὰ κοινότατη περιπέτεια.

Δ. ΓΡ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ: ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ. Ὁ γνωστός ἱστορικός καί λογοτέχνης, θέλησε μέ τὰ συντομώτατα αὐτά πεζογραφήματα νά μᾶς δώσει μιάν ἐντύπωση ἀπό ἀπλῆ περιστασιακά τῆς ζωῆς.

Τὰ διηγήματά του εἶνε κίτρι ολιγώτερο ἀπό ἐbauches σκίτσων, πού δέν κατορθώνουν νά μᾶς ἐπιβάλλουν καμμιά γερή ἰδέα γιά τὸ ἀρκιαστο σύνολο. Θὰ ἐχρημαζόνταν χαρακτηριστικές γραμμές. Λείπουν ὅπως διόλου καί ἀπό τῆ ψυχολογία ἢ τὴν ἠθογραφία τῶν προσώπων καί ἀπό τὴν περιγραφή τοῦ περιβάλλοντος.

Α. ΔΕΛΜΟΥΖΟΥ: ΤΡΙΑ ΧΡΟΝΙΑ ΔΑΣΚΑΛΟΣ, Α' ΚΑΙ Β'. Ὁ κ. Δελμούζος εἶνε γνωστός σέ ὅλους μας, γιὰ τὴ μαρτυρία γιά τὴς φιλολογικῆς δοξασίας του. Στὰ δυὸ αὐτὰ φυλλάδια μᾶς μαθαίνει πῶς ἐργάστηκε, πῶς προσπάθησε νά ἐφαρμόσει τὴ θεωρία του, γιά τὸ ξανάνοημα τῆς ἐλληνικῆς νεότητος. Καί θ' ἀποροῦσαμε πῶς, στή φυσικώτατη καί ἀνθρωπινώτατη παιδαγωγική του μέθοδο, κατορθώσαν οἱ ἀρνητῆδες τῆς ζωῆς νά βροῦν στοιχεῖα κατηγορίας, ἂν δέν ξέραμε ἀπὸ τὴ πείρα τῆ τυφλῆ μαγία τῶν ἀνίδεων γιά ὅτι ἀληθινὸ. Ἄλλως τε ὁ διωγμὸς δείχνει τὴν ἀξία ἐνὸς ἔργου.

Ὅσα μᾶς λέγει ὁ κ. Δελμούζος πρέπει ν' ἀποτελέσουν παιδαγωγικά ντοκουμέντα γιά ὅσους θὰ θελήσουν νά μελετήσουν τὸ μεγάλο πρόβλημα τῶν σχολείων μας.

RICHARD DEHMEL: ΛΥΤΦΩΜΟΙ. ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Α. ΒΑΡΒΑΓΙΑΝΝΗ ΚΑΙ Κ. ΠΑΡΑΣΧΟΥ. Στὴν ἀρχὴ ἕνας παράξενος καί παιδικὸς πρόλογος.

Ἡ μετάφραση μᾶς ἐπιτρέπει νά γενθοῦμε τὴν ἀδολή ποίηση τοῦ Dehmel. Ἔτσι οἱ μεταφρασταὶ ἐπέτυχαν τὸ μεγαλύτερο σκοπὸ τους.

ΜΑΝΩΛΗ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ: Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ Η ΓΛΩΣΣΑ ΜΑΣ. Μιὰ περιοδικὰ ἐλληνικὰ σχολεῖα καί μιὰ παρακολούθηση τῆς ὕλης καί τῆς παιδαγωγικῆς μεθόδου των, τί θ' ἀπέδειχνε; Ἐπιβεβαίωσε ἀπελπιστικὴ στερίωση. Ὁ κ. Τριανταφυλλίδης μὲ ἐπιστημονικὴ μέθοδο μᾶς πληροφορεῖ γιά τὴν κατάσταση αὐτῆς τῆς παιδείας μας. Ἀπὸ τὰ δημοτικὰ ὡς τὰ γυμνάσια, ἀπὸ τὰ νηπιαγωγεῖα ὡς τὰ ἀρσάκια, διδάσκαλοι καί μαθηταί, σκίβουν τὸ κεφάλι τους κάτω ἀπὸ ἕνα πρόγραμμα πού κανεὶς δὲ ξέρεῖ ποιὸς τὸ ἐπιβάλλει. Ὁ κ. Τριανταφυλλίδης μᾶς δίνει στό τέλος μιὰ φωτεινὴ εἰκόνα τῆς ἐλβετικῆς παιδείας γιά παραβολή. Ἀπὸ τὴ σύγκριση αὐτῆ ἐμεῖς βγαίνομε κάτι περισσότερο ἀπὸ σοφιστικὰ. Ἀνατολίτικη νοσηρότητα φοιτᾷ ἀκόμα στὰ σπλάχνα μας.

Σὰν γύρη ὁμοῦ ἢ ψυχὴ σου, ἀποζητώντας τὴν ἐρήμωση, τέτοιο τραγοῦδι θὰ φάλλει, κάμνοντας μιὰ Προσφορὰ τῆς ζωῆς σου στὴ θεὰ Εἰρήνην:

«Ὁραῖος, σὰν ὕπνος, θάνατος, σταλμένος ἀπ' τὸν Δία
νά μᾶς στεφάνωνε ἤθελα σ' αὐτὴν τὴν ἀξίαν ὥρα.»

ΚΩΣΤΑ ΟΥΡΑΝΗ: "Η ΨΥΤΕΡΝΗ ΑΓΑΠΗ", "ΕΡΩΤΑ ΕΠΙΛΟΓΟΣ", "ΣΕΙΡΗΝΑ"

"ΓΡΑΜΜΑΤΑ" ΦΥΛ. 21-24

Σέ στιγμὴ ψυχικῆς κοίρασης, σὰ νοιώθουμε τὸν ἑαυτὸ μας νά ρεῖη σὸ ἀπαλὸ μισόφωτο, πού χύνει ἡ θύμηση τῶν περασμένων, ἡ νοσταλγία ἐκείνων πού φύγαν, τὸ αἶσθημα τῆς ἀδυναμίας μας ν' ἀντιτάξουμε ἀντίσταση στὴ θλίψη πού μᾶς πλημμυρᾷ, ἀφινόμαστε, παραδομένοι, σὸ γλυκύτατο σκοπὸ τοῦ τραγοῦδι τοῦ πόνου, τῆς ἀνίας καί τῆς ἀνέλπιδης ζωῆς. Δέν αἰστανόμαστε μέσα μας παρὰ τὰργότατο χτυποκάρδι τῶν φευγαλέων ὀνειρῶν πού σβύνουν. Τὰ ἐρείπια πού κλαῖνε τὴν πληγωμένη ὀμορφιά των, τὰ ἀνθη ἠδονῶν καί αἰσθημάτων πού γέρνουν μαρμαίμενα, ἀσθενικῆς σκέψεις πού λυώνουν, μιὰ ζωὴ πού ξεψυχᾷ, ἐνοσταλλάζουν μέσα μας τὴ πίκρα.

Ὁ Οὐράνης δέν εἶναι ἡμνητῆς τῆς ζωῆς πού ζοῦμε: τραγοῦδᾷ τὴ ζωὴ πού πέρασε, τὴν ἀγάπη πού ξεθώριασε, τὰ ἀνθη, τὰ σβυμένα μῦρα, μέσα εἰς στίχους ἀπαλόχυτους, πού στάζουν τὴν εὐγενικὰ θλίψη καί τὸν πικρὸ νόστο. Ποιητῆς τῆς μελαγχολίας; Ὁχι ρωμαντικός. Βαθύτερος καί εὐγενικώτερος στὴν ἐκδήλωση, γέρνει τὰ μάτια σὸ παρελθόν, πού φτερουγίζει κοῦφρον, πέρα μακρυνὰ, στὰ κωνὰ πλάτια τοῦ χρόνου. Οἱ χαρὲς καί οἱ λύπες καί οἱ ἀγάπες τοῦ ἔρχονται ἐκεῖθε, σιγανὰ ξεψυχισμένα θροήματα, σὰ φυλλοροή.

Δέν ὑμνεῖ τὴν ἀγάπη ὅταν ἀνθίζει, τὴ τραγοῦδᾷ νοσταλγικὰ ὅταν πεθαίνει. Τὴ θύμηση τῆς μόνο θέλει νά φυλάγῃ. Μὲ τὴ θύμηση τῆς νά ζῆ, ἀποστρέφοντας τὰ μάτια ἀπὸ τὸ μέλλον:

«Μὴν λαχταρᾷς ἕνα αἶριο, πού ἴσως καί νά μὴν ἔρθῃ.»

Μὰ ἡ θλίψη γιά τὴς χαρὲς πού πέρασαν νά εἶναι συγκρατητῆ:

«... καί ἡ θλίψη σου ἄς κρατᾷ
τὴ θλίψη τὴν εὐγενικὰ ψηλῶν κυπαρισσιῶν
δίπλα ἀπὸ τάφους ἀγνωστον νεκρῶν καί ξεχασμένων.»

Μέσα ἀπ' τὰ κοιμητήρια «τὰπέραντα καί τὰ βουβία», διαβαίνοντας, βουβοὶ καί ἡμεῖς, ἄς ἀφήνομε νά φυλλοροοῦν «ρόδα ὄγρα καί κρῖνα—οἱ σκέψεις μας.»

Ἡ ἐγκαρτέρηση ἢ ἄφρον, ὅστερ' ἀπ' τὸ χαμὸ καί τὸ ναυάγιο τῶν ἐλλίδων, μένει ἡ μοναδικὴ κλήρᾷ μας:

«Καί ξεχνώντας τὰ μάτια τους σέ φαντάσματα ὀνειρῶν
καρτερεῖνε τὸ θάνατο, στωικά, νά τοὺς πάρῃ.»

Κι' ὅταν παροδινοῦμαστε στὸν ἰλιγγιῶδη κατήφορο τῶν παθῶν, ἄς μὴν ἀφήνομε τὴ φαντασία μας νά πλάθῃ ἐλλίδες ζωῆς:

«... ξεχνᾶτε τὴς μακρυνῆς τῶν ταξιδιῶν ἡμέρες
Στὰ στήθια μου ποῦναι λευκά, σὰ μαρμαρένιοι τάφοι.»

Καί τὸ μοιραῖο ἀνασήκωμα τῶν ἐμποδίων πού φράχουν τὸ δρόμο, καί ἡ ἀνέλπιδη ἀπαντοχὴ ζωγραφίζεται ἀπαλά:

«Τὸ δυνατό καὶ τὸ γοργὸ καράβι ἔχει ρημάξει
Ἄγκυρασμένο ἀπ' τὰ θολὰ καὶ τὰ γλοιώδη φόνια
Σ' ἕναν αἰώνιον ἄραγμα στους ἄμμοιους ξεχασμένο
Μάταια περιμένοντας...»

Οἱ στίχοι χωρὶς ρίμα, χωρὶς λαμπράδα καὶ ἠγερούς τόνους, σὰ σβυσμέ-
νοι, μᾶς δίνουν τὴν ὑποβολή μαραμένων ἐλπίδων καὶ νεκρῶν πόθων.

Δὲν κρίνω αὐτὴ τὴ στιγμή ὅλο τὸ ποιητικὸν ἔργο τοῦ Οὐράνη. Δὲν τὸ
καλοξέρω κιόλας. Τὰ τρία ποιήματά του μόνον με τραβοῦν τώρα. Καὶ κα-
θὼς ἀποτελοῦν ἀδύνατοι θρηνητικὲς μελωδίες μου δίνουν τὸ δικαίωμα
νὰ τίς ἀκροασθῶ ξεχωριστά. Νὰ φωτίσουμε μὲ τὴν κρίση μας μιὰ δίπλα
ἐνὸς ποιητικοῦ ἔργου, ἔστω χωριστὴ καὶ μόνη, δὲ μου φαίνεται πρῶγμα
ἄσοπο, οὔτε ἀνεπαρκές. Γιατί κάθε τραγοῦδι εἶνε σὰ νὰ ἔχη δική του ζωὴ
καὶ δικούς του κόσμους ξανοίγει.

Ἐν τῷ Οὐράνης φαίνεται ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὴν ποίηση τῶν γάλλων *decadents*. Ἄν καὶ ὁ στίχος του εἶνε μὲ φροντίδα δουλεμένος, δὲν ἀποφεύγει
πάντα κάποιον ὠραιογραφικὸ κοινοτοπισμὸ. Ἀπὸ τὴν ἐμπνευση ὅμως,
ἔστω ἐπηρεασμένη ἀπὸ ξένη τεχνοτροπία, ἀναδίνεται τὸ αἶσθημα βαθῶς
καὶ προσωπικὸ—καὶ μᾶς συγκινεῖ.

Α. ΣΟΦΙΣΤΗ: SONETUM BENE TEMPERATUM.

Ἐν τῷ Μαβίλης εἶνε ἀρχηγὸς σχολῆς μιᾶς τεχνοτροπίας. Ὅλοι οἱ ποιηταὶ
μας σήμερα, ἀπὸ τὸ μεγαλύτερο ὡς τὸ μικρότερο, αἰσθάνονται ὅτι θὰ ἦτο
μιὰν ἀρνηση τῆς ἐποχῆς τους, μιὰ ἔλλειψη συγχρονισμοῦ, ἂν δὲν ἔχονταν
τὴν ἐμπνευσή τους μέσα στὸ καλοῦπι τοῦ σονέττου. Καὶ εἶνε τόσες οἱ τε-
χνικὲς δυσκολίες του, ὥστε, τίς περισσότερες φορές, στὴ φροντίδα τοῦ
σκαλισματος καὶ τῆς ἐπεξεργασίας, τὸ αἶσθημα καὶ ἡ ἐμπνευση νὰ ἐξατμί-
ζονται ἀσυναίσθητα. Πολλοὶ λίγοι, καθὼς καὶ ὁ Μαβίλης ὄχι πάντοτε, κα-
τορθώνουν νὰ ξεύουν τὴ προσοδία τοῦ σονέττου στὴν ὑπηρεσία τῆς ἐμπνεύ-
σεώς τους, ὥστε ἡ ρίμα νὰ ἐπιστέφῃ, σὰ διαμάντι, τὴ τεχνουργημένη λαμ-
πρότητα τοῦ στίχου. Οἱ ἄλλοι, εἴτε ἀραδιάζουν προκαταβολικὰ τίς ρίμες καὶ
τραβοῦν ἔπειτα ἀπὸ τὰ μαλλιά τὰ νοήματα πού πρέπει νὰ σφηνωθοῦν στὸ
στίχο μὲ κάθε μέσο, εἴτε δουλεύουν τοὺς στίχους καὶ τίς ρίμες μὲ ἀπο-
φθέγματα καὶ ἐπιφωνήματα, πού χορεύουν τὸν τρελλότερο χορὸ τῶν ἐννοιῶν.
Πρέπει νὰ τὸ πάρομε ἀπόφαση, πὼς ἡ φιλολογία εἶνε ὑποχρεωμένη νὰ ὑπο-
φέρει ἀπὸ τίς ἐπιδρομὲς τῆς μόδας.

Ἐν τῷ Α. Σοφιστῆς πρέπει νὰ συγκαταλεχθεῖ μὲ τοὺς λίγους ἢ μὲ τοὺς
πολλούς, πού εἶπαμε; Δὲ μπορεῖ νὰ τοῦ ἀρνηθῆ κανεὶς μιὰν ἐπιδεξιότητα
καὶ μιὰ καλλιολογία. Καὶ μάλιστα ἐνδοξα θὰ ὁμολογοῦσα πὼς κατορθώνει
νὰ μὴ τοῦ ξεφεύγῃ, ἀρκετὲς φορές, τὸ αἶσθημα πὼς ἐπιτυχαίνει μάλιστα
καὶ νὰ ἐποφελεῖται ἀπ' τίς δυσκολίες γιὰ νὰ τὸ παρουσιάσῃ κομψότερο,
ὅπως στὸ «*simplifici munditatis*» (καὶ περαστικά, γιατί τὰ λατινικά αὐτά;) Μεταχειρίζεται ἐπὶ πλέον καὶ τὴ πλουσιώτερη ρίμα. Μὰ ὅλα του αὐτὰ τὰ
προτερήματα μᾶς κάνουν νὰ φανταζόμεθα τὰ ποιήματα πού θὰ ἔγραφον ὁ
κ. Σοφιστῆς, ἂν δὲν ἐπέβαλλε στὸν ἑαυτὸν του ἀποκλειστικὰ τίς τεχνικὲς αὐ-
τὲς δυσκολίες, πού σὰ νὰ μᾶς τὸν δείχνουν πὼς ἐκτελεῖ μᾶλλον ἀκροβατικὴν
ἐπίδειξη.

Ἐν τῷ Ὅσο γιὰ τίς πηγὲς τῆς ἐμπνεύσεώς του, μιὰ ὠραιόπαθη χαρὰ, ἡ ἀγάπη

τῆς ζωῆς καὶ τῆς νεότητος, μὲ ἀρκετὰ ἐπιτυχημένη χρῆση τῶν ποιητικῶν συμ-
βόλων, μᾶς δίνουν τὴν ἐλπίδα πὼς ὁ κ. Σοφιστῆς θὰ γράψῃ καλοὺς στίχους,
σὰν ἀποφασίσει νὰ ἐλευθερώσῃ περισσότερο τὴν ἐμπνευσή του.

ΛΕΩΝ ΚΟΥΚΟΥΛΑ: ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ

Μονότονοι ἐνδεκασύλλαβοι θλιβερῆς καὶ ἀπαισιόδοξης ποιήσεως. Θέ-
ματα ἐμπνεύσεως ἀπὸ τὰ ὑψηλότερα, τυλιγμένα στὸ μαγνάδι τοῦ συμβο-
λισμοῦ.

Τέτοιου εἴδους ποίηση προϋποθέτει μεγάλη καὶ φωτεινὴ διάνοια, πού
νὰ μπορεῖ νὰ φουξῆ στὸ σύμβολο τὸ αἶσθημα τῶν αἰνιγμάτων. Ποίηση μι-
στηρίου καὶ ὑποβολῆς, πού νὰ μπορεῖ ν' ἀφομοιώνει τὰ μεγάλα διανοητικὰ
προβλήματα μέσα εἰς ἕνα φωτισμένο αἶσθημα. Καὶ ἡ σκέψη νὰ τυλίγει τὸ
αἶσθημα μέσα σὲ δροσερὸν ἥσκιο, ὥστε ἡ ποίηση, ὑποβλητικὴ, νὰ ξεπερνᾷ
τὸ γνωστὸ καὶ τὸ ὄρατό.

Οἱ στίχοι τοῦ κ. Λέοντος Κουκούλα δὲν περικλείουν τέτοια δύναμη. Ἐν
μὴ λησμονοῦμεν ὅμως ὅτι πρόκειται γιὰ πρωτόλεια. Ἐν ποιητῆς βρῖσκεται
στὸ στάδιο τῆς μιμήσεως—δάσκαλός του, ὁ Κωστής Παλιμᾶς.

Δὲ θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ τοῦ ἀρνηθῆ ἀρκετὰ προτερήματα: Στίχο ὁ-
μαλὸ καὶ δουλεμένο, καὶ κάποια σαφήνεια, πού μποροῦσε νὰ λογαριασθῆ
καὶ ὡς ψεγάδι, ἀφοῦ πρόκειται γιὰ συμβολικὴ ποίηση. Ὅσες φορές ἡ ἐμ-
πνευση εἶνε ὑποκειμενικότερη, σὰ νοσταλγεῖ ἢ σὰ θυμᾶται ὁ ποιητῆς προ-
σωπικὲς του συγκινήσεις, ἀποδίδει ἕνα αἶσθημα. Ἐν τῷ «Νοσταλγία»,
στὸ «Συναπάντημα», «στὸ σπῆτι πού γεννήθηκα» ἡ θλίψη τοῦ ποιητῆ εἶνε
πραγματικὴ καὶ ἐμπνευσμένη. Πολὺ ὑποβλητικὸ ἐπίσης καὶ τὸ σονέττο «Βα-
ρυνθμία», ὅπου ἡ μελαγχολία τῆς βροχῆς ἐμπνέει στὸν ποιητὴ ἀπαλὰ αἰσθη-
ματα ἀναμνήσεων καὶ νοσταλγιῶν.

Ἐν τῷ κ. Κουκούλας, μὲ τὸν καιρὸ βέβαια, θὰ στραφῆ πρὸς θέματα εἰλι-
κρινέστερης ἐμπνεύσεως, πού θ' ἀνταποκρίνεται περισσότερο στὴν ἔνταση τοῦ
αἰσθηματός του.

ΓΙΑΝΝΗ ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗ: Ο ΠΕΤΕΙΝΟΣ

Μέσα στὸ ρέμμα μιᾶς γλώσσας γάργαρης, πού κινᾷ ἀβίαστη, ἀπὸ τὴν
ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος, σὰν κελάρυσμα ἀντίφωνο σὲ χαριτωμένο σκοπὸ, ξετυλί-
γεται τὸ ὄλοζώντανο καὶ δροσερὸν ἐπεισόδιο μιᾶς ἀφελέστατης ἀγάπης.
Κάτω ἀπὸ τὸ θερμουργὸ χᾶδι τοῦ ἡλίου, στὸ ἀκράτητο ζῦπνημα τῶν ἡμέρων
μιᾶς ἑλληνικῆς ἀνοιξέως, ξυπνᾷ τὸ χτυποκάρδι τῆς ζωῆς μὲς στὸ στήθος
δύο παιδιῶν, πού τὰ φλογίζει ὁ πόθος καὶ πού παλεύουν, ἀγωνίζονται, ἐφευ-
ρίσκουν διαβολιές, χοροπηδοῦν, χτυπιοῦνται, χωρὶς, οὐδὲ γιὰ μιὰ στιγμή, καὶ
μὲς στὰ κλάματά τους, νὰ τ' ἀπολησμονήσῃ ἡ χάρη.

Δὲν πρόκειται γιὰ «εἰδύλλιο» μὲ τὴ σημασίαν πού προσέδωκαν στὴ
λέξη τὰ ἀνοῦσια ἐπινοήματα τῆς ἀγάπης τῶν βοσκῶν. Μιὰ λεπτὴ ψυχολογία
ἐνστικτικῶν γυμνῶν, πού δὲν τὰ κολοβώνει ἡ γνώση, ἀλλὰ τὰ μισσοσκεπάζει
τὸ φυσικώτατο δεῖλμασμα τῆς ἀνατροφῆς καὶ τῆς ἀφέλειας, φωτίζει τίς λι-
τὲς καὶ ἀπέριττες περιπέτειες τῆς παιδικῆς, μὰ σαρκικῆς ἀγάπης. Οὔτε περι-
πλοκα ἐμπόδια, οὔτε σκάνδαλα. Τὸ πλαίσιο πού μέσα του ζωγραφίζεται τὸ

επεισόδιο, αποτελείται από τις άοριστες γραμμές ενός χωριού, μιάς μάννας άθειας και μιάς θείας ακίνδυνης, που δεν άσκημίζουν τη διήγησή με κανένα φόρτομα συγκινητικών τάχα περιπετειών και ήθικολογικών συγκρούσεων. Οδδ καν έρωτικός αντίζηλος, άλλος..... από ένα καλλιηκαρά πετεινό, που δίνει στο διήγημα ένα παράξενο μά καλλιτεχνικότατο χαρακτήρα. Έκεινος ό έρωτικός καυγιάς μεταξύ του και μεταξύ του Στέφανου μές στο σκοτάδι και έπειτα ή άνεμπόδιση εκδήλωση της αγάπης της Μοσκούλας, κάτω από τά ύστερα έπιθανάτια φτερονόματα του πετεινού και τó ράντισμα του μαύρου αίμάτου του, είνε μιά σκηνή που θά εξήλεγε ό πιο ιδιότροπος καλλιτέχνης. Έως έδω μόνο. Έ ταφή του πετεινού σά νά μή μιάς μέλλει.

ΠΕΤΡΟΥΛΑΣ ΨΗΛΟΡΕΙΤΗ : — " Η ΑΡΡΩΣΤΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ "

Υπάρχουν έργα που πρέπει νά έπαινεθούν για τó γεγονός ότι γραφήκανε. Άνάμεσα από όλα δηλαδή τά προτερήματα που μπορεί νά στολίζουν ένα έργο, ξεχωρίζει και επιβάλλεται στην εκτίμησή μας ή τόλμη της έμπνεύσεως και της συγγραφής του. Είνε όρισμένες έποχές, είνε όρισμένα φιλολογικά έθιμα, που δημιουργούν μιάν ιδιαίτερη άτμόσφαιρα τέχνης, που μέσα της, από παράδοση, από μίμηση, από άδυναμία, άσφυκτιούν όλοι. Και εκείνος που άπο τούς πρώτους θά εκτελέση τη χειρονομία της άπελευθερώσεως, που θά αισθανθή την άνάγκη ν' άναπνεύση νέον άέρα, έχει τó δικαίωμα νά του άναγνωρίσουμε ένα θάρρος και μιάν άρετή, χόρια άπό τάλλα προσόντα του.

Έ δημιουργική πεζογραφία μας μέχρι σήμερα περιορίζεται στο στενό και πληκτικό κύκλο της ή θ ο γ ρ α φ ί α ς. Άπό λόγους γλωσσικούς στην άρχή, γιατί ή διαμόρφωση του γραπτóυ μας λόγου ήτο ό πρώτος όρος για την άναγέννηση της νεοελληνικής φιλολογίας, άπό πνεύμα μιμήσεως και φιλολογισμού ύστερα, ή διηγηματογραφία μας έπλημύρισε άπό τούς άψυχολόγητους ήρωας τών έλληνικών χωριών και τών έπαρχιακών έθίμων. Έ έλλειψις γενικών ιδεών διευκόλυνε την άνάπτυξη και τó ξάπλωμα του ήθογραφικού διηγήματος που καταντούσε πολλές φορές άφελές ρομαντικό ύμολόγημα του «θυμαριού» και τών ειδυλλίων της στάνης. Άπό τη φωτογραφική και φωνογραφική αυτήν άναπαράσταση της νεοελληνικής ζωής, ξεχωρίζουν πολλά διηγήματα που ένεπνεύθησαν καλλιτεχνικά και ψυχικά. Και δεν είνε άνάγκη ν' άναφέρω όνόματα για νά ύπενημισώ, στο θαυμασμό μας, τά διηγήματα εκείνα που ζυπνούν μέσα μας τη φυσιολατρεία, τη νοσταλγία, την αγάπη της έλληνικής γής. Είτε όμως γιατί τó είδος αυτό του λόγου εκμεταλλεύεται συστηματικά με έλαφρή συνείδηση και με έλαφρότερη αισθητική και διανοητική μόρφωση, ό κάθε «έθελοντής της λογοτεχνίας», είτε γιατί μιάς παρουσιάζεται με την άξίωση «έθνικής λογοτεχνίας» που, με διανοητικότητα έπαρχιακή, φιλοδοξεί νά ύψωση κινέζικα τείχη γύρω στις πνευματικές εκδηλώσεις της ζωής μας, εκείνος που παθαίνεται σήμερα άπό τά γενικά ανθρώπινα προβλήματα αισθάνεται ένα κόρον άπό τó φιλολογικό αυτό είδος. Τό νεοελληνικό πνεύμα, με κίνδυνο μαρasmus, όφείλει νά ύψωθή στο βαθύ ένατένισμα τών γενικών ιδεών. Έ φιλολογία μας πρέπει νά σκύψει στο μαστάρι της φιλοσοφίας. Ό νεοέλληνας

καλλιτέχνης και πεζογράφος θά ξεδιπλώση τότε τη σκέψη του πολύμορφη και σπάταλη σαν τη ζωή, γαλήνια και κυρίαρχη.

Έ η. Ψηλορείτη με την «Άρρωστη Πολιτεία», μεταξύ τών πρώτων, άνοίγει νέο δρόμο στη πεζογραφία μας, προς τó ψυχολογικό ρομάντσο, προς τη συμβολική και βαθειά εις νόημα τέχνην. — Άν μόνον ή τόλμη της αυτή λογαριασθεί, χρεωστούμε έπιδοκιμασία και ενθάρρυνση στη γράφουσαν έλληνίδα. Μά ή «Άρρωστη Πολιτεία, άυστηρά και άν κριθή, έχει πολλές δικές της άρετές.

Έ κατάνδικος της «Άρρωστης Πολιτείας» σημαδεύθηκε άνέκκλητα άπό τη Ζωή: άναπόφευγη τιμωρία της, ή λέπρα, και ή άγωνία, και ή πάλη της συνείδησεως μέσα της. Άπό τη χόρα που έζησε — μήν ήταν όνειρο ή ζωή της εκείνη; — ήτο πιά άποκομπαία. Έπρεπε νά κόψει όλα τά χρυσά νήματα που την έδεναν με τó ιδανικό που έχανε—και γιατί τó έχανε, ήταν ιδανικό της. Οι πλοκαμοί οι άλόγιστοι της πραγματικότητας εκόλλησαν πάνω της και την έσερναν προς τά κάτω. Είδε γύρω της: λαός λεπρών, οι άνθρωποι, έσέρνοντο και γλυστρουσαν, έμόρφαζαν και ξεφωνίζανε, άναγελαστικά την προσήλωνα, άνοίγοντας διάπλτες τις πληγιασμένες άγκάλες τους γιά νά τη δεχθούν. Έ μαγική γοητεία του χαμένου ιδανικού της άναταράζει τη συνείδηση. Νά γυρέψη άπό τó περιβάλλον της την εύτυχία που μπορούσε νά της δόση; Θά τó έκανε αν οι μορφαμοί τών συγκαταδίκων της δεν ήτανε τóσον άποτρόπαιον άποτύπωμα του σαρκασμού και της άσκήμας. Έ συνείδησή της έχει κριτήριο τó ιδανικό, και όσο βασταίει ή θέληση και ή δύναμη, εκείνο θά τη ξεσέρνει μακριά άπό τó πλήθος. Γύρω της ξεφαντώνουν τ' άποκαΐδια της ζωής. Στήνουν τó χορό της χαράς και τών πανηγύρεων, όπου δέ κερνούν όμως τó άκνάτο κρασί. Πρασινοκίτρινος άφρός στα χείλια τών συμποσιαστών μαρτυρεί την άρρωστιάρα δίχα τών άνεγκλήρωτων πόθων. Μά είνε τόσο άσκημοί οι άνθρωποι στις χειρονομίες τους! Δέ φοβόσυνα νά κολλήσεις μόνο τη λέπρα κοντά τους! Νά τούς οικτείρει ή κατάνδικος που βασάνιζε ή συνείδηση; Μά και ή δική της φωνή «κηλίδωνε τόν έλαφρό διάφανον αιθέρα με μιά βούλα σάπιου αίμάτου άπό τές πληγές της».

Σε μιά στιγμή αγωνιώδους πάλης φαντάσθηκε πώς, με μιάν ύπερένταση τών δυνάμεών της, θά κατόρθωνε νά κατεβάσει τó ιδανικό της στη πολιτεία της: "Άν έσωζε τη νέα γενιά; Άν έβάζε στα παιδιά τά φτερά νά πετάζουν μιά μέρα; — «Θά μάθουν νά διακρίνουν στα μάκρη της θάλασσας ένα κόσμο που κανένας άλλος δέ θά βλέπει.» Μάταιη ή προσπάθεια. Τό μόνο που θά πετύχαινε θά ήτο νά λερώσει τó ιδανικό της.

Έκουράσθηκε πιά νά παλεύει. Έτρικίλιζε πιά ή ψυχή της. Άποκοΐμμι άποζητούσε στη ψυχή ενός όμοιόπαθου. Χρωσκόπησαν πιά έλπίδες και όνειρα. Τό ιδανικό, εκεί ψηλά, ξεθώριασε. Θά έπρεπε νά συμμορφώσει, όπως όπως, τά όνειρά της προς τó περιβάλλον της; Θά ταίριαζε τη ζωή της μ'ένα λεπρό. Τη τελευταία στιγμή ύψώθηκε πάλε ή συνείδηση για νά φωτίσει τη θλιβερή σκηνή της πρώτης νύχτας του γάμου που θά ήρχετο! «Ζητούμε ό,τι φανταστήκαμε. Όχι έδω. Κάπου άλλου. Έκει πέρα. Έκείνο που ζητούσατε σεις άπό την άρραβωνιαστική σας την άλλη, κ' εκείνο που ζητούσα έγώ, άπό τόν άνθρωπο που αγάπησα εκεί.» Και έχει τó θάρρος ν' άρηθεί την οικτρή εύτυχία.

Μά ήλθε επί τέλους ό καιρός ν' άποστάσει για πάντα. Έ συνείδηση

της δὲν ἦτανε παρὰ μιὰ δοκιμὴ φτερουγίσματος. — Πῆγε καὶ ἔπεσε στὴν ἀγκυλιὰ τοῦ λεπρού. Μὲς στὸ σκοτάδι, ὅπου ἐβούλιαζεν ἡ Ἄρρωστη Πολιτεία ἐπνιξε τὴ συνείδηση της.

Θὰ μᾶς παρασύρει μιὰ μέρα στὸ χορὸ τῆς ἡ ζωῆ καὶ θὰ γίνουμε καὶ ἡμεῖς τάπατῆλά της φαινόμενα καὶ οἱ πολύχρωμες ἐκδηλώσεις της. Καὶ θὰ μᾶς φανερωθεῖ σὲ μιὰ στιγμή—ὡ ἀγωνία τῆς στιγμῆς ἐκείνης—ἡ ὀδύνη ὡς μοναδικὴ κλήρα μας. Στὸ σκεβρωμένο περιβάλλο ἢ στὸ ἠλιόλουστο τοπίο θὰ μᾶς παρουσιασθεῖ κάποτε ἡ ζωὴ, θὰ μᾶς ψιθυρίσει ἕνα μυστικὸ καὶ θὰ μᾶς παρατήρει χαμογελῶντας εἰρωνικά. Θὰ μείνεις παραδομένος στὸν ἴλιγγο τῆς ἀποκαλύψεως αὐτῆς, ἀπὸ συνήθεια θὰ θελήσεις νὰ μὴ πιστεύσεις πὼς μένει μέσα σου τὸ ἀποτύπωμα τῆς ζωῆς—ἡ θλίψη. Καὶ θὰ πιστεύσεις πὼς ὄνειρεύεσαι, πὼς ὁ ἐφιάλτης σὲ κρατεῖ κάτω ἀπὸ τὴ παραίσθηση. Καὶ θὰ ἐπαναστατήσεις. Ἡ θέλησή σου γυμνασμένη θὰ δοκιμάσει νὰ σὲ τραβήξει καὶ πάλε ἔξω ἀπ' τὴ κονίστρα. Σὰν ἀντικρούσεις ὅμως τὸ σημάδι ποῦ ἀφήκεν ἡ ζωὴ ἀπάνω σου, θὰ χαλαρωθεῖ ἢ θέλησή σου, κουρασμένος θὰ γύρεις καὶ θὰ παραδοθεῖς...

Πὼς θὰ εὐχηθεῖς τὴν πρώτη φορὰ νὰ μὴν εἶνε τελειωτικὸ τὸ κτύπημα! Πόσες ὑποσχέσεις θὰ δόσης στὸν ἑαυτὸ σου, πὼς θὰ συγκεντρωθεῖς σὲ μιὰν ἀλύγιστη ἐπαγρύπνηση! Περίμενε ὅμως καὶ τὸ ἄλλο κτύπημα γιατί, τὶς προφυλάξεις σου, κυλώντας τὸ κῆμα στὸν ἄμμο τῶν ὑποθέσεων, θὰ σαρώσει ἀλύπητα...

Ὅσο καὶ ἂν εἶνε ἐπιρρεασμένη ἡ «Ἄρρωστη Πολιτεία» ἀπὸ ξένες, μὲ συγγενικὲς, τεχνοτροπίες, ὅσο καὶ ἂν ἡ ψυχολογία τῶν προσώπων δὲν εἶνε σταθερὴ—θέλω νὰ πῶ ἐπαρκῶς δικαιολογημένη στὸ ζετούλιμά της, μένει πάντα μιὰ πολὺ ἐπιτυχημένη προσπάθεια. Τὸ ἔργον εἶνε συμβολικὸ. Μὰ ποτὲ δὲν αἰθάνεσαι τὴν ἀνάγκη νὰ καταφύγεις στὸ συμβολιζόμενον γιὰ νὰ παρακολουθήσεις τὶς ψυχικὲς περιπέτειες τῶν προσώπων—μεγάλῃ ἀρετῇ. Ἡ λεπτὴ, μολονοῦ παλεύει μὲ μεγάλη συνείδηση, εἶνε προορισμένη νὰ πέσει. Μποροῦσε νὰ κατανοῦσε σὲ μιὰ ὑπέροχη χειρονομία—νὰ ἐξολοθρευοῖ τοὺς λεπρούς καὶ νὰ χαθεῖ καὶ κείνη μαζὶ τους. Θὰ ἦσαν νικήτρια τῆς ζωῆς τότε. Μὰ ἡ συγγραφεὺς ἤθελε νὰ μᾶς ὑποβάλει τὴν ἀνάγκη τῆς ἀνθρώπινης ἡττας, τὸ μοιραῖο παράδομα στὴ ζωὴ.

ΑΛΕΞΑΝΤΡΕΙΑ.

ΜΙΧΑΗΛΗΣ ΠΕΡΙΔΗΣ

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ΛΟΓΟΙ ΤΟΥ κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΓΙΑ ΤΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ ΝΑΣ. Ἐπὶ τὴ πολυάσχολη ζωὴ ποῦ ἐπέρασε ὁ πρόην πρωθυπουργὸς κ. Βενιζέλος στὴν Αἴγυπτο, τὶς λίγες μέρες τοῦ ταξιδιοῦ του, ἔκλεψε μερικὲς στιγμὲς γιὰ νὰ ἐκδηλωθεῖ ὡς ἄνθρωπος ποῦ σκέπτεται καὶ παρακολουθεῖ τὴν κάποια διανοητικὴ κίνηση ποῦ γίνεται στὴ χώρα ποῦ κυβερνοῦσε. Στις 14 Ἀπριλίου δέχτηκε στὴν Ἑλληνικὴ Δέσχη τοὺς Συντάκτες τοῦ περιοδικοῦ «Νέα Ζωὴ» μὲ τοὺς ὁποίους ἐμίλησε ἐνθουσιαστικά γιὰ τὸ φιλολογικὸν ἔργο ποῦ γίνεται στὴν Ἀλεξάνδρεια. Γιὰ τὴ γλώσσα εἶπεν ὅτι παραδέχεται τὰ συμπεράσματα τοῦ Ροῖδη. Ἐσυμβούλευσε μετριοπάθεια στὴν ἐφαρμογὴ τῶν γλωσσολογικῶν νόμων ποῦ προτείνει ἡ ὀρθολογικὴ ἐπιστήμη. Παρατήρησεν ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ παρεξηγηθεῖ

ἡ γνώμη του αὐτὴ, προκειμένου γιὰ τὸν κ. Ψυχάρη, ποῦ θαυμάζει ὡς φιλολόγο καὶ ὡς σοφὸ. Στὸ τέλος ἐστήθη τὴν ἐξακολούθησιν τῆς προπαγάνδας.

Στις 15 Ἀπριλίου παρουσιάθηκε στὸν κ. Βενιζέλο ἡ Συντακτικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ περιοδικοῦ μας, τὴν ὁποίαν δέχτηκε μὲ τὰκόλουθα λόγια: Εἶμαι πολὺ εὐχαριστημένος ποῦ σᾶς βλέπω. Τακτικὸς ἀναγνώστης τῶν «Γραμμάτων» παρατηρῶ ὅτι, ὅπως ἐξελλίσσονται, κάμανε τὴν Ἀθήνα νὰ ντρέτεται. Τοὺς βάλετε τὰ γυαλιὰ!

Ὅταν τὸν ρωτήσαμε γιὰ τὴν «Ἐρευνα τῶν Γραμμάτων γιὰ τὶς μελλοντικὲς κατευθύνσεις τῆς φυλῆς» μᾶς εἶπεν ὅτι διάβασε τὴ μελέτη τοῦ Ἰδα ὁ «Ἑλληνικὸς Πολιτισμὸς».

Λίγες μέρες ὕστερα, σὰν ἔφεινε γιὰ τὴν Ἰσραήλ, παρακολούθησαν μὲ τὸ σιδηρόδρομο ἀρκετοὶ ἑταῖροι κοινωνιολογικῆς ὁμάδος εἰς τοὺς ὁποίους ὁ κ. Βενιζέλος, μὲσα στὰ ἄλλα, εἶπε: «Προκειμένου γιὰ τὸ ἐκπαιδευτικὸ ζήτημα εἶμαι ὑπὲρ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς ἀμιγροῦς δημοτικῆς εἰς τὰ σχολεῖα.» Στὸ συντάκτη μας κ. Μ. Περιδῆ ποῦ τοῦ ἐπέσπερε ἀντίτυπο τῆς «Ἐρευνας» μας, ἐκ μέρους τῶν «Γραμμάτων», εἶπε: «Ὅλες οἱ προσπάθειές μας πρέπει νὰ τείνουν στὴ δημιουργία νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ στὰ δικὰ μας τὰ μέρη. Μ'ἐρωτᾶτε τί εἶδους νομίζω ὅτι θὰ εἶνε ὁ πολιτισμὸς αὐτός. Νὰ τὸν καθορίσω, ἐκ τῶν προτέρων, δὲ μπορῶ—οὔτε εἶνε δυνατό, νομίζω. Θὰ μετέχει βέβαια ἀπὸ τὸν εὐρωπαϊκὸ καὶ ἀσιατικὸ πολιτισμὸ. Θὰ εἶνε ἕνα μεταίχμιον μεταξὺ τῶν δύο, χωρὶς νὰ θέλω νὰ πῶ ὅτι θὰ εἶνε κατώτερος ἀπ' αὐτούς. Ἐν πάσει περιπτώσει πρέπει νὰ ἔχει τὸ δικό του χαρακτῆρα.»

Μὲ τὶς ἀπροκάλυπτες αὐτὲς δηλώσεις τοῦ κ. Βενιζέλου ἀναδείχθηκε καὶ διανοητικὸς ἄνθρωπος καὶ ὑποστήριξε, μὲ τὸ κῆρὸς του, τὸ ἔργο ἀνθρώπων, ποῦ μόνο τὴν ἀδιαφορίαν μεγάλων καὶ μικρῶν γνωρίζανε μέχρι σήμερα.

«ΓΡΑΜΜΑΤΑ»

ΠΑΝΟΥ ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΥ: ΠΡΟΖΕΣ. Ἐντυπώσεις καὶ ὄνειρα, σὰ σκαλισμένα πάνω σὲ πέτρα, δίνουν τὴν ὑποβολὴ μὲ ἀδρές, γεμίτες ζωὴ, φράσεις. Τὰ περισσώτερα ἀπὸ τὰ πεζογραφήματα αὐτὰ εἶνε ποιήματα ρυθμικῆς πρόζας, μὲ αἶσθημα. Ὁ «Κόκκινος θάνατος», τὸ καλλίτερον ἴσως ἀπὸ αὐτὸ τὸ εἶδος.

Ὁ κ. Π. Ταγκόπουλος ξέρει καλὰ τὴ γλώσσά του. Θὰ εἶχε ἀντιρροήσεις κανεὶς γιὰ μερικὰ καινούρια παράγωγα καὶ γιὰ μερικὰ σύνθετα πολὺ τολμηρά. Εἶνε γνωστὸ πὼς χρειάζεται τὸ λεπτότερον γλωσσικὸ γούστο γιὰ τὴ δουλειά αὐτή.

Παρατηρητικότης καὶ αἶσθημα κάνουν τὶς «Πρόζες» μιὰν ἀρχὴ ποῦ πρέπει κανεὶς νὰ τὴν προσέξει.

ΒΑΣΟΥ ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ: ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΩΣ ΤΟΝ ΘΑΝΑΤΟ. Ρομάντσο ἐνὸς αἰσθητικοῦ, ὅπως τὸ τιτλοφορεῖ ὁ συγγραφεὺς του. Ἀρχίζει μὲ κοινοτοπικὲς εἰκόνες φουσιολατρίας, γιὰ νὰ μᾶς παρουσιάσει τὸν ἥρωα, ἕνα σαρκαστικὸ καὶ ἐπαναστατικὸ, μὲ τὶς θεωρίας ποῦ ἐξαγγέλλει στὴν ἀρχὴ. Κτυπῆ τὴ γυναῖκα ὡς κοινωνικὸ νευρόσπαστο. «Ζητᾶτε ἀπ' αὐτὴ νὰ γίνῃ ἄνθρωπος μὲ νεῦρα, μὲ θέληση, μὲ πεποίθησιν στὸν ἑαυτὸν της». Νὰ γίνῃ ἀνεξάρτητη,

νά δουλεύει, για να εἶνε ἐλεύθερη... Ἀγαπᾷ ἔξαφνα μιὰ κόρη καὶ ξεχνᾷ καὶ δύναμη καὶ νεύρα, για να ριχτῆ στὸν πόνο. Στὸ μέρος αὐτὸ ὑπάρχουν μερικὲς καλὲς περιγραφὲς ἐρωτικῶν ἐκδηλώσεων... Μπαίνει στὴ μέση ὁ πλούσιος ἀντίπαλος καὶ ἀμέσως ὁ ἥρωας παραιτεῖται ἀπὸ κάθε πάλι. Ἀρκεῖται σὲ ὑπερβολικὲς χειρονομίες ὑστερικοῦ. Στὸ τέλος μαραιίνεται καὶ καταστὰ τρελλός. Σὲ μιὰ ποιητικὴ περιγραφή, ἀλλόφρων, τρέχει νὰ πιάσει τὸν ἥλιο ποῦ δύνει.

Ἀκατανόητος ὁ ἥρωας αὐτὸς τοῦ ρομάντσου. Τοῦλάχιστο δὲν ἐξηγιέται ἡ ψυχολογία του. Οἱ ψυχολογικὲς μεταπτώσεις ἀπότομες. Ὁ σκληρὸς καὶ δυνατὸς ἄνθρωπος τῆς θεωρίας, καταστὰ ῥακὸς μπροστὰ σὲ μιὰ κοινότατη περιπέτεια.

Δ. ΓΡ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ: ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ. Ὁ γνωστὸς ἱστορικός καὶ λογοτέχνης, θέλησε μὲ τὰ συντομώτατα αὐτὰ πεζογραφήματα νὰ μῆς δώσει μιὰν ἐντύπωση ἀπὸ ἀπλῆ περιστατικά τῆς ζωῆς.

Τὰ διηγήματά του εἶνε κάτι ὀλιγώτερο ἀπὸ ἑbauches σκίτσων, ποῦ δὲν κατορθώνουν νὰ μᾶς ὑποβάλλουν καμμιὰ γερὴ ἰδέα για τὸ ἀφικιστὸ σύνολο. Θὰ ἐχρειάζονταν χαρακτηριστικὲς γραμμὲς. Λείπουν ὅλος διόλου καὶ ἀπὸ τῆς ψυχολογία ἢ τὴν ἠθογραφία τῶν προσώπων καὶ ἀπὸ τὴν περιγραφή τοῦ περιβάλλοντος.

Α. ΔΕΛΜΟΥΖΟΥ: ΤΡΙΑ ΧΡΟΝΙΑ ΔΑΣΚΑΛΟΣ, Α' ΚΑΙ Β'. Ὁ κ. Δελμούζος εἶνε γνωστὸς σὲ ὅλους μᾶς, γιατί μαρτύρησε για τίς φιλολογικὲς δοξασίες του. Στὰ δύο του αὐτὰ φυλλάδια μᾶς μαθαίνει πὼς ἐργάστηκε, πὼς προσπάθησε νὰ ἐφαρμόσει τὴ θεωρία του, για τὸ ξανάνωμα τῆς ἑλληνικῆς νεότητος. Καὶ θ' ἀπορούσαμε πὼς, στὴ φυσικώτατη καὶ ἀνθρωπινώτατη παιδαγωγικὴ του μέθοδο, κατόρθωσαν οἱ ἀρνητάδες τῆς ζωῆς νὰ βροῦν στοιχεῖα κατηγορίας, ἂν δὲν ξέραμε ἀπὸ τὴ πέτρα τὴ τυφλὴ μανία τῶν ἀνίδεων για ὅτι ἀληθινὸ. Ἄλλως τε ὁ διωγμὸς δείχνει τὴν ἀξία ἐνὸς ἔργου.

Ὅσα μᾶς λέγει ὁ κ. Δελμούζος πρέπει ν' ἀποτελέσουν παιδαγωγικὰ ντοκουμέντα για ὅσους θὰ θελήσουν νὰ μελετήσουν τὸ μεγάλο πρόβλημα τῶν σχολείων μᾶς.

RICHARD DEHMEL: ΛΥΤΦΩΜΟΙ. ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Α. ΒΑΡΒΑΓΙΑΝΝΗ ΚΑΙ Κ. ΠΑΡΑΣΧΟΥ. Στὴν ἀρχὴ ἕνας παράξενος καὶ παιδικὸς πρόλογος.

Ἡ μετάφραση μᾶς ἐπιτρέπει νὰ γευθοῦμε τὴν ἄδολη ποίηση τοῦ Dehmel. Ἔτσι οἱ μεταφρασταὶ ἐπέτυχαν τὸ μεγαλύτερο σκοπὸ τους.

ΜΑΝΩΛΗ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ: Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ Η ΓΛΩΣΣΑ ΜΑΣ. Μιὰ περιοδεία στὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ μιὰ παρακολούθηση τῆς ὕλης καὶ τῆς παιδαγωγικῆς μεθόδου των, τί θ' ἀπέδειχνε; Ὁλιβερά ἀπελπιστικὴ στείρωση. Ὁ κ. Τριανταφυλλίδης μὲ ἐπιστημονικὴ μέθοδο μᾶς πληροφορεῖ για τὴν κατάσταση αὐτῆς παιδείας μᾶς. Ἀπὸ τὰ δημοτικὰ ὡς τὰ γυμνάσια, ἀπὸ τὰ νηπιαγωγεῖα ὡς τὰ ἀρσάκεια, διδάσκαλοι καὶ μαθηταί, σκύβουν τὸ κεφάλι τους κάτω ἀπὸ ἕνα πρόγραμμα ποῦ κανεὶς δὲ ξέρει πούος τὸ ἐπιβάλλει. Ὁ κ. Τριανταφυλλίδης μᾶς δίνει στὸ τέλος μιὰ φωτεινὴ εἰκόνα τῆς ἐλβετικῆς παιδείας για παραβολή. Ἀπὸ τὴ σύγκριση αὐτῆ ἐμεῖς βγαίνομε κάτι περισσότερο ἀπὸ σκοτεινοί. Ἀνατολίτικη νωθρότητα φωλιάζει ἀκόμα στὰ σπλάχνα μᾶς.

Π. ΔΕΛΤΑ: ΤΑ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΑ ΜΑΣ. Ἡ κ. Δέλτα, μὲ μιὰ πρόχειρη μὰ πολὺ παρατηρητικὴ μελέτη, ἀνασύρει, ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ἀναγνωστικῶν βιβλίων ποῦ προσορίζονται για τὸ δημοτικὸ σχολεῖο, ὅλους τοὺς σχολαστικούς, ρομαντικούς καὶ ἀφελέστατους μαργαρίτες τῶν ἀθεοφοβῶν συγγραφέων τῶν παιδικῶν βιβλίων, ποῦ οὔτε τὴ γλώσσά τους ξέρουν, οὔτε τὸ παραμικρότερο γούστο ἔχουν. Ἄλλοι αὐτοὶ ἐφιάλται τῆς ζωῆς μᾶς, ἐρχονται μὲ τὴ γερωνικὴ τους ξεκουτιασμένη σοφία για νὰ ξεράνουν τὴ δροσιά τῶν παιδικῶν μυαλῶν.

ΑΛΚΗ ΘΡΥΛΟΥ: Ο ΧΟΡΟΣ ΤΟΥ ΒΟΡΙΑ. Η ΟΜΟΡΦΙΑ ΠΟΥ ΣΚΟΤΩΝΕΙ. ΚΑΙ ΤΑ ΔΥΟ ΜΟΝΟΤΡΑΚΤΑ ΔΡΑΜΑΤΑ ΠΟΙΗΤΙΚΑ, ΠΟΥ ΚΑΤΙ ΘΕΛΟΥΝ ΝΑ ΣΥΜΒΟΛΙΣΟΥΝ: Τὸ πρῶτο τὴ δύναμη τῆς ἀγάπης, τὸ δεύτερο τὴ δύναμη τῆς κατάρτας καὶ τοῦ μοιραίου.

Ὁ «Χορὸς τοῦ Βοριᾶ» εἶνε τὸ ἐπεισόδιο μιᾶς ἀγάπης ποῦ δὲν τὴν ἔβρισαν δέκα χρόνων συζυγικὴ ζωὴ καὶ ἡ ἀπόκτηση παιδιοῦ. Ἡ μοναδικὴ πράξη τοῦ δράματος δὲν ἐπέτρεπε βέβαια ν' ἀναπτυχθεῖ ἡ ψυχολογία καὶ ἡ ζωὴ τῆς πέραν τοῦ τάφου πιστῆς ἐρωμένης, οὔτε ἡ ὑπερβολικὰ πρόωγη ἀνάπτυξη παιδιοῦ, ὅκτῳ ἡ ἐννέα χρόνων, τοῦ Λέοντος, ποῦ σὰ νὰ μᾶς παρουσιάζεται ὡς ὑστερικό. Οὔτε ἡ ὑπερβολικὴ ψυχρότης τοῦ συζύγου ἐξηγιέται, ποῦ μένει ἀναίσθητος μπροστὰ στὴν ἀλλοφροσύνη τῆς γυναίκας του καὶ τοῦ παιδιοῦ του.— Ἔτσι ὁ ποιητικὸς πράγματι χορὸς τῆς Βασιλοπούλας ποῦ χορεύει ἡ Ἑλλη, για τὴ θύμηση τοῦ πεθαμένου ἀγαπημένου της, δὲ μᾶς συγκινεῖ, γιατί δὲ μπορούσαμε νὰ μοῦμε στὴ ψυχὴ τῶν προσώπων τοῦ δράματος.

Ἡ «Ὁμορφία ποῦ σκοτῶνει» εἶνε καθαρὰ συμβολικὴ: Δὲ μπορούμε νὰ ζήσουμε μὲ τὴ χαρὰ μόνο. «Στὸν πόνο σμίγομεν ὅλοι.» Ὡς σύμβολο ἔχομε ἕνα παιδί δεκάξη χρονῶ ποῦ ἀνατράφηκε στὴ γνώση μόνο τῆς χαρᾶς ἀπὸ τὸν πατέρα του, δημιουργὸ ἐνὸς θαυμασίου ἀγάλματος τῆς ὁμορφιάς. Ἀφιέρωσε ὁ πατέρας τὴ ζωὴ του για νὰ διαφύσει τὴ προφητεία μιᾶς μάγισσας, ποῦ προεῖπε τὸ θάνατο τοῦ παιδιοῦ, ἀπὸ τὸν πόνο τῆς ἀγάπης. Τὸ παιδί δὲν ξέρει τὸν πόνο. Μὰ τὸν νοιώθει μέσα του. Μαθαίνει ἔξαφνα τὴν ἐννοιά του καὶ τοῦ παραδίνεται μοιραία. Τρέχει τότε στὸ ἄγαλμα τῆς ὁμορφιάς ποῦ ἔμαθε ν' ἀγαπᾷ μόνο καὶ συντριμμένο τοῦ ζητᾷ ἀναπόδοση ἀγάπης. Ὁ πατέρας τρομαγμένος καταστρέφει τὸ ἄγαλμα. Τὸ παιδί σωριάζεται νεκρό.— Νὰ μᾶς συγκινήσει ἡ μοῖρα τοῦ παιδιοῦ; Ἄρᾳ ἀσυνείδητα. Εἶνε ἀθῶο. Ὁ πόνος τοῦ πατέρα; Μᾶς παρουσιάζεται σὰν ἕνας exalté ποῦ ἔχεασε τοὺς φυσικοὺς νόμους. Ἡ κατάρτα εἶνε ἄδικη, μὲ τὴ τραγικὴ σημασία.

Ἡ ἔμπνευση τῶν δύο αὐτῶν δραματίων δείχνει ἄμεστη ἀκόμα φαντασία, ἂν καὶ περικλείει κάποια ποιητικὴ πνοή.

Οἱ διάλογοι καλογραμμένοι καὶ ἀρκετὰ λιτοί. Τὸ περιεργὸ εἶνε ὅτι, μὲ ὅλη τὴν νεαρὸτητα τοῦ συγγραφέα, τὰ δραματάκια αὐτὰ εἶνε πολὺ θεαματικὰ ἀπὸ σηρικὴ ἄποψη. Ἔχουν καὶ μιὰ οἰκονομία στὸ δέσιμό τους, ποῦ σὰ νὰ περικόπτεται τὸ ποιητικὸ στοιχεῖο μὲ τὴ φροντίδα τοῦ σιγυρισματος.— Ἀπὸ τὰ δραματάκια αὐτὰ, ὡς ἀρχή, θὰ μπορούσε βέβαια κανεὶς νὰ ἔχει ἐλπίδες για τὸ συγγραφέα τους.

Μ. Π.

ΓΙΑΝΝΗ ΠΕΡΓΙΑΛΙΤΗ: ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΟΝΕΙΡΟΥ. Εἶνε προβολὲς ποιητικῶν συναισθημάτων ἀλλὰ μικρῆς ἐντασης, τόσο, ποῦ κάποτε μόλις κατορθώ-

νουν να φτάσουν άχνες στις σελίδες του βιβλίου. "Αν ο άναγνώστης είνε της ίδιας ιδιοσυγκρασίας με τον ποιητή και βάλει την ψυχή του ανάμεσα θά αισθανθεί την άγνότερη ποιητική συγκίνηση :

- « Μ' έπηρε τό παράπονο πρὸς τὸν γαλιῶν τὴν ἄσρη,
- « Καί, δείχνοντάς μου στὸν ἀφρὸ τοῦ πόθου τὸ πουλί,
- « μὸν λέει: — Καλέ μου, ἀνόφελο δὲ στάει ποτὲ τὸ δάκρυ!
- « Διψάει ἢ καρδιά καί, πίνοντας, λέει νάταν ποῖο πολὺ...»

"Η σχέση του με τὴ φύση είνε πολυθεϊστική, και κάθε πού θά τὴν ἀναφέρει μᾶς τὴν παρουσιάζει γεμάτη ζωή :

- « Κλεισμένα ἔτσι στῶν πεύκων τους τὰ πράσινα κλωνάρια
- « πουλάκια ποῖ ὀνειρεύονται θωροῦ τὰ κουκουναρία
- « καί οἱ πεταλούδες σιωπηλές λέω νάσαι τὰ ὀνειρά τους
- « με τὴν ἐφήμερη ὀμορφιά καί τὴν κρυφὴ χαρὰ τους.»

- « Μέσ' στοῦ Γαλιῶν τοῦ διάφανου τὸ γαλαζένιο δίχτι
- « Πλεμένη ἢ ἀχιτίδα ἐσπάραζε καί στὰ χαλίγια ἐπνίχτη!
- « Καί, νά, ἢ Βροχοῦνα ἢ σιγαλὴ θλιμμένα τὴνε κλαίει,
- « Κρινάκια ὀ φλοῖστος τὴς φορεῖ καί μυρολόι τὴς λέει.»

ΙΩΣΗΦ ΡΑΦΤΟΠΟΥΛΟΥ: ΖΩΗ ΚΑΙ ΑΓΑΠΗ. (ΣΕ ΔΥΟ ΜΙΚΡΑ ΒΙΒΛΙΑ). Τραγοῦδια πολὺ ἀπλά, με πολὺ ἀπλή σκέψη καί ἀπλό χρῶμα.

Γραμμένα ἀπάνω σὲ δημοτικά μοτίβα καί σὲ μερικὰ μέρη, συγκολλημένα με συντρίμματα δημοτικῶν στίχων.

Ἄξια τους: ἡ ἀπλότη.

Ἡ ἀπλή τους σκέψη, ἀπλωμένη στὸ φῶς καί στὸν ἥλιο τὸν ἑλληνικὸ πού τοὺς δίνει καί τὸ ἀπλό τους χρῶμα.

ΝΙΚ. ΝΙΚ.

"ΚΡΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΙΗΣΗ". Ἐπὶ τέλους βγήκε στὴν Ἀθήνα καί ἕνα καθαρό φιλολογικὸ περιοδικὸ ἐκτός ἀπὸ τὸ «Νουμᾶ». Ἦταν μιὰ θλιβερὴ ἔλλειψη. Με τὰ δύο τεύχη πού παρουσιάσθηκαν μέχρι σήμερα καλοτυπωμένα καί δεμένα μ' ἕνα ὀραϊότατο ξόφυλλο ἢ «Κριτικὴ καί Ποίηση» μᾶς ἔδωσε διαλεκτικὴ κριτικὴ ἐργασία. Πολὺ κομρὰ γραμμένο τὸ δοκίμιο γιὰ τὸ Ροῦδη, ἀπὸ τὸ συνεργάτη μας κ. Σπύρο Ἀλιμπέρτη. Βαθεῖα μελέτη τοῦ πνεύματος τοῦ Ροῦδη, λεπτὴ παρατηρητικότης καί πολὺ ἐπιτυχημένη συσχέτιση με τὶς τωρινὲς ἀντιλήψεις.

Ἡ μελέτη γιὰ τὸν Κάρλαϊλ τοῦ κ. Ἀποστολάκη πολὺ ἐμπεριστατωμένη.

Θά μᾶς ἦταν πολὺ εὐχάριστο νὰ βλέπαμε τὴ συνέχιση τὴς ἐκδόσεως τοῦ περιοδικοῦ πού στὶς σελίδες του ἐλπίζουμε νὰ διαβάσουμε διαλεκτικὰ ἔργα.

ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΤΟΥ κ. ΚΑΒΑΦΗ. Τὰ «Γράμματα» θά θυμοῦνται πάντα μερικὰ καλὰ ποιήματα τοῦ κ. Καβάφη, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἄρκετὰ δημοσιεύσανε στὶς σελίδες τους. Αἰσθάνονται ὅμως ὅτι είνε καθήκον τους φιλολογικῶ νὰ παρατηρήσουν πὼς ἡ γνώμη τους δὲν ἐξακολουθεῖ νὰ είνε ἡ ἴδια γιὰ τὰ τελευταῖα του ποιήματα, πού δημοσιεύει στὴ «Νέα Ζωή». Ἄν ἀρκοῦνται στὴ γενικὴ αὐτὴ διατύπωση, είνε γιὰ τὸ ξέρουν ὅτι ἕνα φιλολογικὸ ἔργο δὲν κρίνεται παρὰ με μιὰν ἄρτια κριτικὴ. Καί τὴ κριτικὴ αὐτὴ χροστοῦνε τὰ «Γράμματα» στὸν κ. Καβάφη. Στὸ ἐπόμενο φυλλάδιο θ' ἀναλάβῃ ἕνας ἀπὸ μᾶς νὰ κρίνει ἀμερόληπτα τὴ ποιητικὴ ἐργασία τοῦ κ. Καβάφη, τοῦ ὁποῖου οἱ τελευταῖοι στίχοι κάθε ἄλλο παρὰ ποίηση μᾶς φαίνονται.

ΜΙΑ ΓΝΩΜΗ ΤΟΥ κ. Φ. ΠΟΛΙΤΗ. Ὁ κ. Φῶτος Πολίτης δημοσιεύει τακτικὰ στὴν «Νέα Ἑλλάδα» φιλολογικὲς κριτικὲς. Μία ἀπὸ αὐτὲς ἀφιερώνεται στὴν ἐκδοση τοῦ περιοδικοῦ «Κριτικὴ καί Ποίηση». Ὁ κ. Φῶτος Πολίτης ἤθελε νὰ ἐξάρει τὸ πρόγραμμα με τὸ ὁποῖον ἀρχίζει τὴν ἐκδοση του τὸ καλὸ πράγματι περιοδικό. Ἐσκέφθηκε λοιπόν, σὰ ρωμὸς πού είνε: Στὸν κόσμο δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχει παρὰ ἕ ν α καλὸ πρᾶμα. Μὰ σ' αὐτὴ τὴ περίπτωση ὑπάρχουν καί ἄλλα περιοδικὰ πού σά νὰ θέλουν νὰ περάσουν γιὰ καλὰ. Λοιπόν (τὸ συμπέρασμά του) δὲν ἔχω παρὰ νὰ χτυπήσω τὰ περιοδικὰ αὐτὰ... γιὰ νὰ ἐξαρθῇ τὸ δικό μου. Καί μέσα στᾶλλα, εἶπε: Τὰ περιοδικὰ τὴς Ἀλεξανδρείας κηρύξανε, ὡς μεγάλους, ποιητὰς, εἰς τοὺς ὁποῖους μ' αὐτὴν θ' ἀνεζήτει κανεῖς τὴν παραμικροτέραν ποιητικὴν φλέβα. Καί μες στοὺς ποιητὰς αὐτοὺς ἐγνωσε καί τὸν... Σικελιανό.

Δύο πράγματα μπορεῖ νὰ συμβαίνουν: Εἶτε ὁ κ. Πολίτης δὲν ἐδιάβασε τὸ Σικελιανό π.χ., καί τότε γιὰ τὸν κρίνει, εἶτε, ἀφοῦ τὸν διάβασε, ἔφθασε στὸ συμπέρασμα αὐτό — καί τότε δὲν πρέπει νὰ αἰτιᾶται ἄλλον ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του.

ΤΟ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟ ΜΕΤΑΛΛΙΟ. Θά ἀπορούσαμε με τὴν ἐκλογή τῶν τριῶν πρώτων φιλολόγων πού πήρανε τὸ μετᾶλλιο τὴς καλλιτεχνικῆς ἀξίας, ἂν δὲν γνωρίζαμε ὅτι παντοῦ κατὰ παρόμοιο γίνεται: Δὲ βραβεύεται πάντα ἡ ἀξία. Ὡστόσο πρέπει νὰ θεωρηθῇ εὐτύχημα ὅτι ἐδόθη ἡ εὐκαιρία νὰ βραβευθῇ μεγάλῃς φιλολογικῆς ἀξίας ἔργο, τὸ ἔργο τοῦ ποιητῆ Κωστῆ Παλαμᾶ. Γι' αὐτὸ καί τὰ «Γράμματα», ὅταν μάθανε τὴν εἶδηση, στείλανε στὸν ποιητὴ τὴς «Ἀσάλυτης Ζωῆς» τὸ ἀκόλουθο τηλεγράφημα:

«Θεράμ' συγχαρητήρια γιὰ τὴ παρασημοφορία. "ΓΡΑΜΜΑΤΑ"»

ΟΙ ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ ΜΑΣ. Τὸ Μάρτη καί τὸν Ἀπρίλη, πού μᾶς πέρασαν, τὸ περιοδικὸ μας ὀργάνωσε διαλέξεις πού εἶχαν σκοπὸ νὰ θίξουν φιλολογικὰ ζητήματα καί τὸ ἐνδιαφέρον μας γι' αὐτὰ. Τὴ πρώτη διάλεξη ἔκαμε ὁ κ. Ζαχαριάδης με θέμα: Αὐτοανάλυση διανοουμένου. Τὴ δευτέρη ὁ κ. Ν. Νικολαΐδης με θέμα: Ἡ ἰταλικὴ ἀναγέννηση. Τὴν τρίτη ὁ κ. Γ. Λάλας γιὰ τὴ νεώτερη ποίηση. Τὴν τέταρτη ὁ κ. Μ. Περίδης γιὰ τὸν Ἄγγελο Σικελιανό. Τὴ πέμπτη ὁ κ. Ἀποστολόπουλος γιὰ μιὰ κοινωνιολογικὴ δράση τὴς πόλης μας. Τὶς διαλέξεις ἀκολουθοῦσανε διαλογικὲς συζητήσεις κατὰ τὶς ὁποῖες ἐξετάζονταν τὰ ζητήματα γενικὰ καί πλατειά. Στὶς διαλέξεις μας αὐτὲς παρευρίσκονταν καί ἄρκετοὶ «Νεοζωϊστὲς», ὁ κ. Καβάφης, ὁ κ. Γκιγκας, ἡ δεσπ. Μπόιου κ. ἄ.

ἘΝΑ ΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ κ. Θ. ΝΙΚΟΛΟΥΔΗ. Ὁ φίλος καί συνεργάτης μας κ. Θ. Νικολοῦδης μᾶς στέλνει τὸ παρακάτω γράμμα με τὴν παράκληση νὰ τὸ δημοσιεύουμε γιὰ τὸ λέγει: «Τὸ γράμμα τοῦτο στάλθηκε ἀπὸ καιρὸ στὸν κ. Ταγκόπουλο, γιὰ νὰ δημοσιευθῇ στὸ περιοδικὸ του «Νουμᾶ». Ὡς τόσο ὁ κ. Ταγκόπουλος, πού νόμισε πὼς μποροῦσε νὰ γράψῃ εἰς βάρος μου, ὅτι τοῦ κατέβηκε, φαντάσθηκε ἐπίσης, πὼς δὲν εἶχε καί τὴν ὑποχρέωση νὰ μοῦ ἐπιτρέψῃ νὰ τοῦ ἀπαντήσω δημοσίᾳ.

«Ἔτσι οὔτε τὸ γράμμα μου φάνηκε στὸ «Νουμᾶ», ἀλλ' οὔτε ἐνοχλήθηκε νὰ μοῦ γράψῃ ἰδιαιτέρως.

«Ἐν τῷ μεταξύ ὁ κ. Ταγκόπουλος ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένῃ ὁ ἴδιος ἄνθρωπος πού χρόνια τώρα διαλαλεῖ ἀνά τὶς στήλες τοῦ «Νουμᾶ», πὼς σέβεται καί ἐφαρμόζει τὴ θεωρία τὴς ἐλευθερίας τοῦ λόγου...»

«Κύριε Ταγκόπουλε,
Βρισκόμουν στην Εύρωπη, όταν στο «Νουμᾶ» τὸν 31 Γεννάρη, φάνηκαν τὰ ἀκόλουθα.

«... Ὁ κ. γιυὸς (Βλάχος), καὶ τὸ λέμε μὲ λύπη μας, φέρθηκε σὰ μερικὸς πρωτόβγαλτος δικὸς μας, ποῦ γράφονται συνδρομητάδες στὸ «Νουμᾶ» γιὰ ν' ἀποτοῦν ἓνα εἶδος ἀσυλία. Ἄμα δὲν τοὺς τυλώσεις τὰ ποιήματά τους, ἢ ἄμα δὲν τοὺς θαμᾶσεις τὰ βιβλία ποῦ τυπώνουνε σοῦ τρῶνε τῆ συντρομῆ. ἢ σὲ παρακαλοῦνε μὲ λόγια μελοζαχαριὰ νὰ μὴν ξακολουθεῖς νὰ τοὺς στέλνεις τὸ φῦλλο. Ἔτσι, ἀπὸ μιὰ ὄχι ἐνθουσιαστικὴ κριτικὴ γιὰ τὶς «Δειλινὲς Κουβέντες» χάσαμε τὸν κ. Θ. Νικολοῦδη, ἕναν ἀπὸ τοὺς πιὸ παλιούς καὶ πιὸ ταχτικούς στὴν πληρωμὴ τους σηνδρομητές μας.»

Τώρα ποῦ γύρισα κ' ἔτυχε νὰ τὰ διαβάσω, αἰσθάνομαι τὴν ἀνάγκη νὰ σᾶς γράψω, ἀμυνόμενος γιὰ μιὰ ταπεινὴ πρόθεση, ἀσυμβίβαστη μὲ τὸ χαρακτῆρα καὶ τὴν ἀνατροφή μου, ποῦ θελήσατε, τόσο ἀβασάνιστα, καὶ ὑποκειμενικὰ κρίνοντας τὰ πράγματα, νὰ μοῦ ἀποδόσετε.

Κι' ἀληθινὰ ὁ κ. Κουκούλας, ἦταν καὶ εἶνε ἐντελῶς ἀνίσχυρος νὰ μὲ θυμῶση μὲ τὴν κριτικὴ του, ἂν κριτικὴ μποροῦμε νὰ ὀνομάσουμε, ἓνα ἄτοπο κακογράφημα, ποῦ ἀρνίεται τὰ πάντα σ' ἓνα βιβλίο, καὶ ποῦ ἀδυνατεῖ νὰ ἐμβαθύνῃ τὶ λεπτεῖς σχέσεις, μπορεῖ νὰ ὑπάρχουν μεταξύ συγγραφῆος καὶ ἔργου, καὶ ἔργου μάλιστα σὰν τὶς «Δειλινὲς».

Ἔπειτα ἂν θεωροῦσα τὸν ἑαυτὸν μου «Λόγιον» καὶ μάλιστα «πρωτόβγαλτον» ὅπως γράφετε, δὲν θὰ σᾶς ἔδινα γιὰ δημοσίευση - ἀφοῦ μοῦ τὸ ζητήσατε ἐπίμονα τότε - τὸ κριτικὸ γράμμα ποῦ μοῦστεῖτε ὁ κ. Σ. Ἄλμπέρτης καὶ μαζύ του Ἰωσῆ, ἄλλα ἄλλων, ποῦ στέκονται ψηλότερα ἀπὸ τὸν κ. Κουκούλα, καὶ ποῦ καὶ κατεδέχθησαν νὰ βροῦν. πῶς ἄξιζαν κ' οἱ «Δειλινὲς»; Δὲν τὸ ἔκαμα ὡστόσο γιὰτι βαθεῖα ἀποστρέφομαι, τὶς κοινὲς αὐτὲς μανουβρὲς μὲ τὶς ἐμμεσησ αὐτοσπειδεῖξως.

Κι' ἀφοῦ σηκώνεται, μοιραῖα τὸ ἐρώτημα. «Γιατί λοιπὸν ἀποσύρατε τὴ συνδρομὴ σας»; Ἀπαντῶ· Ἀπλούστατα γιὰτι ἀπὸ καιρὸ, -μοῦ φάνηκε πῶς ὁ «Νουμᾶς» ὡς σύνολον δὲν ἔχει τίποτε νὰ μοῦ δώσῃ.

Ἐλπίζοντας πῶς θάχετε τὴν καλοσύνη, νὰ δημοσιεύσετε, τὸ γράμμα μου αὐτό, σᾶς χαιρετῶ μὲ ὑπόληψη.

ΑΘΗΝΑ 7-IV-15

Θ ΝΙΚΟΛΟΥΔΗΣ

ΣΥΝΤΡΟΦΙΑ ΤΩΝ ΕΝΝΙΑ. Μᾶς πληροφοροῦν ἀπὸ τὴν Κέρκυρα πῶς τὴν 14 Ἰουλίου 1914 ἐσυστήθηκε ἐκεῖ μιὰ καλλιτεχνικὴ ἑταιρεία μὲ τὸνομα «Συντροφιά τῶν ἐννιά» ἀπὸ διάφορους λογογράφους, ζωγράφους καὶ μουσικούς τοὺς κ.κ. Εἰρήνη Δεντρινοῦ, Κωνστ. Θεοτόκη, Λάμπρο Πορφύρα, Κωνστ. Χατζόπουλο λογογράφους, Δημ. Γαλάνη, Μάρκο Ζαφτισαῖνο, Κωνστ. Παρθένη ζωγράφους καὶ Σπύρο Σαμάρα μουσικό. Σκοπὸς τῆς Συντροφιάς εἶναι νὰ ἀντιδράσει ἐναντία στὴν ἀμέλεια ποῦ κρατεῖ στὴ μορφὴ τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης, ἀκολοθῶντας σὲ τοῦτο τὴν καλαιὰ Κερκυραϊκὴ παράδοση ποῦ ἄρχισε μὲ τὸ Σολωμό. — Ἡ Συντροφιά ἀποτελεῖται ἀπὸ ταχτικά καὶ ἔχταχα μέλη: ἰδρυτὲς ποῦ κατοικοῦν στὴν Κέρκυρα, ταχτικούς ἀνταποκριτές, καὶ συνεργάτες ἔχταχτους καλεσμένους γιὰ ὀρισμένον καιρὸ καὶ ὀρισμένη ἐργασία ἀπὸ τοὺς ἰδρυτὲς. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μελῶν δὲν εἶναι περιορισμένος, γιὰτι σύμφωνα μὲ τὸ καταστατικὸ τους οἱ ἰδρυτὲς μποροῦν νὰ ψηφίσουν καὶ ἄλλα ταχτικά μέλη ἢ ταχτικούς ἀνταποκριτές, μεταξύ τῶν Ἑλλήνων καλλιτεχνῶν ἐκείνους ποῦ ἤθελαν βρεθεῖ σύμφωνοι μὲ τὸν ἀρχικὸ σκοπὸ τῆς Συντροφιάς τους. Ἡ Συντροφιά ὑπόκειται μὲ τὸ καταστατικὸ τῆς νὰ καλλιεργήσει τὴν καλλιτεχνικὴ ἀντίληψη τοῦ ἑλληνικοῦ γοινοῦ, μὲ ἐκδόσεις ἡμερολογίων, διαλέξεις, ἐκθέσεις, συναυλίας καὶ γενικὰ μὲ ὅ,τι μπορεῖ νὰ συντελέσῃ στὸ σκοπὸ τῆς. Εἰδικὸς κανονισμὸς θὰ προβλέπει κάθε ὀρισμένον ζήτημα. Ἡ κ. Εἰρήνη Δεντρινοῦ γραμματεῖς τῆς Συντροφιάς μπορεῖ νὰ δώσῃ περισσότερες πληροφορίες σ' ὅποιον θὰ ἐπιθυμοῦσε νὰ γνωρίσει λεπτομέρειες τοῦ Καταστατικοῦ.